

— Vraciu! —

Tadeusz Doł' ga-Mostowicz

**VRACIUL
PROFESORUL WILCZUR**

Volumul 1

Traducere, prefață și note
de ION PETRICĂ

EDITURA UNIVERS
București, 1988

Coperta de Mircea Dumitrescu

Tadeusz Dołęga-Mostowicz
ZNACHOR; PROFESOR WILCZUR
Wydawnictwo Łódzkie
Łódź, 1985

Toate drepturile asupra acestei versiuni sunt rezervate
Editurii UNIVERS

Versiune electronică:

V2.0

PREFAȚA

Rareori un scriitor a cucerit cu atâta dezinvoltură cititorii și critica literară, așa cum a făcut-o polonezul Tadeusz Dołęga-Mostowicz.

Cariera fulminantă a acestui ziarist, născut în 1898, cu studii de drept la Kiev, nu a fost precedată de nici un eveniment editorial. Debutul lui cu romanul *Cariera lui Nikodem Dyzma* (Kariera Nikodema Dywny, 1932) a stârnit însă senzație.

Cititorii l-au primit cu entuziasm, critica i-a arătat și ea interes, deși era pusă într-o situație evident jenantă față de autorități. Cartea apărea la șase ani după lovitura de stat din 1926 și instaurarea dictaturii lui Pilsudski, într-un moment în care prigoana împotriva opoziției, fraudele, abuzurile, dezorientarea din rândurile grupării sanaliste a lui Pilsudski destrămaseră și umbra de iluzii privind rolul „bărbatului providențial”. Or, romanul aducea în prim plan tocmai cariera amețitoare a unui impostor lipsit de scrupule, căruia i se construiește o întregă legendă pentru a motiva ascensiunea omului cu „mână forte” până în cele mai înalte funcții și la un pas de fotoliul primului ministru.

Cititorii știau că Tadeusz Dołęga-Mostowicz, colaborator, apoi redactor șef al ziarului național-democrat de opoziție „Rzeczpospolita”, scrisese un articol incisiv la adresa lui Pilsudski, pentru! care ofițerii dictatorului l-au transportat la gropile de gunoi de la periferia orașului molestându-l cumplit¹, așa că recepționau romanul ca pe o răzbunare a autorului și o satiră antisanatistă, încercând să descifreze fiecare amănunt, să identifice fiecare personaj.

În perioada interbelică era celebră cariera profesorului de arheologie Leon Kozłowski, numit de Pilsudski ministru al agriculturii pentru că avea o concepție „interesantă” asupra reformei agrare, aceea de a nu o realiza, apoi numit și prim-ministru pentru că era cel mai obtuz dintre toți candidații². Unii

---

¹ Vezi Zbigniew Mitzner, *Wstęp* în Tadeusz Dołęga-Mostowicz – *Kariera Nikodema Dyzmy*, Varșovia, 1955, p. 8–9

² Ibidem

îl vedeau în Dyzma chiar pe Pilsudski.

În orice caz, carierismul devenise o țară incriminată și de alți scriitori ai vremii, ca Zofia Nalkowska, Julius Kaden-Bandrowski etc.

Succesul *Carierei lui Nikodem Dyzma* l-a încurajat într-atât pe Tadeusz Dołęga-Mostowicz, încât până la începutul celui de-al doilea război mondial a publicat anual câte două, trei romane.³

A creat, prin urmare, numai șapte ani, fiindcă în 1939 a fost ucis în condiții neelucidate, dar în acest răstimp romanele lui au cunoscut mai multe ediții, iar zece dintre ele au fost ecranizate. Popularitatea lui era atât de mare, încât revistele îi ofereau onorarii exorbitante iar cineaștii de la Hollywood i-au solicitat și ei colaborarea.

Succesul de care se bucură până astăzi romanele acestui scriitor laborios poate să-i intrige pe unii dintre cititorii rafinați. El nu este un analist de tipul lui Proust, Joyce sau Kafka, nu este nici măcar un inovator, ci se revendică din marea familie a realiștilor secolului al XIX-lea și stăpânește perfect substanța și tehnica romanului foileton.

Atenția autorului se concentrează asupra personajului central, pe care îl modelează până în cele mai mici amănunte, brodând în jurul existenței lui intrigi ingenioase, captivante. Acțiunea curge viori, „este ruptă din viață”, pasionantă, bogat pigmentată cu elemente sentimentale și de moravuri. Odată accentul deplasat spre dinamica acțiunii, personajele se individualizează în acest plan iar analiza psihologică lapidară, descrierile succinte sunt subordonate stabilirii unui contact rapid cu cititorul.

---

³ Ultima brigadă (Ostatnia brygada, 1932), Frații Dale. et Comp (Bracia Dalcz i S-ka, 1933), Cecuri fără acoperire (Czeki bez pokrycia. 1933), Procurorul Alicja Horn. (Prokurator Alicja Horn, vol. I-II, 1933), Universul doamnei Malinowska (Swiat pani Malinowskiej, 1934), Al treilea sex (Trzecia pleć, 1934), dilogia: Masca de aur (Zlota maska, 1935) și Praguri înalte (Wysokie progi, 1935), dilogia: Doctorul Murek anihilat (Dr. Murek zredukowany, 1936) și A doua viață a doctorului Murek (Drugie życie dra Murka, 1936), Copilul lor (Ich dziecko, 1937), Trei inimi (Trzy-serca, 1937), dilogia: Vrăciul (Znachor, 1937) și Profesorul Wilczur, 1939), Jurnalul doamnei Hanka (Pamiętnik pani Hanki, 1939), la care să mai adăugăm două scenarii de film: Testamentul profesorului Wilczur și Arap alb, ultimul după piesa omonimă a lui Michal Balucki.

I s-a reproșat lui Tadeusz Dołęga-Mostowicz că a făcut concesiile gustului mic-burghez⁴ apreciindu-i-se, aproape în exclusivitate, romanele satirice, cum sunt *Cariera lui Nikodem Dyzma*, în primul rând, *Frații Dalcz et Comp.*, *Doctorul Murek anihilat*, *A doua viață a doctorului Murek* sau *Jurnalul doamnei Hanka*. Fără îndoială că romanele amintite au toate șansele să rămână mărturii documentare asupra unei perioade istorice confuze, deși un personaj de tip balzacian ca Nikodem Dyzma depășește cu mult limitele epocii sale. În ultima vreme se constată însă un interes sporit pentru celelalte romane ale scriitorului polonez.

Reeditarea, în 1985, a dilogiei *Vraciu* și *Profesorul Wilczur* a demonstrat, și după cincizeci de ani, disponibilitățile unui mare număr de cititori pentru așa-zisa literatură de masă.

Lupta dintre bine și rău, contradicția între realitate și imaginație, între posibilități și aspirații, care au dominat de la început arta, ca și raportul dintre receptor și obiectul artistic, au îndemnat mereu cititorul să caute în literatură viața, să-și proiecteze propria existență în opera literară. Atâta vreme cât nu avem de-a face cu maculatura, acțiunea tranzitivă a literaturii de masă poate fi benefică. Ea îmbogățește spiritual cititorul, sporește sensibilitatea omului față de valorile etice și estetice ale existenței. Din acest punct de vedere romanele lui Tadeusz Dołęga-Mostowicz reprezintă o sursă inepuizabilă de reflecții, cel puțin atâta vreme cât arivismul, carierismul și egoismul vor mai naște drame sociale și morale.

Mediul cel mai poluat sub aspect moral este orașul, scriitorul lăsându-se tentat să reînvie o mai veche opoziție între oraș și sat, primul înfățișându-se ca un monstru devorator, al doilea ca o cauză a purității morale.

„Orașul e un monstru, afirmă Wilczur. A pus între om și pământ asfalt și beton. De unde să-și ia omul sentimentele? Sentimentele vin din pământ, ca toate sevele vitale. În oraș seacă, se fărâmă, se prefac în pulbere, rămâne numai creierul înfierbântat de lupta pentru existență, creierul care nu mai e capabil să gândească, ci numai să com-bi-ne.”

Construcțiile orașului acoperă omului orizontul, lăsând „numai niște deschizături mici, ca niște tuneluri, prin care putem ieși din interiorul acestui monstru.”

Aproape toate personajele lui Tadeusz Dołęga-Mostowicz își

---

⁴ Vezi A. Lempicka, Mostowicz – pisarz drobnomieszczanstwa (Mostowicz – scriitorul miciei burgheziei), „Twórczość”, z.2. p 133 – 156.

încep viața sub semnul satisfacerii nevoilor materiale, al luptei pentru un statut social cât mai avantajos. Goana după bani, după înavuțire ucide însă sentimentele, dezumanizează.

La începuturile carierei sale Rafał Wilczur luptă și el „pentru post, pentru cabinet pentru pacienți bogați”. Așa procedează și mai tinerii doctori: Jerzy Dobraniecki și Jan Kolski. Când setea de înavuțire este întreținută și de parteneră, viciul devine devorator. Dobraniecki se folosește de cele mai josnice mijloace și nu ezită să provoace moartea unui pacient pentru a-l compromite pe Wilczur, ca să-i la locul. Nina Dobraniecka, frumoasă, fascinantă în societate, se află pe treapta cea mai de jos a moralității. În acest univers bogăția nu servește omului, ci „înăbușă totul și-l pune pe om să-i slujească ei.”

Până și candida Marysia, alături de Leszek Czynski, începe să gândească prin prisma banilor care i-ar putea asigura activului profesor o viață liniștită. Din această perspectivă drama lui Rafał Wilczur nu este urmarea amneziei care îl aruncă într-o existență vegetativă, îl transformă dintr-un celebru chirurg într-un vraci de țară, ci a unui complex de concepții și determinări în care sentimentul iubirii este redus la luxul pe care bărbatul îl poate oferi femeii. De aceea el nici nu se întreabă dacă Beata poate fi fericită alături de un bărbat cu șaptesprezece ani mai în vârstă decât ea.

Lui Wilczur i-au trebuit treisprezece ani de suferință, de expiere, pentru a putea înțelege că un asemenea mariaj nu putea fi viabil și pentru a evita altul, și mai nepotrivit, de astă dată cu Lucia Kańska, altruistă până la sacrificiul de sine, dar cu peste treizeci de ani mai tânără decât el. Numai experiența de viață, în care locul central îl ocupă suferința, element purificator, este capabilă să desăvârșească personalitatea umană. Wilczur se transformă când ajunge la antipodul existenței sale anterioare, Kolski – după ce trăiește dezamăgirile unei aventuri erotice cu Nina Dobraniecka, doctorul Jerzy Dobraniecki – abia când este salvat de la moarte de cel pe care el l-a distrus pentru a-și asigura o viață plină de lux.

Din fericire, spiritul de observație al scriitorului îl depășește pe ideolog. Lumea satului, chiar și într-un ținut atât de înapoiat și de sărac ca cel surprins în roman, este și ea stratificată, zguduită de drame. Morarul Prokop Mielnik, care și-a alungat fratele pentru a-i lua averea, îndură toate nenorocirile care se abat asupra lui pentru ca în cele din urmă să poată aprecia cum se cuvine valoarea binelui și răului. Zenon, fiul curelarului

Wojdylo, se umanizează abia când vede cu propriii lui ochi monstruoziitatea actului său de potențial ucigaș.

Cinstea și altruismul nu sunt un dat al universului rural, ci urmarea unei vieți grevate de privațiuni, a sensibilizării omului simplu la suferință și nedreptate. Neîncrezători în tot ce vine din afara mediului lor, țărani sunt însă capabili de mari sacrificii atunci când cineva le câștigă încrederea.

Relațiile dintre doctorul Wilczur și țărani, dintre doctorița Kańska și țărani se situează în afara actelor filantropice, ele se bazează pe o comuniune de sentimente, pe modul apropiat de a gândi raporturile interumane și profesiunea de medic. În felul acesta altruismul nu rămâne un act gratuit, fără consecințe sociale și morale, el se transformă într-o forță modelatoare.

Profesorul Wilczur face parte din familia eroilor lui Ștefan Zeromski, dar în timp ce doctorul Tomasz Judym, erou solitar, era menit să zguduie conștiința contemporanilor, Wilczur se adresează inimilor, oferind, conform convenției literaturii de masă, soluții, deschizând perspectivele unor mutații etice.

Asupra unei asemenea literaturi plutește, amenințătoare, melodrama.

Se vede că a sesizat și scriitorul această primejdie, mai ales după prima parte, cu linearitatea ei evenimentială, fiindcă în partea a doua cazuistica socială este mai bogată, suportul proceselor de conștiință mai solid, euforia – cenzurată de cinismul, ușor sentimental, al unui personaj pitoresc ca Cyprian Jemiol.

Jemiol nu este o prezență insolită în creația lui Tadeusz Dołęga-Mostowicz. În *Cariera lui Nikodem Dyzma*, Jorj Ponimirski, un alienat mintal, rămâne singurul personaj lucid, care demască impostura lui Dyzma într-o cavalcadă a carierismului și prostiei. În *Vraciu!* și în *Profesorul Wilczur*, Jemiol, alias Obiedziński, dezvăluie și el o altă fațetă a realității.

Cinismul lui maschează dezamăgiri îndelung refulate, tot așa precum paradoxurile debitate ascund adesea acuzații grave la adresa unei lumi în care „mintea există numai pentru a face rău”.

Pentru Jemiol alcoolul este un narcotic, așa cum fusese pentru Kolski aventura amoroasă. Narcoza ou putea reprezenta însă o alternativă la spiritul mercantil, la parvenitismul vremii și Jemiol este nevoit să-i mărturisească lui Wilczur propriul eșec: „Tu trăiești pentru alții, alții pentru ei înșiși, numai eu nu știu pentru cine și pentru ce trăiesc”.

Între doi poli ai manifestărilor existențiale – egoismul și altruismul – Tadeusz Dołęga-Mostowicz compromite atât carierismul lui Jerzy Dobraniecki, arivismul Ninei Dobraniecka, izolaționismul lui Jemiol, cât și exaltarea juvenilă a Ninei Kańska.

Universul construit de scriitorul polonez rămâne dominat de personalitatea statuară a profesorului Rafał Wilczur, ridicată parcă din suferințele tuturor semenilor săi. Wilczur nu este un ideal, un model abstract, ci sinteza unor valori umane, rezultată dintr-o pătrunzătoare și fină investigație în cele mai diferite sfere ale potențialului uman, un personaj care pledează pentru echilibrul dintre rațiune și sentimente.

Indiferent de coordonatele geografice pe care ar ajunge, mesajul umanist al romanelor lui Tadeusz Dołęga-Mostowicz are darul de a fi convingător și tonifiant, situându-le la nivelul celor mai bune opere ale literaturii europene de masă.

ION PETRICĂ

Partea întâi

VRACIUL

Capitolul I

În sala de operații era liniște deplină. Din când în când se auzea doar zăngănitul ascuțit al instrumentelor metalice pe placa de sticlă. În aerul încălzit până la treizeci și șapte de grade Celsius stăruiau aroma dulceagă de cloroform și mirosul de sânge, care pătrundeau prin mască umplând plămâni cu un amestec insuportabil. O soră medicală leșinase într-un colț al sălii, dar nimeni dintre cei prezenți nu putea părăsi masa de operație ca să-i vină în ajutor. Nu putea și nici nu voia. Cele trei ajutoare nu-și luau privirile de la rana roșie, deasupra căreia se mișcau încet și parcă stângace mâinile mari ale profesorului Wilczur.

Până și cea mai neînsemnată mișcare a acestor mâini trebuia înțeleasă imediat. Fiecare mormăit ce ieșea din când în când de sub mască însemna o indicație precisă pentru ajutoare și era îndeplinită cât ai clipi din ochi. Era vorba nu numai de viața pacientului, ci de ceva mult mai important, de reușita unei operații dementiale,perate, care putea deveni un nou și mare triumf al chirurgiei, putea spori gloria profesorului, a spitalului și elevilor lui, dar și a întregii științe poloneze.

Profesorul Wilczur opera un mixom al cordului. Ținea inima în mâna stângă și cu mișcări ritmice o masa continuu. Prin mănuașă subțire de cauciuc îi simțea fiecare tresărire, fiecare gălgâit, oricât de neînsemnat ar fi fost el, când valvulele refuzau să-i mai dea ascultare. Atunci, cu degetele amorțite, le silea să lucreze. Operația dura de patruzeci și șase de minute. Doctorul Marczewski, care urmărea pulsul, înfipse pentru a șasea oară acul seringii în camfor și atropină.

În mâna dreaptă a profesorului lanțetele și chiuretele licăreau în mișcări scurte. Din fericire mixomul nu pătrundea adânc în mușchiul inimii, ci forma un con plat, clasic. Viața acestui om putea fi salvată. Numai de-ar mai rezista opt, nouă minute.

Nici unul dintre ei nu s-a-ncumetat, se gândea mândru profesorul.

Da, nici unul. Nici un chirurg, nici din Londra, nici din Paris,

din Berlin sau Viena. L-au adus la Varșovia, renunțând la glorie și la un onorariu colosal. Iar onorariul însemna construirea unui nou pavilion al spitalului și încă ceva, mai important, vacanța Beatei și a fetiței lor în Insulele Canare. O iarnă întregă. Îi va fi greu fără ele, în schimb lor le va prinde foarte bine. În ultimul timp, nervii Beatei...

Perna roz-vineție a plămânului se umflă spasmodic și se dezumflă brusc. O dată, de două, de trei ori. Bucata, de carne vie din mâna stângă a profesorului tresări. Câteva picături de sânge se prelinseră din incizie pe membrana violetă. În ochii celor prezenți licări groaza. Se auzi fâsâitul ușor al oxigenului, iar acul pătrunse din nou sub pielea pacientului. Degetele groase ale profesorului se strângeau și se desfăceau ritmic.

În câteva secunde rana era curățată. Acum firul subțire de ață chirurgicală urma să desăvârșească opera. O cusătură, două, trei. Era incredibil ca aceste mâini uriașe să fie capabile de atâta precizie. Așeză cu băgare de seamă inima la locul ei și câteva clipe o privi atent. Se umfla și se dezumfla în ritm inegal, dar primejdia trecuse Profesorul se îndreptă și făcu un semn. Doctorul Skórzeń scoase dintre fâșiile de pânză sterilizată partea excizată din peretele toracic. Încă vreo câteva operații indispensabile și profesorul răsuflă ușurat. Restul rămânea în seama ajutoarelor sale. Putea să aibă totală încredere în ele. Mai dădu câteva indicații și trecu în vestiar.

Aici inspiră cu voluptate aerul curat. Își scoase masca, mânușile și halatul pătate cu sânge și se întinse ca să-și dezmoștească oasele. Ceasul arăta două și treizeci și cinci. Iar întârzia la prânz. Și tocmai într-o zi ca asta. Ce-i drept, Beata știe ce operație importantă are, dar, oricum, întârzierea într-o asemenea zi îi va produce o mare mâhnire. Dimineața, când a plecat de acasă, intenționat nu lăsase să se vadă că ține minte data de astăzi; a opta aniversare a căsătoriei lor. Dar Beata știa că el nu uită. În fiecare an primea câte un cadou frumos, cu fiecare an mai frumos și mai scump, pe măsură ce sporeau celebritatea și averea lui. Cu siguranță că și acum în cabinetul de la parter așteaptă un nou cadou. Blănarul trebuia să-l fi trimis încă de dimineață...

Profesorul se grăbea și se îmbracă repede. Totuși trebuia să mai treacă pe la doi bolnavi de la etajul al doilea și pe la pacientul operat adineauri. Doctorul Skórzeń, care veghea lângă bolnav, raportă scurt:

— Temperatura treizeci și cinci cu nouă, tensiunea o sută

patrusprezece, pulsul foarte slab cu o ușoară aritmie, între șaizeci și șaizeci și șase.

— Slavă Domnului.

Profesorul îi zâmbi.

Tânărul doctor învălui cu o privire plină de admirație statura uriașă și mătăhăloasă a șefului. Fusese studentul lui la Universitate. Câtă vreme profesorul mai făcuse cercetare, îl ajutase la pregătirea materialelor pentru lucrările lui științifice, iar de când și-a deschis un spital propriu, doctorul Skórzeń găsisse aici un salariu bun și un larg câmp de activitate. Poate în sufletul lui regreta că șeful renunțase atât de neașteptat la ambițiile de om de știință, că se mulțumise să rămână un belfer universitar și să facă bani, dar din cauza asta nu-l putea prețui mai puțin. Știa, ca de altfel toată Varșovia, că profesorul nu o făcea pentru el, că muncea ca un rob, că n-a ezitat niciodată să-și asume răspunderea și adeseori a făcut adevărate minuni, ca cea de astăzi.

— Sunteți un geniu, domnule profesor, spuse cu convingere.

Profesorul Wilczur râse cu vocea lui joasă și blajină, care dădea atâta liniște și încredere pacienților săi.

— Să nu exagerăm, colega, să nu exagerăm! O să ajungi și dumneata la asta. Recunosc însă că sunt mulțumit. În caz de ceva spune să mă caute la telefon. Deși cred că nu va fi nevoie. Și aș prefera, fiindcă astăzi am... o sărbătoare în familie. Cred că au și telefonat că se arde mâncarea pe foc.

Profesorul nu se înșela. În cabinetul lui, telefonul sunase de câteva ori.

— Vă rog să-i comunicați domnului profesor să vină cât mai repede acasă, spunea servitorul.

— Domnul profesor e în sala de operații, răspundea de fiecare dată, imperturbabilă, secretara, domnișoara Janowiczówna.

— Ce naiba înseamnă asediul ăsta? întrebă medicul-șef Dobraniecki, intrând în cabinet.

Domnișoara Janowiczówna răsuci cilindrul mașinii de scris și scoțând o scrisoare dactilografiată, spuse:

— Astăzi e aniversarea căsătoriei domnului profesor. Ați uitat? Doar aveți invitație la bal.

— Ah, așa e. Și sper să fie o distracție agreabilă... La ei întotdeauna muzica-i excelentă, masa rafinată și societatea aleasă.

— Mă mir că ați uitat femeile frumoase, spuse ironic

secretara.

— N-am uitat. De vreme ce vei fi și dumneata acolo... ripostă doctorul.

Obrajii uscățivi ai secretarei se îmbujorară.

— O glumă deplasată. Ridică din umeri. Chiar de-aș fi cea mai frumoasă femeie, tot nu m-aș putea aștepta la o atenție din partea dumneavoastră.

Domnișoara Janowiczówna nu-l agreea pe Dobraniecki. Îi plăcea ca bărbat, pentru că era într-adevăr ispititor, cu nasul lui acvilin, cu fruntea lui înaltă și mândră, pentru că era un excelent chirurg și chiar profesorul îi încredința cele mai dificile operații și-l susținuse să devină conferențiar, dar ea îl considera un carierist calculat, care urmărește un mariaj convenabil. Apoi nu credea în loialitatea lui față de profesor, căruia îi datora, de fapt, totul.

Dobraniecki era destul de abil ca să sesizeze acest resentiment. Cum avea însă obiceiul să nu irite pe nimeni care putea să-i facă vreun rău oricât de mic, continuă conciliant arătând spre cutia de pe birou.

— Ți-ai luat o haină de blană nouă? Văd cutia de la Porajski.

— Nu sunt eu de Porajski și mai ales de o asemenea blană.

— Chiar... „asemenea”?

— Uitați-vă. Zibelină neagră.

— Fiu... fiu... Îi merge bine doamnei Beata, dădu din cap, apoi adăugă: Cel puțin din punct de vedere material...

— Ce vreți să spuneți?

— Nimic.

— Ar trebui să vă fie rușine, izbucni ea. Orice femeie ar putea s-o invidieze pentru un asemenea soț, care o iubește atât de mult.

— Fără îndoială.

Domnișoara Janowiczówna îl fulgeră cu o privire furioasă.

— Are tot ce-și poate visa o femeie! Tinerețe, frumusețe, o fetiță minunată, un soț celebru și stimat de toți, care muncește zi și noapte ca să-i ofere ei confort, belșug, poziție în societate. Și vă asigur, domnule doctor, că ea știe să prețuiască asta!

— Nici eu nu mă îndoiesc, spuse plecându-și ușor capul, dar mai știu că femeile prețuiesc mai presus de orice...

Nu reuși să încheie fraza, fiindcă în cabinet intră doctorul Bang și strigă:

— Uluitor! A reușit! Va trăi!

Începu să relateze cu entuziasm desfășurarea operației la

care asistase.

— Numai profesorul nostru s-a putut încumeta la așa ceva!... A arătat ce știe, adăugă domnișoara Janowiczówna.

— Ei, să nu exagerăm, interveni Dobraniecki. Pacienții mei nu sunt întotdeauna lorzi și milionari, poate că nu au întotdeauna șazeci de ani, dar istoria cunoaște o serie întregă de operații pe cord. Chiar și istoria medicinei noastre. Chirurgul varșovian, doctorul Krajewski, și-a câștigat celebritatea mondială exact cu o asemenea operație. Și asta cu treizeci de ani în urmă!

În cabinet se mai adunaseră câteva persoane, lucrători ai spitalului, iar când profesorul își făcu apariția, îl asaltară cu felicitări.

Îi asculta cu un zâmbet de satisfacție pe fața lui mare și roșie, dar trăgea mereu cu ochii la ceas. Trecură însă mai bine de douăzeci de minute, până ajunse jos la limuzina lui mare și neagră.

— Acasă! spuse șoferului și se așeză comod. Oboseala îi trecea repede. Era sănătos și puternic, și chiar dacă datorită corpolenței sale arăta ceva mai în vârstă, nu avea decât patruzeci și trei de ani și se simțea încă tânăr. Uneori parcă era un copil. Știa să se rostogolească pe covor împreună cu Mariola, să se joace de-a v-ați ascunselea, nu numai pentru plăcerea ei, ci și pentru a lui.

Beata nu voia să înțeleagă așa ceva și când îi vedea în asemenea situații, avea în priviri un fel de jenă și de teamă:

— Rafał, zicea, dacă te-ar vedea cineva!

— Poate că m-ar angaja pe post de dădacă, răspundea el râzând.

De fapt aceste momente îl întristau. Beata era, fără îndoială, cea mai bună soție din lume. Îl iubea. Dar de ce îl trata cu atâta respect, cu un fel de venerație? În grija și în atenția ei era ceva liturgic. În primii ani crezuse că-i e teamă de el și a făcut totul să înlăture această teamă. Povestea despre el cele mai năstrușnice lucruri, îi destăinuia erorile lui, aventurile compromițătoare din timpul studenției, se străduia să-i scoată din căpșor până și cea mai neînsemnată idee că nu ar fi întru totul egali. Dimpotrivă, la fiecare pas sublinia că trăiește numai pentru ea, că muncește numai pentru ea și că numai datorită ei este fericit. De fapt acesta era purul adevăr.

O iubea pe Beata nespun de mult și era convins că ea îl răsplătește cu aceeași dragoste, deși mai tăcută, mai puțin

impulsivă. Dintotdeauna ea a fost delicată și gingașă ca o floare. Întotdeauna a avut pentru el un zâmbet, un cuvânt bun. Și ar fi fost convins că nu putea fi altfel, dacă n-ar fi văzut-o adeseori bine dispusă, explodând în cascade de râs, glumeață și cochetă, de fiecare dată însă când era înconjurată de tineret și de fiecare dată când știa că el nu o vede. Se dădea peste cap s-o convingă că el este mai dispus decât ceilalți, cei mai tineri, să accepte distracțiile lipsite de griji, dar în zadar. În sfârșit, cu timpul, s-a împăcat și cu gândul acesta, a renunțat la pretenția de a-și spori fericirea și așa nespus de mare.

A venit și a opta aniversare a căsătoriei lor, a opta aniversare a unei conviețuiri netulburate nici de cel mai mărunț conflict, nici de cea mai mărunț neînțelegere sau de o umbră de neîncredere, în schimb, de atâtea ori luminată de mii de clipe și ore de bucurii de dezmierdări, de mărturisiri...

De mărturisiri... De fapt numai el îi mărturisea sentimentele, gândurile, planurile sale. Beata nu știa s-o facă, sau poate că viața ei interioară era prea uniformă, prea simplă... Poate – și Wilczur își reproșa această formulare – e prea săracă. Socotea că o jignește, că o nedreptățește pe Beata gândind astfel despre ea. Dar dacă așa era într-adevăr, cu atât mai mare era tandrețea care-i umplea inima.

— O năucesc, o amețesc, își spunea el. Ea este atât de inteligentă și atât de sensibilă. E iritată și înspăimântată fiindcă nu vrea să arate că grijile ei sunt atât de mărunte, de cotidiene, de terne.

Ajuns la o asemenea concluzie, se străduia să compenseze această nedreaptă disproporție. Pătrundea cu cea mai mare prudență și grijă în treburile casei, se interesa de toaletele ei, de parfumuri, prelua fiecare cuvânt referitor la distracția sau la aranjarea camerei copilului și îl analiza cu atâta preocupare de parcă era vorba de lucruri cu adevărat importante.

Și pentru el chiar erau mai importante decât oricare altele, de vreme ce era convins că fericirea trebuie îngrijită cu cea mai mare delicatețe, de vreme ce înțelesese că în puținele ore răpitate muncii, pe care le dăruia Beatei, trebuia să ofere un conținut cât mai bogat, cât mai multă căldură...

Automobilul se opri în fața unei vile albe, frumoase, fără îndoială cea mai frumoasă de pe Aleea cu liliesci și una dintre cele mai elegante din Varșovia.

Profesorul Wilczur sări din mașină, fără să mai aștepte ca șoferul să-i deschidă portiera, luă din brațele lui cutia cu haina

de blană, traversă repede trotuarul și străbătu aleea parcului. Își deschise singur ușa și o închise cât mai ușor. Voia să-i facă Beatei o surpriză pe care o plănuise acum o oră, când, aplecat asupra toracelui deschis al pacientului, urmărea traseele complicate ale aortelor și venelor.

În hol îl găsi însă numai pe Bronislaw și pe bătrâna menajeră Michalowa. Pesemne că Beata era prost dispusă din cauza întârzierii lui, fiindcă cei doi aveau niște mutre pleoștite și se vedea cât de colo că-l așteptau. Asta-i încurca profesorului planurile, așa că le făcu semn cu mâna să plece.

Cu toate acestea, Bronislaw spuse:

— Domnule profesor...

— Ssst! îl întrerupse Wilczur și încruntându-și sprâncenele adăugă în șoaptă: ia paltonul!

Servitorul mai încercă să spună ceva, dar mișcă doar buzele și-i ajută profesorului să se dezbrace.

Wilczur deschise repede cutia, scoase din ea o haină frumoasă dintr-o blană neagră, lucioasă, cu părul lung, mătăsos, și-o aruncă pe umeri, își puse pe cap gluga cu cele două codițe atârând poznaș, iar pe mână manșonul, apoi se privi fericit în oglindă: arăta ridicol.

Aruncă o privire spre servitori, să vadă ce impresie le făcea, dar în ochii menajerei și ai servitorului nu întâlni decât oprobriu.

— Proștii, își spuse.

— Domnule profesor... începu iar Bronislaw, în timp ce Michalowa își trecea greutatea trupului de pe un picior pe altul.

— Gura! șopti și, trecând pe lângă ei, deschise ușa salonului.

Se aștepta s-o găsească pe Beata împreună cu micuța lor în camera roz sau în budoar.

Străbătu dormitorul, budoarul, camera copilului. Nu erau. Se întoarse și se uită în cabinet. Nici aici nu era nimeni, în sufragerie, pe masa încărcată cu flori, strălucind de auriul porțelanurilor și de cristaluri, erau două tacâmuri. Mariola și miss Tholereed luau de obicei masa mai devreme. În dreptul ușii deschise a bufetului stătea camerista. Avea fața plânsă și ochii umflați.

— Unde-i doamna? întrebă îngrijorat.

În loc de răspuns, fata izbucni în plâns.

— Ce-i? Ce s-a-ntâmplat? strigă fără să-și mai stăpânească vocea. Îl sugruma presimțirea unii nenorociri.

Menajera și Bronislaw se furișară în sufragerie și se opriră tăcuți lângă perete. Își trecu privirile îngrozite peste chipurile

lor și strigă disperat:

— Unde-i doamna?

Deodată privirea i se opri pe masă. Lângă tacâmul lui era un plic sprijinit de păhărelul zvelt de cristal. Un plic bleu cu marginile argintate.

Inima i se strânse brusc și simți cum se învârte totul cu el. Nu înțelegea încă nimic, nu știa nimic. Întinse mâna și luă scrisoarea care i se părea țeapănă și moartă. O vreme o ținu între degete. Pe coperta adresată lui, recunoscuse scrisul Beatei. Litere mari, colțuroase.

O deschise și începu să citească:

„Dragă Rafał. Nu știi dacă vei reuși să mă ierți vreodată că plec...”

Cuvintele începură să-i tremure și să i se rotească în fața ochilor. În plămâni îi lipsea aerul, pe frunte îi apărură broboane de sudoare.

— Unde este? strigă cu vocea sugrumată. Unde este?!

— Doamna a plecat împreună cu domnișoara, băigui șoptit menajera.

— Minți! tună Wilczur. Nu-i adevărat!

— Chiar eu am chemat taximetrul... confirmă cu vocea gravă Bronislaw, iar după o pauză, adăugă: și am coborât valizele. Două valize...

Profesorul intră împleticindu-se în cabinetul de alături, închise ușa în urma lui și se sprijini de ea. Încercă să citească scrisoarea până la capăt, dar trecu multă vreme până reuși să-i înțeleagă conținutul.

„Nu știi dacă vei reuși să mă ierți vreodată că plec. Procedez odios nedreptățindu-te pentru marea ta bunătate, pe care n-am s-o uit niciodată. Dar n-am mai putut rămâne. Îți jur că altă soluție nu putea fi decât moartea Eu însă nu sunt decât o femeie slabă și nefericită. Nu am putut face un gest eroic. De luni de zile m-am luptat cu acest gând. Poate că nu voi fi niciodată fericită, poate că nu voi cunoaște niciodată liniștea. Dar nu aveam dreptul s-o lipsesc pe Mariola noastră de mine... și pe el.

Scriu haotic, dar mi-e greu să-mi adun gândurile. Astăzi e aniversarea căsătoriei noastre. Știu, dragă Rafał, că mi-ai pregătit un cadou! Ar fi necinstit dacă l-aș primi acum, când m-

am hotărât irevocabil să plec.

M-am îndrăgostit, Rafał. Iar această dragoste e mai puternică decât mine, mai puternică decât toate sentimentele pe care le nutresc și le-am nutrit întotdeauna pentru tine, de la recunoștința nețărnută până la cea mai profundă stimă și admirație, de la afecțiunea sinceră până la obișnuință. Din păcate, nu te-am iubit niciodată, dar am aflat asta abia când l-am întâlnit pe Janek.

Plec departe și ai milă de mine, nu mă căuta! Te implor, fie-ți milă de mine! Știu că ești mărinimos și nespus de bun. Nu te rog să mă ierți. Rafał, nu merit iertare și-mi dau seama că ai dreptul să mă urăști și să mă disprețuiești.

N-am fost niciodată vrednică de tine. N-am reușit niciodată să mă ridic la nivelul tău. O știi foarte bine și numai bunătățile tale îi datorez, faptul că te-ai străduit întotdeauna să nu-mi arăți acest lucru, ceea ce însă era pentru mine nespus de umilitor și de chinitor. Mi-ai oferit bunăstare, m-ai înconjurat cu oameni din sfera ta. M-ai copleșit cu cadouri scumpe. Se vede însă că eu nu eram făcută pentru o asemenea viață. Mă chinuia și societatea aleasă și bogăția și celebritatea ta și... platitudinea mea în comparație cu tine.

Acum pornesc pe deplin conștientă spre o viață nouă, în care s-ar putea să mă aștepte o sărăcie cumplită, și în orice caz o luptă grea pentru fiecare bucată de pâine. Dar voi duce această luptă alături și împreună cu omul pe care-l iubesc nețărnut. Dacă prin fapta mea nu ucid noblețea inimii tale, dacă reușești, te conjur, uită-mă. Sunt convinsă că în curând îți vei recăpăta liniștea, doar ești atât de înțelept; sunt convinsă că vei întâlni altă femeie, de o sută de ori mai bună decât mine. Îți doresc din tot sufletul fericire, pe care o vei recăpăta și eu, cu adevărat, când voi afla că ție ți-e bine.

O iau pe Mariola, fiindcă fără ea n-aș putea trăi nici o oră. Tu o știi cel mai bine. Să nu crezi că vreau să-ți rănesc comoara cea mai de preț, care este bunul nostru comun. Peste câțiva ani, când amândoi vom putea privi liniștiți în trecut, am să te caut.

Adio, Rafał. Să nu mă crezi o ușuratică și nu-ți face iluzii că în vreun fel oarecare ai putea determina schimbarea hotărârii mele. Decât să renunț, mai bine mor. N-am știut să te mint, și află că ți-am fost credincioasă până în ultima clipă. Adio! Fie-ți milă și nu încerca să mă găsești.

BEATA

PS. Banii și toate bijuteriile sunt în casă. Cheia de la casă am lăsat-o în sertarul secret din biroul tău. Iau cu mine numai lucrurile Mariolei.”

Profesorul Wilczur coborî mîna în care ținea scrisoarea și își șterse ochii: în oglindă se văzu în îmbrăcămintea aceea stupidă. Aruncă totul de pe el și începu să citească din nou scrisoarea.

Lovitura căzuse asupra lui atît de neașteptat, încât i se părea ceva ireal, ceva care aducea mai degrabă cu un fel de amenințare, de avertisment.

Citi:

„din păcate, nu te-am iubit niciodată...”

Și mai departe:

„mă chinuia societatea aleasă, și bogăția, și celebritatea ta...”

— Cum se poate? gemu el. De ce?... De ce?...

În zadar se străduia să înțeleagă ceva. În conștiința lui rămăsese doar atît: a plecat, l-a părăsit, a luat copilul, iubește pe altul. Nici un motiv nu ajungea la creierul lui. Vedea doar faptul nud, sălbatic, neverosimil, grotesc.

Afară se lăsa amurgul timpuriu de toamnă. Se apropie de fereastră, citind scrisoarea Beatei pentru a nu știu cîta oară.

Deodată se auzi o bătaie în ușă și Wilczur tresări. Pentru o clipă fu cuprins de o speranță inconstientă:

— E ea! S-a-ntors!...

Dar imediat înțelese că e imposibil.

— Intră, spuse cu vocea răgușită.

În cameră intră Zygmunt Wilczur, o rudă îndepărtată, președintele Curții de Apel. Întrețineau relații cordiale și se vizitau destul de des. Apariția lui Zygmunt într-o asemenea clipă nu putea fi întâmplătoare și profesorul înțelese imediat că Michalowa trebuia să-l fi înștiințat telefonic.

— Ce mai faci, Rafał? întrebă Zygmunt pe un ton energic dar prietenos.

— Ce mai faci? Profesorul îi întinse mîna.

— De ce stai pe întuneric? Îmi dai voie? Și fără să mai aștepte răspunsul, răsuci comutatorul. E frig aici, urâtă toamnă. Ce-mi văd ochii?! Lemne pe șemineu! Nimic nu-i mai bun decât un șemineu. Bronislaw ar trebui să aprindă focul...

Deschise ușa și strigă:

— Bronislaw, te rog să faci focul în cămin.

Intrând, servitorul aruncă o privire spre stăpânul lui, ridică blana de pe jos, ațâță focul și ieși. Focul cuprinse repede lemnele uscate. Profesorul stătea nemișcat la fereastră.

— Hai să ne-așezăm aici și să mai stăm de vorbă. Zygmunt îl trase spre fotoliul de lângă cămin. Așa. Căldura e un lucru minunat. Tu, așa tânăr cum ești, nu știi s-o prețuiești. Dar eu cu ciolanele mele bătrâne... Ce-i cu tine, nu ești la spital? Tragi chiulul astăzi?

— Da... Așa s-a-ntâmpat.

— Iar eu tocmai ți-am telefonat, încerca el să întrețină conversația. Ți-am telefonat la spital. Voiam să trec pe la tine ca să-ți cer un sfat. Începe să mă supere piciorul stâng. Mi-e teamă că-i vorba de o sciatică...

Profesorul asculta în tăcere, dar la el ajungeau numai cuvinte izolate. Cu toate acestea vocea lui Zygmunt, egală și calmă, îl făcu să-și adune gândurile, să le lege, să contureze o imagine a realității aproape palpabilă. Tresări când vărul lui schimbă tonul și întrebă:

— Dar unde-i Beata?

Chipul profesorului se crispă și răspunse cu greutate:

— A plecat... Da... A plecat... A plecat... în străinătate.

— Astăzi?

— Astăzi.

— Asta pare să fie o hotărâre neașteptată? observă în treacăt Zygmunt.

— Da... eu am trimis-o... înțelegi... au fost anumite lucruri și...

Vorbea cu atâta greutate, iar pe chipul lui se vedea atâta suferință, încât Zygmunt se grăbi să confirme pe cel mai cald ton de care era capabil:

— Înțeleg. Sigur că da. Numai că voi ați trimis invitații pentru astă-seară. Ar trebui să telefonăm fiecăruia și să contramandăm... Îmi dai voie să mă ocup eu de asta ?

— Te rog.

— Excelent. Cred că Michalowa are lista invitațiilor. O iau de la ea. Iar tu ai face mai bine dacă te-ai culca puțin. Ce zici?... Nu te mai bat la cap. Ei, la revedere...

Întinse mâna, dar profesorul nici nu băgă de seamă. Zygmunt îl bătu pe umăr, se opri o clipă în prag și ieși.

Wilczur își reveni când se închise ușa. Își dădu seama că

strânge în mână scrisoarea Beatei. O făcu ghemotoc și o aruncă în foc. Flacăra o cuprinse imediat, o prefăcu într-un boboc roșu apoi în cenușă. Când se frecă la ochi și se ridică, nu mai rămăsese de mult nici urmă de scrisoare iar lemnele se prefăcuseră și ele într-o grămadă de jeratic. Împinse fotoliul cu o mișcare înceată și se uită împrejur.

— Nu pot, nu pot să mai stau aici, șopti și ieși în vestibul.

Bronislaw sări de pe scaun.

— Ieșiți, domnule profesor?... Pardesiul sau un palton mai cald?

— N-are importanță.

— Afara nu-s decât cinci grade. Eu cred că mai degrabă ceva călduros, hotărî servitorul și îi oferi paltonul

— Mănușile! strigă, alergând după profesor pe verandă, dar se vede că Wilczur nu-l mai auzea. Era în stradă.

Sfârșitul lui octombrie era în anul acesta răcoros și ploios. Vântul de la miazănoapte smulgea de pe crengile copacilor și ultimele frunze pretimpuriu îngălbenite. Pe trotuar clipea apa. Trecătorii rari mergeau cu gulerile ridicate și cu capetele aplecate ca să-și ferească fețele de stropii mărunți și lăioși ai ploii, sau își țineau cu amândouă mâinile umbrelele pe care rafalele de vânt încercau să le smulgă. De sub roțile automobilelor care treceau rar de tot, țâșneau șuvoaie de apă turbure, caii de la trăsuri plescăiau lenevos, iar coviltirele ridicate șiroiau de ploaie, lucind searbăd în lumina lămpilor gălbui.

Doctorul Rafał Wilczur se încheie automat la palton și păși înainte.

— Cum a putut face una ca asta?! Cum a putut? își repeta în gând întrebarea.

Să nu-și fi dat ea seama că-i răpește totul, că îl lipsește de scopul și rațiunea lui de a exista? Și de ce?... Pentru că a întâlnit un om... Măcar de l-ar fi cunoscut, de-ar fi avut certitudinea că o poate prețui, că n-o va umili, că o va face fericită. A scris numai numele lui Janek.

Wilczur începu să-și aducă aminte de toți cunoscuții lor mai apropiați și mai depărtați. Niciunul dintre ei. Poate fi vreun mizerabil, un escroc, un vântură-lume, care o păărăsește cu prima ocazie. Vreun seducător de profesie, care a amețit-o pe Beata, a mințit-o, a amăgit-o cu declarații și jurăminte mincinoase. Probabil se gândea la bani. Ce se va întâmpla când se va convinge că Beata nu și-a luat nici măcar bijuteriile?...

Sigur, e un pungaș rafinat. Da, trebuie urmărit, trebuie prevenită ticăloșia, cât mai e timp. Trebuie să ceară autorităților, poliției să-i caute. Să trimită scrisori de urmărire, detectivi...

Cu aceste gânduri se opri și privi împrejur. Era în centru. Își aduse aminte că undeva pe aproape, la a doua sau a treia intersecție, văzuse, trecând pe acolo, un comisariat de politie.

Porni într-acolo, dar după câțiva pași se întoarse.

— Și ce-i dacă o găsesc? Ea nu se va mai întoarce niciodată la mine.

Scrisese limpede că nu-l iubește, că o irita presupusa lui superioritate, bogăția lui, celebritatea lui... și cu siguranță și dragostea lui. A fost delicată și n-a spus-o deschis... Ce drept are el s-o judece, să-i hotărăscă soarta? Dar dacă ea preferă umilința alături de celălalt?... Ce argumente poți folosi ca să convingi o femeie să se întoarcă lângă un soț pe care nu-l iubește, pe care... îl urăște?... Și apoi, nu cumva a ajuns prea repede la convingerea că omul acela este o lepădătură și un pungaș lacom?... Beatei nu i-au plăcut niciodată bărbații de acest soi, o atrăgeau idealistii, visătorii... Până și Mariolei îi citea ore-n șir versuri lirice, pe care un copil de șapte ani nu le poate înțelege. Le citea pentru ea.

Omul cu care a plecat trebuie să fie un tânăr, un sărac lipsit de simț practic. Cum și când l-a cunoscut?... De ce n-a amintit niciodată de el?... Și a fugit, așa pe neașteptate, a procedat necruțător, crud. A părăsit un om care pentru ea... ca un câine, ca un rob... Și de ce? De ce?

A păcătuit el cu ceva față de ea, față de dragostea lui?... Niciodată! Nici cu gândul! A fost prima femeie pe care a iubit-o. Era aproape cu zece ani în urmă. Ce bine ținea minte totul. A cunoscut-o întâmplător. Și a binecuvântat întâmplarea aceea până în ziua de astăzi, a binecuvântat-o seara și dimineața și în fiecare ceas în care o privea, în care se bucura la gândul că o va privi. Era pe atunci conferențiar și tocmai avea seminar în prosectură, când un camion l-a călcat pe bunicul ei. I-a acordat primul ajutor. O fractură complicată la membrele inferioare. Bătrânul îl implorase să-i anunțe cu cea mai mare prudență soția, bolnavă de inimă, și nepoata. Ușa locuinței modeste din Orașul Vechi i-o deschisese Beata.

Câteva luni mai târziu erau logodiți. Avea numai șaptesprezece ani. Era firavă și palidă. Purta rochițe ieftine și cârpite. În casă era sărăcie. Părinții Beatei își pierduseră în

timpul războiului întreaga avere. Până în ziua acelu accident mortal, bunicul își întreținea soția bătrână și nepoata din lecțiile de limbi străine pe care le dădea în diferite case. Până a se duce și ea pe urmele soțului în mormântul familiei din Powazki, singura posesiune somptuoasă care le mai rămăsese din vechea bogăție, bunica povestea ore-n șir nepoatei și logodnicului ei despre vechea splendoare a familiei Gontynski, despre palate, vânători, baluri, despre hergheliile de cai și despre bijuterii, despre toalete aduse de la Paris... Beata stătea și asculta, iar în ochii ei visători se părea că licărește regretul după trecutul pierdut, după povestea aceea care nu avea să se mai întoarcă.

În asemenea clipe el îi strângea mâna delicată și-i impunea:

— Am să-ți dau toate astea. O să vezi, Beata. Și bijuterii, și toalete de la Paris, și baluri, și servitori! Tot am să-ți dau!

El însă nu avea atunci nimic în afară de câteva valize într-o garsonieră, de niște dulapuri cu cărți de specialitate și un salariu modest de conferențiar.

Avea însă o voință de oțel, o încredere imensă și o dorință, care-l ardea ca para focului, să-i îndeplinească Beatei promisiunile făcute. A început lupta. Lupta pentru post, pentru cabinet, pentru pacienți bogați. Cunoștințele uriașe, talentul înnăscut, caracterul neșovăitor și munca, o muncă îndârjită, furibundă au dat roade. A avut și noroc. O dată cu faima îi creșteau și veniturile. La treizeci și șapte de ani i s-a oferit o catedră, iar câteva săptămâni mai târziu a avut parte de o fericire și mai mare: Beata i-a născut o fetiță.

Tocmai în onoarea acelei străbunici Gontynska au botezat-o Maria Jolanta și îi spuneau tot Mariola.

Amintirea fetei îi provocă o nouă strângere de inimă profesorului Wilczur. Nu o dată se întreba pe care o iubește mai mult... Când a început să vorbească, unul dintre primele ei cuvinte a fost:

— Tapa...

Și-așa a rămas. De atunci îi spunea numai Tapa. La doi ani, când s-a îmbolnăvit de scarlatină, și în cele din urmă s-a însănătoșit, Wilczur a jurat să trateze pe gratis toți copiii săraci. În spitalul lui, atât de scump, în care era mare lipsă de locuri, câteva camere erau ocupate de copii, de pacienți fără plată. Toate acestea pentru ea, pentru sănătatea ei.

Iar acum i-a fost răpită.

Era ceva inuman, depășea toate limitele egoismului.

— Trebuie să mi-o dai. Trebuie! vorbea cu voce tare, strângând pumnii.

Trecătorii se uitau în urma lui, el însă nu vedea nimic.

— Legea e de partea mea! M-ai părăsit dar am să te oblig să mi-o înapoiezi pe Mariola. Legea e de partea mea. Și legile morale. Trebuie să recunoști tu însăși, tu, ticăloaso, ticăloaso, ticăloaso!... Nemernico, tu nu înțelegi că ai săvârșit o crimă?! Care crimă poate fi mai cumplită?... Care, spune tu!... Te-au scârbit banii și toate celelalte. Bine, dar ce ți-a lipsit? Doar nu dragostea, pentru că nimeni nu te poate iubi ca mine! Nimeni! Nimeni pe lume!

Se poticni și era cât pe aci să cadă. Mergea pe o stradă nepavată, cu noroiul până la glezne. Ici și colo erau aruncate niște pietroaie pe care locuitorii căsuțelor din cartier încercau să ajungă acasă fără să se murdărească. Ferestrele erau de-acum întunecate. Rarele felinare cu gaz răspândeau o lumină searbăd-albăstruie. În dreapta ducea o stradă mai mare și cu construcții mai dese. Wilczur coti pe ea și, înainta tot mai încet.

Nu simțea oboseala, dar avea picioarele grele, insuportabil de grele. Trebuie să fi avut și cămașa udă, fiindcă fiecare suflare a vântului parcă îi șfichiuia pielea.

Deodată cineva îi ieși în cale.

— Falnic domn, se auzi o voce răgușită, împrumută-mi fără nici o garanție bancară cinci zloți, pentru ipoteca Monopolului Polonez de Băuturi Spirtoase. Siguranță și încredere.

— Ce? Profesorul nu înțelegea.

— Nu cehăi, că cehăit vei fi, spune Sfânta Scriptură: cum cehăiești tu pe aproapele tău, așa te vor cehăi și pe tine, cetățean al capitalei unui stat de treizeci de milioane cu ieșire la mare.

— Ce doriți?

— Sănătate, fericire și mult noroc. Și pe deasupra doresc să-mi umplu stomăcelul gol cu o soluție de alcool de patruzeci și cinci de grade, cu contribuția binevoitoare a unei anumite doze de porcărie ce-i zice salam.

Jerpelitul se legăna ușor, iar de pe fața lui cu barba nerasă de câteva zile venea o duhoare de votcă.

Profesorul duse mâna la buzunar și-i oferii câteva monezi.

— Poftim.

— *Bis dat, qui cito dat*⁵, spuse sentențios bețivul. *Thank You,*

---

⁵ Cine dă la timp, dă de două ori (din lb. lat).

my darling. Dă-mi voie însă, generosul meu binefăcător, să-ți ofer și eu ceva de preț. Am în vedere societatea mea. Da, nu te înșeală auzul, omule bun. Poți avea această onoare. *Noblesse oblige!* Eu fac cinste! Te-a plouat, sir, și ai înghețat în frig, pășește în casa mea și te încălzește împreună cu mine. Ce-i drept, nu am casă, în schimb am știință. Ce înseamnă o clădire în comparație cu știința?... Dar eu, *mon prince*, o împart bucuros cu dumneata. Știința mea este întinsă. Deocamdată în sens topografic. Știu, spre exemplu, unde se află singura cârciumă în care poate intra la această oră un om fără să spargă broaștele și gratiile. Un singur cuvânt: Drozdzyk. Aici la intersecția străzilor Polaniecka și Witebska.

Wilczur își spuse că într-adevăr alcoolul i-ar face bine. Era înghețat. Apoi sporovăială monotonă a bețivului întâlnit acționa ca un anesteziec.

Fără să vrea se străduia să înțeleagă ceva din vorbăria lui, iar aceasta-i înăbușea conștiința stridentă a nefericirii, care dezlănțuise în capul lui vârtejurile celor mai dureroase gânduri.

Începuse să se lumineze spre răsărit când, după îndelungi bătăi la ferestruicile închise, pătrunseră într-o prăvălioară îmbibată cu exalațiile butoaielor de heringi, cu duhoare de bere și de petrol. Într-o încăpere din spatele prăvăliei, ceva mai mare, dar care duhnea și mai rău, plină cu fum de tutun ieftin și acru, stăteau într-un colț câțiva bărbați beți criță. Gazda, un găligan pătrat cu mutră de bulldog adormit, îmbrăcat într-o cămașă murdară și cu vestă descheiată, fără să întrebe, puse pe o măsuță liberă o sticlă de votcă și o farfurioară cu niște felioare de mezeluri.

Dar ce cald era aici. Voluptuos de cald. Mâinile înghețate începură să i se dezmorească cu desfătare, aproape dureros. Primul pahar de votcă îi încălzi gâtul și stomacul. Comeseanul său ocazional vorbea fără încetare. Consumatorii din colț nu acordau noilor sosiți nici cea mai mică atenție. Unul sforăia zgomotos, ceilalți trei răbufneau din când în când într-o bolboroseală neînțeleasă.

Parcă se certau.

Al doilea pahar îi aduse lui Wilczur o anumită ușurare.

— Ce bine, își zise, că nu se uită nimeni la mine, că nimeni nu...

—... fiindcă, vezi, conte, își continuă monologul companionul bărbos, pe Napoleon l-au luat dracii, pe Sandu Macedon ditto. Dar de ce, întrebi cu voce de tunet? De aceea pentru că nu-i

greu să fii cineva. E greu să fii nimeni. Nimeni, o insectă mărunță după gulerul Providenței – *disce puer!* Asta ți-o spun eu, Samuel Obiedzinski, care n-o să cadă niciodată de pe pedestal cu nasul în țărână, fiindcă niciodată nu se urcă acolo. Soțul e un suport pentru proști, dragă prietene. Iar credința e un balon care mai devreme sau mai târziu pierde gazul. Șansă? ... Există, de acord, există o șansă: să crape tu mai devreme. Cetățeni, feriți-vă de baloane!

Ridică sticla goală și strigă:

— Domnule Drozdzyk, încă una! Stăpân al tuturor bucuriilor, ocrotitor al celor răătăciți, dătător de luciditate și de uitare.

Cârciumarul încrunțat aduse fără grabă votca, o destupă, izbind cu palma lui lată în fundul sticlei, și o așeză în fața lor.

Profesorul Wilczur bău în tăcere și se cutremură. Nu era băutor, iar gustul oribil al acestui rachiu ordinar trezea în el repulsie. Simțea însă un ușor vuiet în cap și voia să amețească de tot.

— Tot scopul posedării materiei cenușii din creier, continuă omul care-și spunea Samuel Obiedzinski este de-a jongla între conștiință și întuneric. Căci cum am putea explica drama intelectului care ajunge la concluzia absurdă că nu este decât un capriciu al naturii, un balast, o bășică agățată de coada excelenței noastre animale? Ce știi dumneata despre univers, despre lucruri, despre scopul existenței? Da, te întreb eu pe tine, ființă împovărată cu două kilograme de materie cenușie, ce știi despre scop?... Nu-i oare un paradox? Nu poți mișca o mână, nu poți face un pas fără un scop clar și înțeles. E adevărat?... Iar când colo, te naști și vreme de câteva zeci de ani execuți milioane, miliarde dintre cele mai diferite acțiuni, te zbați, muncești, înveți, lupti, cazi, te ridici, te bucuri, desperi, gândești consumând energie cât toată termocentrala din Varșovia și pentru ce naiba toate acestea? Da, prietene, nu știi și nu poți ști cu ce scop le faci. Singura instanță căreia te poți adresa, cerându-i informații competente în această privință, este intelectul tău, iar el, ca să mă exprim așa, desface neputincios brațele. Atunci, care-i sensul, care-i logica?

Râse zgomotos și goli paharul dintr-o înghițitură.

— Atunci de ce mai există intelect, de vreme ce nu reușește să-și îndeplinească singurul, de fapt unica lui misiune?... Știu ce-mi va răspunde, dar și asta-i o prostie. Va spune că sfera lui de acțiune se limitează la funcțiile vieții. Cauzele și scopurile vieții nu intră în atribuțiile lui. De acord. Dar ai să vezi cum se

descurcă el cu viața. Ce ne poate explica? De fapt nimic. Nimeni în afară de cele mai elementare funcții animalice. Atunci de ce ne-a mai crescut sub țeastă această neoformație? De ce naiba, te întreb, stimate domnule președinte? Ce știe el? Știe ce-i aceea gândire? I-a oferit omului măcar posibilitatea să se cunoască pe sine? Să se cunoască într-adevăr, încât să poată spune cu certitudine: sunt un ticălos, sau, sunt cinstit. Sunt idealist, sau, sunt materialist. Nu, de o sută de ori nu! Spune doar dacă vreau carne de vită sau de porc. Dar pentru asta e suficient creierul unui simplu Azorică. Dar dacă e vorba de om, de aproapele nostru? Ne învață el ceva?... Nu! Garantez cu toată averea mea că sub înalta dumitale frunte nu s-a înfiripat nici o certitudine cu privire persoana mea atât de interesantă. Deși suntem împreună de... de două sticle. În definitiv, ai vreo certitudine, nu cu privire la mine, ci la persoanele pe care le cunoști de ani de zile?... Știu eu, cu privire la frații, la tatăl dumitale, la soție, la vreun prieten?... Nu! Oamenii umblă în costume impermeabile. Și nu există mijloc de a ajunge și de a cunoaște conținutul lor. În sănătatea burlacilor! Bea!

Ciocni paharul său de paharul lui Wilczur și îl bău.

— Dacă dorești, maestro, să afli cum arată cu adevărat o damă elegantă, poți s-o vezi în baie pe gaura cheii. Constați, să zicem, dacă are sânii uzați și coapsele subțiri. Afli ceva nou despre ea. Dar despre esența ei tot nu știi nimic. Chiar și atunci când e singură și își scoate costumul pe care l-a îmbrăcat totdeauna pentru tine, sub el mai are unul, pe care nu-l scoate niciodată, care rămâne și pentru ea impenetrabil. Nu-i așa? Firește, sunt clipe când poți privi pe cineva prin mânecă sau pe sub guler. Acestea sunt momentele catastrofale. Costumul se rupe, plesnește, apar fisuri și crăpături. Iată... iată, spre exemplu, situația în care te afli tu acum! A trecut peste tine ceva greu.

Se aplecă peste măsuță și își înfipse în Wilczur privirile ochilor lui albaștri și înroșiți.

— E adevărat? Întrebă apăsător.

— Da, dădu din cap profesorul.

— Sigur că da! strigă furios Obiedzinski. Sigur că da! Un om ca mine, care caută liniștea, nu poate să scape de prostia omenească! Pentru că la capătul fiecărei tragedii stă prostia!... Și atunci ce e? Balon sau pedestal?... Ai dat faliment, te-au azvârlit dintr-un fotoliu ministerial sau ai avut o decepție? Cum? ... O femeie?... Te-a înșelat?...

Wilczur lăsă capul în jos și răspunse surd:

— M-a părăsit...

Ochii lui Obiedzinski străfulgerară furios.

— Ei, și ce!? urlă el. Și ce-i cu asta?!

— Ce este? Wilczur îl apucă de mină. Ce este?... Asta-i tot.

Tot!

În vocea lui trebuie să fi fost ceva ce răsuna ca cel mai puternic argument, fiindcă Obiedzinski se liniști numaidecât, se încovoie și tăcu. Abia după câteva minute începu să vorbească încet, pe un ton plângăreț:

— Viața e abjectă, iar eu sunt un ghinionist. Detest sentimentalismele, iar soarta îmi scoate în cale tot felul de victime ale sentimentelor. Se vede că diavolii... Nu exista nici o îndoială că totul e relativ. Pe unul nu-l doboară nici o lovitură de măciucă, altul alunecă pe un sâmbure de vișină și își sfărâmă țeasta. Nu există nici o măsură, nici un criteriu. Bea, frate. Votca e un lucru bun. Sapisti!

Turnă în pahare.

— Bea, repetă vârand paharul între degetele lui Wilczur. Hai, Drozdyk, mai adă una!

Gazda se târî din bârlogul lui și aduse altă sticlă, apoi stinse lumina. Nu mai era nevoie de ea. Din curtea murdară bătea în fereastră lumina unei zile înnorate și ploioase. Cei din colț ieșiseră în stradă, lăsându-și amicul sforăind.

Obiedzinski se sprijini în coate și într-o meditare de bețiv spuse:

— Așa e cu femeile... Una se lipește de tine și-ți stoarce toată vloga, alta te jupoaie de tot ce ai, a treia te înșeală la orice pas și se mai găsește și câte una care te bagă în mizerie. În noroiul ăsta de fiecare zi... Spălat, măturat, scutece și alte asemenea lucruri. Și asta-i viața... Dar nu-i adevărat, totul depinde de bărbat. De cum e el! Unuia nici nu-i pasă, altul se zvârcolește ca un motan rănit, miorlăie și crapă, dar unul ca tine, amigo?... Tu trebuie să fii puternic. Ca un copac uriaș. Dacă ți s-ar jupui scoarta, ți-ar crește alta, dacă ți s-ar tăia ramurile, ți-ar crește altele... Pe tine însă, te-au smuls din pământ cu rădăcini eu tot... Și te-au azvârlit în pustiu...

Wilczur se aplecă spre el și bolborosi:

— Cu rădăcini cu tot... așa e...

— Ei vezi. Iar dacă n-ai sprijin, puterea nu te mai ajută. Pământul s-a înmuiat, s-a risipit, a încetat să mai existe. Arhimede spunea... Ce spunea el?... A, să-i fie de bine... Aha!...

Despre ce vorbeam? Că rădăcinile! Nici cele mai puternice rădăcini nu ajută dacă n-au de ce se ține. Ei! ... viața-i ca ața...

Limba i se împleticea tot mai rău. În cele din urmă se clătină, se sprijini de perete și adormi.

Cu ultimele străfulgerări de conștiință, Wilczur repeta în gând:

— Ca un copac smuls cu rădăcini eu tot... Ca un copac smuls cu rădăcini cu tot...

Se vede că nu a dormit mult, fiindcă trezit de ghiontiri brutale, deschise cu greu ochii și se clătină. Alcoolul nu dispăruse încă. Pe masă stătea altă sticla cu votcă, iar în afară de companionul nocturn mai erau trei necunoscuți. Profesorul Wilczur cu greu își dădu seama unde se afla, și deodată se trezi în el dureros amintirea Beatei. Se ridică și trântind scaunele ce-i stăteau în cale, porni spre ușă.

— Hei, stimate domn, strigă cârciumarul în urma lui.

— Ce-i?

— Nu binevoști să plătești?... Patruzeci și șase de zloți.

Wilczur scoase automat portofelul din buzunar și-i întinse o bancnotă.

— Ce de bănet! Fiu, fiu, fluieră uluit unul dintru comeseni.

— Leagă cățeaua, mormăi altul.

— Drozdyk! strigă al treilea. De ce faci pe prostul! Dă-i omului restul! Ia te uită la el!

Cârciumarul se uită cu ură la client, numără banii și-i dădu lui Wilczur.

— Iar tu, pușlama, vezi-ți de treburile tale.

Wilczur nu dădu nici o atenție incidentului și ieși în stradă. Cădea o zăpadă deasă și moale, dar caldarâmul și trotuarele rămăseseră negre, fiindcă zăpada se topea numaidecât. Pe mijlocul străzii treceau căruțe încărcate cu cărbune.

— M-a părăsit... m-a părăsit... repeta Wilczur. Mergea împleticindu-se. Ca un copac smuls cu rădăcini cu tot...

— Stimate domn, mergeți spre cartierul Grochow? auzi alături vocea cuiva. Poate-i mai bine să ocoliți prin strada Rawska. E mai puțin noroi.

Îl recunosc pe unul dintre comeseni.

— Mi-e totuna, răspunse Wilczur și făcu un semn cu mâna.

— Atunci e bine. E-n drumul meu și mergem împreună. E mai vesel. Se pare că ați avut un necaz.

Wilczur nu răspunse.

— Necazurile umblă printre oameni. Iar eu vă spun că la

necaz nu-i decât un leac: să-l îneci în băutură. Sigur, nu într-o vizuină ca a lui Drozdyk, care-i un pungaș și dă oamenilor mezaturi cu stricnină. Dar aici aproape, pe Rawska, e o cârciumă ca lumea. Te poți și distra. Servesc niște chelnerițe... Iar prețurile sunt aceleași.

Mergeau din nou în tăcere. Însoțitorul, mult mai scund și mai subțire decât Wilczur, îl luase de braț și tot înălța capul uitându-se la el pe sub cozorocul șepcii de ciclist. Trecuseră de câteva intersecții, când îl trase într-o parte:

— Ei, mergem, sau?... Cel mai bine-i să-l îneci. Aici. Unul singur.

— Fie! căzu de acord Wilczur și intrară în cârciumă.

Prima înghițitură de votcă nu i-a adus ușurare. Dimpotrivă, parcă-i limpezise mintea încețoșată, următoarele și-au făcut însă efectul.

Într-o încăpere alăturată cânta hârâit o orchestră. S-au aprins luminile. După un timp s-au lipit la masa lor doi bărbați, muncitori după înfățișare. A venit și o chelneriță grasă și fardată strident. Erau la a treia sticlă, când dintr-o cămăruță alăturată se auzi un râs zgomotos de femeie.

Profesorul Wilczur sări în picioare. Tot sângele i se urcă la cap și o secundă rămase încremenit. Ar fi jurat că recunoscuse vocea Beatei. Cu o mișcare violentă îl dădu la o parte pe comeseanul care-i stătea în cale și dintr-o săritură ajunse în pragul încăperii.

Două lămpi cu gaz luminau cămăruța. La masă stătea un bărbat îndesat, burtos, și o fată pistruiată cu pălărie verde.

Se întoarse încet, se lăsă greoi pe scaun și izbucni în plâns

— Mai toarnă-i! mormăi cel cu șapcă de ciclist. Ține la votcă.

Îl scutură pe Wilczur de umăr.

— Bea, frățioare! Lasă!

La unsprezece, când se închidea cârciuma, comesenii au trebuit să-l sprijine pe Wilczur, fiindcă nu se mai putea ține pe picioare. Și așa, clătînându-se cu trupul lui mare, îi legăna în toate părțile. Gâfâiau de atâta efort. Din fericire nu aveau mult de mers. După colț, pe o străduță întunecoasă, aștepta o trăsură cu coviltir. Îl urcară tăcuți pe Wilczur și se înghesuită și ei o dată cu el. Vizitiul dădu bice calului.

După vreun sfert de oră, casele începură să se rărească. De o parte și de alta, ici și colo printre garduri, licărea luminița câte unei lămpi cu petrol. În cele din urmă dispărură și ele. În schimb te izbea duhoarea gropilor de gunoaie. Trăsura coti și

tropotul copitelor de cai încetă. Pământul era moale și nu se mai auzeau. Ajunseră la prima groapă.

— Stai, aici e cel mai bine! se auzi o voce șoptită.

Ascultară o clipă. În depărtare orașul vuia uniform. Aici, în jur, era liniște deplină.

— Varsă-! căzu un ordin scurt.

Trei perechi de brațe înșfăcăță trupul vlăguit al profesorului. L-au buzunărit cât ai clipi. I-au scos fără greutate paltonul, haina și vesta. Deodată, probabil din cauza frigului, Wilczur se dezmetici și strigă:

— Ce-i asta, ce faceți?...

În același timp încercă să se ridice de la pământ. Când reuși să ajungă în picioare, primi o lovitură groaznică în ceafă. Căzu ca un trunchi. Cum însă în cădere se rostogoli, pe marginea unei gropi adânci, în care erau aruncate gunoaiile, alunecă până în fundul ei.

— Fir-ar să fie! spuse unul. Nu l-ai putut ține?

— De ce?

— Mucos prost ce ești! De ce? Acum coboară în groapă după ghețe și după pantaloni.

— Coboară tu dacă ești atât de șmecher.

— Ce-ai spus? Primul se apropie de el amenințător. Se anunța o păruială, când se auzi vocea potolită a vizitiului, care își fuma în tăcere țigara.

— Iar eu vă spun: valea. Vreți să ne găsească cineva aici?...

Bărbații se potoliră și săriră în trăsură. Calul o luă din loc. Înainte de a ieși în șosea se opriră, vizitiul scoase de sub capră un sac vechi și șterse cu grijă gunoiul de pe toate roțile, apoi urcă, țmocăi la mârtoagă și pe câmp se așternu, iar liniștea.

Ziua nu venea nimeni pe aici și cu atât mai puțin noaptea. Dimineața însă era forfotă în jurul gropilor. Țăranii din satele așezate pe o rază de câțiva kilometri de oraș, care se ocupau cu căratul gunoaielor, veneau cu încărcătura lor duhnitoare. Veneau, aruncau gunoiul din căruțe și se întorceau acasă cu cei câțiva zloți câștigați. Cei mai conștiincioși răsturnau murdăria chiar în groapă, așa cam erau dispozițiile, alții, folosindu-se de lipsa de control, o azvârleau pe câmp.

Bătrânului Pawel Bankowski, gospodar din Brzozowa Wolka îi plăcea însă munca cinstită. Da aceea trăsesese chiar pe marginea gropii și își descărca liniștit căruța. Nu se grăbea, pentru că și iapa trebuia să se odihnească înainte de a porni la drum, dar și el suferea de astm, lucru de înțeleș la vârsta lui.

Tocmai terminase și își întindea pe capră sacul cu resturile de fân, când auzi clar un geamăt venind din groapă. Își făcu repede semnul crucii și își ascuți auzul. Geamătul se auzi și mai puternic.

— Hei! strigă el. Cine naiba-i acolo?

— Apă! gemu o voce slabă.

Vocea i se păru cunoscută lui Pawel Bankowski. Aseară, în drum spre oraș, îl văzuse pe Mateusz Piotrowski din Byczyniec, care venea și el la cărat de gunoi. Ceva îi spunea că acesta-i Piotrowski. Și vocea e aceeași și întotdeauna trăgea la groapa asta. Apoi îi plăcea să și bea. O fi căzut în groapă, poate că și-a rupt ceva și zace acolo.

Se uită împrejur. Era încă întuneric. La răsărit abia se crăpa de ziuă. Dacă Piotrowski și-a lăsat căruța aici, atunci calul s-antors cu siguranță la Byczyniec.

— Dumneata ești, Piotrowski? întrebă. Ai căzut ori ce s-antâmplat?

Singurul răspuns fu un geamăt încet.

— Poate că i-au făcut-o orășenii? De la cei din oraș se aștepta la orice.

Încercă marginea gropii cu piciorul, apoi se răzgândi, se întoarse la cal, dezlegă frânghia care ținea loc de hățuri, o legă strâns de osie și, ținându-se de ea, coborî în groapă.

— Mateusz, răspunde, că-i întuneric, strigă. Unde ești?

— Apă!... auzi o voce chiar lângă el.

Se aplecă și-i atinse umărul.

— N-am apă, de unde apă? Trebuie să ieși de aici. Dar unde ți-e calul?... S-o fi dus singur acasă... Hai, că nu te pot lua pe sus, încearcă să te ridici.

Bătători gunoiul cu tălpile, își înțepeni zdravăn picioarele și trase de corpul lipsit de vlagă.

— Mișcă-te. Hai! Singur n-am să reușesc.

— Nu pot.

— Eee! Nu pot! Sforțează-te. Că n-o să mori aici.

Mâinile lui Bankowski dădură de ceva umed și lipicios.

Își miroși degetele și întrebă:

— Te-or omorât?

— Nu știu.

Țăranul căzu pe gânduri.

— Orice-o fi, n-o să-ți dai duhul aici. Ptiu!... Uite, am aici o frânghie, dacă ai putea să te ridici, te-ai trage cumva sus.

Se vede că victima își recăpăta puterile, fiindcă se mișcă o

dată, a doua oară, dar se prăbuși din nou, cu toate că Bankowski îl sprijinea cum putea.

— N-avem ce face, spuse, trebuie mers după ajutoare. Cred că au mai venit și alții.

S-a cățărât afară și s-a întors după câteva minute cu încă doi oameni, explicându-le că niște lepădături de varșovieni l-au omorât pe Piotrowski din Byczyniec. Țăranii s-au apucat, fără vorbă, de lucru, și în curând scoaseră rănitul și-l întinseră în căruța bătrânului. De fapt cel salvat se simțea mai bine, fiindcă se ridică singur în capul oaselor și începu să se plângă de frig.

— L-au lăsat numai în nădragi, neamul lor de câini, blestemă unul dintre țărani.

— Ar trebui dus la comisariat, spuse celălalt.

Bankowski ridică din umeri.

— Nu-i treaba mea. Eu îl duc la Byczyniec, că tot mi-i în drum, și acolo copiii lui să facă ce-or vrea. Să se ducă la post, treaba lor.

— Sigur că da, făcură cei doi. Treaba lor.

Bătrânul împinse sacul cu fân sub capul victimei, iar el se așeză pe scândura goală și trase de hățuri. Când au ieșit în șosea, s-a așezat mai comod și a tras un pui de somn. Iapa cunoștea bine drumul.

Se trezi abia când cerul era luminat. Se uită împrejur și se frecă la ochi. În spatele lui, zăcea în căruță, acoperit cu țolul, un necunoscut, o față lată, tumefiată, păr negru năclăit de sânge în creștetul capului. Bankowski ar fi jurat că nu-l mai văzuse în viața lui. Iar cu Piotrowski din Byczyniec nu semăna deloc. Doar la înălțime și la corpolență pentru că și el era un bărbat zdravăn. De sub țolul scurt și găurit se zărea o cămașă subțire, sfâșiată, pantaloni murdăriți de noroi și ghete orășenești.

— Ce dracu! blestemă și căzu pe gânduri. Ce să fac eu cu treaba asta?

Socoti ce socoti și în cele din urmă se aplecă în spate și își scutură pasagerul de umăr.

— Hei, domnule, trezește-te! Naiba mi l-a scos în cale. Omul și-o face cu mâna lui... Trezește-te!

Pasagerul deschise încet ochii și se ridică într-un cot.

— Cine ești dumneata? întrebă furios țăranul.

— Unde sunt, ce-i asta? răspunse printr-o întrebare pasagerul.

— În căruța mea. Nu vezi?

— Văd, mormăi omul și se ridică cu greu în capul oaselor,

trăgându-și picioarele.

— Ei?

— Și cum am ajuns eu aici?

Bankowski se întoarce și scuipă. Trebuia să se gândească.

— Știi eu? Și ridică din umeri. Se vede că eu am dormit, iar tu te-ai urcat în căruță. Ești din Varșovia, nu?

— Ce anume?

— Întreb dacă ești varșovian?... Dacă e așa, atunci n-ai de ce merge cu mine la Wolka, și nici la Byczniec. Eu mă duc acasă. Iar dumneata n-ai ce căuta la Wolka. O, eu trebuie să cotesc după moara aia de vânt... Cobori sau ce faci?... Și așa până la barieră sunt vreo zece kilometri...

— Până unde? întrebă omul, iar în ochii lui se vedea uimirea.

— Doar îți spun că până la barieră, la Varșovia. Dumneata ești din Varșovia?

Omul căscă ochii, își șterse fruntea și spuse:

— Nu știu.

Bankowski fierbea. Acum îi era limpede că are de-a face cu o lichea. Își pipăi cu băgare de seamă punga cu bani ascunsă la piept și își roti privirile. La o distanță de vreo jumătate de kilometru se zărea un șir de căruțe.

— Ce faci pe prostul, se răsti țăranul, nu știi de unde ești?

— Nu știu, repetă omul.

— Atunci te-ai țicnit. Și nu știi nici cine ți-a spart capul?

Celălalt își pipăi capul și mormăi:

— Nu știu.

— Atunci coboară din căruță, strigă țăranul înfuriat la culme. Hai, coboară!

Trase de hățuri și iapa se opri. Necunoscutul coborî docil în șosea. Coborâse și stătea uitându-se năucit în toate părțile. Văzând că omul nu are nici un gând rău, Bankowski se hotărî să-i vorbească cu blândețe.

— Eu îți vorbesc ca unui om, ca unui creștin, iar tu ca unui câine. Ptiu, lepădătură orășenească! îl întreb dacă-i din Varșovia, el zice că nu știe. Poate nu știi nici că te-a născut mama ta?... Poate nu știi nici cine ești și cum te cheamă?...

Necunoscutul se uita la el cu ochii larg deschiși.

— Cum... mă cheamă?... Cum?... Nnu... nu știu...

Și chipul lui se schimonosi parcă de frică.

— Ptiu! scuipă Bankowski și hotărându-se brusc, șfichiui cu biciul greabănul calului. Căruța porni.

Îndepărtându-se vreo câteva postate se uită în urmă:

necunoscutul venea după el pe marginea șoselei.

— Pliu! făcu din nou și biciui mârțoaga de o luă la trap.

Capitolul II

Disparația profesorului Rafał Wilczur tulburase întreg orașul. În primul rând, toată problema era învăluită în mister. Toți cei care veniseră de ani de zile în contact cu profesorul și-l cunoșteau bine, dădeau asigurări că orice bănuială de sinucidere ar fi o absurditate. Wilczur se remarcă printr-o vitalitate de-a dreptul stihinică, își iubea munca, își iubea familia, iubea viața. Situația lui materială era excelentă. Reputația lui creștea neconținut. În lumea medicală era socotit o somitate.

Crima era și ea exclusă din simplul motiv că profesorul nu avea dușmani. Singurul mobil acceptabil al unei crime putea fi jaful. Dar și de astă dată apăreau serioase îndoieli. S-a dovedit cu ușurință că în ziua critică, profesorul nu avea asupra lui cu mult peste o mie de zloți, se știa că avea un ceas obișnuit și nu purta nici măcar verighetă. Prin urmare, ideea unui jaf premeditat și în consecință o crimă păreau neverosimile. În cazul unui accident sau al unei crime întâmplătoare, ar fi fost găsit imediat cadavrul.

Mai rămânea o posibilitate: pierderea memoriei. Cum anul trecut poliția reușise să descopere cinci persoane dispărute ca urmare a pierderii memoriei, în notele din majoritatea cotidienele se avansa exact această eventualitate.

Că în aceste note se vorbea cu jumătate de gură, iar în convorbirile particulare se discuta deschis despre dispariția profesorului Wilczur în împrejurări misterioase, se datora cu totul altor cauze.

În zadar asaltau ziarștii vila profesorului din Alea cu liliaci. Ce-i drept, aflaseră fără dificultate că soția profesorului, împreună cu fetița de șapte ani, nu se află la Varșovia, în rest însă servitorii erau muți și refuzau să dea orice informație. Cei mai insistenți erau îndrumați spre vărul dispărutului, Zygmunt Wilczur, președintele Curții de Apel. Iar acesta repeta imperturbabil:

— Căsnicia vărului meu a fost întotdeauna foarte fericită. Numeroși prieteni o considerau o căsnicie model. Prin urmare asocierea dispariției profesorului, care m-a afectat profund, cu

situația lui familială este, și rămâne, sublinia el, o stupiditate.

— Dar puteți să ne spuneți, domnule președinte, unde se află în prezent doamna Beata Wilczur? Întrebau ziaristii.

— Sigur că da. Sunt gata să vă repet ce am auzit de la vărul meu chiar în ziua în care a ieșit ultima oară din casă. Mi-a declarat că și-a trimis soția și copilul în străinătate.

— Cu ce scop?

Președintele, zâmbind, făcea cu mâna un semn nedefinit.

— Recunosc că asta nu l-am întreat. Probabil că era vorba de un tratament. Din câte îmi amintesc, soția vărului meu suporta cu greu ploile noastre autumnale. De altfel, ea călătorea destul de des în străinătate.

— Și totuși, o plecare atât de inopinată, chiar în ziua sau cu câteva zile înaintea balului pentru care au fost trimise și invitații...

— Domnii mei, treburile oamenilor iau asemenea întorsături... Și apoi nu eram în relații chiar atât de apropiate încât să le cunosc toate planurile. Dacă însă pot să vă rog ceva, v-aș fi foarte recunoscător, din motive familiale, dacă această chestiune nu ar lua amploarea unei acuzații nesănătoase. Și mai ales sper să nu găsesc în presă nici o aluzie la viața familială a vărului meu. V-aș fi foarte recunoscător. În schimb, sunt gata să vă împărtășesc opiniile mele personale cu privire la acest caz. Nu este exclus că profesorul a intenționat să plece împreună cu soția. L-a reținut la Varșovia o operație deosebit de importantă, despre care au scris toate ziarele. În clipa în care operația a reușit, vărul meu putea să plece liniștit pe urmele soției.

— Au trecut atâtea zile, observă unul dintre reporteri, și e imposibil să nu fi ajuns la profesor alarma declanșată de presă. Ar fi dat un semn de viață.

— Cu siguranță. Dacă ar fi ajuns. În străinătate sunt însă multe colțișoare, pensiuni montane liniștite, stațiuni de odihnă retrase, în care presa varșoviană nu ajunge.

— Știrea despre dispariția profesorului a fost reluată de toată presa din străinătate și chiar de radio, se încapățâna ziaristul.

— Se poate să nu ascuți radioul. Eu personal nu suport radioul. Și apoi câte persoane nici nu pun mâna pe ziare în timpul concediului. Nu toți au chef de așa ceva undeva în Tirol sau în Dalmația

— Da, domnule președinte, dar mai există o împrejurare. Profesorul nu-i nici în Tirol, nici în Dalmația și nicăieri în

străinătate.

— Cum ați reușit să aflați așa ceva? Întrebă zâmbind președintele.

— N-a fost deloc greu. Pur și simplu am constatat la prefectură că pașaportul profesorului Wilczur a fost eliberat pentru un an de zile. Termenul valabilității a expirat exact acum două luni și nu a fost prelungit.

S-a așternut liniștea. În cele din urmă președintele desfăcu brațele.

— Ei, fără îndoială, lucrurile nu sunt clare. Vă rog însă să mă credeți că voi depune toate eforturile ca să le lămuresc. Se ocupă de asta și poliția. În orice caz vă reamintesc rugămintea mea.

Datorită rugăminții exprimate de un om care ocupa o poziție respectabilă în viața publică, precum și simpatiei de care se bucura profesorul dispărut, presa a renunțat la tentația de a răscoli viața lui particulară. Asta nu stăvilea, firește, șuvoiul de bârfe care circulau printre cunoscuți și necunoscuți, dar cum nu erau întreținute de știri noi, treptat au început să se stingă.

Poliția, în schimb, nu abandonase cazul. Comisarul Gorny, căruia i-a fost încredințat, reușise să stabilească unele amănunte. Investigarea personalului din spital scosese la iveală faptul că în ziua fatală, plecând acasă, profesorul Wilczur era într-o excelentă dispoziție și ducea o blană de zibelină, pe care tocmai o cumpăraseră și care trebuia să fie cadoul lui pentru soție cu ocazia celei de a opta aniversări a căsătoriei. Nimic nu indica faptul că soția lui urma să plece atât de repede în străinătate. Din declarațiile servitorilor rezulta că profesorul a aflat de plecare abia din scrisoarea lăsată de ea. Scrisoarea aceea a făcut asupra lui o impresie zguduitoare. Părea năucit și n-a mâncat nimic. Stătea în cabinet pe întuneric.

Scrisoarea nu a fost găsită, dar nu era greu de presupus că îl anunța hotărârea ruperii relațiilor dintre ei. O asemenea bănuială exprimase și președintele Wilczur, care nu ascundea anchetatorului nici cele mai mici amănunte și relatase întocmai vizita făcută vărului său.

Din celelalte declarații ale servitorilor nu mai rezulta nimic sigur. Doamna Beata pleca în fiecare dimineață cu mașina într-o plimbare mai lungă, în parcul Lazienki. Șoferul rămânea în mașină în fața porții și nu a văzut niciodată pe nimeni care s-o însoțească. În schimb, paznicii parcului au recunoscut-o imediat, după fotografia arătată, pe doamna care se întâlnea în

fiecare zi cu un tânăr blond și firav, îmbrăcat într-un costum destul de uzat. Descrierea acelu blond nu evidenția nici un amănunt caracteristic.

Cercetarea scrisorilor și hârtiilor doamnei nu a furnizat nici o urmă. S-a constatat că a lăsat o sumă mare de bani și bijuteriile. Nu și-a luat nici blănurile, nici alte lucruri scumpe care ar fi putut fi ușor vândute.

În biroul profesorului, comisarul Gorny a găsit un revolver încărcat.

— Aceasta îmi permite să trag concluzia, îi spunea președintelui Wilczur, că profesorul categoric nu avea intenții sinucigașe. În caz contrar ar fi luat arma cu el. Ar fi luat-o și în cazul în care ar fi intenționat să se răzbune pe seducătorul soției.

— Credeți, domnule comisar, că putea ști unde trebuia să-l caute?

— Nu. Cred că nici măcar nu bănuia existența lui. Nici un servitor din Aleea cu liliaci n-a văzut vreun tânăr cu o asemenea înfățișare. Sunt însă convins că descoperirea acestei perechi ne va da răspuns la întrebarea: ce s-a întâmplat cu profesorul Wilczur?

Potrivit acestei concepții, comisarul a îndrumat ancheta spre căutarea Beatei. În urma unor investigații îndelungate a fost adus la el șoferul taximetrului cu care a plecat soția profesorului în ziua respectivă. Nici acesta însă nu avea prea multe de spus. Ținea minte că a dus din Alee cu lilieci la Gara Centrală o femeie tânără și plăcută, împreună cu o fetiță de câțiva ani. A plătit, și-a luat singură valizele și a dispărut în mulțime. Cercetarea mersului trenurilor nu a adus nimic nou. Între douăsprezece și două la amiază, din Gara Centrală pleca o duzină de trenuri în cele mai diferite direcții.

Comisarul Gorny se gândea să trimită scrisori de urmărire pe numele Beatei Wilczur, când o nouă descoperire i-a împins ancheta pe o altă pistă.

În timpul unei percheziții de rutină, întreprinsă la unul dintre samsarii din strada Karmelicka, printre numeroasele lucruri provenite din furt sau din jaf, au fost găsite un palton, o haină și o vestă de dimensiuni neobișnuit de mari. Deși etichetele croitorului fuseseră scoase, a fost identificat cu ușurință atelierul de croitorie care le confecționase și în felul acesta s-a constatat că aparțineau profesorului dispărut. Strâns cu ușa, samsarul a declarat că le-a cumpărat de la un anume Feliks

Zubrowski.

Contrar așteptărilor comisarului, Zubrowski nu fusese niciodată înregistrat pentru vreo infracțiune. Locuia pe strada Przywislna, împreună cu soția și cu cei patru copii ai săi, era cărăuș de nisip și a declarat că a găsit hainele pe malul apei în dimineața zilei respective, când se întorcea de la o petrecere. Câțiva martori, poate nu prea demni de încredere, confirmau alibiul. În orice caz nu i se putea dovedi nimic și după trei zile de arest, Zubrowski a fost pus în libertate. În favoarea nevinovăției lui pleda și faptul că în locul acela Vistula era adâncă, iar sinuciderea profesorului Wilczur foarte posibilă.

În zilele următoare a fost cercetată albia fluviului pe o distanță de câțiva kilometri, dar fără rezultat. Servitorii și președintele Wilczur au fost invitați de șase ori la prefectură pentru recunoașterea unor cadavre neidentificate, dar de prisos, fiindcă profesorul dispărut avea o statură care sărea în ochi; în jur de un metru nouăzeci înălțime și o greutate de aproape o sută de kilograme.

— Încă n-am găsit cadavrul, spunea cu o voce resemnată comisarul Gorny –, poate îl scoate apa la primăvară. Vistula are numeroase cotloane și, cum se întâmplă adeseori, cadavrele ies la suprafață abia după câteva luni.

— Prin urmare, dumneavoastră îmi confirmați temerile? Întrebă președintele.

— Foarte multe împrejurări pledează pentru sinucidere. Pentru orice eventualitate am trimis copii după fotografia profesorului la toate posturile de poliție.

— Atunci luați în considerare și eventualitatea unei amnezii?

— Ca să fiu sincer nu cred în așa ceva. Atâta vreme însă cât nu apare cadavrul, nu am voie să neglijez această eventualitate. Din același motiv n-am abandonat nici ipoteza crimei. Deși am aproape certitudinea că aici poate fi vorba numai de sinucidere. Asta-i sigur. A plecat de acasă năucit de nenorocirea care s-a abătut asupra lui și de aceea nu a luat nici o hotărâre. A umblat, cu siguranță, mult prin oraș, poate a și băut ca să-și înece necazul...

— Nu a băut niciodată, l-a întrerupt președintele.

— Oricum, a hotărât să-și pună capăt vieții. Pentru că cine putea să-lucidă?... Tâlharii?... Ar fi trebuit să fie cel puțin trei sau patru, ca să-l lichideze fără zgomot. Doar era un om cu o forță fizică deosebită. Să fi fost împușcat?... Nu-i exclus, dar împușcăturile pot atrage pe cineva și trebuie să te grăbești ca

să scapi de cadavru. Pe palton și pe haină nu există nici urmă de sânge. Mai rămâne atragerea într-o cursă și uciderea într-un loc închis. Prin urmare crimă cu premeditare. Cine putea avea un asemenea interes, cine avea de câștigat?... Nimeni. Profesorul nu a lăsat un testament. După lege tot ce avea ar fi revenit fiicei și soției. Dumneavoastră afirmați însă că văduva e cea mai dezinteresată femeie din lume. Mai rămâne amantul care, după înfățișare, nu o ducea prea bine. Dar și asta e mai mult decât îndoielnic. Dacă ar fi vrut să obțină bani, ar fi putut s-o convingă pe doamna profesoară să-și ia banii, blănurile și bijuteriile, ceea ce ar fi reprezentat o sumă frumoasă. Socotind cu aproximație, vreo șaptezeci de mii, iar un șmecher poate îndemna la orice o femeie îndrăgostită.

— Mă îndoiesc. Beata avea principii...

— Domnule președinte, ca judecător cu experiență, știți mai bine decât mine că pentru o femeie acolo unde începe dragostea se termină toate principiile. Dar în favoarea nevinovăției acestei perechi pledează și alte lucruri. Primo: n-ar fi fugit, pentru că ar fi atras suspiciunile asupra lor. Secundo: s-ar fi prezentat după dispariția profesorului. Doar a trâmbițat toată presa. Și ar fi cei din urmă proști socotind că poliția nu i-ar găsi mai devreme sau mai târziu, dacă i-ar considera autorii crimei. Fiind vorba de o asemenea moștenire ca a profesorului, ar fi apărut în câteva zile, și iată că trec două luni. Trebuie să aibă conștiința curată.

— Și eu cred la fel.

— Și încă ceva. Știu din experiență că un criminal nu are niciodată răbdare. Toți se grăbesc să obțină ceea ce i-a împins la crimă. Și întotdeauna încep să se învârtă sub nasul poliției. Se simt mai siguri la vedere decât în umbră, unde pot atrage bănuiala asupra lor.

— Asta e adevărat.

— E cert. Am analizat încă o posibilitate. Crimă din întâmplare. Să zicem că profesorul a dat de ei și în timpul disputei a fost ucis. În acest caz din nou trebuie să avem în vedere faptul că profesorul era un om puternic și că pe hainele lui nu s-a găsit nici sânge, nici urme de eventuale pete. Este de neconceput ca acel tânăr firav și destul de sfrijit să fi putut ucide un uriaș fără folosirea unei arme. De aceea nu mă fac luntre și punte ca să-i caut.

Președintele încuviință.

— Poate ar fi mai bine dacă nu i-am găsi. Cel puțin câtă

vreme cazul nu-i elucidat.

— Poate ar fi mai bine, recunosc comisarul.

De fapt nici nu putea spune altceva, fiindcă până acum poliția nu dăduse nici de cea mai vagă urmă a Beatei Wilczur, a fiicei ei și a bărbatului necunoscut.

Lunile treceau iar în acest carusel, care e viața tuturor orașelor mari, încet, încet lumea uita de profesorul Rafał Wilczur și de misterioasa lui dispariție. În dulapurile poliției praful se așeza peste filele dosarelor de anchetă. Pe urmă, peste ele a crescut vrăful dosarelor cu alte cazuri, iar după un an au fost împachetate în lăzi și transportate la arhivă.

Conform legii, tribunalul a stabilit un curator care să îngrijească de averea celui dispărut, iar avocatul Szrenk căruia i-a fost încredințată această funcție, nu avea motive să se plângă. Salariul mergea regulat, iar muncă era puțină. Vila din Alea cu lilieci a închiriat-o, banii i-a investit în acțiuni ale orfelinatelor, conducerea spitalului a încredințat-o doctorului Dobraniecki, cel mai apropiat colaborator al profesorului, un om foarte dotat și care se bucura de toată încrederea.

În spital, de altfel, totul mergea după sistemul stabilit încă de profesorul Wilczur. În câteva luni a fost terminat pavilionul cel nou, iar afluența pacienților, care la început scăzuse vizibil, a revenit la normal. Schimbările aduse de doctorul Dobraniecki erau neînsemnate. Atâta doar că au fost desființate locurile gratuite pentru copiii săraci, iar câteva persoane au plecat, de altfel fără pierderi pentru instituție. Primul care și-a prezentat demisia, în urma unui conflict destul de neplăcut cu șeful, din cauza acelor copii, a fost asistentul doctor Skórzen, iar după el au fost eliberați contabilul Michalak și domnișoara Janowiczówna, care făcea totul de capul ei și își permitea să se amestece în dispozițiile doctorului Dobraniecki, iritându-l cu felul ei de a fi, lipsit de respectul cuvenit.

Comportarea ei era cu atât mai supărătoare cu cât noul șef mai înăsprise întrucâtva disciplina în spital, unde domolise până acum o atmosferă excesiv de patriarhală. În același timp, poziția doctorului Dobraniecki se întărise nu numai în spitalul pe care îl conducea. Noile alegeri în Cercul Chirurgilor i-au adus funcția de președinte, iar un an mai târziu i-a fost încredințată și catedra celui dispărut, împreună cu titlul de profesor. Fiind un medic foarte înzestrat și un om curajos, treptat, dar constant, îi sporea și averea și reputația.

O dată cu scurgerea anilor, denumirea „Spitalul profesorului

dr. Wilczur” devenea un anacronism tot mai evident. Așa că nimeni nu s-a mirat când, în cele din urmă, cu acordul curatorului, denumirea a fost schimbată „Spitalul prof. dr. Wilczur”. Cu această ocazie a fost publicată o biografie destul de întinsă, scrisă de prof. dr. J. Dobraniecki și intitulată: „Prof. dr. Rafał Wilczur – un chirurg genial”.

Lucrarea se încheia cu următoarele cuvinte: „Cinstind memoria celui mai bun om, Profesor înțelept și mare învățat, lumea medicală poloneză rămâne îndoliată după tragica lui dispariție, acoperită din nefericire, de negura unui dureros mister”.

Capitolul III

Șeful postului de poliție din Chotymów, Wiktor Kania, stătea plictisit la masa din cancelarie, acoperită cu o hârtie verde, curată, și căsca din când în când aruncându-și privirile pe fereastră. Postul de poliție se adăpostea în ultima căsuță de la marginea orașelului, iar de la ferestrele lui se vedea timpul întins, acoperit cu verdeață densă, malul lacului, pe care fuseseră întinse năvoadele, linia neagră a pădurii, la poalele căreia fumega coșul joagărului lui Hasfeld, și drumul spre joagăr, pe care tocmai venea loctiitorul lui Kania, polițistul Sobczak, împreună cu un bărbat înalt și slab.

Sobczak pășea cu picioarele rășchirate, se bălăbănea ca o rață și ducea sub braț o foaie mare de placaj pentru traforare. Bărbosul părea să fie muncitor la joagăr, dar nu de multă vreme. Kania îl vedea pentru întâia oară și doar îi știa pe toți din Chotymów și de pe o rază de câțiva zeci de kilometri. Apoi, faptul că Sobczak își ducea singur placajul dădea de gândit. Se vede că nu socotea indicat să facă uz de serviciile însoțitorului său, prin urmare ceva nu era în regulă cu el: omul nu-l însoțea pe Sobczak de bunăvoie.

La postul de poliție din Chotymów erau aduși diferiți indivizi. Unii pentru bătăile de prin sate, alții pentru furturi mărunte de prin pădure și de pe câmp, alții pentru braconaj. Uneori se întâmpla să pună mâna și pe ceva mai gras, pe câte un bandit sau pe un delapidator care evita șoselele circulante și încerca să ajungă la granița cu Germania pe drumuri lăturalnice.

Se vede că bărbosul condus de Sobczak, cu toată statura lui de uriaș, nu trezea temerile polițistului și era cu siguranță

vorba de ceva mărunț.

Puțin mai târziu ușa se deschise și intrară amândoi. Bărbosul își scoase șapca și se opri lângă ușă. Sobczak salută și raportă:

— Acest om s-a prezentat la joagărul lui Hasfeld, cerând de lucru. A fost angajat, dar s-a constatat că nu are nici un act și nu știe cum îl cheamă și de unde e.

— O să vedem noi imediat, mormăi șeful de post Kania și îi făcu bărbosului semn cu mâna. Ai vreun act?

— Nu am.

— Sobczak, percheziționează-l!

Politiștul îi descheie surtucul gros și uzat, îl scotoci prin buzunare și puse pe masă tot ce găsise: un briceag mic și ieftin, câțiva zeci de groși, o bucată de șnur, doi nasturi și o lingură de metal. I-a pipăit și turecii, dar nici acolo n-a găsit nimic.

— Cum ai ajuns aici? Întrebă majurul.

— Am venit de la Czumka din județul Sursk.

— De la Czumka?... Dar de ce ai venit?

— Caut de lucru. La Czumka am lucrat la un joagăr. Joagărul a fost închis. Oamenii ziceau că găsesc de lucru aici, la Chotymów.

— Și cum îl chema pe proprietarul joagărului din Czumka?

— Fibich.

— Ai lucrat multă vreme acolo?

— O jumătate de an.

— Și te-ai născut tot în județul Sursk?

Bărbosul ridică din umeri.

— Nu știu. Nu țin minte.

Șeful de post îl privi amenințător.

— Ei, ei! Nu mă duci dumneata pe mine. Știi să scrii?

— Da.

— Unde ai făcut școala?

— Nu știu.

— Numele și pronumele? strigă nerăbdător Kania.

Bărbosul tăcea.

— Ești surd?

— Nu, domnule majur, și vă rog să nu vă supărați pe mine. Eu nu am făcut nici un rău.

— Ei, atunci spune adevărul!

— Acesta-i adevărul. Nu știu cum mă cheamă. Poate că nici nu mă cheamă în vreun fel. Toți mă întreabă, iar eu nu știu.

— Și cum? N-ai avut niciodată acte?

— Niciodată.

— Atunci cum te-au angajat? Fără acte?

— În orașe îmi cereau peste tot actele și nu voiau să mă primească. Prin sate, lumea nu se uită la asta. Îți spune fiecare cum îi place și gata. Aici, la joagăr le-am dat numele cu care m-au poreclit cei de la Czumka: Jozef Broda⁶. Dumnezeuastră însă v-am spus că nu-i decât o poreclă. Eu n-am făcut nici un rău și am conștiința curată.

— Asta o să vedem noi.

— Puteți să le scrieți celor la care am lucrat. N-am furat de la nimeni nimic.

Șeful de post căzu pe gânduri. În cariera lui a avut de-a face cu diferiți indivizi care-și tănuiau numele adevărat, dar întotdeauna dădeau un nume fictiv. Acesta însă susținea cu încăpățănare că nu are nume.

— Dar unde-i familia dumitale?

— Nu știu. Nu am familie, răspunse resemnat bărbosul.

— Dar ai fost condamnat?

— Da.

Șeful de post deschise larg ochii.

— Unde?

— Anul trecut la Radom, iar acum trei ani la Bydgoszcz. O dată la o lună și o dată la două săptămâni.

— Pentru ce?

— Pentru vagabondaj. Dar pe nedrept. Dacă cineva caută de lucru, înseamnă că e vagabond?... De fapt pentru că nu aveam acte. Eu am cerut și la tribunal, și la poliție, și în închisoare să-mi elibereze un act. N-au vrut. Spuneau că nu există asemenea lege. Și atunci ce să fac?

Tuși și desfăcu brațele.

— Dați-mi drumul, domn major. Eu nu fac rău nimănu.

— Să-ți dau drumul?... Nu-mi dă voie legea. Te trimit la prefectură, și acolo să faci ce vor ei. Poți să iei loc și nu mă deranja. Trebuie să închei un proces-verbal.

Scoase din sertar o coală de hârtie și începu să scrie. Stătu mult pe gânduri, fiindcă lipsa numelui și a locului de naștere a individului reținut îi dădea peste cap schema procesului-verbal. În cele din urmă termină și se uită la bărbos. Barba și părul cărunt îl făceau cam de cincizeci de ani. Stătea nemișcat, cu privirile ațintite în perete, iar trupul lui uscat și obrajii scofâlciți

---

⁶ Broda – barb (trad. din lb. poloa).

îi dădeau înfățișarea unui schelet. Numai mâinile uriașe și muncite se mișcau într-un fel ciudat și nervos.

— Dormi aici, spuse Kania, iar mâine te trimit la județ.

Se ridică și adăugă:

— Nu-ți fac nimic acolo. Cel mult o să stai o vreme pentru vagabondaj și-ți dau drumul.

— Dacă altfel nu se poate, n-am ce face, mormăi posomorât bărbosul.

— Și acum vino încoace.

Deschise ușa unei cămări cu ferestruica prevăzută cu gratii. Pe jos era întins un străjac bine umplut cu paie. Ușa era din scânduri zdravene.

Când ușa s-a închis, bărbosul se întinse pe străjac și începu să se gândească. Atât majurul cât și celălalt polițist nu erau oameni răi, dar se vede că legea le impunea să fie răi. De ce îl privau iar de libertate, de ce-l privesc mereu ca pe un infractor? ... E chiar atât de important să ai niște acte, să te cheme cumva?... În felul acesta un om devine altul?...

I-au explicat de atâtea ori că e imposibil să nu-l cheme cumva. Și în cele din urmă a trebuit să le dea dreptate. Dar îi era teamă să se gândească la asta. Când încerca s-o facă, îl cuprindea o senzație ciudată: parcă ar fi uitat ceva, ceva nespus de important. Și deodată gândurile, cuprinse de o neliniște febrilă, începeau să alerge în toate părțile, se vânzoleau, se sfâșiau cu disperare, ca niște animale cuprinse de o panică sălbatică; se învârteau tot mai repede, fără sens, fără scop, apoi se rupeau în bucăți, în ghemotoace ciudate, ce semănau cu niște monștri, fără forme, fără conținut, se uneau într-un pachet mare de vată care-i umplea tot craniul.

În asemenea momente simțea cea mai mare frică. I se părea că înnebunește, că-și pierde mințile, că e neputincios și părăsit în fața unei catastrofe iminente. Și în tot haosul acesta infernal el nu-și pierdea nici o clipă cunoștința. Undeva în interiorul creierului un aparat de precizie înregistra cu calm fiecare manifestare, fiecare frază. Și acesta era cel mai mare chin.

În zadar se străduia cu toate puterile lui să se smulgă din mocirla care-l înghițea. Să nu se mai gândească, să-și concentreze atenția asupra unui obiect, să se salveze. Numai durerea fizică îi aducea puțină ușurare. Își înfigea dinții până la sânge în trup, își mușca degetele, se izbea cu capul de pereți până se istovea, până leșina.

Atunci rămânea nemișcat și epuizat, aproape mort.

De aceea simțea o teamă, o teamă abjectă de animal în fața propriei memorii. Se temea de tot ce l-ar fi putut determina să arunce o privire imprudentă în ceața trecutului, în întunericul acela de coșmar, pe care nu-l poți pătrunde, dar care te atrage ca un abis.

Așa că interogatoriul de la poliție a reprezentat pentru el o tortură cumplită, iar când a rămas singur și a constatat că primejdia unui atac trecuse, aproape că se bucura de arestare.

Cu toate acestea, noua reținere la poliție, calvarul anchetei și primejdia unui alt atac îl făceau să se gândească în ce fel s-ar putea pune la adăpost în viitor. Exista o singură modalitate: actele. Cum însă pe cale legală era imposibil să le obțină, nu-i rămânea decât să le fure, să le ia cuiva.

Încă nu știa cum o să procedeze, dar decizia fusese luată.

A doua zi dis-de-diminează a fost transferat la prefectura dintr-un orașel mai mare, situat la o distanță de vreo zece, cincisprezece kilometri. Prefectura era într-o clădire mare, zidită. Polițistul l-a lăsat pe bărbos jos, la parter, în grija unui alt polițist, care mai supraveghea vreo câțiva arestați. După o așteptare îndelungată, au început să-i cheme pe rând la etajul întâi, în sala de judecată.

Un funcționar tânăr și grasuț stătea la o masă acoperită cu postav verde și încărcată cu hârtii. Judeca repede. Când a venit însă rândul bărbosului, se vede că i s-au trezit anumite bănuieli, fiindcă i-a cerut să mai aștepte. Polițistul l-a dus într-o cameră alăturată. Aici, la masă, stătea un bătrânel și scria cu înverșunare. Camera era mică. Bărbosul s-a așezat pe banca de lângă fereastră și din plictiseală începu să urmărească munca bătrânului. Pe birou era un vraf de hârtii. Erau cereri cu timbre ștampilate, avize colorate și... bărbosul tresări: aproape de el era un pachet de hârtii prinse cu o agrafă iar deasupra un act. Un certificat de naștere. Se trase mai aproape și citi. Era eliberat pe numele de Antoni Kosiba, născut la Kalisz. Socoti vârsta: 52. Dedesubt se vedeau ștampilele...

Bărbosul se uită la polițist: stătea cu spatele și citea niște anunțuri lipite pe ușă. Nu-i rămânea decât să pună șapca pe birou, în așa fel încât să acopere hârtiile.

— Te rog să-ți iei șapca, se stropși bătrânelul. Și-a găsit locul.

— Vă rog să mă iertați, bolborosi bărbosul și o luă împreună cu maldărul de hârtii, pe care îl răsuci și îl ascunse în buzunar.

Firește, de data aceasta nu se putea folosi de actele astfel

dobândite, așa că a fost condamnat la trei săptămâni de arest pentru vagabondaj repetat.

După trei săptămâni însă a ieșit din închisoarea județeană și a pornit în lume ca Antoni Kosiba.

Capitolul IV

Chiar în Odryny, pe moșie, nu era nimic demn de a fi văzut. Palatul mare, ars în timpul războiului, năpădit de urzici, de brusturi și de măcrișul-calului, an de an se acoperea cu tot mai mult mușchi și mucegai, și se ruina. Proprietăreasa, prințesa Dubanțeva, văduvă după un demnitar al curții din Petersburg, se stabilise în Franța și nu venea niciodată pe aici. Administratorul, domnul Poleszkiewicz, un bătrân ciudat, ocupa la fermă două cămăruțe într-o anexă de lemn, purtând și ea semnele neglijenței și paraginii.

În schimb, în jur se întindeau superbi, Codrii Odrynului, mii de hectare de pini, brazi, stejari și mesteceni înalți, de aluni și ienuperi, străbătuți de poteci înguste și întortocheate, pe care întâlneai mai des urme de mistreț și de cerb decât de cal sau de om. De sus, toată această întindere uriașă arăta ca o catifea verde, scânteietoare, bătută des cu rubine. Pentru că nici apele nu lipseau de aici. Lacuri mai mari sau mai mici, unite între ele de pâraiașe ascunse printre sălcii și arini, făceau mai ușoară înconjurarea codrilor cu barca decât cu piciorul. De bărci se slujeau și cei câțiva pădurari.

Numai la conacul din mijlocul codrilor trebuiau să meargă pe jos. Conacul era situat pe o măgură, într-o poienită înconjurată din toate părțile de zidul codrilor. În conac locuia conductorul silvic Jan Oksza, fiul bătrânului Filip Oksza, care vreme de peste patruzeci de ani îngrijise Codrii Odrynului, iar după moartea lui lăsase fiului său slujba și tot ce avea. Tânărul făcuse școala întâi la Vilnius, pe urmă studiase la Varșovia, iar după ani de zile s-a întors cu diploma în buzunar, cu soție și cu o fiică, s-a instalat la conac și de cinci ani deținea puteri depline asupra Codrilor. Depline, pentru că domnul Poleszkiewicz, superiorul lui, avea încredere în el, nu se amesteca în treburile lui și dacă trecea pe la canton, n-o făcea ca să controleze registrele, ci să stea de vorbă cu doamna Beata Oksza, să joace o partidă de șah cu domnul Jan sau s-o așeze pe micuța Marysia în șa în fața

lui și s-o ducă în poiană. De fapt era singurul oaspete care mai trecea pe la canton.

Se vede că domnul Oksza moștenise de la tatăl său o fire retrasă, nu se lipea de vecini, pe care, de altfel, trebuia să-i cauți la distanțe mari, dar nici ei nu-l asaltau. Era un om de casă, cu toată vârsta lui tânără, ceea ce nu trebuia să mire pe nimeni, fiindcă avea o soție frumoasă și – cum spunea pădurarul Barczuk – „foarte de treabă”, o copilă ca un înger și fericire în cămin.

De aceea nu-i plăcea nici să călătorească. De câte ori trebuia să meargă până la Braslaw, ori, ferească sfântul, până la Vilnius, amâna plecarea de pe o zi pe alta, poate și pentru că era cam bolnăvicios, iar călătoria îl obosea. Se întâmpla să răcească puțin și îndată scuipa sânge și cădea la pat... Dar cum era bun, omenos și drept, toți subalternii se uitau la el cu părere de rău cum se stingea văzând cu ochii. De două ori a trebuit să vină doctorul, lucru dificil și scump, pentru că opt mile nu-i o joacă. Oamenii ziceau că tânărul conductor n-o mai duce mult și cam așa stăteau lucrurile.

Vara e frumos în codru. Rășina miroase puternic, aerul e cald ca în cuptor și îți vâjâie urechile de atâtea musculițe. Vârfurile pinilor zvelți se leagănă, vântul vuieste în coroanele bătrânilor stejari, mușchiul e pufos ca un covor, peste tot e plin de afine și de ciuperci, încât să tot trăiești. Iar când vine toamna, peste codri se așterne o liniște ca într-o biserică în timpul sfințirii. Copacii stau îngândurați și nici nu simt cum le cad frunzele aurii și roșietice. Iarna, zăpada acoperă totul. Înalt, adânc, se așează în straturi groase pe crengi, iar când respiri, când tragi în piept aerul rece și sănătos, simți că te cuprinde fericirea.

După iarnă, vine însă primăvara. Din pământul dezghețat al codrilor, din lacuri și mlaștini se ridică aburi încărcăți de umezeală, sporind suferințele celor bolnavi de tuberculoză.

Așa a fost și cu domnul conductor Oksza. A trecut cu bine iarna, dar în martie, când au început zăpezile să se topească, sănătatea lui s-a înrăutățit. Iar dacă s-a înrăutățit, iată că de patru săptămâni zăcea în pat și primea rapoartele pădurarilor în dormitor. A slăbit de nu-l mai puteai recunoaște, iar când îl apuca tusea, când începea să-l scuture, îi pierea și vocea câte un sfert de oră sau mai bine. Atunci pe frunte i se iveau broboane mari de sudoare și respira greu.

Sâmbătă, doamna nici nu i-a lăsat pe pădurari să intre. A ieșit la ei în bucătărie, palidă și istovită, și le-a spus în șoaptă:

— Soțul se simte atât de rău încât... încât nu trebuie obosit.
Și a izbucnit în plâns.

— Poate ar trebui să aducem doctorul, spuse unul dintre ei.
Ar avea o moarte mai ușoară.

— Nu vrea nici un doctor, scutură ea din cap. Și eu l-am rugat, nu vrea și pace.

— M-aș duce eu după doctor, se oferi altul. Iar domnului conductor îi puteți spune că doctorul s-a oprit aici în trecere.

Așa a rămas, iar doamna Oksza își șterse lacrimile și se întoarse în dormitor. După atâtea nopți nedormite abia își mai trăgea picioarele. Când se apropia însă de patul bolnavului se străduia să zâmbească și să pară bine dispusă. Se temea ca privirile lui Janek să nu-i citească adevăratele, groaznicele și dureroasele gânduri care îi chinuiau sărmanul suflet. Când el adormea, ea îngenunchea și se ruga cu înflăcărare.

— Doamne, iartă-mă, nu mă pedepsi, nu te răzbuna pe mine!
Nu mi-l lua. Am păcătuit, am făcut mult rău, dar iartă-mă! Iartă-mă!
N-am putut altfel!

Și lacrimile îi șiroiau pe fața străvezie, iar buzele îi tremurau șoptind cuvinte neînțelese.

Janek se trezea însă repede. Venea un nou acces de tuse, iar pe prosop apărea o altă pată de sânge. Trebuia să-i dea gheața și medicamentele.

Surprinzător, spre seară starea lui s-a ameliorat. Febra i-a scăzut. A cerut să fie ridicat mai sus și s-a așezat în capul oaselor. A băut fără împotrivire un pahar cu smântână și a spus:

— Mi se pare că voi trăi!

— Sigur, sigur, Janek. Criza a trecut, asta-i limpede. Te simți mai puternic. Ai să vezi că într-o lună te însănătoșești complet.

— Așa cred și eu. Mariola nu doarme ?

Niciodată nu i-a pronunțai acest nume. Nu-i plăcea și de la început i-a spus simplu Marysia. Până la urmă s-a obișnuit și Beata.

— Nu, încă nu doarme. Își face lecțiile.

— Tu mai ai timp și pentru lecții cu ea?...

Tăcu, apoi adăugă:

— Doamne, cât rău v-am făcut eu vouă !

— Janek! Cum poți spune niște lucruri atât de îngrozitoare?!
se sperie Beata.

— Acesta-i adevărul.

— Nici tu nu crezi ce spui. Ne-ai dat atâta fericire, atâta

fericire nemaîntâlnită!...

Închise ochii și șopti:

— Te iubesc, Beata. Cu fiecare zi te iubesc mai mult. Și această dragoste nu mă lasă să mor.

— N-o să mori, nu poți să mori. Fără tine viața mea ar fi mai rea decât moartea. Dar să nu mai vorbim de asta. Acum a trecut. Știi ceva? O chem și pe Marysia Nu te-a mai văzut de atâta vreme. Dă-mi voie!

— N-ar trebui. Aici e un aer plin de microbi. Mă neliniștește și faptul că tu îl inspiri tot timpul. Pentru plămânii ei tineri e o adevărată otravă.

— Atunci o să stea în prag. Schimbă cu ea măcar câteva cuvinte. Tu nici nu știi cât și-o dorește.

— Bine, încuviință el.

Beata deschise ușa și strigă:

— Marysia, tata îți dă voie să intri.

— Tăticule! din casă se auzi un strigat fericit, apoi zgomot de pași grăbiți.

Fata intră în fugă și se opri încremenită. Nu-l mai văzuse pe bolnav de două săptămâni și pesemne că schimbarea lui o speriasc.

— Tăticul se simte astăzi mai bine, spuse repede Beata, și îți dă voie să stai în prag. În curând o să se scoale și o să mergeți iar împreună în pădure.

— Cum îți merge, draga mea? întrebă Oksza.

— Mulțumesc, tăticule. Știi, tăticule, că apa a săpat sub mesteacănul acela strâmb de la Pârâul Cărunt?

— A săpat?

— Da. Mikola spune că o să cadă. Și mai spune că fiul lui, Gryska, a văzut ieri patru elani lângă Vadul Huminsk. Mergeau unul după altul.

— Sunt cei din Pădurea Roșie.

— Aha, și Mikola crede la fel.

— Dar n-ai uitat ce-ai învățat la botanică și la fizică? întrebă zâmbind.

— N-am uitat, tăticule! îl asigură fetita și ca argument începu să-i spună ce a învățat singură. După această scurtă convorbire, Oksza își luă rămas bun trimițându-i un sărut cu mâna.

Avea o mână firavă și incredibil de albă.

După ce Marysia ieși, spuse:

— Cum crește fata asta. N-are decât doisprezece ani și-i

aproape cât tine. La anul trebuie s-o dăm la școală. Sper că până la urmă prințesa să primească aprobarea pentru tăierea pădurii și atunci ne vom pune și noi pe picioare.

— Numai să te însănătoșești cât mai repede.

— Da, da – confirmă energic, trebuie să mă însănătoșesc și să-mi văd de afaceri. Dacă nu iese nimic din afacerea cu pădurea, m-am hotărât să-mi caut altă slujbă. E greu să te desparți de Codrii Odrynului, dar Marysia crește. Și asta-i mai important.

Căzu pe gânduri, apoi întrebă:

— Ai cheltuit mult pe medicamente?

— Nu-ți face griji.

— Știi, mă gândeam că dacă aș muri acum, nu ți-ar rămâne prea mult după acoperirea cheltuielilor de înmormântare. Asta mă chinuie cel mai mult... Banii de pe mobilă ți-ar ajunge pentru vreun an. Iar tapiseriile acelea vechi... Se pare că sunt prețioase.

— Janek! Ce tot vorbești! Îi reproșa Beata.

— Nimic, repet și eu la ce m-am gândit. M-am mai gândit că în caz de ceva ai dreptul să ceri pensie pentru Marysia. Nu cred că Wilczur să fi apărut. Ar fi scris în ziare. Cineva însă trebuie să-i administreze averea, iar Marysia are drepturi asupra ei.

— Și asta o spui tu, Janek? Întrebă Beata fără să-și ascundă revolta.

Până acum, în cei cinci ani, nu s-a adus niciodată vorba de profesor. De cinci ani, de când i-a spus să trimită unui orfelinat până și lenjeria și hăinuțele Mariolei.

Oksza își coborî privirile.

— Nu am dreptul s-o condamni la mizerie.

— Iar eu nu am dreptul să întind mâna după banii lui. De o sută de ori, de o mie de ori prefer moartea. Niciodată, auzi, Janek, niciodată!

— Bine. Să nu mai vorbim despre asta. Dar vezi, dacă eu n-aș mai fi... Când credeam că o să mor, mă cuprindea teama la gândul ce se va întâmpla cu voi...

— Știi să cos, știu să brodez, pot să dau lecții... Orice, numai asta nu! Gândește-te, cu ce obraz m-aș putea duce la moștenitorii lui eu, pe care ei... au dreptul să mă socotească vinovată de moartea lui. În definitiv, Janek, de ce vorbim noi despre toate astea? Te simți sănătos și, slavă Domnului, totul merge cât se poate de bine.

— Sigur că da, draga mea, sigur că da. Își lipi fața de mâna

ei.

— Ei, vezi! se luminează. Iar acum trebuie să încerci să adormi. E târziu.

— Bine. Simt că mi-e cam somn.

— Noapte bună, scumpul meu, noapte bună. Somnul o să-ți dea putere.

— Noapte bună, fericirea mea.

Beata acoperi lampa, se înveli cu pledul și se culcă pe canapea. După un sfert de oră însă își aminti că trebuie să-i mai dea picăturile înainte de culcare.

Se sculă, numără douăzeci de picături dintr-un medicament cu miros de creozot, adăugă apă și se aplecă asupra bolnavului.

— Janek, spuse în șoaptă, trebuie să-ți iei medicamentul.

Nu se trezi. Îi atinse delicat umărul și se aplecă deasupra lui.

Atunci văzu că are ochii deschiși.

Nu mai trăia.

Capitolul V

Chiar la mijlocul drumului dintre Radoliszki și Nieskupa se ridica o moară de apă, care cu multă vreme în urmă fusese proprietatea călugărilor bazilieni de la mănăstirea din Wickuny, și pe care ei o construiseră în timpul regelui Batory, iar acum aparținea lui Prokop Szapiel, căruia i se spunea Prokop Mielnik⁷.

Pământul pe aici nu era nici prea bogat, nici prea roditor, era bun pentru cultura secarei și a cartofilor, și aparținea țăranilor și unor boiernași mărunți. Prokop însă nu ducea lipsă de secară pentru măcinat, mai ales că nu avea nici un fel de concurență primprejur. În afară de o moară de vânt situată la vreo cinci kilometri, într-un sătuc de lituanieni, Bierwinty. Aceasta însă nu făcea față nici la cele optzeci de case, fiindcă lituanienii erau gospodari neîntrecuți și scoteau de pe cinci hectare mai mult decât un țăran bielorusc de pe șapte sau opt.

Așa era și în Nieskupa. Nieskupa era locuită de rușii de rit vechi, veniți aici cu multă vreme în urmă din Rusia. Toți bărbați înalți, sănătoși, harnici, pentru care era o nimica toată să umble cât e ziua de lungă în urma plugului și să are atât de adânc, cum nici cei din Bierwinty nu arau.

În Radoliszki, în schimb, ca prin târguri, erau mulți evrei,

---

⁷ morar ([trad.](#) din bielorusă).

care se ocupau, la scară mai redusă, cu achiziționarea de grâne prin satele mai îndepărtate, atât pentru nevoile orășelului, cât și pentru vânzare. Ei îl aprovizionau pe Prokop Mielnik. Așa că nu se plângea. Dacă nu venea vreo secetă, dacă nu lipsea apa în iazuri – nici nu avea motive. Seceta venea însă rar prin părțile acestea și trebuia să dureze nu știu cât, ca apa să nu mai învârtească roata, fiindcă iazurile, cu toate că au fost săpate cu vreo câteva sute de ani în urmă, erau solide, adânci și, curățate tot la zece ani, nu se colmatau.

Erau trei iazuri. Două sus și unul jos. Toate erau înconjurate cu sălcii. Căderea apei în cel de jos era mare, de vreo doi stânjeni, și în afară de scocul⁸ ce ducea la roată, mai erau două stăvilare pentru cazuri de inundație. În iazuri era plin de pește: ocheane, mihalți, bibani, dar în primul rând porcușori. Nu lipseau nici raci. În scorburile adânci, printre rădăcinile spălate de apă, colcăiau cu sutele. Cei doi argați al lui Prokop, și mai ales cel tânăr, Kaziuk, se pricepeau grozav să-i prindă. Stătea în apă până la genunchi și cum se apleca și băga mâna până la cot ori mai adânc în bortă, cum scotea racul.

La moară nu-i mânca nimeni, pentru că îi socoteau niște viermi, dar în orășel, la Radoliszki, aveau căutare: și părintele catolic, și popa ortodox și doctorul, mai ales doctorul era mare amator. Prefera să ia pentru o consultație treizeci de raci decât, douăzeci de ouă sau trei zloți.

Amatori erau și la fabrică, la vreo douăsprezece verste dincolo de orășel, dar până acolo trebuia să nimerești vreo ocazie. Pe jos era prea departe, iar bătrânul Prokop nu dădea calul pentru așa ceva, cu toate că era stătut și gras ca un porc. Ovăzul nu-i lipsea. Stătea cât era ziua de lungă, bătea din copite și fornăia de răsuna grajdul. Grajdul era mare, solid, construit din bârne groase. În afară de cal mai erau acolo două vaci și, într-un țarc – porcii. Sub acoperiș mai era loc pentru căruță și pentru sanie. Casa era lipită de moară. Avea trei odăi în care locuia Prokop cu familia lui și cu argații. Mai ridicase el o aripă nouă, pentru Albin, băiatul cel mare, când trebuia să se însoare, dar de la moartea lui Albin, aripa cea nouă stătea pustie fiindcă nenorocirea a dat și peste al doilea băiat, chiar a doua zi după ce s-a mutat în ea. Oamenii ziceau că cineva trebuie să-i fi făcut farmece, ori s-o fi deocheat. Dacă era

---

⁸ Canal, jgheab prin care curge apa pentru a pune în mișcare roata morii sau a joagărului.

adevărat sau nu, cine știe, destul că nimeni nu voia să stea în ea, cu toate că unii vorbeau în șoaptă că nu căsuța ar fi fost blestemată, ci copiii lui Prokop Mielnik erau pedepsiți pentru că bătrânul s-a judecat cu frate-su și l-a lăsat cerșetor.

Grozav îl mai supărau pe Prokop asemenea vorbe. Nu putea să le sufere și mulți au pățit-o pentru bănuielile lor.

Și totuși trebuia să fie ceva la mijloc. Bătrânul Mielnik avea trei băieți. Cel mijlociu a murit pe front, cel mare s-a îmbătat și a mers pe gheață, chiar înainte de a se însura. Gheața s-a spart și el s-a înecat. Cel mic, vrând să bată o pană la un stâlp, a căzut de sus și era cât pe-acți să-și piardă viața. S-a ales cu amândouă picioarele rupte. În zadar au adus doctorul, în zadar i-a pus doctorul atele. Avea să rămână schilod pentru toată viața; nu putea merge. De cinci luni de zile ba zăcea, ba se mai ridica, dar nu mai era bun de nimic, așa că la optsprezece ani devenise o povară pe capul lui taică-su.

Nici cu fata n-a avut noroc Mielnik. S-a măritat cu un maistru de la țiglărie, dar maistrul a murit în timpul unui incendiu, iar ea fiind însărcinată a născut un copil bolnav de epilepsie.

Iată de ce umbla bătrânul Prokop întunecat ca noaptea și se uita încruntat, cu toate că oamenii îi invidiau bogăția, moara nu stătea deloc, iar el nu se putea plânge de sănătate.

Anul acesta, toamna, mai căzu pe capul lui un necaz: l-au luat la armată pe argatul cel tânăr, pe Kaziuk. Prokop nu voia să ia pe oricine în locul lui. La moară e muncă de răspundere, cere chibzuială și putere. Nu mergea orice cioban. S-a gândit bătrânul ce s-a gândit până a pus ochii pe Nikitka Romaniuk din Poberczie. Tatăl lui Nikitka și așa avea doi fii însurați, iar cel mai mic căutase de lucru și la oraș. Băiatul era sănătos, chibzuit, ba chiar făcuse și ceva școală.

Luând această hotărâre, Prokop porni la drum, într-o joi, când era zi de târg la Radoliszki. De la moară până la joagă era aproape, nici o verstă de drum. Țăranii se duceau la târg. Briștile și căruțele treceau una după alta. Toți îl salutau pe Mielnik, fiindcă toți îl cunoșteau. Câte unii se uitau la el, fără să-și strunească mârtoaga, să vadă cum a primit bătrânul nenorocirea care i-a schilodit și pe cel din urmă fiu, pe Wasilko. Dar pe chipul lui Prokop nu se putea citi nimic. Avea, ca întotdeauna, sprâncenele încruntate și dădea din barba lui sură și mare ca o lopată.

În sfârșit, îl ajunse și Romaniuk. Mergea după cumpărături, pentru că avea căruța goală, numai muierea lui stătea în spate.

Prokop îi făcu semn cu mâna și porni pe lângă căruță. Și-au strâns mâinile.

— Ei, ce mai e? întrebă Romaniuk. Huzurești, frățioare?!

— Trăiesc și eu cu ajutorul Domnului. Dar am un necaz.

— Am auzit.

— Nu asta. Mi-l iau pe Kaziuk la armată.

— Îl iau?

— Îl iau!

— Atunci?...

— Aha. Știi că la mine se câștigă bine. Argatul nu face foame, ba mai pune și ceva deoparte.

— Știu, recunosc Romaniuk.

— Eu m-am gândit că Nikitka al tău s-ar potrivi la o treabă ca asta.

— De ce nu?

— Atunci cum rămâne?

— Cu ce?

— Ei, cu Nikitka.

— Adică, să vină la tine la lucru?

— Aha.

Romaniuk se scărpină în cap iar în ochii lui mici și căprui licări bucuria. Spuse însă pe un ton nepăsător:

— De, băiatu-i sănătos...

— Slavă cerului, mormăi repede Prokop de teamă ca lui Romaniuk să nu-i vină în minte să întrebe de sănătatea lui Wasil. Numai să vină vinerea viitoare, pentru că atunci mi-l iau pe Kaziuk.

E bine că mi-ai spus, fiindcă el nu-i acasă. S-a dus, hăt, la Oszmiana.

— Să caute de lucru?

— Sigur că da.

— Dar se-ntoarce?

— Cum să nu se-ntoarcă? îi trimit eu numaidecât din Radoliszki o carte poștală.

— Atunci bine. Pe vineri...

— Am înțeles.

— E mult de lucru acum. Nu mă descurc fără doi argați, adăugă Prokop.

— Vine la vreme.

— Atunci cu bine!

— Cu bine!

Romaniuk scutură hățurile, dar căluțul sur și burtos nici nu-l

luă în seamă, și țăranul căzu pe gânduri, mulțumit. Mare cinste că dintre atâția, Prokop îl alesese tocmai pe fiul lui.

Se întoarse și se uită la nevastă. Dintre broboadele, groase care-i înfășurau strâns capul, nu se vedeau decât ochii și nasul.

— Mielnik îl ia pe Nikitka al nostru, spuse.

Muierea oftă:

— Doamne Dumnezeule!...

Și nu se știa dacă se bucură ori se amărăște. De fapt Romaniuk nici nu s-a gândit vreodată la asta. Așa era vocea ei, plângăreață.

Se bucura și Prokop. Nu-i plăceau schimbările și frământările. Acum treaba era rezolvată. Cel puțin așa i se părea lui. Și i s-a părut până vineri seara.

În ziua aceea s-a apucat să încuie moara mai târziu decât de obicei. Tot aștepta ceva. Ai casei nici nu bănuiau de ce-i atât de supărat, fiindcă nu spusese nimănui nimic, în schimb el fierbea. Și i-a spus clar să vină vineri. Kaziuk plecase. De a doua zi avea să fie de lucru până peste cap, iar el n-avea ce face.

— Așteaptă tu, câine blestemat, mârâia și își răsucea barba.

Și s-a jurat că nu-l mai primește, chiar de-ar veni dis-de-diminează. Sâmbătă nu înseamnă vineri. Mai bine ia unul de pe drum, fie el și hoț. numai pe Nikitka – nu.

Dar Nikitka n-a apărut nici a doua zi. A trebuit să-l ia ca ajutor pe un țăran care adusese niște secară la măcinat

În ziua următoare, cum era duminică și moara închisă, după ce-și făcuse rugăciunea, deși supărarea îl tot încurca, Prokop ieși în fața casei și se așeză pe bancă. A trăit el mult, dar nu i s-a mai întâmplat ca cineva să-l dezamăgească chiar așa. A vrut să-i facă băiatului un bine, iar el n-a venit. Firește, trebuie să fi găsit de lucru la Oszmiana, dar asta nu-l dezvinovățea.

— Are să vadă el, și tot neamul lui, mormăia trăgând din lulea.

Soarele lumina puternic. Era o zi caldă și liniștită. Deasupra iazurilor zburau sloiuri de păsări căutând omizi.

Deodată pe drum se auzi un huruit. Bătrânul își duse mâna streășină la ochi. Pe drum gonia o motocicletă.

— În sfânta zi de duminică... scui pă. Nu se tem de Dumnezeu.

Știa el de cine vorbește. Tot ținutul știa de astă-primăvară că acesta-i tânărul Czyński, fiul proprietarului fabricii din Ludwikowo. Studia ingineria în străinătate și acum venise la odihnă la părinți. Oamenii ziceau că trebuia să preia

conducerea fabricii de la taică-său, dar în capul lui nu era decât motocicleta, mașinăria asta drăcească, ce nu lăsa oamenii să doarmă noaptea și speria caii pe drum.

De aceea bătrânul se uita cu greutate la norul de praf ce dispărea pe drum. Tot uitându-se într-acolo, zări un om venind spre moară. Omul mergea încet, cu pas măsurat și ducea în spinare o bocceluță în vârful bățului. La început lui Prokop i se păruse că e Nikitka și tot sângele i se urcase în cap, dar când drumețul s-a mai apropiat, a văzut că nu mai e tânăr și barba neagră îi încărunțise.

S-a apropiat, a făcut o plecăciune, a dat binețe ca orice creștin și a întrebat:

— Îmi dai voie să mă așez și eu și să cer puțină apă ? E arșiță și ți se face sete.

Morarul îl scrută din priviri, se trase mai într-o parte și-i făcu semn cu capul.

— Oricine poate să se așeze, iar de apă, mulțumim cerului, nu ducem lipsă. Uite colo în tindă e o găleată, îi arătă în spate.

Drumețul i se părea simpatic. Avea o față tristă, dar Prokop trecuse prin prea multe necazuri ca să-i mai placă fețele vesele. Apoi mai avea și o căutătură omenoasă. Omul poate învăța câte ceva de la orice călător. Iar acesta se vede că venea de departe, pentru că vorbea altfel.

— Dar de unde vii? îl întrebă Prokop, când necunoscutul se întoarse și se așeză ștergându-și cu dosul palmei picăturile de apă de pe barbă și de pe mustăți.

— De departe. Acum însă de lângă Grodno. Caut de lucru.

— Și de la Grodno pân-aici n-ai găsit nimic?

— Ba da. Am lucrat o lună la un fierar din Mickuny, dar lucrul s-a terminat și am pornit mai departe.

— Din Mickuny?

— Da.

— Îl cunosc pe fierarul de acolo. Nu-l cheamă Wotowik?

— Wotowik, Jozef. N-are decât un ochi.

— Așa e. I-a sărit o scânteie în ochi. Înseamnă că și tu ești fierar?

Drumețul zâmbi:

— Sunt și nu sunt. Mă pricep la de toate...

— Cum așa?

— Umblu prin lume de vreo douăzeci de ani, așa că am învățat multe lucruri.

Bătrânul îi aruncă o privire pe sub sprâncenele stufoase.

— Ai lucrat și în morărit?

— Nu, nu mi s-a-ntâmpat. Dar să-ți spun drept, domnule Mielnik, am înnoptat la Poberezie, la familia Romaniuk. Oameni buni. Am auzit că băiatul lor s-a tocmit să lucreze la tine. El însă și-a găsit de lucru la Oszmiana, la cooperativă, și nu vrea să se întoarcă.

Prokop se întunecă.

— Înseamnă că ei te-au trimis.

— Da de unde. Când am auzit, mi-am zis să încerc. Să mergi și să întrebi, nu-i păcat. Dacă vrei mă iei, dacă nu vrei, nu.

Prokop ridică din umeri.

— Cum pot să te iau, să bag în casă un om străin?

— Eu nu te silesc.

— Și bine faci. Nu te cunosc și nimeni nu te cunoaște pe aici. Înțelegi și tu... Poate că tu ești un om bun, fără gânduri rele, dar poți fi și rău. Nu știu nici cum te cheamă, nici de unde ești.

— Mă cheamă Antoni Kosiba și sunt din Kalisz.

— Cine știe unde mai e și Kaliszul ăsta.

— Apoi departe.

— Lumea-i mare, oftă Prokop, și oamenii de tot felul.

Se lăsase tăcerea, dar după un timp morarul îl întrebă din nou:

— Da de ce umbli atâta și nu-ți găsești și tu un loc? Tu n-ai casă?

— N-am.

— Și n-ai nevastă?

— Nu.

— Da' de ce?

— Nu știu. Muierea n-aduce nimic bun pe lume.

— Ce-i drept e drept, încuviință Prokop, din pricina ei e atâta stricăciune și necaz. Dar omul trebuie să se-nsoare. Așa-i legea.

Și bătrânul Prokop se gândi că legea asta a fost pentru el cumplită. Ce-i drept nevasta i-a născut trei fii și o fiică, dar nu ca să se bucure de ei, ci ca să sufere.

Călătorul îi întrerupse gândurile:

— Sigur că nu mă cunoști, dar eu am lucrat la oameni, am și certificate. Poți să le citești.

— N-am de gând să le citesc. Din citit și din scris nu iese nimic bun.

— Am și acte-n regulă. Dacă aș fi hoț, n-aș căuta de lucru ci de furat. Și apoi m-ar fi băgat demult la pușcărie. Iar eu umblu de doisprezece ani. N-aș avea nici la cine să mă ascund, pentru

că n-am pe nimeni apropiat.

— Dar de ce n-ai?

— Dar tu ai? Întrebă călătorul.

Asta-l puse pe gânduri pe morar.

— Cum să nu? Am familie.

— Dar dacă, ferească Dumnezeu, ți-ar muri?... Ai găsi pe cineva apropiat, binevoitor, care să te ajute la nenorocire?...

Necunoscutul vorbea cu un fel de amărăciune și-l privea în ochi pe Prokop.

— Nimeni n-are pe cineva apropiat, încheie el, iar Mielnik nu răspunse nimic.

Pentru întâia oară în viață cineva îi strecura un asemenea gând și i se părea adevărat. Așa că privi mai prietenos la drumeț.

— Nu mă privește, spuse, ce gândesc și ce vorbesc oamenii despre mine. Știu eu singur cum trebuie să trăiesc. Nu vreau răul și necazul nimănui. Dacă vine cineva la mine, nu pleacă flămând. Dumnezeu mi-e martor. Asta-ți spun și ție: de pâine nu duc lipsă, te sature și tu. Sigur că n-o să te las să dormi în șanț. Se găsește un colț și pentru tine. Dar de lucru nu am. Îți spun așa: mi se pare că ești cinstit și nici prost nu ești, dar eu am nevoie de un muncitor sănătos, puternic, tânăr. Iar tu ai vârsta ta.

Drumețul se ridică fără să scoată o vorbă. La câțiva pași de casă zăcea în iarbă o piatră de moară, crăpată în două. Se aplecă asupra ei, își băgă mâinile sub una dintre jumătăți, își propti picioarele și o ridică. O ținu un timp, privindu-l în tăcere pe Mielnik, apoi o azvârli de dudu pământul.

Prokop își umplea încet luleaua. Drumețul se așeză alături, scoase o țigară din buzunar și o aprinse. Morarul spuse:

— Se apropie amiaza.

— Se apropie, încuviință drumețul uitându-se la soare.

— E vremea prânzului. Ce fac muierile astea, nu respectă și ele rânduiala în zi de sărbătoare?

Muierile însă respectau rânduiala, fiindcă tocmai atunci se auzi în tindă o voce subțire de fetiță:

— Bunicule! Prânzul!

— Hai, mănânci și tu cu noi ce s-o nimeri, mormăi Prokop ridicându-se.

— Mulțumesc, răspunse drumețul și porni în urma lui. Din tinda cu pământ pe jos, în dreapta, se trecea peste un prag înalt și se intra în odăi, iar în stânga, se trecea peste un prag și

mai înalt și se intra într-o încăpere mare, adică în bucătărie, în care oamenii luau masa și stăteau toată ziua. Aproape un sfert din încăpere îl ocupa un cuptor uriaș, albit cu var. Prin ușa lui mare răbufnea dogoarea. Pe plita roșie se zăreau niște oale negre, burtoase, care sâsâiau și bolboroseau umplând aerul cu un miros plăcut de mâncare. Pe cuptor și pe lavițele pe care iarna dormeau bătrânii și copiii erau acum întinse numai niște vechituri acoperite cu un chilim⁹ vărgat.

Pereții netencuiți, dar căptușiți cu scânduri erau acoperiți cu sute de ilustrații colorate. Într-un colț era agățat un iconostas aurit, împodobit cu hârtie de diferite culori, iar în fața lui ardea o candelă atârnată în lăntișoare de aramă.

În același colț stătea o masă mare, acoperită duminica cu o pânză groasă și curată. Pe fața de masă era o pâine enormă și turtită, erau linguri de lemn și de aluminiu, furculițe, cuțite și sare într-o untieră verde, al cărei capac imagina o oaie cu miei. De-a lungul pereților erau lavițe late, iar deasupra lor polițe așternute cu ziare tăiate în colțuri. Pe polițe erau străchini, ulcioare, căni, talere, oale emailate și ceainice, iar la loc de cinste șase tigăi de aramă străluceau de un roșu metalic.

În încăpere erau șase persoane. O femeie bătrână, gârbovită, două femei încă tinere și o fetiță de vreo treisprezece ani, cu ochi negri frumoși. Și doi bărbați: unul roșcat, zdravăn, lat în umeri, care ședea smerit lângă ușă, și un brunet tânăr, zvelt, în care drumețul recunoscuse numaidecât pe fiul gazdei – Wasil. Wasil ședea pe laviță, după masă, sprijinindu-se într-un cot, și privea pe fereastră. Intrarea tatălui și a străinului nu-i întrerupsese gândurile triste.

În schimb femeile începură să forfotească și să se învârtă prin încăpere. Imediat apărură pe masă două străchini învăluite în aburi: una cu borș gras, cealaltă cu cartofi fierți.

Pentru Prokop și pentru Wasil erau pregătite farfurii adânci de faianță. Ceilalți trebuiau să mănânce din aceeași strachină. Bătrânul se așeză la locul de cinste, de sub tablouri, se închină cu mișcări largi, ceilalți îi urmară pilda, apoi în încăpere se auzi numai sorbitul îmbietor. Prezența unui necunoscut nu mira pe nimeni aici. Nu era întâia oară. Așa că nimeni nu-i acorda vreo atenție deosebită, între ei schimbau rar frânturi de fraze, când poloneze, când bieloruse, ca toți cei de prin părțile locului.

---

⁹ covor cu două fețe; broderie lucrată cu lână sau mătase pe etamină sau canava.

Străchinile se goliră repede și bătrâna, căreia i se spunea „mama Agata”, se adresă uneia dintre femei:

— Hai, Zonia! Ce, ai adormit? Mișcă-te!

Zonia, o femeie înaltă, lată-n șolduri, sări în picioare, luă străchinile și alergă la cuptor. Apucă un cârlig cu coada lungă, ce stătea în colț, îl vârî repede în cuptorul aprins și scoase din el o oală. Obrajii ei sănătoși și bucălați se înroșiră de la foc. În vreme ce aducea strachina plină, ținând-o cu mâinile întinse, se vedea că are sâni nespuse de mari și de plini.

După borș a urmat carnea, carne de porc fiartă și tăiată în bucăți mari cât pumnul.

— Olga! strigă nerăbdătoare mama Agata, adresându-se celeilalte femei. Taie-i fratelui tău pâine! Nu vezi?!

Olga szveltă și sprintenă, luă pâinea, o ridică ușor, o sprijini de piept și croi o felie lungă și subțire.

— Și eu vreau pâine, mamă, spuse fetița pe care o chema Nataalka.

— Nici de om să nu uiți, mormăi Prokop.

Olga aruncă oaspetelui o privire și puse dinaintea lui o felie la fel de frumos croită.

— Mulțumesc, spuse el, iar ea îi zâmbi și dădu din cap

— N-ai de ce.

— De departe ești?

— De departe, din Kalisz.

— Ai fost și la Vilnius?

— Am fost!...

— Ai văzut și Ostra Brama?

— Am văzut-o. E acolo o icoană a Maicii Domnului, făcătoare de minuni.

Prokop își privi fiul pe sub sprâncene și iar își coborî ochii.

— Toată lumea știe că e, mormăi el.

— Ai văzut chiar tu vreo minune? Întrebă Wasil.

— De văzut n-am văzut, dar oamenii povesteau fel de fel de minuni.

— De pildă. Fii bun și povestește.

— Eu nu mă pricep la astfel de lucruri continuă oaspetele, dar am să vă spun, cum oi putea, ce-am auzit.

— Spune, spune!

Micuța Nataalka se mută mai aproape de el.

Începu să vorbească despre o mamă care a născut doi gemeni morți, despre un negustor căruia hoții i-au furat marfa, despre un clevetitor căruia i s-a uscat limba, despre un soldat

care și-a pierdut amândouă brațele la război, iar madona i-a ajutat pe toți.

Tocmai terminaseră de mâncat și femeile voiau să se apuce de strâns masa, dar se opriseră, ascultând cuvintele povestitorului. El însă, tăcut de felul lui, vorbea încet și scurt.

— Am auzit eu și alte minuni, dar nu le țin pe toate minte, încheie.

— Dar asta-i icoană catolică? întrebă Zonia.

— Catolică.

— Aș vrea să știu, interveni iar Wasil, dacă ajută și oamenilor de altă credință, să zicem ortodocși.

— Asta nu știu, ridică din umeri oaspetele, dar cred că oricui numai să fie om bun.

— Numai să fie creștin, îl corectă supărată mama Agata. Doar nu vrei să spui că i-ar ajuta și pe ovrei!

— Pe ovrei? se auzi vocea de bas a argatului cel roșcat, care tăcuse până atunci. Lor le-ar trimite numai boli. Asta e!

Râse zgomotos și se lovi cu palmele peste genunchi.

Bătrânul Prokop se ridică și se închină. Era semnalul și pentru ceilalți. Femeile se apucară de spălat vasele. Bărbații ieșiră în fața casei, în afară de Wasil, care rămase la masă. Mielnik își fumă luleaua, apoi își aduse cojocul, îl întinse pe iarbă sub arțar și se culcă, să ațipească puțin după un prânz îndestulat.

— Eu sunt aici muncitor, începuse vorba roșcatul adresându-se călătorului ce ședea alături. Al șaselea an. Bună moară. Dar tu în ce meserie o să lucrezi?

— Eu n-am meserie. Mă pricep la tot felul de lucruri...

— Dacă rămâi peste noapte aici și dacă mâine dimineață o să ai chef și te pricepi la lăcătușerie, repară-mi și mie revolverul. S-a înțepenit și nu se ridică deloc cocoșul. Parcă a intrat diavolul în el.

— I-am rugat să mă lase să înnoptez aici; m-au lăsat, așa că o să înnoptez. Iar dimineață o să mă uit bucuros. Mă pricep puțin la lăcătușerie.

— Îți mulțumesc.

— Nu-i nevoie. Și așa trebuie să plătesc cumva pentru ospitalitate. Oameni buni.

Argatul încuviință.

— Oameni deschiși, nimic de zis. Bătrânul e pretențios și aspru, dar drept. Nu ia omului ultimul bănuț și nu stoarce din el ultima picătură de sudoare. Chiar dacă oamenii zic că și-a lăsat

fratele pe drumuri iar acela i-a blestemat copiii. Cine știe cum a fost, fiindcă asta a fost demult. Cu peste patruzeci de ani în urmă. În ce privește blestemul, poate a și fost, pentru că Prokop n-a avut noroc de copii. Cel mare s-a înecat, cel mijlociu a pierit în război. A rămas după el numai văduva, Zonia aceea, și cum era din oameni săraci n-a mai plecat de la socri. Femeie sănătoasă și încă tânără. Puține fete o întrec. Bătrânei Agata nu-i place. Se ia de ea. Au fost fel de fel de motive, dar acum... S-a împăcat și cu Olga, fata lui Prokop. Bătrâna însă e mai înverșunată. Și Olga e muiere bună. Nu dorește nimănui rău...

— Ieri duc eu fân în grajd, iar ea mulge vaca. Și zice: Ascultă, Witalis, ți-a venit și ție cam de mult vremea să te însori. Pe mine mă pufnește râsul. Ce să mă însor. Și-i spun: Poate cu tine, Olga. Iar ea, știu că se uită după învățătorul din Biernaty. Atunci își arată dinții și zice: Ție, Witalis, nu ți-e gândul la mine. Pentru tine, zice, Zonia, văduva, e mai bună decât mine.

Argatul se porni pe râs, scuipe și adăugă:

— Așa glumește ea. Ei, treburi muieresti.

În vremea asta au ieșit și femeile afară. Olga și Zonia gătite. Se duceau la Biernaty, la serată. Micuța Natalka se învărti ce se învărti și se opri lângă oaspete.

— Tu l-ai văzut pe Wanka al nostru?

— Nu, dar cine-i Wanka?

— E cal. Și-i gras ca un porc. Dar pe tine cum te cheamă.

— Antoni.

— Pe mine Natalka Szuminska. Tatăl meu a fost maistru la fabrica din Ludwikowo. Tu cunoști fabrica din Ludwikowo?

— Nu, n-o cunosc.

— E tare frumos acolo. E un palat mare. Iar domnișorul merge cu motocicleta. Și în hală sunt cuptoare mari, unul lângă altul. În ele se arde cărămidă. Sunt și cuptoare pentru faianță și pentru porțelan. Foarte interesant. Dar iazurile noastre le-ai văzut?

— Nu, nu le-am văzut.

— Atunci hai să-ți arăt unde poți să te scalzi. Acolo, lângă pădure. Aici, jos, e primejdios. Sunt gropi mari și vârtejuri. Bunicul Prokop nu lasă pe nimeni de când s-a spart gheața de s-a-necat unchiul Albin.

— Bine, mergem, căzu de acord.

Natalka, cu vocea ei subțire, îl copleșea cu poveștile ei. Mergeau pe mal, pe o cărare îngustă și bătătorită. Așa au înconjurat iazul și au ajuns la pădure. Atenția fetei fu atrasă de

ciuperci.

— Doamne, strigă ea, ce de bureți galbeni! Au crescut de vineri până acum, fiindcă vineri i-am cules pe toți împreună cu mătușa Zonia. Vrei să adunăm?... E drept că astăzi e duminică, dar dacă faci ceva de plăcere, nu-i păcat. Și bunica zice...

Au stat toată după-amiaza să adune bureți galbeni din iarba-neagră cu care era înțesată pădurea. S-au mai odihnit puțin și s-au întors acasă pe înserate. S-au întors tocmai la timp, pentru că era vremea cinei. Mama și mătușa Natalkăi nu veniseră de la dans, așa că a trebuit s-o ajute ea pe bunica Agata. Adunaseră un șorț de ciuperci. Ca să nu se strice, trebuiau alese și puse în apă. După cină și după ce s-a strâns tot de pe masă, Prokop, iar după el și bătrâna, s-au dus să se culce în odăile de pe cealaltă parte a tindei. Witalis l-a luat în brațe pe fiul lor, pe infirmul Wasil și l-a dus tot în odăi, apoi s-a-ntors, a scos de după cuptor două străjace, le-a întins pe lavița de lângă perete și a spus:

— Culcă-te. Dormi noaptea asta cum poți. Nu mai sunt multe muște.

A închis ușa, a stins lampa și s-a culcat. Oaspetele a făcut la fel. În încăpere s-a lăsat liniștea. La început se mai auzea bâzâitul muștelor, până nu s-au cuibărit și ele, pe urmă răzbătea numai susurul liniștit și uniform al apei de la moară. Era liniște, cald și bine. Iar somnul venea ușor.

Era încă întuneric când i-a trezit scârțitul roților, tropotul copitelor și niște strigăte: oamenii aduceau secară la măcinat. În tindă se auzi tușitul lui Prokop. Witalis sări în picioare și oaspetele la fel. Înghesuiră strajacele după cuptor.

Prokop Mielnik intră și mormăi:

— Lăudat fie...

— În veci... răspunseră, ei.

— Ce stați? Mișcă, diavole, îi spuse lui Witalis. Ridică stăvilarul!

Se uită încruntat la oaspete și adăugă:

— Da' cu tine ce-i? Apucă-te de lucru! N-auzi? Oamenii au adus secară!...

— Înseamnă că-mi dai de lucru? întrebă bucuros.

— Fie! Iți dau.

Capitolul VI

Din ziua aceea Antoni Kosiba a rămas la moara lui Prokop

Mielnik. Și cu toate că nu râdea niciodată, iar de zâmbit zâmbea rar, se simțea aici mai bine decât oriunde în altă parte. De muncă nu se temea, șalele și mâinile nu și le cruța, vorbăreț nu era, așa că Prokop nu avea ce să-i reproșeze. Dimpotrivă, era chiar mulțumit de argatul cel nou. Dacă însă n-o arăta, asta se datora felului său de a fi.

Antoni Kosiba îndeplinea toate treburile care-i reveneau. La stăvilare, la turnat secară, la cântar sau la măcinat. Când se strica ceva, se apuca repede de reparat și, fiind priceput, era de mare folos. Adeseori se rupea catarama sau aluneca roata dințată pe osie, el imediat știa ce trebuie făcut, o făcea și numai era nevoie de fierar sau de rotar.

— Ești priceput, Antoni, spunea Witalis. Se vede că ești umblat prin lume.

Iar altădată:

— Nu ești încă bătrân. Dacă-l slujești cum trebuie pe Prokop o să vezi că-ți găsești și nevastă. Ji-o dă pe Olga, văduva.

— Vorbești și tu să te afli-n treabă, ridică din umeri Antoni Kosiba. Nici lor nu le trece prin cap așa ceva și nici mie. Ce-mi trebuie?

Roata morii duduia, șuvoiul de apă vuia, pietrele huruiau. Făina se ridică în văzduh și-l umplea cu gust de pâine. Avea de lucru de dimineața până seara. Nici nu-i ajungea timpul. În schimb duminica se putea odihni și își putea îndrepta ciolanele. Dar nici atunci Antoni nu căuta să se apropie nici de Zonia cea veselă, nici de mama Natalkăi, cu toate că amândouă îl îndrăgiseră și erau binevoitoare cu el. În timpul lui liber stătea mai mult cu Natalka.

Toate zilele semănau una cu alta și lui i se părea că așa va fi mereu, până când se întâmplă un lucru care schimbă totul, iar pentru familia lui Prokop Mielnik avea să fie un mare eveniment.

S-a întâmplat așa: într-o sâmbătă, chiar înainte de a opri moara, a plesnit butucul de stejar al roții. Trebuia cât mai repede strâns cu un cerc de fier. Prokop adusese în goană uneltele iar Antoni se chinui vreo trei ceasuri până îl repară. Cum bătrânul ținea la unelte mai mult ca la orice și le păstra lângă patul lui, îi porunci lui Antoni să le ducă înapoi. Antoni a luat cutia pe umăr și a plecat. Până atunci nu intrase niciodată în odăi, pentru că nu era un curios de felul lui și nici nu avusese ce căuta acolo.

Aici era nespus de curat. La ferestre erau perdele albe,

scrobite, și ghivece cu mușcate. Pe paturile înalte se ridicau până aproape de tavan piramide de perne pufoase, dușumeaua era vopsită în roșu.

Antoni se întoarse ca să-și șteargă mai bine picioarele și intră. În cealaltă odaie îl zări pe Wasilko. Stătea întins în pat și plângea. Când Wasilko îl zări pe Antoni, se mai liniști, dar îl strigă.

— Ascultă, Antoni, eu nu mai pot să rabd. Mai bine mor, decât să trăiesc așa. Eu îmi pun capăt zilelor. Așa mi-a fost scris.

— Nu vorbi așa, îi răspunse liniștit Antoni. Multe nenorociri cad asupra oamenilor și totuși trăiesc...

— Trăiesc?... Atunci?... Să putrezesc așa ca un butuc?

— De ce să putrezești?

— Dar ce rost mai am eu? N-am pentru cine trăi. Și așa va fi. Zac și mă socotesc. Și am socotit: Altă ieșire nu-i.

— Lasă prostiile, mormăi Antoni, ascunzându-și emoția. Ești tânăr.

— Și ce-i dacă sunt tânăr? Ce mi-e tinerețea, dacă nu mă pot ține singur pe picioare? Dacă aș fi bătrân, atunci... Asta-i pedeapsă pentru păcatele tatei! Dar de ce trebuie să sufăr eu? De ce eu?... Eu i-am luat unchiului partea lui?... Nu eu! Nu eu! Tata! Atunci de ce sunt eu schilod?...

Antoni își plecă privirile. Nici nu se putea uita la băiatul ăsta frumos ca o fată, care se căina așa.

— Gândește-te la altceva.

— La ce mă pot eu gândi, la ce? Numai când mă uit la picioarele astea ale mele, îmi zic că mai bine nu m-aș fi născut! Uită-te și tu!

Trase de plapumă și se descoperi.

Picioarele uscate, neînchipuit de subțiri erau pline de umflături noduroase și de dungi roșietice, care nu apucaseră să albească. Wasil spunea ceva, dar Antoni Kosiba nu auzea nimic, nu deslușea cuvintele. Se uita ca fermecat. Simțea că se petrece ceva ciudat în el. Se uita de parcă ar mai fi văzut cândva așa ceva, de parcă așa ar fi trebuit să fie. O forță irezistibilă îl făcea să se aplece asupra băiatului, întinse mâinile și începu să-i palpeze genunchii și tibia. Apăsând musculatura atrofiată, degetele lui butucănoase, acoperite cu piele îngroșată, descopereau cu o îndemănare desăvârșită locurile în care oasele se sudaseră greșit.

Respira greu, de parcă era după un mare efort. Se lupta cu

gândurile. Da, sigur că da: înțelegea cu o limpezime extraordinară. Oasele s-au sudat greșit. Asta trebuie să fie. Și aici la fel. Asta e!

Se îndreptă și își șterse cu mâneca sudoarea de pe frunte. Ochii îi scânteiau și era atât de palid, încât Wasil îl întrebă:

— Ce ai?

— Stai așa, Wasil, îi spuse Antoni cu vocea răgușită, când ai căzut de ți-ai rupt picioarele?

— Acum cinci luni... Dar...

— Cinci? Dar ți le-au pus la loc?

— Mi le-au pus. Doctorul din orășel, din Radoliszki.

— Și?

— Și zicea că voi fi sănătos. Mi-a bandajat picioarele în niște scândurele. Am zăcut două luni, dar când mi le-a scos...

— Atunci?

— Atunci mi-a spus că nu mai e nimic de făcut. Că nu mai ajută nimic.

— Nimic?

— Aha. Tata a vrut să mă ducă la spital, la Vilnius. Doctorul spunea însă că n-are de ce, fiindcă nici Dumnezeu nu mai poate face nimic.

Antoni râse.

— Nu-i adevărat.

— Cum nu-i adevărat? Întrebă cu vocea tremurândă Wasil.

— Uite așa, nu-i adevărat. Ia... mișcă degetele... Ei vezi?... nu-i adevărat. Dacă nu le-ai putea mișca, atunci totul ar fi în zadar. Dar tălpile?

— Nu pot, se strâmbă Wasil, mă dor.

— Te dor?... Așa și trebuie. Înseamnă că e bine.

Își încruntă sprâncenele și se părea că se gândește la ceva. În cele din urmă spuse cu hotărâre:

— Picioarele tale trebuie rupte încă o dată și puse corect. Așa cum trebuie să fie. Dacă n-ai putea mișca degetele, atunci n-ar mai fi nimic de făcut, dar așa se poate.

Wasil se uita la el uluit.

— Dar tu de unde știi, Antoni?

— De unde?... Antoni ezită. Nu știu de unde. Dar asta nu-i deloc greu. Uite, aici s-a sudat strâmb, și aici, iar la piciorul ăsta e și mai rău. Aici osul e plesnit până la genunchi.

Apăsă și întrebă:

— Doare?

— Doare rău.

— Ei, vezi. Și aici trebuie să fie la fel!...

Băiatul gemu la apăsarea cu degetul.

Antoni zâmbi.

— Vezi?... Aici trebuie tăiată pielea... și mușchiul. Pe urmă cu un ciocănel... sau cu un ferăstrău. Așezate la locul lor.

Antoni, de obicei liniștit și chiar flegmatic, era de nerecunoscut. Îi explica lui Wasil cu înflăcărare că nu mai e timp de pierdut și că trebuie făcut repede.

— Doctorul Pawlicki n-o să vrea... Wasil scutură din cap. El dacă zice ceva, pe urmă nici nu mai vrea să audă. Poate să merg la Vilnius?

Tremura tot, răscolit de speranța pe care o trezise în el Antoni, și-l privea neliniștit.

— Nu trebuie să mergi la Vilnius! îi răspunse furios Antoni. Nu-i nevoie de nimeni. Eu ți-o fac. Eu singur!

— Tu? strigă neîncrezător Wasil.

— Da, eu. Și ai să vezi că o să fie ca înainte.

— De unde poți ști tu una ca asta? Asta-i operație. Trebuie să ai învățătură ca să faci așa ceva. Ai mai făcut vreodată?

Antoni se întunecă. Nu-și putea învinge această ciudată dorință, ceva îl obliga să stăruie în intenția lui. În același timp înțelegea că nu-l vor lăsa, că nu-i vor da voie, că nu-l vor crede. Până acum nu se ocupase niciodată cu vindecarea bolilor și cu atât mai puțin cu tratarea picioarelor rupte. Printre numeroasele meserii, pe care le practicase în îndelungatul său pelerinaj, știa cu siguranță că nu tratase pe nimeni. Se mira singur de el, cum putea susține cu atâta certitudine, cu atâta convingere că infirmitatea lui Wasil putea fi înlăturată. Se mira, dar asta nu-i schimba câtuși de puțin convingerea și nici hotărârea.

Lui Antoni Kosiba nu-i plăcea minciuna. De data aceasta însă, hotărî să nu renunțe la ea, dacă astfel nu își putea atinge scopul.

— Dacă am făcut? ridică din umeri. Am făcut de multe ori. Am să-ți fac și ție și o să te însănătoșești. Tu nu ești băiat prost și o să fii de acord.

Ușa se deschise și micuța Nataalka strigă:

— Antoni, vino la cină! Dar ție, Wasilko, să-ți aduc în pat?

— Nu mănânc, se răsti iritat și supărat Wasilko, fiindcă îi întrerupeau discuția atât de importantă. Cară-te, Nataalka!

Începu să-l întrebe iar pe Antoni și-l lăsă să plece abia când se auzi în tindă vocea mamei.

Două zile mai târziu, bătrânul Prokop îl chemă pe Antoni la el, în fața morii. Ședea și pufăia din luleaua lui.

— Antoni ce i-ai trăncănit tu lui Wasilko al meu? Întrebă după ce stătu o vreme pe gânduri. Adică în problema aia cu operația.

— I-am spus adevărul.

— Care adevăr?

— Că eu pot să-l scap.

— Cum poți tu?

— Trebuie deschis, oasele trebuie rupte din nou și puse la loc. Nu s-au sudat bine.

Bătrânul scuipă, își mângâie barba sură și dădu din mână.

— Termină. Chiar doctorul a spus că nu mai e nimic de făcut, iar tu, un prost, fără învățătură, vrei?... E drept că te pricepi la felurite lucruri. Nu zic ba. Ar fi și păcat... dar cu trupul omului nu-i așa ușor. Trebuie să știi unde-i locul fiecărui osișor, al fiecărei vinișoare, care cu care se potrivește, ce rost are. Am mai tăiat și eu câte un porc, câte un vițel. Câte sunt acolo, pe care nu le pricepi. Și la urma urmei, ce-i?... Un animal. La om însă toate-s delicate. Trebuie să te pricepi la așa ceva. Asta nu-i mașină de tocat paie, pe caro o desfaci, îi întinzi șuruburile și altele pe pământ și pe urmă o pui la loc, o ungi și taie mai bine decât înainte. Trebuie să ai priceperea asta, școli, carte.

— Cum vrei! Antoni dădu din mână. Te silesc eu, sau ce? Îți spun că pot, fiindcă am scăpat atâția oameni de necazuri ca acesta, și pot. Ți s-a întâmplat să mă auzi pe mine vorbind în vânt?

Bătrânul tăcea.

— S-a întâmplat să spun că mă pricep la ceva și să stric?

Mielnik dădu din cap.

— Asta-i drept! Ar fi păcat să spun altfel! Ești priceput și nu mă plâng. Dar aici e vorba de fiul meu. Înțelegi? Ultimul care mi-a mai rămas.

— Tu vrei să rămână pentru totdeauna schilod? Fiindcă îți spun că nu-i va fi mai bine, ci tot mai rău. La el au sărit bucăți din os. Le pipăi și tu cu mâna. Spui că-i nevoie de carte. Ai avut carte. Doctorul din orașel e om cu carte. Și ce-a făcut?

— Dacă unul cu carte nu poate, unul fără carte nici n-are de ce să se apuce. Doar – și ezită – să-l duc la Vilnius, la spital. Cheltuielile sunt însă mari și nu se știe dacă ajută...

— Nu-i nevoie de cheltuieli. Mie nu-mi dai nici un ban. Nu te silesc, Prokop, îți repet, nu te silesc. Am vrut s-o fac din inimă, pentru că țin la voi. Dacă ți-e teamă că Wasil poate să moară

din asta, sau poate să se îmbolnăvească și mai rău, atunci bagă de seamă la două lucruri. Întâi, e dreptul tău să mă și omori. N-am să mă apăr. Iar dacă vrei, îți slujesc cât trăiesc pe degeaba. Al doilea lucru, Prokop: tu n-ai auzit ce gânduri îi umblă lui prin cap?

— Ce gânduri?

— Din astea... că vrea să-și ia viața.

— Ptiu, să nu vorbești într-un ceas rău.

Mielnik se scutură.

— Eu nu vorbesc. El însă numai la asta se gândește. Mi-a spus-o și mie, și altora. Întreab-o pe Zonia ori pe Agata.

— În numele Tatălui...

— Iar tu, Prokop, lasă-l pe Dumnezeu, spuse supărat Antoni, fiindcă toată lumea zice că nefericirea copiilor tăi e pedeapsă pentru nedreptatea care i-ai făcut-o fratelui tău...

— Cine spune așa?! sări bătrânul.

— Cine?... Cine?... Toți. Toată lumea. Dacă vrei să știi și fiul tău spune la fel. De ce, zice, trebuie să sufăr eu, să fiu schilod toată viața pentru păcatul tatei?...

Se așternu tăcerea. Prokop își lăsă capul în jos și stătea încremenit. Părul lui lung, cărunt și barba i se mișcau ușor în bătaia vântului.

— Ai milă, Doamne. Ai milă, Doamne, șoptea.

Și deodată lui Antoni i se făcu milă de, el. Iată, i-a aruncat în față acestui nefericit cea mai dureroasă acuzație. Simți nevoia să îndulcească ceea ce i-a spus și-i zise cu blândețe:

— Ce vorbesc oamenii e neîndoielnic o minciună... Nimeni nu poate cunoaște soarta omului. Iar Wasil e tânăr și-i încă prost. Eu nu cred în alde astea.

Bătrânul se foi.

— Eu nu cred, continuă Antoni. Și cea mai bună dovadă e faptul că fiul tău poate fi vindecat și eu îl vindec. Gândește-te, Prokop, eu nu-ți vreau decât binele, așa cum știu că nici tu nu mi dorești rău. Gândește-te ce-o să fie când în pofida tuturor vorbelor, Wasil se va înzdrăveni și va începe să meargă, așa cum merg toți oamenii, și se va apuca de lucru? O să ai cui lăsa moara, iar la bătrânețe o să-ți găsești sprijin și grijă chiar la fiul tău. Gândește-te dacă asta nu va închide gura bârfitorilor când o să-l vadă pe Wasil sănătos?

Mielnik se ridică greu de pe butuc și se uită la Antoni, Ochii îi scânteiau neliniștiți.

— Ascultă, Antoni, dar juri că nu-mi va muri copilul?

— Jur, se auzi răspunsul.

— Atunci vino!

Porni înainte tăcut. Aruncă o privire în odăi. Nu era nimeni. În colț, în fața icoanei pâlpâia flăcăriuța candelii.

Prokop luă icoana din cui, o ridică solemn deasupra capului și spuse:

— Pe sfânta și preacurata...

— Pe sfânta și preacurata, repetă Antoni.

— Pe Cristos izbăvitorul...

— Pe Cristos izbăvitorul...

— Jur.

— Jur.

— Jur – repetă Antoni și sărută icoana pe care i-o întinse Prokop.

Totul trebuia făcut în mare taină. Prokop Mielnik nu voia să se audă și să înceapă iar să se vorbească de fratele cel alungat și de pedeapsa care ar fi căzut asupra copiilor lui. Cu tot jurământul lui Antoni Kosiba, cu toată încrederea deosebită pe care o avea în el, luase totuși în seamă și eventualitatea morții fiului.

De aceea nu le-a spus nimic precis nici celor mai apropiați.

În ziua următoare, conform planului lui Antoni, muierile au trebuit să deretice în aripa pustie. Au aprins focul în sobă, au adus un ciubăr cu apă, două dintre cele mai mari cratițe și așternutul lui Wasil și al lui Antoni.

Muierilor și celuilalt argat le-a spus numai atât:

— Antoni știe cum să-l vindece pe Wasil, și-l va vindeca acolo.

În acest timp, Antoni a luat dintre unelte, un ciocan, un ferăstrău mic, le-a curățat până s-au albit cu praf de cărămidă și le-a făcut mânere. Pe urmă a căutat o daltă și două cuțițe. Le-a ascuțit îndelung, dar cum a făcut-o în magazie, nimeni nu l-a putut vedea. Nimeni nu știa cum a scobit scândurelele. Bătrânul Prokop a plecat la oraș dis-de-dimineată și la întoarcere i-a dus lui Antoni în căsuță niște pachete. Era vată și tinctură de iod. Bandaje și-a făcut Antoni singur din două cearșafuri.

Seara l-au culcat acolo pe Wasil și au rămas împreună în anexă. Acolo era o odaie mare cu trei ferestre și o nișă întunecoasă. Lui Wasil i-au pus patul în odaie. Nișa a ocupat-o Antoni. Ca și în odăile din casa mare, pe lângă pereți erau lavițe, iar într-un colț, o masă mare.

Wasil nu putea adormi. Mereu îl întreba pe Antoni fel de fel de amănunte.

— Mai bine ai dormi, îl repezi Antoni. Ce, ți-e frică de durere, ca unei muieri?

— Nu mi-e frică de durere. Da' de unde. Ai să vezi. Nici n-am să gem. Și te rog tu nici nu te gândi la durere. Am să suport. Numai să fie bine.

— Va fi bine.

În zori, moara a pornit ca de obicei. Doar că amândouă femeile au trebuit să se ducă în locul lui Antoni.

— Ce-i asta, Prokop, glumeau țărani, macini cu muierile?

Prokop însă nu răspundea la glume. Altceva avea el în cap. Își vedea de lucru, dar în sufletul lui se ruga neîncetat.

În vremea asta soarele ieșise din ceața ce atârna deasupra orizontului și inundase pământul cu o lumină caldă. În casuță se luminase de-a binelea.

Antoni, care trebăluia de mult, mormăia ceva pe sub mustață. Wasil îl urmărea cu privirile și nu spunea nimic. Uriașul acesta bărbos i se părea un om extraordinar, misterios și primejdios. În purtarea lui, în graba și în clipele scurte în care cădea pe gânduri, în zâmbetele și în încruntarea sprâncenelor era ceva ce te umplea de o spaimă superstițioasă. Wasil știa că acum nu va veni nimeni aici și că el e în mâinile lui. Mai știa că nu ajută nici o rugămintă, fiindcă Antoni nu renunța pentru nimic în lume la planul lui. Poate ar fi strigat după ajutor, dar nici de asta nu mai era în stare. Se uita ca fermecat la lucrurile de neînțeles pe care le făcea Antoni, cum arunca felurite instrumente în apă clocotită, cum se înfășură în cearșaf, cum așeza pe scăunel sulurile de bandaje... Cum scotea de undeva niște frânghii...

Wasilko își spusese că așa trebuie să arate un călău care fie pregătește să tortureze pe cineva. Și deodată îl cuprinsese uimirea când auzi la capul lui o voce caldă și domoală, atât de deosebită de tonul obișnuit al lui Antoni.

Antoni se aplecase asupra lui și vorbea senin și blând:

— Ei, curaj, prietene, fii bărbat! Trebuie să suferi puțin, dacă vrei să fii iar un flăcău vioi și semeț. Totul va merge bine. Hai, sprijină-te de mine.

L-a luat pe brațe și l-a lungit pe masă.

— Vezi, spunea, eu știu că tu ești curajos, că o să strângi din dinți și n-o să scoți nici un cuvânt. Dar fără voia ta, s-ar putea să tresari, așa că trebuie să te leg. Fiindcă orice tresărire ar

putea să-mi strice treburile. Bine?

— Leagă, șopti Wasil.

— Și nu te uita aici. Uită-te în tavan sau pe fereastră, la norii de pe cer.

Vocea aceasta domoală îi liniștea nervii. Simțea cât de tare îl strâng frânghiile. Acum era atât de strâns legat de masă, încât nici nu se putea mișca. Trăgând cu coada ochiului mai văzuse că Antoni își suflecuse până sus mânecile și își spălase îndelung mâinile în apă fierbinte.

Pe urmă s-a auzit zornăitul instrumentelor, încă o secundă și pe piciorul drept simți două atingeri repezi de sârmă înroșită în foc. Încă două!... Durerea devenea tot mai puternică. Wasil încleșta fălcile cât putu de tare, în ochi îi apărură lacrimile. I se părea că se scurg ceasuri în șir, iar durerea creștea mereu... În cele din urmă printre dinții strânși îi scăpă un strigăt prelung și înăbușit:

— Aaaaa...

În piciorul dureros simți deodată o lovitură puternică. Durerea fusese atât de mare încât parcă-i turnase foc în măduva oaselor și-i smulsese mușchii într-o strânsoare ucigătoare. În ochi i se roteau puncte argintii.

— Mor, își spuse și leșină.

Când și-a revenit, primul lucru pe care l-a simțit a fost un gust de rachiu în gură. Era complet vlăguit. Nu-și putea ridica pleoapele, nu-și dădea seama unde e și ce s-a-ntâmplat cu el. Pe urmă a simțit miros de tutun și a început să deslușească șoapte. Vorbeau doi bărbați. Da, recunoștea vocea tatălui și a lui Antoni.

Deschise cu greu ochii. Se obișnuie cu lumina. Pe lavița din fața lui stătea Prokop și se uita la el. Alături, Antoni.

— A deschis ochii, spuse tatăl. Băiatul meu, Wasilko! S-a-ndurat cerul de noi, păcătoșii! Slavă lui. Băiatul meu, trăiești? Trăiești?...

— Cum să nu trăiască? Antoni se apropie de pat. Trăiește și ar trebui să se însănătoșească.

— Mi-ai pus la loc oasele picioarelor? Întrebă în șoaptă Wasil.

— Păi, cum?! Și am reușit! Tare rău mai erau rupte, iar doctorul acela ți-a făcut și mai mult rău. Acum stai liniștit. Ar trebui să se sudeze bine.

— Și... și voi merge?

— Vei merge.

— Ca toți oamenii?

— Ca ei.

Pleoapele lui Wasil căzură din nou.

— A adormit, spuse Antoni. Să-l lăsăm să doarmă. Somnul îi dă puteri.

Capitolul VII

O săptămână mai târziu, lui Wasil i-a trecut febra și i-a revenit pofta de mâncare. Odată cu speranța îi revenea și buna dispoziție. În timpul pansării se schimonosea de durere, dar glumea. Îl îngrijea Antoni însuși, iar când era mai mult de lucru la moară, atunci femeile aveau grijă de bolnav.

N-a fost chip să se păstreze taina față de ele și se vede că de aceea vestea despre operație s-a răspândit prin împrejurimi. Câte un prieten sau coleg al lui Wasil se abătea din drum ca să mai schimbe o vorbă cu el. Și femeile curioase veneau să spioneze, ca să aibă ce bârfi. Numai de Antoni se fereau și dacă cineva vedea că e în odaie, pleca numaidecât.

Așa au trecut octombrie, noiembrie, decembrie. În ziua de ajun, Wasil a început să-l roage pe Antoni să-l lase să-și încerce puterile. Antoni însă, mârâi amenințător:

— Stai acolo și să nu miști vreo atelă! Îți spun eu când!

Abia spre sfârșitul lui ianuarie hotărî că-i timpul să scoată bandajul. Toată familia ar fi vrut să fie de față, dar Antoni n-a lăsat pe nimeni. El însuși era foarte emoționat și-i tremurau mâinile când desfășura bandajul.

Picioarele lui Wasil se subțiaseră și mai mult, mușchii se atrofiaseră și mai rău. Dar rănila se vindecaseră bine și, ce-i mai important, dispăruseră nodurile și strâmbăturile de pe picioare.

Antoni pipăia cu băgare de seamă prin pielea subțire centimetru cu centimetru de os. Ținea ochii închiși, de parcă privirea l-ar fi încurcat. În cele din urmă răsuflă ușurat și mormăi:

— Mișcă degetele... Acum ușor tălpile... Doare?...

— Nu, nu doare, răspunse Wasil cu vocea sugrumată de emoție.

— Acum încearcă să îndoi genunchii...

— Mi-e frică.

— Hai, curaj!

Wasil îi îndeplini porunca și se uita cu lacrimi în ochi la

Antoni.

— Pot să-i îndoii! Pot!

— Ai răbdare. Nu prea mult. Acum ridică ușor piciorul ăsta... așa, acum pe ăsta...

Wasil făcea eforturi ca să-i îndeplinească indicațiile și tremura din tot trupul de emoție.

— Iar acum acoperă-te și stai acolo. Mai stai vreo săptămână. Pe urmă începi să te ridici.

— Antoni!

— Ce-i?

— Asta înseamnă... asta înseamnă că... voi putea umbla?...

— La fel ca mine. Nu dintr-o dată. Trebuie să înveți. La început, ca un copil mic, n-ai să te poți ține pe picioare.

Și acesta era adevărul. Abia după două săptămâni de la scoaterea bandajelor a reușit Wasil să înconjoare odaia fără ajutorul cârjei. Atunci Antoni a chemat toată familia. A venit Prokop și Agata, și amândouă femeile tinere, și micuța Natalka.

Wasil stătea pe pat, complet îmbrăcat și aștepta. Când s-au adunat toți, s-a ridicat și a înconjurat odaia încet, slăbit, dar cu pas sigur. S-a oprit în mijlocul odăii și a izbucnit în râs.

Atunci femeile s-au pornit pe plâns de parcă s-ar fi întâmpilat o mare nenorocire. Mama Agata își luase fiul în brațe și se cutremura de plâns. Numai bătrânul Prokop stătea nemișcat, dar și lui îi curgeau lacrimile pe mustăți și pe barbă.

Când s-au mai potolit plânsetele și râsetele femeilor, Prokop îi făcu semn lui Antoni.

— Vino cu mine.

Au ieșit amândoi din aripa cea nouă, au înconjurat casa și au intrat în tindă.

— Dă-mi căciula ta, îi porunci Prokop. A luat-o și a dispărut cu ea în odaie. A stat acolo vreo zece minute. Deodată ușa se deschise. Ținea căciula cu amândouă mâinile. I-o întinse lui Antoni.

— Ține, ia! Numai imperiali. Îți ajung pentru tot restul vieții. Binele pe care mi l-ai făcut tu, nu se poate plăti cu bani, dar dau tot ce pot! Ia-i!

Antoni se uită întâi la el, apoi la căciulă; era aproape plină cu monezi mici de aur.

— Ce-i cu tine, Prokop? Antoni făcu un pas îndărăt. Ce-i cu tine? Tu ți-ai pierdut mințile.

— Ia-i! repetă Mielnik.

— Ce să fac cu ei? Eu n-am nevoie. Astâmpără-te, Prokop.

Pentru bani am făcut eu asta?... Pentru că țin la voi, pentru că ești un om de treabă! Și-mi părea rău de băiat.

— Ia-i!

— Nu-i iau! Îi răspunse hotărât Antoni.

— De ce?

— N-am ce să fac cu ei. Nu-i iau!

— Ți-i dau din inimă, cerul mi-e martor, că ți-i dau din inimă. Și nu-mi pare rău.

— Iar eu îți mulțumesc din inimă. Îți mulțumesc, Prokop, pentru gândul tău curat, dar eu n-am nevoie de bani. O bucată de pâine am, pentru tutun și îmbrăcăminte câștig, ce să fac cu ei?

Mielnik rămase pe gânduri.

— Eu ți-i dau, spuse în sfârșit, iar tu nu-i iei. Treaba ta, Antoni. Cu forța nu ți-i pot da. Dar nici tu nu ai dreptul așa! Tu, Antoni, nu vrei să-mi primești recunoștința. Ce vrei, să-mi scoată oamenii ochii că pentru așa lucru eu nu te-am răsplătit cu nimic?... N-ai dreptul să te porți cu mine așa necreștinește, neomenește. Nu vrei aur, atunci primește altceva. Fii oaspetele meu. Trăiește cu noi ca unul de-al familiei. Vrei câteodată să dai o mână de ajutor la moară sau în gospodărie, dă, nu vrei, nu da. Trăiește ca la tatăl tău.

Antoni încuviință dând din cap.

— Mă simt bine la tine, Prokop, și rămân. Dar n-am de gând să-ți mănânc pâinea pe degeaba. Cât mai sunt sănătos și mă mai țin puterile, nu mă las de muncă, fiindcă ce viață ar fi aia fără muncă? Iar ție îți mulțumesc pentru inima ta bună.

Mai mult n-au vorbit despre asta. Și totul a rămas ca mai înainte. Doar la masă, mama Agata îi punea lui Antoni farfurie separată, și-i alegea chiar ea cele mai grase bucăți de carne.

În prima vineri, când se adunase o mulțime de lume la moară, Wasil a ieșit în ogradă îmbrăcat într-un cojoc scurt, nou, cu căciulă înaltă de astrahan și cizme cu carâmbi de lac. Mergea de față cu toți, de parcă n-ar fi avut niciodată nimic. Oamenii căscau larg gurile și își dădeau coate, pentru că nimănui nu-i venea să creadă ce spuneau femeile, că argatul lui Prokop Mielnik, Antoni Kosiba, venit de pe meleaguri îndepărtate, l-a vindecat ca prin minune pe Wasil.

Pe cât de cunoscută fusese înainte nenorocirea lui Wasil, pe atât de răsunătoare devenise acum însănătoșirea lui. Se vorbea la Biernaty și la Radoliszki, la Wieckuny și la Nieskupa, la Poberezie și la Guminskie. Iar de acolo vestea a mers și mai

departe, până la moșia lui Romejko și a lui Kuncewicz, până în satele întinse de pe Ruczejnica, ba chiar și mai departe. Pe acolo oamenii se ocupau mai puțin de asta, dar aici, aproape, toți țineau minte însănătoșirea nemaipomenită de la moară.

Așa că pe la sfârșitul lui februarie, când în răsura din pădurea din Czumsk un mestecăn a căzut peste Fedorczuk, un țăran din Nieskupa, vecinii au hotărât să-l ducă la moară, la Antoni Kosiba. L-au adus aproape fără suflare. Sângele îi țâșnea pe gură, iar omul nici nu mai gemea.

Când sania trasă de un căluț mic și umflat s-a oprit în fața morii, Antoni tocmai ducea un sac de țărâțe în magazie.

— Ajutor, frate, i se adresă unul dintre ei. Un copac ne-a strivit vecinul. Patru copii rămân orfani, fiindcă pe mama lor am îngropat-o anul trecut.

A ieșit și Prokop, iar ei de îndată s-au întors spre el să-l convingă pe Antoni.

— L-a vindecat pe băiatul tău, să-l ajute și pe Fedorczuk.

— Nu-i treaba mea, oameni buni, le-a răspuns Prokop așezat. Nu pot nici să-i poruncesc, nici să-l opresc. E treaba lui.

În vremea asta, Antoni își scuturase mâinile de făină și îngenunchease pe zăpadă lângă sanie.

— Luați-l cu grijă, spuse, și veniți după mine.

După însănătoșirea lui Wasil, Antoni rămăsese definitiv în aripa cea nouă. Acolo se simțea mai bine și apoi tot stătea ea goală. Acolo l-au dus și pe Fedorczuk.

Antoni s-a ocupat de el până seara târziu, apoi s-a dus în odaia în care așteptau țăranii din Nieskupa.

— Slavă cerului, spuse, vecinul vostru e un bărbat zdravăn. Șira spinării e-ntreagă. I-a frânt numai șase coaste și furca gâtului. Duceți-l acasă și să stea culcat până nu mai scuipe sânge. Cum îl apucă tușea dați-i câte o bucată de gheață. Nu-i dați nimic fierbinte. Și nici mâna stângă să n-o miște. Se vindecă. Peste zece zile trimiteți pe cineva după mine, să văd cum îi merge.

— Și n-o să moară?

— Eu nu-s proroc, ridică Antoni din umeri, dar cred că dacă faceți tot ce vă spun eu, scapă.

L-au luat pe Fedorczuk și au plecat. N-au trecut însă zece zile și tot din Nieskupa au adus un nou pacient. Un argat a alunecat când făcea o copcă în gheață și și-a despicat laba piciorului cu securea, aproape până la os. Nu se știe dacă securea era ruginită sau i-a intrat în rană mizeria din papuc, destul că

picioarul se înnegrea văzând cu ochii. Până și bolnavul își dădea seama că e cangrenă.

Antoni clătină din cap și mormăi:

— Eu nu mai am ce face. Picioarul e pierdut.

— Salvează-mi măcar viața! se ruga nefericitul.

— Trebuie tăiat picioarul de aici, din locul ăsta. Antoni arătă deasupra genunchiului. O să rămâi schilod pe toată viața și o să mă blestemi. O să spui că se mai putea face ceva.

— Îți jur, frate, salvează-mi viața, că văd și eu petele negre. Cangrenă.

— Cum vrei, căzu de acord Antoni după o clipă de gândire.

Operația a fost foarte dureroasă și într-atât l-a sleit pe bolnav, încât nici nu l-au putut lua acasă vreo câteva zile. Viața lui însă nu mai era în primejdie.

După aceste cazuri, faima lui Antoni Kosiba a crescut și mai mult. Aproape că nu era zi să nu vină bolnavi cu fel de fel de suferințe. Unuia îi puroiau ochii de nu mai vedea nimic pe lume, pe altul îl dureau oasele, al treilea se plângea de crampe, altul se sufoca de tuse. Erau și dintre cei care nu știau ce au: boleau și gata.

Antoni nu-i ajuta pe toți. Pe unii îi trimitea imediat înapoi, spunându-le că pentru boala lor nu-i nici un leac. Altora le spunea fel de fel de lucruri: să pună pe pânțe un sac cu nisip fierbinte, să nu pună sare în mâncare, și să nu mănânce carne, să bea felurite fierturi din plante. Și așa se întâmpla, că cine pleca de la el cu vreun sfat întotdeauna se însănătoșea, iar dacă nu se însănătoșea de tot, cel puțin îi mai alina suferința.

În împrejurimi erau câțiva vraci. La Pieczki, la contele Zantoft, un baci bătrân știa să descânte bolile de piele și durerea de dinți, dar se pricepea și la alte boli. O babă, Bielakowa, din colonia Nowe Osiedle, avea leac pentru pecingine și pentru nașteri norocoase; un țârcovnic din Radoliszki gonea viermii și oprea sângerările. Dar toți îl puneau pe bolnavi să spună niște rugăciuni sau niște cuvinte misterioase, făceau niște semne deasupra bolnavilor sau le dădeau amulete.

În schimb vraciul cel nou, Antoni de la moară, nu făcea așa ceva. El întreba, se uita, pipăia, pe urmă umbla ca rătăcit prin odaie, își freca violent fruntea, își dădea ochii peste cap și spunea numaidecât cum trebuie vindecată suferința.

Prin sate oamenii discutau mult despre metodele lor de vindecare. Dintr-un punct de vedere Antoni Kosiba îi întrecea

pe toți: nu lua bani. Dacă bolnavii aduceau un boț de unt, un pui, un săculeț cu bob, un sul de pânză de casă ori un scul de lână, le primea mulțumind cu un mormăit scurt, dacă nu aduceau nimic îi îngrijea și așa. Unora mai săraci le mai dădea și de la el, iar ce rămânea intra în cămara lui Mielnik. Antoni n-avea nevoie de nimic pentru el, lui îi era de-ajuns să aibă de tutun, de o pereche de bocanci neargășiți și de ceva îmbrăcăminte. Pentru atâta îi ajungea câștigul de la moară, fiindcă nu se lăsase de lucru, cu toate că Prokop îl îndemnase la aceasta din recunoștință pentru băiat, și pentru tot ce le dădea lor Antoni.

În vremea asta numărul pacienților creștea. Erau și zile în care lui Antoni nu-i mai rămânea nici un ceas pentru munca lui. Afară stăteau câte zece sau și mai mult căruțe cu bolnavi, dacă veneau de departe. Fiindcă și dintre aceștia erau mulți. Altfel, cei care mai aveau putere, veneau pe jos. În cămară, în tindă și chiar în odaie, prin colțuri, se ridicau grămezi cu daruri, fiindcă mama Agata nu voia să primească decât hrană, în schimb pânza, lâna, inul, pieile de miel și de vițel, penele și în primul rând plantele la care se lăcomea Antoni, zăceau grămadă unele peste altele.

— Acuși ajunge gunoiul până-n grindă, spunea Zonia cea lată-n șolduri. Te dă afară bogăția din casă. Dacă mi-ai spune, ți-aș mătura... Și podeaua ar trebui frecată...

— Lasă... făcea el cu mâna. Mie mi-e bine și așa.

— Ar trebui spălate ferestrele, adăuga ea.

— Merge și așa.

— Bărbatul fără-ngrijire e ca livada fără-ngrădire.

Antoni tăcea crezând că dacă nu răspunde, Zonia o să stea, ce o să stea, și o să plece. El de fapt o îndrăgea, prețuia bunătatea ei, dar prefera să fie singur.

De data asta Zonia însă nu se dădea bătută.

— Tu, Antoni, ești un bărbat descurcăreț. Dar nu știi să-ți vezi interesul. Ehe, ce bogății ai putea tu strânge dacă ai vrea. Atâta popor vine la tine. Să-i ajuți pe suferinzi, e un lucru creștinesc. Dacă-i sărac, și pe degeaba, dar mi se-ntorceau măruntaiele pe dos când am văzut că n-ai luat de la un bogătan ca Dulejko din Bierwinty decât un cojocel. El ți-ar fi dat și o vacă dacă i-ai fi cerut. Mulți bani ai putea strânge.

— N-am nevoie de bani, ridică el din umeri. Eu nu sufăr de foame și nu am pentru cine strânge.

— Asta-i vina ta.

— Care?

— Că n-ai pentru cine strânge. Ar trebui să ai și tu femeia ta. Și copii.

— Eu sunt bătrân de-acum, mormăi.

Zonia își arătă dinții.

— Tu, bătrân... Câte nu te-ar lua!...

— Nu-i nevoie.

— Și eu te-aș lua. Zău că te-aș lua.

Antoni se întoarse repede cu spatele și mormăi:

— Lasă prostiile astea.

— Dar de ce-s prostii?... Nu te teme. Nu trece lună să nu mă pețească cineva. Sunt eu văduvă, dar nu sunt cea din urmă muiere. Duminica trecută, ai văzut și tu, au venit din Wickuny bătrânul Baran și grădinarul Siwek. M-au cerut pentru Mszczonek cel tânăr. Eu însă nimic, cu toate că-i mai tânăr decât mine și-i lasă tat-său treizeci de jugăre de pământ. Eu însă nici gând. Nu așa bărbat îmi trebuie mie. Pe tine te-aș lua, numai o vorbă de-ai zice. Și află că și Prokop ar fi...

— Nu mi-e mie de-nsurat, Zonia...

— Nu-ți plac?

— Ce să-mi plăci?... Mie nu-mi place nici una, fiindcă nu mi-e gândul la însurătoare...

— Adică, de ce?

— De aia.

— Ai și tu nevoie de femeie. Ori poate că n-ai?

— Nu.

— Atunci, du-te dracului! răbufni pe neașteptate Zonia. Să stai pe deal și să nu vezi soarele! Scutura-te-ar frigurile! Să stai în apă și să nu-ți poți astâmpăra setea. Uită-te la el! Așa ești tu de țanțoș. Așa ești de dușmănos?... Bine, bine. Am să țin eu minte. Ptui!

Și a țâșnit afară trântind ușile, roșie de furie. A doua zi însă nu mai rămăsese nimic din supărarea ei. Îi turna iar grijulie supă, ceai mai tare decât altora și își arăta dinții frumoși și albi.

În afară de Zonia și micuța Natalka, în cămăruța lui Antoni nu mai intra nimeni din familia morarului. Dacă ar fi putut, Natalka, ar fi stat zi și noapte aci. Se legase mult de Antoni.

Într-o zi îi spuse:

— Mătușa Zonia se gătește tot mai frumos. Ieri și-a cumpărat la iarmaroc o bluză roșie. Și ghete cu toc înalt...

— Asta-i bine.

— Dar eu știu de ce se gătește ea așa.

— Pentru că-i muiere, iar muiierilor le place să se gătească.
— Nu, Natalka clătină din cap. Pentru că ca vrea să se mărite cu tine.

— Nu vorbi prostii, o repezi el.

— Nu eu, Witalis vorbește. Și bunica la fel.

— Prostii.

Fetița bătu din palme.

— E adevărat?... E adevărat?...

— Sigur că-s prostii. Dar tu de ce te bucuri așa?

— Pentru că eu știu de ce n-o vrei pe mătușa Zonia. Tu te nsori cu mine, când o să fiu mare.

— Sigur că da, sigur că da. O mângâia pe păr zâmbind.

— Te-nsori cu mine?

— Numai să crești.

Numai cu ea îi plăcea să stea de vorbă, numai ei îi zâmbea uneori. O îndrăgise pe Natalka din toată inima. Așa că de câte ori fata avea vreun atac de epilepsie, se amăra rău de tot și își spunea că numai să vină primăvara și se duce în pădure să caute ierburile care o pot lecu. Pe aici, unde oamenii strângeau pentru vânzare ori pentru folosul lor mușețel, valeriană, mentă, floare de tei, bujorel, albăstrele, frunză de mesteacăn, măciulii de mac sălbatic, angelică, mătrăgună, cimbrisor, ruje și multe alte ierburi, numai de una nu putea afla nimic. Nu-și putea aminti cu nici un chip numele ei și cu toate că o descria cum arată iarba asta cu frunzulițe mici și ascuțite, nimeni nu-i putea spune cum se cheamă și dacă se găsește prin pădurile de primprejur.

Odată s-a dus și la farmacia din Radoliszki cu speranța că o găsește acolo. Farmacistul însă, enervat de explicațiile lungi și de faptul că el nu cunoștea această plantă, l-a dat afară pe Antoni. L-a dat afară cu atât mai bucuros, cu cât înmulțirea vracilor în jurul orașelului îi stătea ca sarea-n ochi și lui și doctorului Pawlicki. Faima lor era prea mare ca să nu le ia chiar și pacienții din orașel.

În timpul dezghețului din martie, când oamenii au început să se îmbolnăvească mai des, dar doctorului Pawlicki nu-i sporea numărul pacienților, acesta se sfătui cu farmacistul și se hotărî să acționeze. Scrise o amplă sesizare prefectului și medicului șef din județ, plângându-se de adevărata plagă a vracilor, cerând adoptarea unor măsuri oficiale în scopul etc. Măsurile oficiale mergeau încet și nu venea nici un răspuns. Între timp s-a întâmpat un lucru care l-a înfuriat la culme pe doctorul

Pawlicki. Într-o zi a venit după el trăsura din Kluczewo. Domnul Kijakowicz, boierul din Kluczewo suferea de pietre la rinichi și chema deseori medicul. Brișca din Kluczewo își făcea apariția de obicei dis-de-dimineată. Aceasta era urmarea unor cauze bine determinate. Domnul Kijakowicz avea seara oaspeți la bridge și cum nu se putea abține să nu bea câteva păhărele, noaptea îl apucau crizele, iar în zori vizitiul Ignacy pornea cu o pereche de murgi iuți după doctor.

De data aceasta a venit abia după-amiază. Așezându-se în brișcă, doctorul Pawlicki începu să-l întrebe ce s-a-ntâmpat. Ignacy, cinstit cum era, se vede că nu-și dădea seama de ceea ce spune și cu cine vorbește, ori poate că o făcea anume ca să-l necăjească pe doctor, care mereu uita de bacșiș, i-a povestit totul deschis. Stăpânul îl trimisese ca de obicei dis-de-dimineată, dar nu după domnul doctor, ci după vraciul acela, Antoni Kosiba, care locuia la Mielnik, la marginea orășelului.

— Cum așa? se înfurie doctorul. Te-au trimis după vraci?

— După vraci.

— Se vede că domnul Kijakowicz se grăbește să ajungă pe lumea cealaltă.

— De grăbit nu se grăbește. Dar lumea zice că vraciul ăla dacă lecuiește pe cineva, apoi parcă-i ia boala cu mâna

Doctorul izbucni.

— Câtă prostie! câtă prostie! Dumneata nu înțelegi că un neghiob, care habar n-are de medicină, de anatomie e un pericol pentru viața omului?

— Eu înțeleg, răspunse vizitiul.

— Te lămuresc eu îndată. Să zicem că ți se îmbolnăvește cel mai bun cal. La cine te duci? La veterinar sau la un neisprăvit care nu știe unde-i coada și unde-i capul calului?

Ignacy se porni pe râs.

— Cine să nu știe așa ceva?!... Dar de ce să zic eu că mi se îmbolnăvește calul?... Dacă omul îngrijește de cal, și-i un cal bun, de ce să zic de boală, să nu fie într-un ceas rău.

Doctorul Pawlicki dădu din mână, dar adăugă:

— Vezi însă că dumneata ai avut atâta minte să nu te duci după vraciul acela, ci să vii după mine.

— Dar ce era să fac? Dacă m-aș întoarce cu brișcă goală, boierul m-ar lua la palme. Mă gândesc eu și-mi zic: dacă ăla nu vrea, atunci mă duc după domnul doctor.

— Cine nu vrea?

— Ăla... Vraciul de la Mielnik.

— Cum nu vrea?

— Așa, n-a vrut. Eu, zice n-am vreme să umblu pe la boierii voștri, zice. Nu vezi, zice, câți bolnavi așteaptă?... Așa zice, iar eu mă uit, e adevărat: popor mult ca joia la iarmaroc. Atunci eu îi zic: boierul, zic, îți plătește mai mult decât toți ăștia la un loc, numai să-l ajuți. Atunci el zice: Dacă boierul e bolnav, să vină aici și el ca ceilalți. Mie bani nu-mi trebuie... Ce era să fac?... Am întors și gata. Știi și eu că el nu ia bani.

— Dar produse ia, strigă Pawlicki.

— Nu, nici produse nu ia! Ceva unt, ouă, cârnați. Nu-i lacom.

Doctorul strânse din dinți. Ajuns la conac, nu i-a mai făcut reproșuri domnului Kijakowicz, dar la întoarcere i-a poruncit însă lui Ignacy să se abată pe la moară.

În fața morii, sau mai degrabă în băutura din fața căsuței, erau vreo duzină de căruțe. Caii deshămați mâncau liniștiți fân. În căruțe zăceau bolnavi. Vreo șapte, opt țărani ședeau pe grinzile de lângă grajd, trăgând din țigară.

— Unde-i... vraciul acela? întrebă doctorul Pawlicki.

Unul dintre țărani se ridică și-i arată cu mâna spre ușă.

— În odaie, domnișorul!...

Doctorul sări din brișcă și împinse ușa. Chiar în tindă îl lovi duhoarea de piele neargăsită, de catran și de varză acră. În odaie era o putoare insuportabilă. Grămezile de zdrențe și murdăria de pe dușumea, de pe geamuri și de pe lucruri... Era așa cum își închipuise doctorul. Lângă perete ședea o femeie cu simptome clare de icter. Un uriaș lat în umeri, cu părul încărunțit, stătea aplecat deasupra mesei și amesteca niște ierburi uscate într-o basma murdară.

— Dumneata ești vraciul? întrebă cu o voce aspră doctorul Pawlicki.

— Eu sunt muncitor la moară, răspuse scurt Antoni, aruncând o privire neprietenoasă spre noul venit.

— Dar îndrăznești să tratezi bolnavii! Otrăvești oamenii! Știi dumneata că pentru asta te mănâncă pușcăria?

— Ce doriți, cine sunteți dumneavoastră? întrebă liniștit vraciul.

— Eu sunt medic, doctor în medicină. Și să nu-ți închipui că am să închid ochii la modul în care otrăvești dumneata populația.

Vraciul sfârși cu ierburile, legă basmaua și dându-i femeii legătura, spuse:

— Cât iei de două ori între degete la o litră de apă, așa cum

ți-am spus. O bei fierbinte. Jumătate pe stomacul gol și jumătate seara. Înțelegi?

— Înțeleg.

— Cu bine.

Băbuța mulțumi și ieși vaitându-se. Vraciul se așeză pe laviță și se adresă doctorului.

— Pe cine am otrăvit eu, domnule?

— Pe toți îi otrăvești!

— Nu-i adevărat, domnule. Nu a murit nici unul.

— Nu a murit? Dar vor muri! Dumneata otrăvești organismul încetul cu încetul. Asta-i crimă! Înțelegi? Crimă! Iar eu n-am să permit! N-am dreptul să tolerez așa ceva! În murdăria asta, în putoarea asta! Numai pe mâinile dumitale sunt mai mulți microbi decât într-un spital de boli infecțioase.

Își roti scârbit privirile prin încăpere.

— Ține minte ce-ți spun: dacă nu încetezi practica dumitale criminală, ai să ajungi la pușcărie!

Vraciul ridică ușor din umeri.

— Ce să fac? Eu nu fac nici un rău. Pușcăria? Și pușcăria e pentru oameni, nu pentru câini. Dar vă rog să nu vă supărați pe mine.

— Eu te previn! Și te sfătuiesc să încetezi. Te sfătuiesc!

Îl amenință cu degetul și ieși. Afară respiră cu plăcere aerul proaspăt. De pe capră, Ignacy îi aruncă o privire ironică. Doctorul Pawlicki se și instalase în trăsură, când îl zări în prag pe Wasil, fostul lui pacient. Wasil trebuie să-l fi așteptat, pentru că l-a salutat și s-a apropiat de brișcă.

— Bună ziua, domnule doctor.

Mersese cu pas sigur, iar acum stătea drept. Stătea și se uita chiar în ochii doctorului.

— Vedeți, domnule doctor, că m-am însănătoșit, spuse mândru. Slavă Domnului, m-am însănătoșit. Antoni m-a vindecat. Iar dumneavoastră ziceați că pentru mine nu mai e nici o nădejde. Ați vrut să mă lăsați schilod pentru toată viața.

— Și cum te-a vindecat? Întrebă doctorul fără să-și ascundă furia.

— Și-a dat numaidecât seama că oasele n-au fost puse cum trebuie. Le-a rupt și le-a pus din nou. Acum pot să și joc.

— Ei... ei, felicitări, mormăi doctorul și strigă la vizitiu: Dă-i bătaie!

Cât a ținut drumul, doctorul Pawlicki nu a putut scăpa de niște gânduri negre. Când a ajuns acasă era trecut de ora

prânzului. Familia s-a așezat din nou la masă, ca să-i țină tovărășie. Înghițea repede friptura uscată, străduindu-se să nu se observe că nu-i place. Bătrâna Marcysia, care cu treizeci de ani în urmă îl învățase să meargă pe picioare, umbla preocupată de ceva, tatăl se uita cu nostalgie la ziarul pe care Kamila începuse să i-l citească. Acum trei săptămâni își spărsese ochelarii și nu avea bani să-și cumpere alții. Kamila avea pe ea o rochiță cărămizie, în care arăta jalnic și îmbătrânită, mama, zâmbind delicat, încerca să ascundă expresia de suferință care i se întipărise pe față. O lună de băi cu nămol i-ar reda sănătatea pentru o vreme îndelungată.

— Doamne, Doamne, își spunea doctorul Pawlicki, în timp ce își servea compotul de mere. Îi iubesc, sunt gata să fac orice pentru ei, dar e peste puterile mele să mă uit în fiecare zi și în fiecare ceas la mizeria în care trăiesc.

Îl se părea că fiecare gest al lor, fiecare cuvânt, fiecare colțișor al locuinței sărace, îi adresează reproșuri amare. Câte speranțe nu și-au legat ei de viitorul lui, de practica, de veniturile lui. Și iată că stau de aproape un an în acest târg uitat de lume și abia le poate asigura o existență modestă.

Dacă ar putea să plece de aici! Nu se temea de greutate. El ar fi plecat și în Africa, și în Groenlanda. Ei însă ar muri aici de foame. Simțea, știa că în lumea largă ar avea succes, ar face carieră, bani, știa însă tot atât de bine că nu avea curajul să facă un pas hotărât. Era robul sentimentelor sale, sincere și profunde. Aceste sentimente l-au legat de ei, de părinți, de soră, ba chiar și de bătrâna Marcysia, l-au legat ca niște lanțuri, de căsuța mică de lemn, de târgul acesta mizer...

Cu cât se scufunda mai adânc în mocirla unei vegetări fără perspective, cu atât mai duios, mai grijuliu își ascundea disperarea în fața celor mai apropiați. Cât le era de îndatorat că nici ei nu-și trădau dezamăgirea. Îl dureau însă gândurile lor, gândurile care trebuiau să trăiască în ei. Ele pătrundeau într-un fel misterios tot ce era în casa lor, umpleau văzduhul cu o tristețe nețărmită, pe care n-o putea împrăștia nici cel mai bine simulat răs, nici cea mai zgomotoasă manifestare de satisfacție.

— Am fost la vraciul acela, începu Pawlicki. L-am spus câteva adevăruri și l-am sfătuit să abandoneze practica atât cât mai e timp.

— E adevărat, interveni Kamila, că are atâția pacienți?

— Atâția? izbucni în răs. Dacă eu aș avea a zecea parte,

dacă aş avea...

Se opri şi îşi muşcă buzele.

Mama începu să vorbească repede, foarte repede, despre pisica Basiei, care a dispărut undeva, despre onomastica lui Kozlicki, despre vaca preotului, care dă nespun de mult lapte.

Pawlicki însă nu auzea. Ceva îl rodea, sângele îi zvâcnea în tâmple. Pe neaşteptate îndepărtă paharul cu ceai şi sări în picioare.

— Pentru că el ştie să trateze, iar eu nu ştiu!

— Jurek! spuse îndurerată mama.

— Da! Da! Nu ştiu.

— Ce tot vorbeşti!

— Vă amintiţi de fiul morarului, care şi-a rupt picioarele? Vă amintiţi?... Ei, eu i-am pus greşit oasele. Da, greşit. N-am ştiut cum se face, iar vraciul acela a făcut-o!

Tatăl îi puse mâna pe umăr.

— Linişteşte-te, Jurek. N-are de ce să-ţi fie ruşine, tu nu eşti chirurg. Iar ca internist nu eşti obligat să te pricepi la... altă specialitate.

Doctorul Pawlicki râse.

— Sigur că da! Nu sunt chirurg. Dar vraciul acela, fir-ar să fie, nici el nu e chirurg. E un simplu țăran! E un simplu argat al morarului! Dar m-am săturat! Mi-e totuna. Nu dau voie nimănui să mă lase muritor de foame! O să vedeţi voi! O să vedeţi că ştiu să lupt!

leşi, trântind uşa.

Capitolul VIII

În oraşelul Radoliszki, acolo unde o străduţă îngustă, care poarta numele lui Napoleon, dă în Piaţa Mică, botezată Piaţa Independenţei, e o clădire cu etaj, construită din cărămidă roşie. În ea sunt patru prăvălii. Cea mai mare şi cea mai arătoasă dintre ele e cea de pe colţ, proprietatea doamnei Michalina Szkopkowa. În prăvălie sunt de vânzare articole de papetărie, timbre fiscale şi poştale, aţă, panglici, nasturi, pe scurt: un adevărat bazar care mai avea şi tutun şi țăgări.

De câte ori venea Antoni Kosiba la Radoliszki, tocmai în prăvălia doamnei Szkopkowa îşi cumpăra tutun, țigări şi chibrituri şi tot de aici mai cumpăra şi aţă de mătase.

Doamna Szkopkowa servea rar în prăvălie. Mai mult joia,

când era zi de târg. De obicei avea de lucru până peste cap acasă, pe lângă cei patru copii și în gospodăria ei frumușică. La prăvălie se ajuta cu o fată tânără, orfană, care își îndeplinea cinstit și conștiincios obligațiile de vânzătoare, pentru locuință, masă și zece zloți pe lună.

Doamna Szkopkova știa să prețuiască și alte calități ale fetei, în primul rând faptul că pe Marysia o simpatizau clienții. O simpatizau pentru că era politicoasă, zâmbitoare, binevoitoare și cum se spune, frumoasă. Mulți dintre clienții mai răsăriți, ce să mai ascundem, intrau special în prăvălia doamnei Szkopkova ca să mai stea de vorbă cu Marysia, să mai glumească cu ea și să-i facă curte. Domnul farmacist, notarul, nepotul preotului paroh, moșierii din împrejurimi, inginerii din fabrică – nici unul nu pierdea ocazia să treacă după un pachet de țigări sau după o carte poștală.

— Tu, Marynka, să ai grijă, spunea doamna Szkopkova. Tu nu te uita la oricine și nici la oameni însurați, dar dacă se nimerește un flăcău cu situație, care îți place, du și tu o politică înțeleaptă. Cine știe, poate ieși chiar o căsătorie.

Marysia râdea.

— Mai am timp.

— În asemenea treburi, noi femeile n-avem niciodată timp. Iar tu cred că împlinești în curând douăzeci de ani. E vremea. La vârsta ta eu aveam un fiu de trei ani. Să nu pierzi vremea cu oricine, și nici prea sus să nu țintești, că te frigi. Asta ți-o spun eu!... De pildă cu domnișorul acela de pe motocicletă! Vine el, vine, dar să se-nsoare cu tine nici nu-i trece prin cap. Îi cunosc eu pe ăștia. Îi cunosc bine! Își dau ochii peste cap, te prind de mână, oftează, și pe urmă... rușinea de pe lume! Nu-ți căuta nenorocirea cu lumânarea.

— Ce spuneți, doamnă! râdea Marysia. Nici prin minte nu mi-a trecut așa ceva.

— Bine, bine! Tatăl lui e mare bogătaș. Proprietar de moșie și de fabrică. Își însoară fiul cu vreo contesă... Să ții minte asta.

— Firește. Eu nici nu mă gândesc. Ce ați văzut la el? Dacă-i fac vreunui client ochii dulci, adăugă în glumă, atunci bătrânului vraci de la moară.

Era adevărat. Marysia îl îndrăgise pe Antoni Kosiba. În primul rând o atrăgea meseria lui. În orașel se spuneau tot felul de minuni despre el. Ziceau că pe cine atinge el cu mâna, îl însănătoșește, chiar de-ar fi pe moarte, că și-a vândut sufletul diavolului, alții spuneau că i-a dat puteri Maica Domnului de la

Ostra Brama, ziceau că lecuiește pe gratis, că știe și ierburi, care-i de ajuns să le bei ca să-l iubești pe cel care ți le-a dat.

Și apoi era tot timpul trist, tăcut și avea niște ochi atât de buni.

Și se purta altfel decât oamenii simpli. Nu scuipa pe dușumea, nu înjura, nu alegea marfa. Venea, își scotea căciula, spunea pe scurt ce vrea, plătea și mormăia:

— Mulțumesc, domnișoară.

Și pleca. Așa a fost până într-o zi de martie, când pe neașteptate s-a pornit o ploaie. Vrăciul tocmai era în prăvălie, iar afară ploua cu găleata.

S-a uitat pe fereastră și a întrebat:

— Îmi dați voie, domnișoară, să mai rămân până trece ploaia?...

— Dar, vă rog. Sigur că da. Luați loc.

A ieșit de după tejghea și i-a oferit un scaun.

— Cum să plecați pe o ploaie ca asta, adăugă ea. E departe. V-ar uda tot până ați ajunge la moară.

Atunci a zâmbit.

— Înseamnă că știți că sunt de la moară?

— Știu, încuviință cu o mișcare a capului. Sunteți vraci. Toată lumea vă cunoaște. Dar nu sunteți de prin părțile acestea, fiindcă vorbiți altfel, cu alt accent.

— Sunt de departe, din Regat.

— Și mama era tot din Regat.

— Doamna Szkopkowa?

— Nu, mama mea.

— Dumneavoastră nu sunteți fiica proprietăresei?

— Nu. Eu lucrez aici.

— Dar mama unde e?

— A murit. Acum patru ani... de tuberculoză.

În ochii ei se iviră lacrimi, apoi adăugă:

— Dacă dumneavoastră ați fi fost atunci pe aici, poate că ați fi vindecat-o... Sărmana de ea. Altceva visa ea pentru mine. Dar să nu credeți că mă plâng. Nici vorbă Doamna Szkopkowa este foarte bună cu mine. Și nu-mi lipsește nimic... Poate cărțile... și pianina.

— Dar tatăl dumneavoastră?

— Tata a fost conductor silvic pe moșia prințesei Dubanțeva, în codrii Odrynului. Ah, ce frumos era acolo. Eram pe atunci o fetiță mică. Am rămas numai cu mama. Săraca de ea, a trebuit să lucreze din greu. Câștiga cosând, dând lecții de muzică. Întâi

am locuit la Braslaw, pe urmă la Swieciany, spre sfârșit aici, la Radoliszki. Aici a murit mama și eu am rămas singură pe lume. S-a îngrijit de mine preotul de dinainte, iar când a plecat în altă parohie, m-a lăsat în grija doamnei Szkopkowa. Mai sunt și oameni buni pe lume. Dar e greu să n-ai pe nimeni cu adevărat apropiat.

Vraciul dădu din cap.

— Știu și eu ce înseamnă asta.

— Nici dumneavoastră n-aveți familie?

— Nici eu.

— Pe nimeni?

— Pe nimeni.

— Dumneavoastră aveți cel puțin bucuria că vă iubesc oamenii, pentru că îi salvați. Ajutorarea aproapelui, alinarea suferințelor trebuie să vă dea o mare satisfacție. Omul se simte util. Să nu râdeți de mine, dar eu din copilărie visam să fiu medic. Dacă trăia mama... Mă și pregătisem pentru examenul de clasa a șasea și trebuia să urmez gimnaziul la Vilnius.

Zâmbi trist și dădu din mână.

— Ah, ce să-i faci?!

— Dumneavoastră, sunteți o domnișoară cu carte?...

— Aș vrea să fiu. Acum e prea târziu. Bine că am ce mânca.

Pe tejghea era întins un lucru de mână: o față de masă cu flori colorate. Fata o luă și începu să brodeze.

— Pot câștiga și cu rochițe și cu alte mărunțișuri de îmbrăcăminte. Vedeți, brodez. Asta-i pentru doamna Hermanowiczowa din Piaski.

— Brodați frumos.

— Mama m-a învățat.

Au mai stat de vorbă vreo jumătate de oră. Când s-a oprit ploaia, vraciul și-a luat rămas bun și a plecat. Din ziua aceea însă trecea tot mai des pe la prăvălia doamnei Szkopkowa și stătea mai mult de vorbă. O îndrăgise mult pe domnișoara Marysia. Îi făcea o mare plăcere numai să se uite la ea, la chipul ei vii, la mâinile ei delicate, la părul ei auriu și pieptănat lins. Avea o voce clară și sonoră, ochii ei mari și albaștri priveau cu căldură și simțea limpede că și ea îl îndrăgește.

La moară, ca de obicei înainte de strângerea recoltei, era puțin de lucru. Începuseră lucrările de primăvară în câmp, iar oamenii n-aveau timp să bolească și să se lecuiască. Așa că nu mai veneau atât de mulți pacienți, iar Antoni tot a doua, a treia zi se ducea la orășel. Nu mai ruga pe nimeni să-i facă

cumpărături, ceea ce atrase atenția familiei lui Prokop Mielnik.

— Ceva te trage pe tine la Radoliszki, spunea întepător Zonia.

— Ce să-l tragă, glumea Wasil. Se duce la vreo muiere.

— Du-te de-aci, deșteptule! mormăia Antoni îmbufnat.

Cum însă în sat nu se poate ascunde nimic, în curând toți știau că Antoni stă în prăvălia doamnei Szkopkowa.

— Ei, și – ridicase din umeri Prokop, când i-a spus Zonia – e bărbat, Szkopkowa e o femeie ca lumea, nu-i nici bătrână și are bani. Și-i comerciantă. Dar tu ce-ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala.

Într-o zi a trecut pe la moară un negustor ambulant. Și-a desfăcut desagi și toată familia s-a adunat să-i admire marfa. Ce nu era acolo! Pânzeturile subțiri de fabrică și percaluri colorate, și poșete orășenești din piele, și brățări, și fel de fel de mărgele. O avere.

Manifestându-și zgomotos admirația, femeile se uitau la fiecare lucru, îl măsurau, îl pipăiau. Și se târguiau cu înverșunare, iar târguiala era anevoioasă, fiindcă negustorul primea nu numai bani, ci și in, lână, ciuperci uscate.

Antoni stătea deoparte, dar când femeile s-au liniștit, s-a apropiat și el de desagi. N-a cotrobăit mult în ei. A luat un cupon de mătase pentru rochie și o brățară de argint, lată, încrustată cu pietre verzi. A trebuit să-i dea negustorului multe sculuri de in și un sul mare de lână.

Zonia se-mbujorase toată văzând acest schimb. Nu se îndoia că-i pentru ea. În schimb Olga era convinsă că Antoni cumpărase lucrurile pentru micuța Natalka.

Se înșelaseră însă amândouă. A doua zi pe la prânz, vraciul a pornit spre orășel cu o legătură sub braț. Amândouă îl vedeau pe fereastră, iar Zonia, mai explozivă, începu să blesteme:

— Pentru broasca aia bătrână, pentru vaca aia! Frânge-i-s-ar picioarele pe drum!

Antoni a ajuns în orășel întreg și nevătămat. Cum a văzut pe fereastră că în prăvălie era o doamnă, a așteptat până a ieșit, apoi a intrat și el. Domnișoara Marysia l-a întâmpinat, ca de obicei, cu căldură:

— Frumoasă vreme, unchiule! E cald de parcă ar fi vara.

Nu se știe de ce, îi spunea unchi. Așa i-a venit ei în minte. Alte fete tinere se temeau de Antoni, ea nu simțea nici o teamă. Dimpotrivă, credea în bunătatea lui și se revolta ori de câte ori cineva dădea de înțeles că vraciul de la moară era slujit

de diavol.

— Cine are de-a face cu necuratul, spunea ea, acela face rău oamenilor și trăiește necinstit. Cât despre el nimeni nu poate spune nimic rău.

Nu există nici o cauză care să determine o ființă omenească să simpatizeze altă ființă omenească. Simpatia vine de undeva, din văzduh sau din afară. Nici Marysia nu știa, de ce l-a îndrăgit pe vraci. Ajunge că se bucura ori de câte ori trecea pe la prăvălie. În ziua aceea se bucura cu atât mai mult, cu cât avea să-l roage ceva.

— Ce bine că ai venit, unchiule Antoni – îi spuse zâmbind. Am nevoie de dumneata, unchiule...

— Ce nevoie ai, domnișoară?

— Te rog să-mi promiți că-mi îndeplinești orice rugămintă.

Își mângâie barba și o privi în ochi.

— Tot ce stă în puterile mele.

— Mulțumesc frumos! Aici pe strada Bisericii, stă o bătrâna. Tare necăjită. În ultima vreme așa i s-au umflat picioarele, încât nu mai poate merge. M-a implorat să te rog, unchiule, să treci pe la ea și să-i dai un sfat.

— Fie! zâmbi. Trec pe la ea, cu toate că eu nu mă duc la oameni acasă. Dar nu e nimic pe gratis.

— Ea e tare săracă... începu Marysia cam încurcată.

— Nu despre asta-i vorba, o întrerupse el, dar ca răsplată trebuie să-mi faceți plăcerea și să primiți acest dar.

Spunând asta puse pachetul pe tejghea.

— Ce-i asta? se miră ea.

— Uitați-vă. Nu-i mare lucru, dar vă prinde bine.

Marysia desfăcu pachetul și se înroși.

— Material... Și brățara...

— Vă rog să le purtați spre sănătate și podoabă.

Marysia scutură din cap.

— Eu nu pot primi așa ceva. Nu, nu! De ce?... De ce îmi faceți asemenea cadouri?

— Mă refuzați? întrebă în șoaptă.

— Păi, cum pot eu!... Și de ce?

— Fă-mi plăcerea asta, domnișoară. Primește. Dumitale rochița și podoabele astea îți prind bine, și apoi e o mare bucurie pentru mine. Parcă ți-aș da o parte din inima mea. Nu se cuvine să le refuzi. E un semn de recunoștință. De recunoștință, că de când vii pe aici, mi-e mai ușor.

— Dar astea trebuie să fi costat scump!

— Ce să coste. Dădu din mână. Dumneata știi, domnișoară, că eu n-am nevoie de nimic pentru mine... adică... așa am crezut până acum că nu am nevoie, dar iată că am și eu aiurelile mele, toanele mele... Și mi-am zis că trebuie să ai pe cineva pe lume, – un suflețel bun, să ai la cine să te gândești și să-ți fie mai ușor să trăiești. Eu îmbătrânesc. Iar la bătrânețe omul începe să tânjească după căldură. Te-am îndrăgit sincer, domnișoară. Ia-le, te rog! Nu-i un dar scump, e însă din inimă. Ia-l! Și dumneata ești singură și eu sunt singur, dar singurătatea mea e grea, fiindcă sunt bătrân. Dă-mi voie, domnișoară, ca măcar din când în când să-ți arăt că-ți doresc numai binele.

Fata era emoționată. A întins mâinile și i-a strâns puternic palmele mari și muncite.

— Mulțumesc, mulțumesc mult de tot, unchiule Antoni. Nu le merit, dar îți mulțumesc.

Seara, când s-a întors acasă, i-a arătat doamnei Szkopkova darurile primite.

— Cât e el de bun, doamnă, spunea. Ce sunt eu pentru el? O fată străină. Mi-a fost rușine să le primesc, dar știam că l-ar dura refuzul meu.

— Ia te uită. Doamna Szkopkova clătina din cap. Ai grijă să nu ți se-mplinească prezicerea.

— Care prezicere?

— Că se-nsoară cu tine.

Marysia izbucni în râs.

— Ce spuneți! Dumneavoastră se vede că nu-l cunoașteți! E bătrân și nici nu-i trec asemenea gânduri prin cap. Și apoi, adăugă semeață, e mai bun decât mulți tineri.

Și era aproape sinceră în ceea ce spunea. Aproape, căci cunoștea ea un tânăr care îi plăcea foarte mult. S-au cunoscut tot în prăvălie, dar de mult, cu doi ani în urmă. Era tânărul Czyński, fiul proprietarului de la Ludwikowo. Un an întreg n-a fost pe acasă. Studia ingineria. Dar vara și-o petrecea la Ludwikowo, de unde venea deseori prin Radoliszki. Uneori cu părinții, în automobil sau într-o trăsură frumoasă, și atunci doar trecea pe la prăvălia doamnei Szkopkova, alteori venea singur, călare sau cu motocicletă. Atunci stătea ore-n șir în prăvălie.

Băiatul era viori, înflăcărat și atât de frumos, cum nu mai văzuse Marysia în viața ei. Înalt, zvelt, negru ca smoala, bronzat. Numai ochii îi avea albaștri ca ea, altfel ar fi semănat cu un țigan. Și era plin de viață, vesel, zgomotos încât atunci

când trecea pe acolo părea că umple singur toată prăvălia. Râdea, cânta melodii noi (cânta foarte frumos!), făcea diferite scamatorii. O dată a sărit cu picioarele pe tejghea spre dezolarea șoferului care tocmai venise după el.

Dar cel mai mult îi plăcea cum povestea. Era tânăr, numai cu șapte ani mai în vârstă decât ea, dar, Doamne Dumnezeule, ce nu văzuse el, unde nu fusese! A străbătut toată Europa, a fost în America și în diferite insule exotice. Și cum povestea! Avea ce povesti, pentru că natura lui exuberantă îl băga în fel de fel de aventuri. Le înșira, parcă le scotea din mânecă.

Poate că l-ar fi socotit un mincinos, dacă n-ar fi vorbit toată lumea de scandalurile lui și n-ar fi știut câte necazuri are domnul Czyński cu fiul. Odată, la Radoliszki, când era iarmaroc, a intrat călare în cârciumă și s-a certat cu tânărul Zarnowski din Wieliszkowo, iar mai târziu s-a ajuns și la duel. Altădată a aprins un foc mare pe calea ferată și a oprit trenul. Multe anecdote circulau pe seama lui prin județ. Nu erau însă dintre acelea care să-l compromită ori să-l facă de rușine.

Poate doar cele cu femeile. Se spunea că nu-i scapă nici una, că le curtează pe toate și multe au vărsat lacrimi din cauza lui.

Marysia însă nu credea în bârfe. Și nu credea din două motive. Domnul Leszek nici nu se uita la femei. Constatase chiar ea. De câte ori stătea mai mult în prăvălie, toate frumusețile târgului alergau în fuga mare. Dacă vreuna vedea calul sau motocicletă în fața prăvăliei, gonia ca nebună acasă, se gătea cu cea mai frumoasă rochie, își făcea părul cârlionți, își punea cea mai bună pălărie și venea, chipurile, după o carte poștală sau după hârtie de scrisori.

Iar Marysia râdea, fiindcă tânărul Czyński nici nu se uita la ele.

— Dumneata, domnule Leszek, îmi atragi clienții, îi spunea când rămâneau iar singuri. Doamna Szkopkova ar trebui să-ți fie recunoscătoare.

— Dacă mai vine una, îi arăt limba! amenință el, prefăcându-se iritat.

Întâmplarea a făcut ca cinci minute mai târziu să intre doamna farmacistă. Era gătită ca de bal și atât de parfumată încât cu greu se mai putea respira în prăvălie. Czyński, fără să stea mult pe gânduri, deși nu i-a arătat limba, a făcut ceva mult mai grav: s-a prefăcut că strănută. Și dacă a început, a tot strănutat până când doamna parfumată a plecat ca din pușcă din prăvălie, roșie și amețită de furie.

De atunci o ura pe Marysia și de câte ori o întâlnea pe doamna Szkopkova o asigura că nu va mai cumpăra de la ea nici de un bănuț, câtă vreme va mai fi în prăvălie fata aceea oribilă.

Doamna Szkopkova era necăjită pentru că pierdea o clientă, a și certat-o pe Marysia, cu toate că nici ea nu știa de ce, așa pentru orice eventualitate, dar n-a dat-o afară.

Farmacista poate că nu mai era tânără, dar era neîndoielnic frumoasă. Domnul Leszek nu se uita însă nici la altele mai tinere, nici chiar la cele care se îmbrăcau elegant ori proveneau din familii bune, ca nepoata de frate a preotului, ca fiica inginerului de drumuri sau ca domnișoara Pawlicka, sora doctorului. Firește, asta o măgulea pe Marysia. O măgulea cu atât mai mult, cu cât Leszek era îngrozitor de încrezut, ceea ce Marysia considera un mare defect. În timp ce față de ea era simplu și vesel, față de alți oameni se purta rigid și-i privea de sus. Vorbea de la egal la egal numai cu moșierii mai înstăriți din împrejurimi, pe ceilalți îi disprețuia. Repeta adesea că mama lui e din familie de conți, iar tatăl provenea dintr-o familie de magnați, de senatori, și că în tot voivodatul, în afară de neamul Radziwill și Tyszkiewicz, nimeni n-are dreptul să ridice nasul mai sus decât Czyński.

Odată, Marysia n-a mai putut răbda și i-a spus cu un zâmbet ironic:

— E foarte amuzant să vezi un tânăr bogat umblând cu nasul pe sus ca să se impună unei fete sărace, vânzătoare într-o prăvălie.

El s-a fâstâcit și a jurat că n-a avut asemenea intenție.

— Te rog să nu crezi, domnișoară Marysia, că sunt atât de snob și de prost.

— Eu nu cred așa ceva, i-a răspuns rece. Cred însă că dumneata subliniezi cu foarte mult tact diferența socială dintre noi...

— Domnișoară Marysia!

— ...și favoarea pe care mi-o faci binevoind să-ți răpești din timpul dumitale prețios pentru a sta de vorbă cu o vânzătoare prostituată și săracă dintr-un orașel prăpădit...

— Domnișoară Marysia! Dumneata mă scoți din minți!

— Nu am această intenție, domnule. Obligația mea este să fiu politicoasă cu clienții. Și de aceea vreau să vă cer iertare că trebuie să mătur în prăvălie, iar praful ar putea să dăuneze prețioasei dumneavoastră sănătăți, fără să mai vorbim de

costumul londonez.

— Așa vorbiți? se ridică palid.

— Da, domnule.

— Domnișoară Marysia!

— Mai doriți să vă împachetez ceva?

Se aplecă peste tejghea silindu-se să zâmbească.

Czyński lovi din toate puterile cu cravașa peste tureacul cizmei.

— Mă împachetez eu singur și mă duc la dracul! Adio, domnișoară! N-o să mă mai vedeți curând!

— Drum bun!...

— Fir-ar să fie!

A țâșnit din prăvălie, a sărit în șa și a pornit în galop. Vedea pe fereastră cum gonește ca un nebun prin piața nepavată a Independenței, ridicând nori de praf.

Se așeză și căzu pe gânduri. Era convinsă că a procedat cum se cuvine, că trebuia să-i dea o lecție acestui încrezut, și totuși îi părea rău.

— N-o să-l mai văd curând... Poate niciodată, oftă. Ce să fac? Poate că-i mai bine așa.

A doua zi, la opt, când a venit să deschidă prăvălia, în fața ușii aștepta pădurarul din Ludwikowo. Adusese o scrisoare. Czyński scria că din cauza ei și-a stricat vacanța, că nu se aștepta la așa ceva de la ea, că a înțeles cu totul pe dos intențiile lui, că l-a nedreptățit și l-a jignit, dar pentru că și el s-a purtat nepolitic, consideră că e de datoria lui de gentelmen să-i ceară scuze.

„Pentru ca să-mi înec aceste amare amintiri, scria la sfârșit, plec la Vilnius, și voi bea până mă va lua dracul, așa cum v-ați dorit.”

— Aștept răspuns, domnișoară? întrebă pădurarul.

S-a gândit o clipă. Nu, de ce să-i scrie? Ce rost are?

— Nu am nici un răspuns, spuse. Te rog să-i transmiți domnului că-i doresc numai bine.

Trecuseră trei săptămâni și Czyński nu apăruse. Îi era puțin dor de el, ba chiar și-a ghicit dacă va veni și dacă va intra în prăvălie. În a treia săptămână a primit o telegramă. Nu-i venea să-și creadă ochilor: era prima telegramă pe care o primea în viața ei. Era trimisă din Krynica și suna astfel:

„Lumea e plictisitoare stop, viața e lipsită de sens Stop, oare farmacistă se mai parfumează stop, dumneata ești cea mai

frumoasă fată din Europa centrală, stop, păcat stop, Lech”.

Trei zile mai târziu, în Radoliszki se auzi iar huruitul motocicletei, dând de știre întregului orașel că tânărul Czyński s-a întors pe meleagurile natale. Marysia abia reuși să ajungă la oglindă și să-și aranjeze părul, că el și dăduse buzna în prăvălie.

În fond îi era foarte recunoscătoare pentru această vizită, dar nu voia să se trădeze. Se temea să nu-și închipuie că ține atât de mult la prezența lui. Asta însă îl supără și-i strică întâmpinarea cordială la care se aștepta.

După câteva fraze convenționale, Czyński spuse:

— Dumneata condamni snobismul meu, dar snobii au măcar această calitate că știu să facă efortul de a fi politicoși chiar și atunci când nu au chef de așa ceva.

Marysia ar fi vrut să-l asigure că față de ea nu trebuia să facă eforturi, că întoarcerea lui și faptul că s-a gândit la ea acolo, în Krynica, i-a făcut o mare plăcere... Dar în loc de așa ceva s-a auzit spunând:

— Știi că aceasta este politețea dumitale.

A străfulgerat-o cu o privire plină de ură.

— Da, da! Aveți dreptate!...

— Nu mă-ndoiesc.

— Cu atât mai bine.

— Mă mir doar că faceți atâtea eforturi.

Izbucni într-un râs care i se păru sarcastic.

— O, câtuși de puțin. E un automatism. Vedeți dumneavoastră, educația mi-a inoculat automatismul unor forme cuviincioase în relațiile cu oamenii...

Fata își plecă privirile.

— Admir acest lucru.

Czyński se întoarse brusc. Nu-i vedea fața, dar era convinsă că strângea din dinți.

Încă o dată ar fi vrut să facă pace. Înțelegea că trebuie să spună ceva împăciuitoare, că îl tratează nedrept, că el nu se va mai întoarce dacă nu aude de la ea nici un cuvânt amabil. Înțelegea, dar nu reușea să facă acest pas spre capitulare.

— Adio, domnișoară! spuse și ieși repede, fără să mai aștepte răspuns.

Numai pentru că a intrat o clientă nu s-a pornit pe plâns.

Asta s-a-ntâmplat în urmă cu un an. Până la sfârșitul vacanței, Czyński nu s-a mai arătat niciodată în Radoliszki. Pe

urmă a venit iarna, o iarnă lungă, pe urmă primăvara. Despre tânărul Czyński se mai bârfea, ca de obicei, iar la urechile Marysiei ajungeau din când în când diferite știri. Se spunea că a fost la practică în străinătate, că avea să se căsătorească cu o baroneasă din Poznan, că prinții baronesei veniseră chiar în vizită la Ludwikowo.

Marysia primea totul cu indiferență. Niciodată nu-și făcuse iluzii în ceea ce-l privea pe tânărul Czyński. Și apoi îi făcea reproșuri neîntemeiate.

În timpul iernii a trecut pe la Radoliszki caravana cinematografică. Instalat în hangarul pompierilor cu tot frigul pătrunzător de acolo, trei seri la rând, cinematograful n-a dus lipsă de public. Rulau niște filme americane, iar doamna Szkopkova, cu toate că ascultase atâtea cazanii care încriminau desfrâul arătat pe ecrane, s-a hotărât, în sfârșit, să vadă cu ochii ei acel desfrâu și să-i aprecieze gradul de nocivitate. Dar pentru că se temea că nu va înțelege multe lucruri, a luat-o cu ea pe Marysia, atât din considerație pentru educația ei, cât și pentru faptul cu Marysia mai fusese la cinematograf.

Într-adevăr, Marysia fusese la cinematograf în orașe mari ca Braslaw și Swieciany, dar pe atunci era încă un copil. Acum se gândea la filmele acelea și îi plăcea mai cu seamă unul dintre ele. Era povestea unei fete de la țară, pe care nimeni nu o băga de seamă prin părțile ei. Toți o socoteau o sărăntoacă. Când a ajuns însă într-un oraș mare, într-un magazin uriaș, prin care se perindă zilnic mii de cumpărători, a cunoscut-o și s-a îndrăgostit de ea un pictor celebru și bogat, care a știut să vadă în ea și frumusețe, și farmec, și caracter...

— Da, se gândea cu melancolie Marysia. Poate că într-un oraș mare e posibil, dar dacă rămânea la țară, tristă ar fi fost soarta ei.

În ceea ce o privea, știa că nu va pleca niciodată de aici. Iar aici... ce bărbat s-ar putea îndrăgosti de ea și ar putea s-o ia în căsătorie... Avea destulă minte ca să nu se gândească nici o clipă la fiul proprietarului de la Ludwikowo. Nici părinții lui n-ar fi de acord, nici lui nu i-a trecut prin cap așa ceva și nici ea nu-și dorea să fie soția unui asemenea bogătaș. Ea căra rudelor și cunoștințelor lui pachetele din prăvălie până la trăsură, cum ar putea deci s-o trateze ca pe o egală cu ele.

Cu totul altfel și-ar închipui ea viitorul dacă domnul Leszek ar fi un funcționar obișnuit, fără avere, un meșteșugar sau chiar și

un gospodar.

Atunci ar fi cu totul altfel!

Îl socotea culmea frumuseții bărbătești. În nici o fotografie din filme, în nici o ilustrată din prăvălie (și erau atâtea) n-a văzut un băiat mai atrăgător decât el. Îi plăcea din toate punctele de vedere. Chiar și mândria, îngâmfarea asta a lui, nu era un defect la care să nu poți închide ochii. De altfel dacă ar fi un modest om al muncii, n-ar fi atât de încrezut.

A venit și primăvara iar Marysia dacă se mai gândea la tânărul Czyński, apoi se gândea ca la un personaj din visurile ei și nu ca la viitorul proprietar al moșiei din Ludowikowo.

Personajul acesta poate că nu ocupa în imaginația ei un loc prea important, dar permanent și de neclintit. De neclintit pentru că nu mai exista spațiu pentru alții. În împrejurimi nu lipseau tinerii care îi acordau atenție Marysiei, fără să-și ascundă sentimentele, dar nu făceau nici o impresie deosebită asupra ei.

A venit și iunie, un iunie călduros și exuberant. Orașelul înconjurat de marea vălurită a grânelor verzi, semăna cu un mănunchi uriaș de tei și mesteceni, sub care se ascundeau, ca niște flori modeste, căsuțele albe și roșii, abia vizibile, printre tufele de iasomie, liliac și floarea-miresei. În zilele de sărbătoare, când te întorceai dintr-o plimbare mai lungă, ți se părea că nu există pe lume un colțișor mai liniștit și mai frumos decât acesta. De departe nu se vedeau ulițele nepavate, pline de hârtoape, nici grămezile de gunoi din curți sau porcii tolăniți în băltoace.

Soarele strălucea pe cerul senin, peste câmp trecea o boare blândă, înmiresmată, iar sufletul îți era ușor și fericit.

În zilele de lucru Marysia pleca de la prăvălie abia după șapte. Iar în prăvălie era o zăpușeală insuportabilă. Pomii sădiți de curând în jurul pieței dădeau încă prea puțină umbră sau aproape deloc, iar zidurile se încălzeau, așa de tare încât produsele de tutun trebuiau duse ziua în pivniță, de teamă să nu se prefacă în pulbere. În schimb seara, Marysia închidea cât mai repede prăvălia și înainte de a se întoarce acasă alerga la Zwirowka. Zwirowka era un pârâiaș, pe care vara îl trecea și o găină fără să-și ude penele, dar care în două locuri, lângă șosea și după biserică, se revărsa în două iazuri late și destul de adânci. Lângă șosea se scaldau bărbații, iar după biserică femeile, de obicei fetele tinere.

După baie îi mai rămânea destul timp ca s-o ajute pe

doamna Szkopkova în gospodărie iar pe urmă să ia o carte în mână. Marysia citise de mult toate cărțile din biblioteca parohială, le citise și pe cele din mica bibliotecă a școlii generale din localitate. I se mai întâmpla să împrumute câte un roman sau un volum de versuri de la pușinii intelectuali ai locului. Și era avidă de cărți. Multe le știa aproape pe de rost, printre ele două franțuzești și una germană, pe care le citea mai des, ca să nu uite limba.

Cea franceză era un volum vechi și uzat din versurile lui Musset, proprietatea fostului preot. Odată, la prăvălie, era cu ea în mână, când a intrat bătrânul și dragul ei oaspete, vraciul de la moară.

— Dar ce citești dumneata, domnișoară? Întrebă, așa într-o doară.

— Niște poezii, foarte frumoase poezii... Versuri. Dar sunt în franceză.

— În franceză?

— Da, unchiule. Le-a scris Musset.

Vraciul întoarse cartea spre el, se aplecă asupra ei și Marysiei i se păru că încearcă să citească. Buzele lui se mișcară încet, dar se ridică imediat.

Era palid iar ochii lui parcă se tulburaseră.

— Ce ai, unchiule Antoni? Întrebă uimită și ușor speriată.

— Nimic, nimic... Clătină din cap și își strânse tâmplele.

— Ia loc, unchiule. Ieși de după tejghea și îi oferi un scaun. Astăzi e o căldură groaznică, cred că ți-a făcut rău.

— Nu, fii liniștită, domnișoară. Mi-a și trecut.

— Slavă Domnului. M-am speriat... în ceea ce privește cartea, ascultă ce limbă frumoasă. Cred că poți să n-o cunoști, dar tot simți frumusețea ei, mai ales în poezie.

Întoarse câteva pagini și începu să citească. Dacă și-ar fi ridicat pentru o clipă ochii de pe carte, ar fi văzut imediat că ceva se întâmplă cu Antoni Kosiba. Dar Marysia citea pentru ea. O delectau fluiditatea și sonoritatea strofelor, vioiciunea rimei și sentimentele poetului care trăia disperarea a două inimi despărțite fără milă de capriciile sortii și în care dorul arde, cu o flacără tot mai potolită, dorul care devenise singura lor rațiune de a exista.

Când sfârși își ridică ochii: întâlni privirile buimăcite ale vraciului așintite asupra ei.

— Ce s-a-ntâmpnat?

Sări de la locul ei. Și atunci auzi cum repetă, cât se poate de

exact, ultima strofă. Nu se putea înșela, cu toate că șoptea cu o voce hârâită.

— Dumneata... dumneata... începu, dar el, parcă ar fi încercat să-și amintească ceva, spuse:

— Da... capriciile sorții. Precum copacul smuls cu rădăcini cu tot... Ce-i asta?... Ce-i asta?...

Se ridică împleticindu-se.

— Doamne! Unchiule Antoni! Unchiule! strigă ea.

— Mi se-ntunecă mintea, spuse respirând greu. Mi se-ntunecă de parcă aș înnebuni... Ce cai trec pe acolo?... De ce am venit eu aici?... După tutun... Spune ceva, domnișoară... Vorbește-mi...

Marysia mai degrabă simți decât înțelese ce vrea. Începu să vorbească repede că sunt caii din Piaski, că probabil doamna Hermanowiczowa venise după cumpărături, ori să plătească o slujbă pentru sufletul bărbatului ei, că în fiecare lună dă...

Debita tot ce-i venea ei în minte și îl ținea pe vraci de mâinile lui mari.

Se liniștea încetul cu încetul. Se așezase, dar tot mai respira greu. Marysia i-a adus un pahar cu apă, pe urmă a dat o fugă până în pivniță după tutun și l-a împachetat. Cum se apropia șapte, și-a zis că nu-l poate lăsa singur.

— Mai așteaptă, unchiule, un sfert de ceas, pe urmă închid și te conduc o bucată de drum. Bine?

— De ce, domnișoară? Mă duc singur.

— Dar dacă cu vreau să fac o plimbare.

— Bine, se învoi resemnat.

— Poate vrei să aprinzi o țigară?... Ți-o răsucesc eu.

— Aprind, încuviință dând din cap.

Când au ajuns în șosea, a început să-și revină.

— Se întâmplă să mi se facă rău, spuse. Cred că e ceva la creier. Înainte, cu mult înainte, nu mi se întâmpla.

— Dă, Doamne, să nu se mai repete, spuse Marysia și-i zâmbi afectuos. Asta-i de la soare.

Vraciul scutură din cap.

— Nu, dragă domnișoară! Nu-i de la soare.

— Atunci de la ce?

Tăcu vreme îndelungată, apoi oftă:

— Nici eu nu știu.

Pe urmă mai adăugă:

— Și nu mă mai întreba de asta, fiindcă deîndată ce încep să mă gândesc, să-mi forțez memoria s-ar putea să se dezlănțuie

iar răul acela în mine.

— Bine, unchiule Antoni. Să vorbim despre altceva.

— Nu, nu trebuie, domnișoară. Întoarce-te. Prea lung drum pentru piciorușele dumitale micuțe.

— Eee, nu-s deloc micuțe. Dar dacă dumneata vrei să rămâi singur, eu mă întorc.

Se opri, zâmbi, o strânse ușor la pieptul lui și o sărută cu blândețe pe frunte.

— Dumnezeu să te răsplătească, domnișoară, spuse și se îndepărtă.

Marysia porni spre orășel. Gestul și sărutul neașteptat al acestui om nu numai că nu-i pricinuiseră vreo supărare, dar parcă o mai liniștiseră după toate cele întâmplate. Acum înțelegea și mai clar că în acest vraci bătrân găsisese o ființă cu inimă de aur și apropiată de a ei. Era convinsă că nimeni pe lume nu nutrește pentru ea sentimente mai nobile și mai fierbinți, că în caz de vreo nenorocire el e singurul care i-ar sări în ajutor.

Dar mai înțelegea că acest prieten bun are și el nevoie de ajutor, că asupra lui trebuie să se fi abătut o mare nenorocire, că în sufletul lui se petrece ceva misterios și de nepătruns.

Criza la care asistasese în prăvălie, îi sugera mii de ipoteze fantastice. Pentru o minte sănătoasă fiecare dintre ele era o aberație, dar având de ales între banal și neverosimil, Marysia alegea, prefera să aleagă întotdeauna neverosimilul. De aceea i se părea că Antoni Kosiba, vraciul de la moară, este un personaj romantic, misterios, poate că sub sumanul lui se ascunde un prinț sau un nefericit care a comis cândva o crimă – firește fără să vrea sau într-un moment de furie – și s-a autocondamnat să trăiască simplu și să se sacrifice pentru binele altora.

Nu, nu se înșela, nu se putea înșela, doar auzise limpede cum recitase poezia în limba franceză. Un țaran simplu nu putea s-o repete așa. Și apoi înțelesese conținutul poeziei!... Cum s-ar putea explica una ca asta?...

— Să presupunem, se gândea ea, că în peregrinajul său a ajuns cândva în Franța sau în Belgia. E posibil. Mulți țarani emigrează și pe urmă se întorc.

Dar un asemenea raționament și o astfel de dezlegare a misterului erau prea prozaice. Iar dacă era așa, atunci de ce a fost atât de șocat?... Oare nu se ascunde aci o tragedie?... Fără îndoială că poezia i-a adus aminte de ceva, a trezit în el amintiri

dureroase.

— Trebuie să fie un om neobișnuit, își spunea cu convingere.

Convingerea aceasta devenea cu atât mai puternică, cu cât își amintea mai multe amănunte care-i confirmau supoziția. Felul de a fi al acestui om, aparent, dar numai aparent și superficial, asemănător cu felul de a fi al oamenilor simpli. Delicatețea lui, altruismul...

Era sigură că a dat de urma unui mare și captivant mister și s-a hotărât să-l dezlege. Încă nu știa cum va proceda, știa însă că nu va cunoaște odihna până nu va descoperi miezul acestei taine.

Între timp s-au întâmplat lucruri care i-au canalizat gândurile și preocupările în cu totul altă direcție.

Capitolul IX

Pe la mijlocul lunii iunie, într-o dimineață devreme, în piață s-a oprit un automobil mare albastru. În Radoliszki toți îl cunoșteau și știau că e al moșierului din Ludwikowo. Automobilul s-a oprit în fața prăvăliei de coloniale a Mordkăi Rabinowa. De la fereastra prăvăliei doamnei Michalina Szkopkova se vedea ca-n palmă cum coboară întâi domnul Czyński, pe urmă doamna Czynska și, la sfârșit, fiul lor, Leszek.

Marysia se retrase repede de la fereastră. Reușise doar să vadă că tânărul inginer mai slăbise și că avea pe el un costum gri deschis, în care arăta și mai bine decât de obicei.

Era convinsă că din clipă în clipă ușa se va deschide și el va intra în prăvălie. Constată cu uimire că inima îi bate tot mai repede. Își spuse că s-ar putea să fie îmbujorată, iar el ar putea crede că din cauza lui.

De atâtea ori își imaginase cum îl va primi. Acum, când era atât de aproape, nu-și mai amintea nimic din planurile făcute. Știa doar că se bucură, că se bucură copilărește de venirea lui.

— Cel mai bine e să nu-mi fac nici un plan, hotărî ea, și să mă port potrivit cu purtarea lui. S-ar putea să intre și să ceară doar un pachet de țigări... Ca orice client.

Asta ar fi fost râț din partea lui și numai la gândul acesta Marysia se întristă, mai cu seamă că acum, mai mult ca oricând, era convinsă că toamna trecută a fost nepoliticoasă și nedreaptă cu el.

— Chiar de-ar cere numai țigări, își spuse, eu tot trebuie să

fiu amabilă. De-ar veni mai repede.

El însă nu veni deloc.

După un sfert de oră de așteptare, Marysia se apropie cu băgare de seamă de fereastră și văzu că familia Czyński se urcă în automobil. Mașina întoarse și porni spre Ludwikowo.

— A plecat, spuse ea cu voce tare și în prima clipă îi păru nepus de rău.

Abia seara, stând în pat, începu să se gândească la toate cele întâmplate și ajunse la concluzia că asta încă nu înseamnă nimic. Chiar dacă ar fi vrut să treacă pe la ea, n-a făcut-o pentru că părinții se grăbeau, iar el nu voia să le atragă atenția asupra faptului că se cunosc, ceea ce sigur nu le-ar fi fost pe plac. A adormit liniștită.

A doua zi însă pe la prânz a electrizat-o huruitul cunoscut al motocicletei. Se auzea de departe. Spre surprinderea ei, huruitul nu slăbea. Într-adevăr, motocicleta a trecut vâjâind prin piață, prin fața ferestrelor și s-a dus mai departe.

Devenise clar că uitase de ea, că nici nu se gândea s-o mai vadă.

— Așa?... își spuse. E mai bine...

Dar nu era mai bine. Nu putea nici să brodeze. Îi tremurau mâinile. De câteva ori s-a înțepat dureros în deget. Nu se putea gândi la altceva. Dacă s-a dus pe șosea, înseamnă că s-a dus la familia Zenowicz. Familia Zenowicz era foarte bogată și avea două fete de măritat. De multă vreme lumea îl și potrivise pe tânărul Czyński cu una dintre ele. Dar atunci cât de adevărat era zvonul despre baroana din Poznan?...

— În definitiv, se gândi ea cu amărăciune, ce mă privește pe mine? Însoară-se cu cine vrea. Îi urez să-și găsească cea mai potrivită și mai frumoasă soție. Dar e oribil din partea lui că nu trece să schimbe măcar o vorbă. Doar nu-l mușc. Eu nu vreau nimic de la el.

Czyński s-a întors chiar înainte de șapte. Ușa prăvăliei (cu totul întâmplător) era deschisă, iar Marysia (tot întâmplător) stătea în prag.

A trecut. Nici n-a întors capul. Nici nu s-a uitat.

— Poate că-i mai bine așa, se consola Marysia. Doamna Szkopkova are dreptate că n-ar trebui să mă gândesc la el.

În aceeași seară, dirigintele poștei locale, domnul Sobek, a avut o plăcută surpriză. A întâlnit-o pe domnișoara Marysia în drum spre casă și când i-a propus să facă o plimbare cu el până la Trei Peri, ea a acceptat fără să stea pe gânduri. N-ar fi

Însemnat nimic deosebit dacă ar fi fost vorba de oricare altă fată din Radoliszki. Sobek se putea socoti liniștit printre bărbații care se bucurau de succes la femei. Era tânăr, prezentabil, funcționar cu perspectiva unei frumoase cariere, fiindcă toți știau că unchiul lui era o persoană importantă în direcția județeană. În afară de aceasta cânta dumnezeiește la mandolină, o mandolină frumoasă, încrustată cu sidef, de care nu se despărțea decât la serviciu.

Mandolina, ca și celelalte calități ale domnului Sobek, atrăgeau tinerele fete. Pe toate, aproape pe toate, cu o singură excepție, foarte dureroasă pentru domnul Sobek. Ce-i drept, domnișoara Marysia a fost întotdeauna amabilă cu el, dar nu și-a manifestat niciodată dorința de a se cunoaște mai bine. De fiecare dată evita să meargă cu el la patinoar, la plimbare sau la dans.

Dacă domnul Sobek ar fi fost un tânăr vanitos, de mult ar fi încetat să se mai învârtă în jurul Marysiei. El era însă un tânăr cinstit, realist, fără capricii, răbdător și cum se remarcă printr-o mare stabilitate a gusturilor, din când în când își reînnoia propunerile.

Și iată că în ziua aceasta se convinsese că alesese tactica cea mai potrivită.

Mergeau alături pe drumul spre Trei Peri, cunoscut tuturor tinerilor și bătrânilor din Radoliszki, pe care bătrânii cândva, iar acum tinerii mergeau perechi, și pe care doamna farmacistă îl poreclise cu răutate Promenada Vacilor, fiindcă vacile tot pe drumul acesta erau scoase la pășune.

De la ferestrele casei parohiale, de unde preotul, grijuliu cu morala oștelor lui, vedea drumul ca-n palmă, putea să spună cu o anumită precizie câte cununii va oficia în anul viitor. Și ale cui. Era de-ajuns să constate că un tânăr sau altul „participă” la promenadă cu una și aceeași domnișoară. În limbaj colocvial se spunea că „el umblă cu ea”, iar asta însemna preludiul căsătoriei; în cel mai rău caz o manifestare certă a dragostei. De ce o găseau tocmai în plimbare și nu în statul pe loc, în ședere sau în altă poziție a corpului omenesc, la asta nimeni nu s-a gândit în Radoliszki. Și cu siguranță nu s-a gândit nici domnul Sobek în timpul plimbării lui cu domnișoara Marysia la Trei Peri.

El se gândea numai și numai la domnișoara Marysia, la faptul că e săracă, dar mai instruită și mai educată decât altele, că e și mai frumoasă, iar cu o asemenea soție nu s-ar rușina nici un

funcționar de stat, chiar de ar avea un rang amețitor de înalt. Domnul Sobek își exprima gândurile zdrăngănind ușor la instrument (așa îi plăcea să-i spună mandolinei sale) melodia unui tango la modă: „Ai să mă iubești, Lolita?...”

Din păcate, deși înțelegea aluzia subtilă a tangoului, deși bănuia intențiile virtuosului cântăreț, deși simțea o anumită recunoștință pentru atenția care i-o acorda, domnișoara Marysia nu putea împărtăși starea de spirit a partenerului ei. Acceptase să meargă cu el la plimbare ca să mai uite, să se convingă ea singură că Sobek este un băiat cinstit, că n-ar trebui să se ferească de el, că ar fi un soț potrivit pentru ea. Chiar ideal. Nu bea, nu făcea scandaluri, nu gonea cu motocicletă, și ce-i mai important: se remarcă printr-o statornicie nemaîntâlnită. Nu așa ca alții. Și ce-i dacă nu-i prea inteligent, dacă are maniere de om simplu. Asta nu-i ceva rușinos...

Zadarnice au fost însă toate argumentele de necontestat, toată bunăvoința ei, plimbarea care a luat sfârșit la lumina lunii, atmosfera romantică, înfrumusețată cu muzică și discuții. Marysia s-a întors acasă dezamăgită, tristă și hotărâtă să nu mai meargă niciodată la Trei Peri, nici cu domnul Sobek, nici cu altcineva.

Noaptea a avut un vis îngrozitor. Se vedea pe ea și pe tânărul Czyński. Goneau pe motocicletă cu o viteză dementială, fugind de un incendiu, care mereu îi ajungea.

Deodată, în fața lor s-a deschis o prăpastie și ei au căzut pe fundul ei stâncos... Și era mult sânge, iar el i-a spus:

— Din cauza ta mor.

Simțea și ea că moare, și a început să strige după ajutor.

Când a deschis ochii și s-a dezmeticit din somn, o văzu pe doamna Szkopkova aplecată deasupra ei.

— Ferească Dumnezeu de visul rău! o auzi spunând. Ce ai visat-de ai țipat așa?

În prima clipă Marysia ar fi vrut să-i povestească visul, dar amintindu-și că doamna Szkopkova se pricepe la tălmăcit visele, preferă să tacă. Poate că însemna ceva neplăcut pentru domnul Czyński, pe care doamna Szkopkova și așa nu-l iubea. Putea să-i spună vreo răutate.

— Am țipat?... Nu știu de ce, spuse Marysia. Poate că am visat ceva. Visele se uită atât de ușor.

Marysia însă nu uitase. A doua zi când a zărit caii din Ludwikowo și pe domnul Lech în brișcă, a tresărit. Era convinsă

că de data aceasta nu o va ocoli.

S-a înșelat din nou. A trimis vizitiul după țigări! Vizitiul!

Se vede că o evita cu îndârjire. Evenimentele ulterioare au confirmat în întregime această opinie. Nu era zi în care să nu vină la Radoliszki. Uneori în brișcă, alteori călare, dar cel mai des cu motocicletă. Anul trecut nu venea atât de des. Acum însă parcă îi făcea în necaz Marysiei, sau poate că avea alte motive, pe care ea nu le putea desluși.

De câte ori era fără ochelari de motociclist, Marysia putea observa că era tras la chip, slab și avea înfățișarea unui om posomorât și îndârjit.

— Poate că i s-a întâmplat ceva? se neliniști ea, dar se muștră repede pentru gândurile negre atât de pripite: cu ce drept și de ce mă neliniștesc eu?!...

În cele din urmă o cuprinse apatia. Nu mai alerga la fereastră la ropotul copitelor, la huruitul trăsurii sau al motocicletei, ba se străduia nici să nu le mai audă.

Când își pierduse și ultimele speranțe, s-a-ntâmpat.

Era în douăzeci și patru iunie. În prăvălie forfota începuse încă de cu dimineață. Ca de obicei, cu ocazia onomasticii preotului, copiii de la orfelinat, surorile de caritate și alți localnici cumpărau multe felicitări. Abia pe la nouă s-a mai liniștit, și a avut și Marysia timp să coboare în pivniță după tutun, ca să expună măcar câteva pachete în vitrină. Le-a luat în șorț și a urcat pe scară. S-a întors și parcă tot sângele i s-a adunat în inimă: la doi pași de ea stătea el.

Nu mai știa dacă a scos vreun țipăt, nu știa că pachetele de țigări i-au căzut din șorț. Știa doar că pământul se învârtește cu o viteză nebună, și că s-ar fi prăbușit cu siguranță, dacă el n-ar fi prins-o-n brațe și n-ar fi ținut-o puternic, lipită de pieptul lui.

De câte ori a încercat mai târziu, niciodată n-a reușit să-și aducă aminte pas cu pas, clipă cu clipă acea întâmplare minunată și extraordinară. Ținea minte doar privirea lui aspră, supărată parcă, și cuvintele învălmășite pe care nu le înțeleșese atunci, dar care păreau să se reverse în sângele ei.

Pe urmă cineva a intrat în prăvălie și s-au îndepărtat.

Cu siguranță clientului i s-a părut amețită sau lipsită de simțul orientării. Nu putea înțelege ce vrea, nu reușea să-i spună cât costă. După ce clientul a plecat cu pachetele, Marysia a izbucnit în râs.

— M-am prostit de tot! Ce i-am putut eu da în loc de hârtie de scris! Doamne! Uită-te și dumneata!

Arătă cele mai diferite lucruri întinse pe tejghea și râdea, fără să-și poată stăpâni râsul fericit. Ceva tresărise în ea. Ceva se trezise la viață, ceva nou, minunat, luminos, înaripat, ca o pasăre mare și albă.

Czyński stătea nemișcat și o privea încântat. Cândva îi scrisese într-o telegramă că o consideră cea mai frumoasă fată... Acum însă era atât de frumoasă, cum n-o mai văzuse niciodată.

— Frumos! Foarte frumos, spunea Marysia. Să veniți de atâtea ori în oraș și să nu treceți pe la mine! Credeam că v-ați supărat.

— Că m-am supărat? Glumiți! Eu v-am urât!

— De ce?

— Pentru că nu vă puteam uita, domnișoară Marysia. Pentru că nu puteam nici să mă distrez, nici să lucrez.

— Și de aceea când treceați prin fața prăvăliei, întorceați capul în altă parte?

— Da! De aceea. Știam că nu vă plac, că mă disprețuiți!... Până acum nici o femeie nu m-a disprețuit. Și mi-am dat cuvântul de onoare că n-am să vă mai văd niciodată.

— Ați săvârșit două lucruri urâte: întâi când v-ați dat cuvântul, apoi când l-ați călcat.

Czyński scutură din cap.

— Domnișoară Marysia, nu m-ați condamna dacă ați ști ce înseamnă dorul.

— Cum se poate! se revoltă ea. De ce să nu știu ce înseamnă dorul? Poate că știu mai bine decât dumneavoastră.

— Nu! făcu un semn cu mâna. E imposibil. Dumneavoastră nu puteți avea nici cea mai mică idee despre dor. Dumneavoastră știți că uneori mi se părea că m-am scrântit?... Da! Că m-am scrântit!... Nu mă credeți? Atunci uitați-vă.

Scoase din buzunar o broșurică subțire, roz.

— Știți ce-i asta?

— Nu.

— E un bilet de vapor pentru Brazilia. Cu un sfert de oră înainte de ridicarea ancorei, a trebuit să-mi iau lucrurile și în loc să plec în Brazilia am venit la Ludwikowo. N-am putut, pur și simplu n-am putut! Pe urmă a venit cel mai mare chin! Mă străduiam să-mi respect cuvântul dat, dar nu puteam renunța la Radoliszki. Nu puteam provoca o întâlnire cu dumneavoastră, dar ea putea avea loc întâmplător. Nu-i așa?... Atunci nu mi-aș fi călcat cuvântul.

Marysia se întunecă brusc.

— Se pare că ați procedat greșit călcându-vă cuvântul.

— De ce? se revoltă el.

— Fiindcă... ați avut dreptate să nu mă mai vedeți.

— Am fost un idiot! strigă convins.

— Nu, ați fost un om rezonabil. Pentru amândoi... Fiindcă nu are nici un sens.

— Ah, da?... Chiar atât mă disprețuiți, încât nu vreți nici să mă vedeți?

L-a privit drept în ochi.

— Nu! Ca să fiu sinceră, și mie mi-a fost foarte dor de dumneavoastră, poate...

— Marysienka! întinse brațele spre ea.

Clătină din cap.

— O clipă, să vă spun tot. Așteptați. Mi-a fost foarte dor. Mi-a fost rău... Atât de rău... Am... plâns...

— Draga mea! Minunea mea!

— Dar, continuă ea, am ajuns la convingerea că am să vă uit mai ușor dacă nu ne vedem. La ce poate duce cunoștința noastră? Dumneavoastră sunteți destul de rezonabil ca să știți mai bine decât mine.

— Nu, o întrerupse, sunt destul de rezonabil ca să știu că nu aveți dreptate. Eu vă iubesc. Firește, dumneavoastră nu puteți ști ce înseamnă dragostea. Dar dumneavoastră mă simpatizați. Ar fi o nebunie să ne condamnăm în continuare la despărțire. Întrebați la ce poate duce?! Oare nu-s frumoase, nu-s îndeajuns de convingătoare și de importante întrevederile noastre, discuțiile, prietenia noastră? Ce vă deranjează să vă vedeți cu mine?... Vă rog să mă ascultați!...

Asculta atentă și nu putea să nu-i dea dreptate, nu putea fiindcă voia să fie convinsă. Iar el știa să fie convingător.

De fapt, nici nu putea să-i interzică să intre într-o prăvălie în care avea acces orice client. Iar cu clienții trebuia să vorbească politicos.

Așa că, din ziua aceea, domnul Loch Czyński venea zilnic, iar calul sau motocicletă lui din fața prăvăliei stârneau senzație în tot orașul, fel de fel de comentarii și invidie care, prin firea lucrurilor, s-au transformat în ceea ce se numea scandal public.

Ce-i drept, în sensul strict al cuvântului, nimeni nu avea cunoștință de vreun act scandalos. Vizitele tânărului inginer într-o prăvălie în care ușa era deschisă oricui, nu puteau sugera nimănui bănueli care s-o compromită pe domnișoara Marysia.

Invidia oamenilor nu ține însă seama de evidență. Aproape fiecare fată din Radoliszki se putea lăuda cu câte un admirator, nici unul însă nu se putea compara cu tânărul Czyński. Atunci de ce acest frumos brunet a ales-o tocmai pe venetica asta de la Szkopkova? Dacă tot a vrut să-și găsească o domnișoară din orașelul acesta, putea să-și găsească una și mai frumoasă, și mai înstărită, și mai demnă de el din toate punctele de vedere. Firește, părinții acestor fete mai demne, împărtășeau indignarea copilelor, o împărtășeau și tinerii care se plimbau cu ele la Trei Peri. Iar asta însemna opinia publică din Radoliszki.

Dacă în pofida sensibilității sale înnăscute, Marysia nu a sesizat modificarea opiniei publice din Radoliszki, asta se datora faptului că era prea absorbită de propriile-i trăiri. Iar trăirile acestea erau atât de noi și atât de tulburătoare, încât toată lumea înconjurătoare i se părea încețoșată, ireală, întâmplătoare și lipsită de însemnătate.

Marysia abia acum își dădea seama că iubește. Cu fiecare zi această convingere devenea tot mai clară, tot mai profundă. În zadar încerca ea să lupte împotriva ei. Sau mai degrabă nu în zadar, pentru că tocmai datorită acestei lupte, datorită nevoii de a ceda în fața forței sentimentelor se realiza o potențare a acelei ciudate și tulburătoare vrăji, a acelei amețeli ce o prindea ca un vârtej care-ți taie respirația, le amețește și te învâluie din toate părțile cu atingeri nevăzute, transparente, te imobilizează, te răpește și te duce...

— Iubesc, iubesc, iubesc, își spunea de mii de ori pe zi, iar în spusele ei era și uimire, și bucurie, și teamă, și fericire, și admirație pentru marea descoperire din sufletul ei, care nu știuse până acum că poartă în el un giuvaier atât de prețios.

Și totul era cu atât mai ciudat, cu cât, de fapt, nu se petrecea nimic nou. Dacă niște martori străini ar fi vrut și ar fi putut asculta discuțiile dintre cei doi tineri în prăvălia doamnei Szkopkova, ar fi rămas dezamăgiți. Czyński venea, îi săruta Marysiei mâna, pe urmă îi povestea despre călătoriile și aventurile lui sau citeau împreună cărțile aduse de el. De obicei erau versuri. Uneori povestea și Marysia despre copilăria ei, despre mama ei, despre planurile ei, din păcate nerealizate. S-a schimbat poate numai faptul că ea îi spunea lui: domnule Leszek, iar el pur și simplu: Marysia. Firește, când nu-i auzea nimeni.

Poate că s-ar fi schimbat mai multe dacă Marysia ar fi fost de acord. Domnul Leszek încercase de multe ori să o sărute, dar

ea a protestat întotdeauna cu atâta vehemență și cu atâta teamă, încât lui nu-i rămânea decât să se resemneze.

Pe urmă el pleca, iar ea se gândea tot restul zilei la ceasurile trecute și la cele care vor veni mâine.

După închiderea prăvăliei se întorcea acasă, gânditoare, contemplându-și bucuroasă propria fericire, plină de înțelegere pentru căsuțele din jur, pentru copacii verzi, pentru întregul univers, pentru toți oamenii pe care îi întâmpina cu un zâmbet deschis.

De aceea nu vedea privirile lor neprietenoase, chipurile lor disprețuitoare, invidia și răutatea lor. Și iată că într-o zi s-a întâmplat ceva care avea să lase urmări foarte neplăcute.

În Radoliszki locuia de ani de zile o familie de curelari, vestită în tot județul. Familia Wojdyłło provenea din nobilimea scăpătată, dar cu vechi tradiții, și acesta era primul argument pentru stima și prețuirea de care se bucura în orășel; al doilea era faptul că din moși-strămoși erau cunoscuți ca cei mai buni curelari. O șa, un căpăstru sau un harnașament de la Wojdyłło din Radoliszki aveau mare căutare, cu toate că adesea erau mai scumpe decât cele din Vilnius. Capul acestei familii înstărite și respectate era în vremea aceea Pankracy Wojdyłło, pe care lumea îl poreclise Domnia-sa, fiindcă îi plăcea să repete acest cuvânt, iar lui trebuiau să-i urmeze în meserie Jozef și Kalikst, în timp ce al treilea fiu, Zenon, era socotit, atât de familie, cât și de tot orășelul, un vlăstar nereușit!

Tatăl său voia să-l facă preot. L-a trecut cu greu pe flăcăul cel leneș prin cele șase clase de gimnaziu și l-a înscris la seminar. Toate necazurile și cheltuielile n-au folosit însă la nimic. În zadar îi creștea inima bătrânului când, spre uimirea târgului, i-a venit fiul în sutană de seminarist. N-a trecut nici un an și l-au dat afară de la seminar. Zenon spunea că a plecat el de bună voie, fiindcă nu avea înclinație, dar oamenii povesteau că înclinațiile lui spre votcă și femei l-au dus la eliminarea din rândurile viitorilor păstori de suflete. În favoarea acestor zvonuri părea să pledeze comportarea de mai târziu a ex-seminaristului. Mai mult stătea în cârciumă decât în biserică și la ce femei de pe strada Kramna se ducea, mai bine să nu vorbim.

Cum știa latinește, ar fi putut lucra la farmacie. Cel puțin așa credea tatăl lui. Dar și de data aceasta s-a înșelat. Zenon a abandonat repede farmacia. Și în problema asta circulau diverse povești, care nu puteau fi verificate, fiindcă domnul

Niemira, farmacistul din Radoliszki, nu făcea parte dintre oamenii vorbăreți și apoi era prieten cu bătrânul Wojdyłło.

Și iată că acest Zenon Wojdyłło, trecând într-o zi împreună cu câțiva tineri, pe lângă prăvălia doamnei Szkopkova, tocmai când Marysia închidea prăvălia, a oprit-o și i-a vorbit aparent, pe tonul cel mai prietenos din lume.

— Bună seara, domnișoară Marysia, ce lucruri bune se mai aud?

— Bună seara, i-a răspuns ea zâmbind. Mulțumesc de întrebare.

— E cam incomod la dumneavoastră...

— De ce-i incomod? se miră ea.

— Ei, o fi doamna Szkopkova femeie de treabă, dar să nu se gândească ea la atâta lucru, îi spuse cu compătimire.

— La ce?

— La canapea.

— La o canapea? făcu ea ochii mari.

— Sigur că da. În prăvălie nu-i decât tejgheaua aceea îngustă și tare. Nu e loc pentru doi, mai ales cu Czyński.

Tinerii izbucniră în râs.

Marysia încă nu înțelegea unde bate, dar presimțind o mârșăvie, ridică din umeri.

— Nu știu ce vreți să spuneți...

— Suzana cea virtuoaasă nu știe ce spun, se adresă Zenon camarazilor. Dar știe cum se face.

Urmă altă explozie de râsete.

Tremurând din tot trupul, Marysia scoase cheia din ușă, coborî repede scările și porni în fugă spre casă. Genunchii i se înmuiaseră, capul îi vâjâia, iar inima îi bătea, mai să-i sară din piept.

Nimeni, până atunci, n-o jignise atât de brutal și de murdar. Nu făcuse nimănui nici un rău, nu spusese nimănui un cuvânt urât. Nici măcar în gând. Și deodată...

Se simțea așa, de parcă cineva ar fi aruncat pe ea o găleată cu lături. Alerga, dar în urechi îi răsunau strigăte, râsete și fluierături.

— Doamne, Doamne... șoptea cu buzele tremurânde. Cât e de groaznic, de josnic...

Se străduia să-și revină, să-și stăpânească hohotele de plâns ce se adunau în ea, dar nu reușea. Ajunse până la gardul casei parohiale, se sprijini în el și izbucni în hohote.

Străduța din spatele grădinilor era una dintre cele mai puțin

umblate. Trebuia o coincidență nemaipomenită, ca tocmai atunci domnul Sobek, dirigintele poștei din Radoliszki, să se ducă la grădinarul preotului după căpșuni. Văzând-o pe Marysia plângând, întâi s-a mirat, pe urmă s-a înduioșat și, în sfârșit, s-a hotărât s-o consoleze.

Bănuia care poate fi cauza lacrimilor. Știa și el că tânărul Czyński stă toată ziua în prăvălie.

I-a sucit fetei capul, a făcut-o să se îndrăgostească, iar acum a părăsit-o, îi trecu prin minte domnului Sobek.

Îi atinse Marysiei brațul și începu să-i vorbească:

— Nu merită să plângeți, domnișoară Marysia. V-o spun din inimă și din rațiune. Nu merită. Timpul trece, durerea se vindecă. Păcat de ochi. Dumneavoastră sunteți de o mie de ori mai de preț decât el. Să-i pară lui rău. V-a nedreptățit, o să-și primească el pedeapsa. În lume nu se pierde nimic. Așa-i legea. Nimic nu se pierde. Cum e și cu grebla. Calci pe ea, și când nici nu te aștepti, grebla se ridică și buf cu coada în frunte... Așa-i legea. Hai, nu mai plângeți, domnișoară Marysia...

Îl înduioșau plânsul ei și neputința lui de a o consola. Era și el gata să izbucnească în lacrimi. O mângâia ușor pe spatele cutremurat de hohote.

— Liniștiți-vă, domnișoară Marysia, liniștiți-vă. Nu trebuie, nu merită. V-a nedreptățit... v-a nedreptățit. E un om rău. Fără conștiință.

— Dar de ce, de ce?!... Ce-i drept, nu mi-a plăcut... niciodată... Dar nu i-am făcut nici un rău.

Sobek stătu pe gânduri.

— De cine vorbiți?

— De el, de Wojdyłlo...

— De bătrân? se miră Sobek.

— Nu, de... ex-seminarist.

— De Zenon?... Dar ce v-a făcut huliganul acela?

— M-a împrôșcat cu injurii oribile... În fața oamenilor Așa rușine!... Așa rușine!... Cum mai ies eu acum în lume?

Își frângea mâinile.

Sobek simți că tot sângele i se urcă în cap. Câtă vreme crezuse că Czyński o nedreptățise pe Marysia, privise totul cu resemnare, ca pe o acțiune a unor forțe superioare, împotriva cărora nu ai ce face. Dar când a aflat că e vorba de tânărul Wojdyłlo, l-a cuprins furia.

— Și ce v-a spus? întrebă el, străduindu-se să fie calm.

Dacă n-ar fi fost atât de deznădăjduită și atât de iritată, cu

siguranță că Marysia nu s-ar fi încumetat să se destăinuie. Dacă ar fi avut timp să mediteze, și-ar fi dat seama că nu avea nici un rost să-i spună domnului Sobek și nici altcuiva toate cele întâmplate. Acum însă își dorea prea mult să simtă compasiunea cuiva. Așa că i-a povestit cum a putut, cu întreruperi, toată povestea acelei groaznice întâmplări.

Ascultând, Sobek s-a liniștit, ba chiar a și râs.

— Iar dumneavoastră vă uitați la un prost ca ăsta, spuse. Ori vorbește el, ori latră un câine, totuna e. N-aveți de ce vă necăji.

— Dumneavoastră vă e ușor să vorbiți așa...

— Ușor sau nu, n-are importanță, iar Zenon nu-i de luat în seamă. Ce-i el pentru dumneavoastră?... Să-l scuipi și atât...

— Chiar și atât. Și-a șters lacrimile. Oamenii au auzit, se răspândește prin oraș. Ce am să mă fac eu?

— Ei, domnișoară Marysia, ce să faceți? Important e că aveți conștiința curată.

— N-o să creadă toți că e curată.

— Cine-i cinstit, crede, cine-i rău găsește murdărie și-n biserică. Pe cei răi nu trebuie să-i iei în seamă. A fost, a trecut, s-a dus. Vedeți, îi arată coșulețul, mă duc la grădinar după căpșuni. Nu veniți cu mine? Sunt niște căpșuni bune, mari. Și dulci...

Marysia zâmbi.

— Mulțumesc, mă grăbesc să ajung acasă... La revedere!

— La revedere, domnișoară Marysia. Și n-aveți de ce vă necăji.

S-a oprit și i-a spus:

— Dumneavoastră sunteți atât de bun cu mine. N-am să uit asta niciodată.

Sobek făcu o grimasă și dădu din mână.

— Ce bunătate. O nimica toată. La revedere.

A intrat în grădină fredonând un tangou. Și-a ales căpșunile, s-a târguit, a plătit și a plecat acasă. Le-a pus în două farfurii adânci, a pisat în piuliță niște zahăr, le-a presărat cu multă pudră, ca să intre zahărul în ele. Îi plăcea să facă totul sistematic.

Între timp a fiert apa pentru ceai, a scos din dulap pâinea, untul. Aceasta era cina lui. Astăzi, pentru că era sâmbătă, o încheia cu un desert excelent: o farfurie cu căpșuni zemoase și aromate. A doua farfurie o păstra pentru prânzul de a doua zi.

Pe urmă și-a spălat tacâmurile, le-a șters, le-a pus la locul lor, și-a luat din cui frumoasa lui mandolină și a ieșit.

Vara, sâmbătă seara, tot tineretul era pe străzi, mai cu seamă pe Promenada Vacilor. Domnul Sobek întâlnea la tot pasul cunoscuți. Cu unii se oprea, stătea de vorbă, glumea, pe alții doar îi saluta de departe. A mers pe strada Wilenska, pe strada Napoleon, pe urmă s-a dus la Trei Peri și s-a ntors. Fetele încercau să-l atragă, fiecare în grupul ei. Întotdeauna e plăcut să asculți ceva muzică. El însă se scuza și se plimba singur, zdrăngănind din când în când strunele mandolinei.

Când a ajuns în strada Oszmianska, a zărit în pridvor la Lejzor câțiva tineri. Stăteau și fumau.

— Hei, domnule Sobek, strigă unul dintre ei. Ia vino și cântă-ne ceva.

— Nu prea am chef. Sobek se opri.

— Lasă cheful, se auzi altă voce. Ia loc aici cu noi, și-ți vine cheful.

— Eu cu voi nu iau loc, răspunse Sobek.

— Dar de ce?

— Fiindcă printre voi e o scârbă, iar eu nu vreau să am de-a face cu scârbele.

O clipă s-a așternut tăcerea, apoi a treia voce întrebă:

— La cine te gândești, dacă nu ți-e cu supărare?

— Eu la el nu mă gândesc, spuse liniștit Sobek. Eu îl disprețuiesc. Iar dacă ești curios să afli despre cine-i vorba, domnule Wojdyłło, apoi să știi că despre dumneata.

— Despre mine?

— Da, despre dumneata, domnule ex-seminarist! Dumneata ești pentru mine o scârbă și nu vreau să fiu în societatea dumitale.

— De ce jignești un om, domnule Sobek? se auzi o altă voce împăciuitoare.

— Nu un om, ci o vită. Mai rău, un huligan.

— E beat sau ce-i cu el?!... strigă Zenon.

— Beat?... Nu, domnule Wojdyłło, eu nu sunt băutor. Sunt complet treaz. Nu ca dumneata, care dormi prin șanțuri. Care te porți nerușinat cu fetele. Numai un porc beat, să-mi fie cu iertare, poate arunca unei fete nevinovate și lipsite de apărare cuvinte atât de murdare în plină stradă. Asta e.

Și zdrăngăni câteva măsuri din valsul Manevrela toamnei.

— El vorbește despre Maryska aia de la Szkopkowa, observă unul dintre ei.

— Sigur că despre ea, confirmă Sobek. Despre ea, pe care o scârbă ca stimatul domn Wojdyłło...

— Termină, odată, strigă Wojdyłlo. Ajunge!

— Dumitale îți ajunge, mie nu!...

— Vezi-ți de nasul dumitale!

— Și dumneata ai putea să-ți vezi de al dumitale. Numai că-i întuneric. Nu se vede de la distanță. Iar până aici nu cobori, pentru că ți-e frică.

— De ce, de ce să-mi fie frică, prostule?

— Ți-e frică să nu-ți pocesc mutra!...

— Liniștiți-vă, nu merită, îi sfătui cineva cu blândețe din pridvor.

— Sigur că nu merită să-mi murdăresc mâinile, conveni Sobek pe același ton.

— O să-ți pocesc eu mutra! urlă Zenon.

Și înainte ca ceilalți să-l fi putut opri, sări din pridvor, în întuneric se produse învâlmășeală. Se auziră câteva lovituri surde, apoi un trosnet puternic. Frumoasa mandolină a domnului Sobek se făcuse țândări în atingere cu țeasta ex-seminaristului. Adversarii se înșfăcăară și se prăbușiră sub gard.

— Dă-mi drumul, se auzi vocea sugrumată a lui Zenon.

— Ține, huligane, ține, ține, ca să nu uiți!

Vocea lui Sobek era însoțită de bufnetele loviturilor.

— La mine sari tu!... Ține! Ține! Te mai legi de fete? Ai?

— Nu!

— Atunci ține, ca să nu uiți!

— Nu mă mai leg, jur!

— Atunci mai ține, ca să nu-ți uiți jurământul! Na! Mai na!

— Ajutor, fraților! se miorlăia Zenon.

În jur se adunaseră mai multe persoane atrase de bătaie, dar nimeni nu-i sări în ajutor. Sobek se bucura de stima tuturor, așa că până și cei care nu știau despre ce fusese vorba, preferau să creadă că dreptatea este de partea lui, cu atât mai mult, cu cât adversarul era un scandalagiu detestat. Nici camarazii lui Zenon nu se simțeau obligați la solidaritate. În adâncul sufletelor fuseseră de la început de partea lui Sobek. De altfel, Zenon sărise la bătaie.

— Domnilor, se auzi o voce din mulțime, ajunge, ajunge!

— Terminați, adăugă alta.

Sobek se ridică. Lejzor ieși din casă cu o lampă cu gaz în mână. La lumina ei se vedea tot dezastrul săvârșit pe învelișul exterior al lui Zenon. Hainele sfâșiate, ochii învinețiți, nasul spart. O vreme își plimbă limba prin gură, apoi scuipea câțiva dinți.

Sobek își scutură hainele, își adună de pe jos resturile cutiei de la mandolină, ce se legănau jalnic atârinate de strune, își drese glasul și se îndepărtă tăcut.

Începură să se împrăștie și alții, fără să spună și fără să întrebe nimic. A doua zi însă orașelul vuia ca un stup. După slujbă, în fața bisericii, nu se vorbea de nimic altceva. Toată lumea cunoștea exact cauzele și desfășurarea conflictului. În general i se dădea dreptate lui Sobek și oamenii se bucurau de pedepsirea lui Zenon. Pe de altă parte însă era condamnată și Marysia. O dată, că ea a fost cauza, a doua oară că vizitele lungi ale tânărului Czyński în prăvălie nu pledau în favoarea moralității tinerei domnișoare.

Și apoi nu se făcea ca pentru o venetică, o vânzătoare de prăvălie, să se bată doi oameni din societatea orașelului, un funcționar și fiul unei familii bogate și respectate.

Toată lumea era curioasă să afle cum va reacționa familia Wojdyłlo. Unii îi întrebau, așa în treacăt, pe frații lui Zenon, dar ei ridicau doar din umeri.

— Nu-i treaba noastră. Se-ntoarce tata, știe el ce face. Într-adevăr, Domnia-sa nu era în Radoliszki. Plecase după cumpărături la curelarii din Vilnius.

Marysia a aflat de bătaia pe care a primit-o Zenon, dis-de-diminează. Au venit două vecine și au povestit totul, cu lux de amănunte. Dacă doamna Szkopkova a primit știrea cu satisfacție, ca pe o pedeapsă a divinității fiindcă Zenon părăsise sfânta slujbă duhovnicească, Marysia era disperată. Își făcea reproșuri că fusese atât de guralivă. De ce s-a plâns ea acestui mărinimos domn Sobek?! I-a făcut atâtea necazuri. Cine știe ce urmări va avea. Bătrânul Wojdyłlo nu va trece cu vederea molestarea fiului său. Cu siguranță se vor adresa tribunalului, îl vor reclama la direcția poștelor. Domnul Sobek poate să-și piardă postul din cauza gestului său nobil...

Fără îndoială, Marysia îi era recunoscătoare, dar simțea un anumit regret. S-a sacrificat pentru ea, s-a expus, a intrat de bunăvoie în toată bârfa asta care se va hrăni multă vreme cu numele lui. Și datorită acestui fapt a devenit creditorul ei, al Marysiei. Chiar dacă n-ar scoate nici o vorbă, fiecare privire a lui îi va spune:

— Ți-am apărât onoarea, demnitatea și bunul renume, și nu mi se cuvine nici o răsplată?

Și mai era ceva. Marysia își dădea seama că din cauza scandalului, va deveni obiectul tuturor bârfelor, care îi vor

otrăvi viața.

Așa că n-a mințit când s-a scuzat că nu poate merge la slujbă fiindcă o doare capul. Într-adevăr, se simțea bolnavă, nefericită și deprimată. Toată duminica a stat în casă, a plâns și s-a gândit ce o să fie de acum încolo. Dacă ar fi putut să fugă de aici, să plece cât mai departe... Chiar și la Vilnius. S-ar apuca de orice muncă, s-ar face slujnică... Nu avea însă bani de drum și nu-și făcea iluzii că doamna Szkopkova i-ar putea împrumuta. Nici doamna Szkopkova și nici altcineva din orășel. Poate... doar...

Așa și-a adus aminte de vraciul de la moară. Unchiul Antoni nu i-ar refuza nimic. Iată un om, singurul om care i-a mai rămas.

Începu să-și alcătuiască în grabă un plan. Seara, când se lasă întunericul, o ia prin spatele grădinilor și se duce la joagă, iar de acolo la moară!... Pe drum închiriază o căruță și în zori ajunge la gară. De acolo îi trimite o scrisoare doamnei Szkopkova... Și lui, domnului Leszek.

Inima Marysiei se strânse. Dar ce se va întâmpla dacă el nu va voi să vină la Vilnius?...

Și toate proiectele s-au năruit...

Nu, de o sută de ori prefera să suporte aici, zilnic, bârfa, batjocura, ponegririle și chiar rușinea, decât să renunțe la posibilitatea de-a vedea ochii și gura lui, și părul lui, de-a asculta vocea lui gravă și dragă, de-a simți atingerea mâinilor lui puternice și frumoase.

— Fie ce-o fi, s-a hotărât ea.

Mai era o soluție: să-i destăinuie totul. Doar e mult mai învățat decât ea, și cu siguranță găsește cea mai bună soluție.

Așa ceva n-ar face însă niciodată. Știa că nimeni din orășel nu va îndrăzni să-i spună motivul conflictului dintre domnul Sobek și fiul lui Wojdyłlo. De altfel, domnul Leszek nu intra în vorbă cu nimeni de aici. Dacă însă ar afla de scandal, ar fi gata să intre la bănuieli și să creadă că Sobek avea anumite drepturi ca să-i ia apărarea Marysiei, iar atunci...

— Nu, nu-i spun nimic, nimic! hotărî ea. Așa e cel mai înțelept.

Dimineața a pornit de acasă cu capul aplecat și mergea atât de repede de parcă ar fi alergat-o cineva. A răsuflat ușurată abia când a intrat în prăvălie. S-a privit în oglindă și a constatat cu părere de rău că ultimele întâmplări și cele două nopți nedormite lăsaseră urme pe chipul ei. Era palidă și avea

cearcăne la ochi. Asta a descumpănit-o și mai mult.

— Dacă mă vede cum arăt, își spunea, i se face silă de mine. Ar fi mai bine să nu vină.

Era ora unsprezece și Marysia devenea tot mai neliniștită.

— M-am gândit într-un ceas rău să nu vină! Își reproșă.

Clopotul bisericii bătea de amiază, când Marysia zări caii din Ludwikowo. Domnul Leszek nu era însă în brișcă. Vizitiul ședea pe capră căscând. Doamna Michalewska cea grasă, menajera de la Ludwikowo, coborî și se duse după cumpărături. Marysia ar fi vrut să alerge până la brișcă și să întrebe de domnul Leszek, dar s-a abținut și bine a făcut, fiindcă n-a trecut nici un ceas și pe stradă se auzi hurelul motocicletei.

Era gata să izbucnească în plâns de fericire. Domnul Leszek n-a observat însă nici paloarea ei, nici lacrimile din ochi. A intrat ca un uragan, a făcut câteva sărituri ca într-un *mazur*¹⁰ și a strigat:

— Vivat genialul mecanic! Trăiască! Felicită-mă, Marysienka! Am crezut că mă iau toți dracii pe căldura asta, dar m-am încăpățânat.

A început să-i povestească cum i s-a stricat motocicleta pe drum, cu câtă greutate a reparat singur defectiunea, cu toate că putea veni cu brișca odată cu doamna Michalewska.

Era atât de mulțumit de el, încât radia de fericire.

— *Pân' la mândra când te duci, toate drumurile-s dulci!* strigă el.

— Ce te-ai murdărit, domnule Leszek! Îți aduc imediat niște apă.

Tocmai turna apă în lighean, când intră doamna Szkopkova cu prânzul. Le aruncă o privire aspră, dar nu spuse nimic.

— Domnul Czyński a trebuit să-și repare motocicleta, îi explică Marysia. S-a mânjit cu unsoare și a vrut să se spele.

— N-am să stropesc prea mult, adăugă Czyński.

— Nu face nimic, răspunse rece doamna Szkopkova și ieși.

Inginerul nu luă deloc în seamă răceala proprietăresei prăvăliei. Îi explica vesel Marysiei ce defectiune avusese la motor și cât de ingenios a reușit s-o repare. Treptat fata își recapătă și ea naturalețea.

— Ce frumos râzi tu! îi spunea Czyński.

— Obișnuit.

— Tocmai că nu obișnuit! Îți jur, Marysia, că din toate

---

¹⁰ Dans popular polonez.

punctele de vedere, dar absolut din toate punctele de vedere, tu ești neobișnuită. Iar dacă-i vorba de răs... fiecare om râde altfel.

Și începu să dea monstre din râsul diferitelor persoane. Era atât de hazliu și făcea niște grimase, încât ar fi mișcat și un mort. Cel mai mult și cel mai bine o imita pe menajera cea grasă, pe doamna Michalewska.

Nu știa că exact în clipa aceea, doamnei Michalewska îi venea mai degrabă să plângă decât să râdă, și asta tocmai din cauza lui.

Vizitiul observase că în timp ce se cocoța în brișcă, menajera era îmbujorată, de parcă abia venise de lângă plită. Tot drumul o auzea cum bombănea ceva în spatele lui, cum ofta și gemea.

— Trebuie să se fi întâmplat ceva, și-a spus vizitiul.

Și se întâmplase. Doamna Michalewska aflate în orașel niște lucruri atât de groaznice, încât nici nu-i venea să creadă și n-ar fi crezut dacă n-ar fi fost mărturia mai multor persoane și dacă n-ar fi văzut cu ochii ei unde și-a lăsat domnul Leszek motocicleta și unde a stat două ceasuri bătute pe muchie.

Cei doi murgi mărunți, dar bine hrăniți, alergau la trap, dar doamnei Michalewska i se părea că brișcă abia se mișcă. Mereu se uita înainte, socotind câți kilometri mai erau până la Ludwikowo.

În sfârșit, dincolo de pădure peisajul se deschidea. Câmpul înclinat cobora spre linia albastră a lacului ce se zărea la orizont. Pe malul lacului erau așezate în rânduri simetrice cubulețele caselor din cărămidă roșie. Pe o colină, în mijlocul unor buchete de verdeață, se albea un palat înalt și zvelt, socotit în tot județul a opta minune, dacă nu a lumii, atunci cel puțin a ținuturilor din nord-est. Numai doamna Michalewska nu împărtășea această euforie. Prefera vechiul palat de lemn, mai întins și mai intim decât cel nou, în care s-a născut, a crescut și a muncit de copilă.

Nu putea să-i ierte stăpânului de-un leat cu ea, bătrânului Czyński, că în loc să reconstruiască exact casa arsă în timpul invaziei, a ridicat un palat modern, și cu două etaje, de parcă ar fi ținut cu tot dinadinsul ca bătrânele picioare ale menajerei să aibă cât mai multe trepte de urcat și de coborât.

Cu toate că era absorbită de alte gânduri, doamna Michalewska sacrifică și de astă dată un oftat acestei bizare inovații, cu care, în pofida anilor scurși, nu reușise să se obișnuiască.

Intrând pe poartă, trăsura coti pe o alee laterală a parcului și se opri la scara de serviciu. Doamna Michalewska era prea iritată ca să se mai ocupe personal de descărcatul și depozitarea în cămară a rezervelor aduse. Se avântă ca locomotiva unui accelerat prin bucătărie, prin oficiu și prin sufragerie, gâfâind poate ceva mai puternic decât o cerea oboseala și viteza ei de deplasare.

Știa unde îi poate găsi la ora asta pe doamna și pe domnul Czyński, și nu s-a înșelat. Erau pe terasa dinspre miazănoapte. Doamna Eleonora, țeapănă și dreaptă în corsetul ei, stătea pe un scaun tare, netapisat (de altele nici nu voia să audă) și era cufundată în lectura unor registre ale fabricii. În spatele ei stătea contabilul, domnul Slupek, cu o mutră de nefericit, care parcă dintr-o clipă în alta urma să fie supus la cazne. Capul lui chel, asemănător unei gogoși mari, roșietice, era acoperit cu broboane dese de sudoare. La celălalt capăt al terasei, într-un fotoliu mare de trestie, ședea domnul Stanislaw Czyński, înconjurat de vrafuri incredibile de ziare.

Michalewska s-a oprit tăcută în mijlocul terasei ca un monument al groazei.

Domnul Czyński își coborî ochelarii și întrebă:

— Ce s-a întâmplat Michalesia?

— Nenorocire! gemu ea.

— N-ai găsit lămâi?

— Ah, ce lămâi!... Com-pro-mi-te-re!

— Ce s-a-ntâmpat? întrebă domnul Czyński, liniștit, dar cu mai mult interes, lăsând deoparte ziarul.

— Ce s-a-ntâmpat?... Un adevărat scandal!... Credeam că mor de rușine. Tot târgul nu vorbește decât de asta! Numai de el!

— De cine?

— Ei, de iubitul nostru Leszek.

— De Leszek?

Doamna Czyska își ridică privirile și spuse:

— Ține minte, domnule Slupek. Întrerupem la poziția asta, 1482 zlotji și 24 de groși.

— Da, doamnă. Contabilul răsuflă ușurat. Douăzeci și patru de groși. Pot să plec?

— Nu, rămâi. Ce spui, Michalesia?

— Despre domnul Leszek! Rușine pentru întreaga familie! Am aflat niște lucruri, încât...

— Atunci te rog să le repeți. Cu siguranță niște bârfe, spuse

cu o liniște deplină doamna Czyska.

— În Radoliszki se bat, se omoară din cauza domnului Leszek al nostru. Dirigintele poștei și-a spart ghitara în capul lui și s-au tăvălit prin toată piața. I-a spart nasul! I-a rupt dinții...

— Cui? sări domnul Czyński. Lui Leszek?

— Nu, băiatului Domniei-sale, curelarul.

— Și ce ne privește pe noi?

— Fiindcă-i din cauza fetei pe care o curtează domnul Leszek.

Doamna Czyska își încruntă sprâncenele.

— Nu înțeleg. Te rog, Michalesia, povestește totul pe rând.

— Asta și fac. Din cauza fetei. Din cauza Marysiei de la Szkopkowa. De mult mi-am dat eu seama că trebuie să fie ceva la mijloc. Am eu ochi bătrâni, dar văd bine. N-am zis eu săptămâna trecută: Ei, ei, cam prea des se duce domnul Leszek la Radoliszki!... N-am zis?... Spuneți, n-am zis?...

— Lasă asta! Și ce-i cu fata aceea?

— Pentru fată. Frumoasă, frumoasă, dar eu nu văd nimic special la ea. Ca să te bați pentru ea?... Asta-i una, domnul Leszek – alta. Toată ziua fuga la oraș. Mă gândesc eu: Ce-l tot trage pe el acolo? Și ce se dovedește? Abia acuma.

— Ei, ce se dovedește?

— Că la ea merge, la Marysia aceea. Unde stă motocicleta zile întregi?... în fața prăvăliei doamnei Szkopkowa. Dar domnul Leszek unde stă?... Păi, în prăvălie. Numai ei doi! Da! El și ea. Szkopkowa nu stă în prăvălie. Doamna farmacistă zice că-i de mirare că până acuma părintele n-a probozit din amvon acest scandal. Și, zice, dacă n-o face, se vede că din respect și din stimă pentru părinții acestui, zice, cavaler întreprinzător.

Domnul Czyński făcu o grimasă cumplită.

— Și, mai departe?

— Ei, fiul curelarului, ex-seminaristul, sâmbătă... Nu, nu, vineri... Nu, bine zic, sâmbătă, o întreabă în public pe Marysia aceea de ce n-a pus în prăvălie și o canapea... Marysia nimic. Atunci el a început să-și bată joc de domnul Leszek al nostru și de ea, cu asemenea cuvinte, de se țineau toți cu mâinile de burtă de atâta râs.

— Cum toți? întrebă calm doamna Eleonora.

— Ei, lumea. Asta se petrecea pe uliță și auzea fiecare. Se vede că fata s-a rușinat, fiindcă n-a suflat o vorbă, și a rupt-o la fugă. Dar trebuie să se fi plâns ăluia de la poștă, lui Sobek. Ori poate că el a aflat de la altcineva. Destul că de îndată ce l-a

întâlnit pe ex-seminarist, a tăbărât și așa l-a burdușit, încât abia a scăpat cu viață. Iar astăzi am văzut cu ochii mei că motocicleta domnului Leszek era din nou în fața prăvăliei. Își mai atrage vreo belea. Sobek acela poate să-i facă vreun rău, fiindcă...

— Bine, bine, o întrerupse doamna Czyska. Îți mulțumim, Michalesia, pentru informații. Am să mă ocup eu de problema asta.

Vorbea pe un ton total indiferent, dar menajera știa ce înseamnă asta. Acum îi trecu prin minte că a procedat prea în grabă și nechibzuit. Ce-i drept era revoltată împotriva vizitelor imorale făcute de Leszek, dar îl iubea mai mult decât pe propriii ei copii și acum îi părea rău de fapta săvârșită.

— Dar, eu, încep, nu zic nimic de domnul Leszek al nostru, fiindcă se-nțelege...

Doamna și domnul Czyński vorbeau însă în franceză, ceea ce însemna că prezența Michalesiei, era de prisos. A plecat, dar șovăind, și gândindu-se dacă n-ar fi bine să iasă în întimpinarea lui Leszek și să-l prevină în legătură cu tărăboiul pe care chiar ea îl dezlănțuise. După ce s-a mai gândit însă, a ajuns la convingerea că nu-i strică tânărului o săpuneală zdravănă, pe care o merită, ba chiar o să-i prindă bine, așa că a renunțat.

Oricum, merita un blam. Dacă a sedus o fată cinstită, a procedat urât, dacă Marysia aceea nu era o fată cinstită, atunci s-a făcut de rușine pe el și familia.

Așa judeca Michalesia, și de aceeași părere erau și părinții lui Leszek.

Întorcându-se acasă spre uimirea și neliniștea sa, Leszek observase privirile reci cu care a fost întâmpinat. La început a fost îngrozit de bănuiala că nemernicul acela de Bauer, directorul hotelului din Vilnius, trimisese nota de plată.

— Asta-i o porcărie, se gândea luând cina în tăcere. N-a mai putut aștepta câteva săptămâni cu nota de plată? Dacă Leszek mai ținea minte – erau trecute acolo lucruri pe care pentru nimic în lume n-ar fi vrut să le afle părinții. Mai ales oglinzile sparte și mult prea multe sticle de șampanie...

— Ai putea să ne sacrifici o jumătate de oră? îl întrebă doamna Czyska ridicându-se de la masă. Am vrea să stăm de vorbă.

— Chiar o jumătate de oră? replică bănuitor Leszek.

— Crezi că e prea mult pentru părinți?

— Da de unde, mamă. Sunt la dispoziția voastră.

— Să trecem în cabinet.

— Oho! mormăi Leszek. Înseamnă că e ceva serios, în cabinet se desfășurau de obicei cele mai oficiale și mai puțin plăcute conferințe cu părinții.

Domnul Czyński se așeză pe locul prezidențial și tușind de două ori, începu:

— Dragă Leszek! Am fost încunoștințați că prin comportarea ta ușuratică împingi până dincolo de limitele admise nu numai bunele moravuri, dar și noțiunea de demnitate personală, pe care eu și cu mama ne-am străduit să ți le insuflam.

— Nu știu despre ce-i vorba, tată, răspuse Leszek pe un ton rece și defensiv.

— E vorba de gâlcevile oribile dintre... cavalerii... din târg, de gâlcevile provocate de tine.

Leszek răsuflă ușurat:

— Deci nu-i nota de plată! Slavă cerului! și zâmbi deconectat. Iubiții mei părinți! Văd că ați fost induși în eroare, sau, vorbind mai simplu, v-au dus cu niște povești. Eu nu știu de nici o gâlceavă. Și cu atât mai mult nu am putut-o provoca.

— Și nu știi nimic despre o anume Marysia? Întrebă calm mama. Despre o vânzătoare în prăvălia Szkopkowiei?

Leszek se înroși ușor.

— Ce are a face asta?

— Are, dragul meu.

— Da. O cunosc pe această Marysia. Drăguță fată. Leszek tuși, apoi adăugă: Trec destul de des pe la prăvălia aceea după țigări.

— În fiecare zi, sublinie mama.

— Posibil, își încruntă sprâncenele. Și ce-i cu asta?

— Ești acolo în fiecare zi și stai ore-șir.

— Chiar dacă... Nu crezi, mamă, că am trecut de vârsta la care mai trebuie să fiu controlat?...

— Fără îndoială. Dacă e vorba de controlul nostru. Dar până și cel mai matur și mai independent om este supus și unui alt control și încă mult mai puțin înțelegător. Mă gândesc la controlul opiniei publice.

Leszek se ofuscă:

— Iartă-mă, mamă, dar nu am comis nici o crimă.

— Nimeni nu te acuză de crimă.

— Atunci despre ce-i vorba?

— Despre tact și demnitate, spuse apăsător doamna Czyńska.

— Cred că nu m-am abătut nici de la una, nici de la alta.

Domnul Czyński se foi nerăbdător în fotoliu.

— Dragul meu, începu. Trebuie să înțelegi și tu că desele tale vizite, vizitele demonstrative în prăvălia aceea nu puteau să nu trezească comentarii...

— Nimeni n-are nici un drept. Prăvălia... prăvălia e un loc public. Oricine are dreptul să intre într-o prăvălie.

— Scuză-mă, interveni mama, dar asemenea explicații sunt mai prejos de nivelul tău. În primul rând, stai acolo zile-ntregi, ceea ce atrage atenția și stârnește comentarii. Doar nu-ți închipui că e cineva atât de naiv încât să creadă că-ți petreci timpul studiind metodele comerțului cu amănuntul. Stai acolo pentru vânzătoarea aceea.

— Se poate. Și ce-i cu asta?

— Din asta ar rezulta că socotești societatea ei deosebit de interesantă.

— Într-adevăr.

— Și de potrivită pentru tine?... Da?... Potrivită pentru domnul Czyński sub aspect distractiv, intelectual, social?

Leszek ridică din umeri.

— Asta-i o problemă de concepții, de opinii...

— Ei, dă-ne voie să-ți spunem că, după părerea noastră, aici nu-i nici o problemă. Și cea mai bună dovadă este faptul că vizitele tale au dat naștere la tot felul de bârfe.

— Nu-mi pasă de bârfe! strigă iritat.

— Și nu numai la bârfe. Fata aceea a fost jignită în public de unul dintre... concurenții tăi mai puțin norocoși, drept urmare... alt adorator al acestei domnișoare atât de populare, a socotit potrivit să sară în apărarea onoarei ei provocând o bătaie în plină stradă. Datorită acestui fapt, aventurile tale galante și... persoana ta au devenit celebre prin împrejurimi.

Leszek făcu ochii mari.

— Eu nu știu nimic de toate astea! E imposibil!

Sări în picioare și strigă:

— Astea sunt niște bârfe ordinare, în care nu e nimic adevărat!

— Din păcate, fiule, spuse domnul Czyński, avem știri sigure.

— Nu cred! răbufni Leszek. Mi-ar fi spus. Iar dumneata, mamă, vorbind despre o fată pe care nici n-o cunoști, despre cea mai cinstită fată, n-ar trebui să folosești astfel de... astfel de... aluzii echivoce! Asta-i... asta-i oribil!

Domnul și doamna Czyński se priviră repede unul pe celălalt. Erau surprinși de revolta fiului lor, care până acum se

exprimase mult prea ușor despre femei.

— Observ că domnișoara aceea te interesează foarte mult.

— E firesc să mă intereseze, de vreme ce din cauza mea este expusă la asemenea... asemenea...

Își mușcă buzele și tăcu.

Doamna Czynska povesti calm tot ce aflase de la menajeră. Leszek reușise să se stăpânească într-atât încât n-o întrerupse niciodată. După ce a terminat, spuse sec:

— Și ce măsuri vreți să luați?

— Ce măsuri? se miră domnul Czyński. Singura măsură e aceea că te rugăm să reflectezi la comportarea ta. Asta-i tot.

Leszek scutură din cap.

— Asta nu-i tot. Puteți să credeți sau nu, dar eu nu văd în comportarea mea nimic ce v-ar prejudicia vouă, mie sau oricui altcuiva. Nu am nimic să-mi reproșez. Absolut nimic! În schimb nici eu și cred că nici părinții mei nu putem lăsa nepedepsit un mitocan care, servindu-se de numele meu, terfelește reputația unei fete, ce-i drept sărace, dar demne de toată stima.

Doamna Eleonora își măsură fiul cu o privire ironică.

— Ești prea sigur, dragul meu, de stima de care este, demnă, chipurile, domnișoara aceea. Nu te bănuiesc de naivitate! Dar cum ai de gând să reacționezi?... Sunt foarte curioasă. Poate că urmând exemplul aceluia funcționar de la poștă, ai de gând să te iei la bătaie cu fiul curelarului?

— Nu, dar am să-l dau în judecată!

— N-ar fi o dovadă de înțelepciune. Un proces nu ameliorează reputația acelei domnișoare.

— Atunci îl pun pe vizitiu să-l bată cu biciul! strigă pierzându-și răbdarea. Și în orice caz... De azi înainte nu mai luăm nimic de la tatăl lui, nici pentru fabrică, nici pentru moșie!

— Tatăl lui nu are nici o vină, observă domnul Czyński.

— Sigur că nu, îl susținu doamna Eleonora. Și apoi dă-mi voie să-mi exprim uimirea în legătură cu tonul tău atât de apodictic, de parcă fabrica și moșia ar fi proprietatea ta iar problema comenzilor ar depinde numai de tine.

Leszek avea însă nervii prea surescitați. A făcut un pas îndărăt și a întrebat:

— Da?... Prin urmare intenționezi să te aprovizionezi în continuare de la curelarul acela?

— Nu văd nici un motiv de schimbare.

— Dar eu văd! strigă el.

— Din fericire asta nu ne obligă și pe noi.

— Da? Atunci ascultați! Cer categoric. Aveți de ales. Ori sunteți de acord, ori nu mă mai vedeți niciodată!

S-a întors pe călcâi și a ieșit din cabinet. Era revoltat la culme, atât de revoltat, încă n-ar fi ezitat să-și pună în aplicare amenințarea și să plece numaidecât.

Nu voia și nici nu putea să se gândească acum dacă procedează bine. Numai gândul că un mucos dintr-un târg oarecare a îndrăznit în public să facă glume pe seama lui îl ducea la exasperare, îi întuneca mintea și-l obliga să reacționeze imediat. Acum cel mai important lucru era: să-l pedepsească, să se răzbune, chiar de s-ar opune părinții! De s-ar opune! Aproape că dorea acest lucru. Le-ar arăta el că e în stare să nu dea înapoi de la nimic, și-i va pedepsi și pe ei.

Ieși în parc și, furios, începu să lovească frunzele și cactușii cu bastonul tatălui, pe care-l luase din antreu.

Firește, plecarea de acasă echivala cu sărăcia. Avea, ce-i drept, pregătire de inginer ceramist, putea primi un post la Cmielowo sau în altă fabrică, dar asta i-ar fi limitat bugetul la o sumă mizeră de câteva sute de zloți pe lună.

— Asta este, încerca să se convingă singur. Va trebui să rezist.

Și deodată se ivi o întrebare:

— Ce anume a determinat conflictul, conflictul care avea să se răsfrângă asupra întregii lui vieți? Răspunsul veni ușor: Marysia...

Da. În fond aici era vorba de Marysia, de fata aceasta delicioasă, pentru care era gata să facă orice. Iar dacă, să zicem, nu chiar orice, atunci foarte multe...

— Foarte multe, se asigura el însuși.

Imediat însă apărură îndoielile. Ruperea relațiilor cu părinții, renunțarea la situația lui și la bunăstare, n-ar reprezenta un preț prea ridicat?...

Alungă acest gând cu indignare. Lucrurile erau limpezi: cineva a îndrăznit s-o jignească pe Marysia și pe el, așa că acela trebuie să-și primească pedeapsa. Dacă însă părinții refuză unicului lor fiu această mărunță satisfacție, atunci dovedesc că nu merită nici o milă. Să sufere.

Dar Marysia?... Cu Marysia e cu totul altă problemă. În cazul ei nu trebuie să se pună întrebarea dacă ea merită sau nu milă. Fiindcă judecând la rece, cu Marysia ceva nu e în ordine. Categoric – nu. Se vede că fiul curelarului pretindea o anumită intimitate în relațiile cu ea, ori a acționat sub impulsul geloziei.

Dar poștașul acela, Sobek?... De ce i-a luat apărarea Marysiei?
... Fără nici un motiv?

Un asemenea raționament ar fi expresia celei mai tâmpite naivități. Fără îndoială că între el și fată trebuie să fie ceva.

Era cumplit de iritat. Chiar și numai bănuiala sugerată de mama că oamenii aceia ar fi... rivalii lui i se părea o insultă, cea mai gravă insultă.

— Iată consecințele apropierei de persoane din acest mediu, gândea cu amărăciune.

Mama este, fără îndoială, o femeie cu experiență. Știe să privească viața cu realism. Dacă bănuielile ei sunt măcar în parte adevărate...

— Frumos mai arăt! M-am făcut de râs ca un mucos. Fata asta în fața mea se preface în floare, dar cine știe ce face ea cu unul ca Sobek?...

E adevărat că bănuiala era hidoasă, dar cine poate garanta că viața, că realitatea nu e tot atât de hidoasă?

Și Leszek fu cuprins de o totală apatie. Se așeză pe banca de piatră, umezită de rouă, iar lumea i se părea dizgrațioasă, plictisitoare, nevrednică de nici un efort, de nici o luptă, de nici un sacrificiu...

...Dacă Marysia ar fi fost o fată cinstită, sinceră, nu i-ar fi tăinuit scandalul acela. Dimpotrivă. I-ar fi spus totul, I-ar fi rugat pe el s-o apere, nu pe un oarecare Sobek...

De după copaci se ridică luna rotundă. Lui Leszek nu-i plăcea luna. De data aceasta descoperi în fizionomia ei dezagreabilă un zâmbet evident ironic.

— Sunt încă îngrozitor de prost, își spuse, îngrozitor de prost.

Și se gândi ce vor spune părinții despre toată povestea asta și despre comportarea lui.

Dacă ar fi putut auzi discuția lor, s-ar fi convins că nu se deosebea de ei în privința aprecierii înțelepciunii sale.

După plecarea lui, domnul și doamna Czyński au rămas multă vreme tăcuți. În cele din urmă doamna Eleonora a oftat:

— Mă îngrijorează foarte mult prostia lui Leszek.

— Nici pe mine nu mă bucură, adăugă domnul Stanislaw ridicându-se. E târziu. Să mergem la culcare.

Ca de obicei i-a sărutat soției mâna, apoi a sărutat-o pe frunte și s-a dus în camera sa. După un sfert de oră era în pat și auzi o bătaie în ușă tocmai când începuse să citească Potopul, care reprezenta pentru el cel mai sigur mijloc de liniștire a nervilor înainte de culcare, de uitare a problemelor zilnice și

care-i legăna îmbătător imaginația.

— Tu ești? se miră zărindu-și soția. De mulți ani se dezobișnuise de vizitele ei în capot și la această oră.

— Eu sunt, Stasio. Am vrut să-ți cer părerea într-o problemă. Nici eu nu știu cum e mai bine să procedăm. Crezi că amenințarea lui Leszek ar trebui luată în serios?

— E un băiat lipsit de echilibru, spuse evaziv domnul Czyński.

— Fiindcă, vezi tu... Ar fi foarte nepedagogic să cedăm sub presiunea amenințării. De pe altă parte trebuie să avem în vedere și vârsta lui. Dacă n-am reușit să-l educăm până acum, atunci pedagogia nu mai ajută la nimic.

Domnul Stanislaw privi cu regret spre volumul gros deschis pe plapumă. Zagloba tocmai preluase comanda și trecuse la aprovizionarea taberei. Un fragment deosebit de senin, când colo, iar cazul lui Leszek.

— Cred, Ela, că l-am refuzat prea categoric.

— Dar corect.

— Fără îndoială. Pe de altă parte însă a fost lezată ambiția băiatului. Sunt de părere că în cele din urmă...

Gândul la ce urma, la aprovizionarea cu arme și cu muniție din Bialystok, la sosirea prințului Sapieha (Un cap prostesc, e din Witebsk!), totul îi crea domnului Czyński o dispoziție pașnică și conciliantă.

—... în cele din urmă curelarul acela ar trebui să-și învețe odrasla să se poarte. Nu i se poate nega lui Leszek o anumită doză de dreptate.

— Prin urmare, stăruie să acceptăm condiția impusă de Leszek? reluă doamna Eleonora.

— Eu stăruie? se miră sincer domnul Stanislaw.

— Doar nu eu, ridică nerăbdătoare din umeri doamna Eleonora. Întotdeauna am fost de părere că tu ești prea moale și prea îngăduitor cu el. Numai de nu ne-ar costa prea scump moleșeala ta.

— Scuză-mă, Ela... începu domnul Czyński, dar soția îl întrerupse:

— Poftim, am să fac cum vrei tu. Cu toate că, subliniez încă o dată, o fac împotriva convingerii mele.

— Dar... încerca să se împotrivescă domnul Stanislaw. Dar eu...

— Tu? Tu l-ai educat greșit, dragul meu! Noapte bună!

Și doamna Eleonora ieși. Ieși cu un sentiment de rușine în

suflet. Conștiința nu putea fi înșelată, aruncând răspunderea pentru concesie în spinarea soțului. Firea ei despotică se revolta împotriva acestui ultimatum dat de Leszek și dacă domnul Stanislaw ar fi încurajat-o măcar cu un cuvânt în rezistența ei, în fermitatea ei, atunci nu și-ar fi schimbat hotărârea. Mergând însă spre dormitorul soțului era absolut sigură că nu va auzi de la el o asemenea încurajare.

Ar greși cel care ar crede că doamna Eleonora Czynska putea să se împace cu o totală înfrângere. Ce-i drept, tremura la gândul că fiul și-ar putea pune în aplicare amenințarea și ar pleca undeva la capătul pământului, dar nu putea concepe ca propria-i capitulare să echivaleze cu renunțarea la toate avantajele.

A doua zi și-a chemat fiul și i-a comunicat scurt că la insistențele tatălui și nicidecum sub presiunile lui Leszek, a decis să renunțe la comenzile făcute curelarului Wojdyłło, dar cu o condiție. Leszek pleacă chiar astăzi, pentru o perioadă mai îndelungată, la unchiul Eustachy, lângă Varșovia.

Intenționat nu precizase perioada, de teamă că un timp prea îndelungat ar fi fost respins de Leszek. Temerile ei erau însă de prisos. După o noapte nedormită, după multe serii de gânduri sceptice, ba chiar cinice, Leszek era complet resemnat. Chiar și el se gândise, dacă n-ar fi mai bine să plece undeva, așa că primi proiectul mamei fără cea mai mică împotrivire.

Plecarea elimina automat tentația vizitelor în orășel. În casa gălăgioasă și veselă a unchiului Eustachy, plină întotdeauna de fete și de femei tinere, își va petrece timpul mai plăcut decât în ținutul acesta oribil, în băltoaca asta înnămolită, printre treburi mărunte, murdare și terne.

Așa gândea până când prin fața ferestrelor vagonului nu au început să alerge clădirile gării. Când însă roțile trenului au intrat în hurducăitul ritmic și monoton, gândurile lui se tulburară, se vânzoliră și porniră brusc în altă direcție.

Dar asta-i altă poveste.

Capitolul X

La moara lui Prokop Szapiel, poreclit Prokop Mielnik, viața se scurgea liniștit. Cerul senin și albastru se răsfrângea în oglinda întinsă și tăcută a iazurilor, teii răspândeau în jur o mireasmă de miere, apa – dătătoare de viață, strălucitoare ca o panglică –

aluneca pe roata mare a morii ca o necurmată fâșie de oglindă, spărgându-se între zbaturi în cioburi verzui, străvezii, din ce în ce mai mărunte, din ce în ce mai albe, până când răbufneau de jos într-o spumă învolburată, în stropi de vuiet.

Jos se auzea vuiet, sus mormăia monoton râșnița mulțumită și sătulă de pâinea mestecată, iar pe jgheaburi curgea făina pufoasă și prețioasă. Numai să ții sacii sub șuvoiul acela de făină.

Fiind în ajunul secerișului, moara nu avea prea mult de lucru. Pe la trei după-amiază, Witalis închidea stăvilarul și, eliberată de greutatea apei, roata se mai învârtea o dată, de două ori din inerție, osiile de stejar scârțâiau, angrenajul metalic trosnea, râșnița huruia, apoi se așternea liniștea. Numai pulberea de făină cădea fără zgomot, de la înălțimea acoperișului, pe pământ, pe sacii înșirați, pe cântare, și se așternea până dimineața în straturi groase de o jumătate de deget.

Alți morari, necinstiți, vindeau oamenilor și făina asta, dar bătrânul Prokop o strângea pentru hrana animalelor și a altor viețuitoare, așa că vacile, calul, dar și porcii, rațele, găștele și găinile mamei Agata umblau hrănite boierește.

După trei, nu mai era nimic de lucru la moară iar vraciul Antoni Kosiba pleca de obicei în orașel. Se scutura de făină, își punea o cămașă curată, își spăla fața și mâinile pe malul iazului și pornea spre Radoliszki.

Vara veneau puțini bolnavi și asta mai ales seara, după apusul soarelui, când, așa cum se știe, oamenii sunt mai liberi.

În ultima vreme toți ai casei, dar mai cu seamă femeile, observaseră mari schimbări în comportarea vraciului. Parcă începuse să se îngrijească mai mult. Își lustruia ghetele cu cremă neagră, își cumpăraseră două cămăși colorate, își tundeau barba și părul care înainte îi cădea pe umeri, făcându-l să semene cu un popă.

Zonia nu avea nici o îndoială în ceea ce privește cauzele acestei eleganțe. Instinctul femeiesc, infailibil în asemenea probleme, îi spusese mai de mult că Antoni Kosiba, indiferent până atunci la farmecele femeiești, și-a găsit vreo muiere în orașel. La început bănuielile cădeau asupra Szkopkovej, proprietăreasa prăvăliei, dar după o scurtă investigație s-au dovedit neîntemeiate. Ce-i drept, Antoni îi vizita prăvălia, dar acolo o vedea numai pe fata care lucra la Szkopkowa.

Zonia o vedea deseori și o apuca râsul și furia când se gândea la stăruințele lui Antoni.

— Ei, bătrâne, spunea uitându-se la vraci. Ce ți-a venit? Nu-i ea pentru tine!... Bagă-ți mințile-n cap! Asta ei De ce-i ea bună? Umbli după ea și la ce ajungi? Tu ai nevoie de muiere sănătoasă, de lucru, nu de una cu mânușițe albe.

— De una ca tine, râdea Olga.

— De ce nu?! De ce nu?! Zonia își puna mâinile în șolduri, luând o poziție agresivă. Nu că mă laud, dar cu ce-s eu mai prejos de aia?... Că nu-s așa de tânără?... Și ce? Gândește-te, Antoni, ce nevoie ai tu de una așa de tânără?... Și încă de la oraș! Cu fandoseli. Cu pălărie. Îți faci numai păcate!

— Taci, proasto! răspundea în cele din urmă vraciul pierzându-și răbdarea.

Și pleca mormăind:

— Ce-i poate trece proastei prin cap!...

Antoni socotea pălăvrăgeala Zoniei o pierdere de vreme. Nici nu-i trecea prin minte să se însoare. Simțea față de femeii o repulsie, pe care nici nu încerca să și-o explice. Se temea de ele, dar le și disprețuia. Dacă era vorba însă de Marysia din Radoliszki, asta era cu totul altceva. Marysia era altfel decât toate celelalte. Atât de altfel, încât i se părea o absurditate să o compari cu femeile în general. Până și ideea Zoniei despre o căsătorie a lui cu Marysia era atât de stupidă, încât nici nu merita să te gândești la ea. Dacă totuși se gândea, o făcea numai ca să-și dea seama cum a apărut așa ceva în mintea ei îngustă.

Că se ducea la prăvălie?... Se ducea, și ce-i cu asta? Că uneori îi ducea Marysiei câte un dar?... Și nu avea voie?... Că-i plăcea să tăifăsuiească cu ea?... Sigur că-i plăcea mai mult cu ea decât cu altcineva, dar nu ca să toarne prostii... Sărăcuța de fată. E un copil aproape, și singură, orfană. Ce e rău în faptul că-i arăți puțină bunătate?... Cu atât mai mult cu cât e sinceră, dezinteresată, lipsită de orice calcule. De altfel simțea că și ea se legase de el, că îl îndrăgise sincer. Dacă ar fi altfel nu l-ar întâmpina întotdeauna cu atâta bucurie, nu l-ar ține cât mai mult în prăvălie, nu i-ar destăinui toate tristețile și necazurile ei.

Iar în ultimele zile Marysia nu ducea lipsă de ele. Încă de luni părea abătută. Joi, când a venit, a observat imediat că plânsese.

— Ce-i, fetita mea, o întrebă el, iar nu te lasă oamenii să trăiești?

Ea scutură din cap.

— Nu, unchiule Antoni! Nu-i asta! Dar din cauza scandalului

s-a abătut o mare nenorocire.

- Asupra cui? se neliniști el.
- Asupra lui Wojdyłlo, curelarul.
- Ce nenorocire?

— Se vede că domnul Czyński cel tânăr a aflat de la cineva de bătaia aceea, și că ex-seminaristul m-a jignit, iar ieri, când curelarul a trimis la Ludwikowo căruța cu marfă, nu i-au mai dat altă comandă. Domnia-sa n-a fost în oraș. A fost la Wilnius și a venit abia ieri. Când s-a întors căruța goală, a întreat:

- Și unde-i materialul?

Căruțașul i-a răspuns:

— Doamna mi-a poruncit să-ți repet că nu mai are de lucru pentru noi.

- De ce nu mai are? Închide fabrica?

— Fabrica n-o închide, zice căruțașul, dar nu mai vor să-ți dea de lucru pentru că fiul dumitale l-a jignit pe domnișorul.

Vraciul tuși.

— Asta-i nedrept. De ce să răspundă tatăl pentru fiu? Fiul e o pușlama, dar tatăl e om cumsecade și n-a făcut nici un rău.

- Sigur că da, recunosc Marysia. Și eu i-am spus la fel.
- Adică cui?

— Domniei-sale. El abia când a auzit acele lucruri de la căruțaș a început să se intereseze și a aflat ce s-a întâmplat. S-a dus întâi la domnul Sobek, i-a întins mâna și l-a felicitat că bine i-a făcut fiului său, apoi a venit la mine.

- Și ce-a vrut?

— Întâi m-a privit aspru și mi-a spus: Am venit să cer iertare pentru purtarea lui Zenon al meu. E un băiat prost și rău. Merita o pedeapsă, derbedeul, dar ce a primit de la domnul Sobek e prea puțin. Înțeleg, zice, că nu avea dreptul să vă jignească, adică pe mine. Nu-i treaba lui ce faceți dumneavoastră. De dumneavoastră se îngrijește doamna Szkopkova, e dreptul ei, nu al unui linge-blide. Dacă dumneavoastră mi-ați fi spus mie, ar fi primit el ce merita. Dar, zice, v-ați plâns boierului cel tânăr din Ludwikowo, iar acum asupra mea, om bătrân, s-a abătut pe nedrept o mare nenorocire, fiindcă mi-au retras comenzile, iar asta înseamnă mai mult de o jumătate din câștig.

Vraciul se miră.

- Dar dumneata nu te-ai plâns boierului cel tânăr?!

— Întocmai. Așa că i-am spus asta domnului Wojdyłlo, dar el se pare că nu m-a crezut.

- Ei, încă nu văd nici o nenorocire.

— Nenorocirea-i alta. Azi-dimineață bătrânul Wojdylo și-a alungat fiul de acasă.

— L-a alungat?... Cum l-a alungat? se miră vraciu.

— Așa e el, aspru. Tot târgul nu vorbește decât de asta. Și toată lumea spune că din cauza mea... Dar cu ce-s eu vinovată?... Ce rău am făcut eu?...

Vocea Marysiei tremura, iar în ochi i se iviră lacrimi.

— Am vrut să alerg la domnul Wojdylo și să-l implor să-l ierte pe Zenon, dar mi-a fost frică... Și nici n-ar lua în seamă rugămintea mea. Preotul a intervenit pentru Zenon spunându-i că băiatu-i stricat, dar alungat din casă, apucă pe drumuri și mai rele... N-a ajutat. Bătrânul i-a răspuns că să putrezească și în închisoare și pe el tot nu-l înduplecă, fiindcă, zice, nu-i numai leneș, derbedeu și o haimana, dar își mai lasă și tatăl și frații fără pâine.

Vraciu dădu din cap.

— Neplăcută treabă, dar tu n-ai nici o vină, domnișoară.

— Și ce-i dacă n-am! Își frângea mâinile Marysia, dacă toată lumea mă arată cu degetul ca pe o ucigașă... se uită chiorâș la mine... O întărită împotriva mea și pe doamna Szkopkova. L-am auzit pe un dulgher spunându-i doamnei Szkopkova: O țineți pe venetica asta s-aducă numai pagubă oamenilor și mânia lui Dumnezeu.

Marysia își acoperi fața cu palmele și se porni pe plâns.

— Știu, știu, hohotea, cum o să se sfârșească. Or să mă sfâșie... mă lasă fără lucru... Și eu am vrut, am vrut să fie cât mai bine... Dacă ar veni domnul Leszek l-aș ruga în genunchi să-l ierte pe Zenon... Dar el... nu vine... Nu dă nici un semn de viață. Asta îmi mai lipsea, nefericita de mine... asta... O, Doamne!...

Antoni Kosiba ședea cu mâinile atârând fără vlagă. Chipul îi pâlise de emoție. Și-ar fi dat și sufletul numai să o scape pe fata asta de suferințe și de necazuri. Se simțea cuprins când de furie, de dorința de a acționa imediat, când de sentimentul propriei neputințe.

Nu existau cuvinte cu care ar fi putut s-o îmbărbăteze. Așa că se ridică, o îmbrățișă și mângâind-o pe păr cu mâna lui aspră, muncită, repeta:

— Liniștește-te, porumbița mea, liniștește-te, porumbița mea!...

S-a lipit de el zguduită de plâns. Și l-a cuprins atâta jale gândindu-se la ea și la el, la singurătatea și la neputința lor,

încât începură să-i curgă și lui lacrimi pe față, pe barba încărunțită, pe degetele ce alunecau cu cea mai mare dragoste pe capul bălai al fetei.

— Liniștește-te, porumbița mea, liniștește-te, liniștește-te... spunea abia șoptit.

— Numai pe tine, unchiule Antoni... numai pe tine te am pe lume... venetica...

— Amândoi suntem străini printre oameni, amândoi suntem, venetici, porumbița mea! Și nu te mai necăji, nu-ți mai plânge ochii. Nu-i las eu să te năpăstuiască. Sunt bătrân, dar mai am putere... Câtă vreme nu sufăr eu de foame și de mizerie, atâta vreme o să ai și tu de toate, porumbița mea. Liniștește-te, liniștește-te, fetița mea, scumpa mea, liniștește-te... Dacă te-or necăji oamenii prea tare, vii la mine la moară. Nu-i frumos acolo la mine și nici bogăție nu-i, dar de foame și de frig n-o să suferi și nici căldura sufletească n-o să-ți lipsească... Sunt acolo păduri mari, lunci întinse, o să adunăm ierburi, o să m-ajuti, porumbițo, să tămăduim oamenii... N-o să se lege de tine nici o limbă rea, n-o să auzi o vorbă de ocară... O să ne fie bine împreună, nouă veneticilor... Liniștește-te, porumbițo, liniștește-te...

— Cât ești tu de bun, unchiule Antoni, cât ești de bun. Marysia se liniștea încetul cu încetul. Nici un tată adevărat nu putea fi mai bun... Ce am făcut eu să merit atâta bunătate?...

— Ce-ai făcut? vraciul căzu pe gânduri. Cine poate ști? Dar ce-am făcut eu că iată tu, porumbița mea, te lipești de mine, că mi-ai încălzit ca un soare inima bătrâna, care bătea doar din obișnuință și nu din vreo nevoie... Dumnezeu știe, iar eu, cu toate că nu știu, am să-i mulțumesc cât voi trăi...

În fața prăvăliei se opri o brișcă și îndată intră domn. Cumpăra hârtie colorată pentru lampioane, probabil pentru sărbătoarea recoltei, ce se apropia. Alegea pe îndelete, se târguia și se plângea de prețurile ridicate.

Când, în sfârșit, a ieșit cu pachetele, vraciul spuse:

— Îmi dai voie, porumbițo, să-ți spun deschis ce gândesc?

— Te rog.

Zâmbi cam îngrijorată că după o asemenea introducere nu va auzi lucruri plăcute.

Și nu se înșela: vraciul începu să-i vorbească despre domnul Leszek.

— De la el ți se trag toate grijile și necazurile. Ce nevoie ai tu de el porumbițo?... Nu spun că ar fi rău sau primejdios, n-are

nici căutătură rea, da-i încă tinerel, fără cumpătare, un vânturatic. Nu o dată m-am uitat la el, nu o dată și nu numai de zece ori l-am văzut venind și stând aici... Oamenii vorbeau și ei... Și cum e tânăr și ușuratic, nu-i de mirare că-l bănuiesc de gânduri nu prea curate. Eu unul, cerul mi-e martor, nu cred! Pun capul că tot ce se zice nu-s decât vorbe-n vânt. Dar vezi tu, de ce să vorbească?... Limba oamenilor n-o poți lega, ochii nu-i acoperi. Se uită și vorbesc. Ești tânără, ai văzut puține, ușor poți crede în orice făgăduială.

— Dar el nu-mi făgăduiește nimic, îl întrerupse Marysia îmbujorată și uluită.

— Nu-ți făgăduiește nimic?... Atunci ce vrea?... Ține minte că el e mare boier, bogat, umblat. Ce ești tu pentru el?... O jucărie. Inima se obișnuiește. Iată și acum: lipsește și ți-e greu.

— Din alte motive...

— Poate și din altele, poate și din acesta. Clătină blând din cap. De căsătorit cu tine nu se căsătorește. Atunci de ce!...

Marysia își plecă privirile.

— Eu nici nu m-am gândit la asta. E plăcut să stai de vorbă cu el. A călătorit mult, a văzut multe. Povestește frumos...

— Să-i povestească alteia. De ce te-a ales tocmai pe tine?

— Fiindcă... zice... că-i plac.

— Cum să nu-i placi? Că doar nu-i orb.

— N-am crezut că și tu, unchiule, o să vezi ceva rău în asta.

Vraciu se apăra cu mâinile.

— Ferească sfântul! Nu-i nici un rău, dar n-are rost. Pe tine te pune rău cu oamenii, se face multă tevatură și nu folosește nimănui. Nu-s împotriva lui. Nu. Dar dacă ar fi chiar om de treabă, porumbițo, nu te-ar arunca el așa, în gura lumii, nu ți-ar suci capul, n-ar sta aici ca o stană de piatră.

— Eu... eu nu-l pot pofti afară, încerca să se apere Marysia.

— Nici nu trebuie. Dacă vrei să asculți de un sfat bun, sincer, nu te mai întinde cu el la vorbă. Și n-o să mai stea pe capul tău. Nu vrei să asculți, eu n-am ce face.

Marysia căzu pe gânduri. Înțelegea foarte bine că sfatul vraciului e și binevoitor și înțelept. În fond, mai devreme sau mai târziu, într-un fel sau altul, cunoștința ei cu domnul Leszek tot ar trebui să ia sfârșit. Ori îi vine alt capriciu, ori se însoară. Și gata. Tărăgănarea nu duce la nimic. Cu cât va dura mai mult, cu atât îi va fi mai greu să se despartă, cu atât mai dureros va fi dorul. Iată, n-a venit câteva zile și viața ei a devenit un coșmar... Pe de altă parte, oare n-ar prefera ani de suferință în

schimbul fericirii pe care i-o oferă cele câteva luni în care îl poate vedea, îl poate privi în ochi și-i poate asculta vocea?...

Amintirea celei mai scurte fericiri rămâne în suflet pentru totdeauna, până la moarte. Are ea dreptul să renunțe la această comoară? E mai bine să renunțe de teama suferinței și să trăiască cu pustiul acela searbăd și sterp în suflet?...

Vraciul e un om bun și înțelept, dar dacă se înșeală de data aceasta?

— Am să mă gândesc la sfatul tău, unchiule Antoni, spuse în cele din urmă pe un ton grav. Am să mă gândesc, deși poate n-o să mai fie nevoie, fiindcă nu cred să mai vină pe aici.

Și într-adevăr, zilele treceau, dar pe tânărul Czyński nu-l mai văzuse nimeni prin împrejurimi.

În schimb bârfa era în floare. Asprimea Domniei-sale era dezaprobată de unii și laudată de alții. Toate opiniile însă coincideau în două puncte: primul era convingerea că Zenon Wojdyłło va sfârși rău, al doilea – credința că principala vinovată este Marysia.

Chiar și cei care până nu de mult o întâmpinau cu căldură acum încercau să treacă pe lângă ea, prefăcându-se că n-o văd. Alții, în schimb, își spuneau opiniile cu voce tare, în orice împrejurare, fără să facă economie de cuvinte pipărate. Și nici măcar nu erau oameni răi sau înăcriți. Pur și simplu se obișnuiseră cu anumite norme ale vieții din orașel și orice se depărta de la aceste norme devenea în ochii lor demn de condamnat. O fată sărmană care umblă cu un tânăr bogat nu poate spera să se căsătorească cu el, atunci ce speră?...

Această logică era împărtășită cu precădere de cei care-l laudau mai cu zel pe curelar pentru izgonirea din casa părintească a fiului trândav și scandalagiu. Dacă până la vârsta asta nu s-a făcut om, atunci nimic nu-l mai ajută. Nu și-a ascultat tatăl și mama, să simtă acum pe pielea lui. Să plece în lume și să nu mai facă de rușine o familie cumsecade.

Se vede însă că Zenon nu avea de gând să plece. Ce-i drept dispăruse undeva în prima zi, dar a doua zi s-a întors, confirmând prin purtarea sa cele mai pesimiste bănuieli și previziuni. S-a îmbătat criță la cârciuma lui Judka, a băut toți banii pe care-i dăduse taică-su de drum, pe urmă, până noaptea târziu, a făcut scandal pe uliță strigând că dă foc casei părintești, că-i împușcă pe toți Czyńskii și-i sfărâmă capul dezmațatei ăleia de Marysia.

Ca urmare, s-a luat de un polițist, sfâșiindu-i buzunarul, și

dus cu forța la post, a spart geamurile și a stricat mobilierul. I-au pus cătușe și l-au ținut o zi și o noapte la arest, pe urmă i-au încheiat proces-verbal, care trebuia să-l trimită în judecată și să-i dea o pedeapsă de vreo două luni.

Eliberat temporar, Zenon a dispărut din nou din orășel, dar se spunea că se învârte pe undeva prin apropiere.

Evenimentele acestea n-au zguduit numai opinia publică din orășel. S-a aflat de ele și la Ludwikowo. Doamna Czyska a trimis imediat un flăcău la curelar și i-a comunicat că deși consideră dreaptă pedeapsa aplicată lui Zenon, din dorința de a împiedica rostogolirea lui în mocirlă, a hotărât să reînnoiască vechile comenzi și speră că domnul Wojdyłło își va ierta fiul.

Curelarul era însă un om aspru. A mulțumit pentru comenzi, dar a declarat că el nu-și schimbă hotărârea și că nu mai vrea să-l vadă în fața ochilor pe fiul denaturat. Nu s-a lăsat convins.

— Uite, îi spunea doamna Czyska soțului. Uite care-i atitudinea unui tată față de copii, dacă tatăl are principii și caracter.

Domnul Stanislaw s-a prefăcut că n-a înțeles aluzia și a mormăit ceva pe sub mustață, adâncindu-se în lectură. În schimb, doamna Eleonora a ajuns la convingerea că din toată afacerea aceasta putea trage anumite foloase pedagogice în ceea ce-l privea pe Leszek și s-a apucat să redacteze o amplă scrisoare adresată unicului său fiu, relatându-i exact lucrurile și însoțindu-le cu numeroase apostrofe didacticiste.

Dacă ar fi primit-o, scrisoarea aceasta ar fi avut o influență moralizatoare asupra lui Leszek. Din păcate, în timp ce această capodoperă a vocației pedagogice a mamei se afla în vagonul poștal al trenului ce gonia spre Varșovia, destinatarul se întorcea de pe o parte pe alta în vagonul de dormit al unui tren cu direcția Ludwikowo.

Se întorcea de pe o parte, pe alta și nu putea adormi fiindcă avea muștrări de conștiință care nu puteau fi înșelate de nici un pretext și de nici un subterfugiu. Firește, la unchiul său se plictisea ca un mops în șifonier, dar nu din motive obiective. Societatea era numeroasă, plăcută și veselă, distracțiile variate și nesfârșite, femeile frumoase, bucătăria excelentă, vremea superbă. Cauza plictiselii era în el însuși. Pur și simplu îi era dor.

Era o prostie și o neseriozitate ca lui, om matur, cu judecată sănătoasă, să-i fie dor de blonda aceea din prăvălie ca unui licean după o domnișoară de pension, să-i fie dor în pofida celei mai insistente autopersuasiuni, a celei mai irezistibile

argumentări, în pofida voinței și hotărârilor sale. Plecase cu hotărârea nestrămutată de a scăpa de sentimentele acelea nesăbuite, de a se smulge din hățișul de treburi mărunte și dezgustătoare, rezultate din aceste sentimente. Dar abia își începuse călătoria că l-au și năpădit alte gânduri, l-au încolțit, l-au asaltat și n-a mai avut liniște și odihnă.

În loc să simtă repulsie, căzuse într-o stare de tristețe, de sentimentalism, de duioșie. Imaginația îi oferea numai scene fantastice, în care o vedea pe Marysia plângând în brațele aceluși cavaler impostor, Sobek, altădată o vedea batjocorită și umilită de gloată, sau plecând într-o direcție necunoscută... într-un paltonaș ponosit, cu o pălărioară ridicolă de provincie și cu tot avutul ei adunat într-o valijoară jerpelită.

Imaginea fusese atât de clară, încât se speriasse. A sărit din pat, s-a îmbrăcat, și-a împachetat lucrurile, a poruncit să fie trezit șoferul ca să-l ducă la Varșovia. Unchiului i-a lăsat o scrisoare cu explicația că și-a adus aminte de o afacere deosebit de importantă și de urgentă.

La Varșovia, până la plecarea trenului mai avea două ore. Mergând fără nici un rost pe Marszalkowska, s-a oprit în fața vitrinei unui giuvaiergiu. Fără să vrea privirile i s-au oprit asupra unui inel superb de platină cu safire de un albastru deschis.

Aceasta e culoarea ochilor ei, constată cu duioșie și, fără să mai stea pe gânduri, intră în magazin.

Inelul nu era prea scump, dar îl costă tot restul de bani care-i mai rămăsese după cumpărarea biletului de tren.

Cum nu putea să adoarmă, scoase cutia din buzunarul pardesiului și privi inelul. Până acum nu-i făcuse Marysiei nici cel mai neînsemnat cadou. Era îndoielnic dacă ea ar fi primit ceva.

— Ar fi primit, îl străfulgera un gând, dacă ar fi fost un inel de logodnă.

Și deodată simți că inima își grăbise pulsațiile, întinse mâna în care ținea inelul privind scânteierile nestematelor.

— Acesta este inelul meu de logodnă, spuse cu voce tare.

Își înalță capul și privi amenințător prin compartiment, de parcă ar fi așteptat împotrivirea cuiva. Compartimentul era însă gol, pereții tăceau, numai perdelele se legănau ușor în ritmul trenului.

Îl cuprinse o liniște plăcută, asemănătoare somnului. Acum știa, acum nu mai exista nici o îndoială. Da, se va căsători cu

ea. Va fi a lui, va fi alături de el pentru totdeauna. S-a sfârșit cu dorul, s-a sfârșit cu neliniștea, cu îndoielile și suferințele.

Să-i spună nebunie cine o vrea! Dar îi vor spune așa numai cei care nu știu ce nebunie, ce nebunie disperată e lupta împotriva iubirii!

Ce crimă e! Are omul dreptul să-și smulgă din piept cel mai bun, cel mai nobil și cel mai frumos sentiment? Cine știe, poate singurul sentiment care ne justifică existența, care reprezintă bogăția sufletului nostru?... Să-l calci în picioare, să-l distrugi, să te lezezi de el?... În numele cărei rațiuni?... Ca să obții prețuirea oamenilor? Ce prostie! Să renunți pentru alții la tine, să renunți la ce-i mai important în tine, la propria-ți fericire?!

Era perfect conștient de greutățile și piedicile care se vor ridica în calea lui. Nu se amăgea nici o clipă că va obține acordul părinților pentru această căsătorie. Nu se îndoia că vor face totul ca să-i zădărnicească planurile. Opinia publică, toate cunoștințele și rudele se vor mobiliza împotriva Marysiei. Trebuie să fie pregătit pentru o luptă îndârjită.

Nu se temea însă de luptă. Dimpotrivă. Îl incita gândul că se va ridica singur împotriva tuturor în apărarea fericirii lui și a Marysiei, că va înlătura toate piedicile, va rezista tuturor atacurilor, că va învinge, fiindcă trebuie să învingă.

În mintea lui se și contura planul bătăliei. Își imagina tot arsenalul de arme și de șiretlicuri pe care-l vor folosi împotriva lui. Vor fi amenințări cu ruperea relațiilor, avertizări că va fi dezmoștenit sau chiar va fi dezmoștenit, glume răutăcioase și calomnii josnice, scene și scandaluri, crize și leșinuri, rugăminți și presiuni. Și totul va începe cu tăierea fondurilor. Cu relațiile lor, părinții lui îl vor pune ușor în imposibilitatea de a-și găsi vreo slujbă.

Asta trebuie avut în vedere, își spuse.

Nu-i nimic mai ușor decât să te arunci în luptă cu viziera ridicată și să pierzi. Aici nu e vorba numai de a lupta, ci de a câștiga. Trebuie să rămână în picioare. Ce-i drept, ar putea să-și vândă pe ascuns lucrurile personale și să fugă cu Marysia undeva la capătul pământului. Ea e obișnuită cu sărăcia. Iar el se va obișnui. E tânăr, va găsi undeva de lucru. Dar o asemenea fugă nu i-ar da nici o satisfacție, dimpotrivă, i-ar știrbi din fericirea cucerită. De aceea trebuia exclusă de la bun început.

Avea suficient simț practic ca să excludă donchișotismul care-l ispitea adeseori, când era vorba de lucruri importante.

De cea se hotărî și acum să acționeze prudent, prevăzător și în cea mai mare taină.

Deocamdată nu voia să-și bată capul cu strategia pe care urma s-o adopte. Era atât de încântat de descoperirea adevăratelor sale dorințe, atât de fericit de hotărârea luată, încât toate celelalte probleme trebuiau să scadă, să se micșoreze, să-și piardă însemnătatea.

Apariția lui Leszek radios, plin de bună dispoziție a stârnit senzație la Ludwikowo. În primul rând nu se așteptau să vină, în al doilea rând, prea vizibilă era schimbarea lui. Dispăruseră fără urmă iritarea lui, violența reacțiilor, indiferența față de treburile casei și ale averii, plictiseala.

— Ce s-a întâmplat cu tine, Leszek? întreba mulțumită doamna Eleonora.

— M-am schimbat, mamă. Sunt pur și simplu alt om.

— Sunt curioasă dacă această faza prielnică e și de durată.

— Da, sigur. Zâmbea misterios. Am impresia că e ultima fază a evoluției mele. Vedeti, am meditat îndelung și am ajuns la concluzia că e timpul să mă stabilizez, să mă apuc de lucru, de ordonarea vieții mele și așa mai departe.

Uimit, domnul Czyński își ridică privirile de pe ziar.

— Asta înseamnă că intenționezi să te ocupi de fabrică?

— Și nu te înșeli, tată.

— Atunci trebuie să-i trimit unchiului o depeșă de mulțumire. Ai întâlnit la ei pe cineva care te-a schimbat într-atât? Se pare că erau acolo multe persoane.

— Ah, da, foarte multe. Adevărată aglomerație. Dădu afirmativ din cap și adăugă după o clipă: iar în aglomerația aceea m-am întâlnit... pe mine.

— A... Și, ce impresie ți-a făcut această întâlnire?

— La început destul de neplăcută. Am auzit multe observații critice pertinente. În cele din urmă m-am convins că am de-a face cu un om care știe ce vrea. Amândoi am fost foarte mulțumiți de această constatare.

Doamna Eleonora s-a aplecat și l-a sărutat pe frunte.

— Vă felicităm pe amândoi și cu această ocazie și pe noi.

— Mulțumesc, mamă. Merit aceste felicitări mai mult decât îți închipui tu, răspunse grav.

Această convorbire a avut loc seara după cină și-i umpluse pe doamna și pe domnul Czyński cu cele mai roze speranțe. Nu mică le-a fost însă mirarea când, a doua zi dimineața, întrebat dacă domnișorul mai doarme, servitorul le-a comunicat:

— Domnișorul a poruncit să i se aducă motocicleta a plecat în direcția Radoliszki.

Capitolul XI

Părintele Pelka era un bărbat în vârstă. Dormea puțin și se trezea devreme. Anumite tulburări ale aparatului digestiv îl făceau să se simtă groaznic pe nemâncate. De aceea, în zilele de lucru clopotul anunța slujba de dimineață înainte de șapte, iar la șapte părintele Pelka ieșea în fața altarului.

Ca să ajungă la slujbă, Marysia trebuia să se trezească la șase și din cauza aceasta era cam nedormită. Reculegerea în biserică îi aducea însă alinare, așa că de câteva zile nu lipsise de la nici o slujbă. Îngenunchea într-un colț după amvon și se ruga fierbinte să i se ierte păcatele, să scape de tristețea și de necazurile care s-au abătut asupra ei, să cunoască și ea bucuria iar omul pe care-l iubește – fericirea.

Orga cânta acele ciudate melodii bisericesti în care nu era nici tristețe, nici veselie, ci doar liniștea neobișnuită și atotputernică a lucrurilor veșnice, o liniște cum pare să se reverse din cer în nopțile înstelate.

Liniștea aceasta umplea toată biserica, încremenea în statuile albe ale apostolilor și prorocilor, se risipea în contururile șterse ale icoanelor înnegrite, răsună în cuvintele de marmură ale rugilor latine, ce veneau dinspre altar, și umplea sufletele chinuite ale credincioșilor care căutau aici liniștea.

Marysia ieșea din biserică amețită parcă de această seninătate nepământească, liniștită și împăcată cu soarta. Nu îndrăznea să pătrundă cu gândul revelațiile din ceasurile de contemplare. Nici n-ar fi putut. Dar cât de clar simțea acea adiere a veșniciei, care-i insufla ei, o față mică și sărmană, uitată de toți și de care nimeni nu avea nevoie, încrederea că undeva are un ocrotitor mare și puternic și un aliat ai cărui ochi buni o privesc nevăzuți, dar văd totul.

În fiecare zi ieșea cu impresia ciudată că în curând se va întâmpla ceva, că totul se va schimba, că o fericire neașteptată se va revărsa asupra ei. Iar convingerea aceasta era atât de puternică, încât în dimineața aceea, când, întorcându-se de la biserică, l-a zărit pe domnul Leszek în fața prăvăliei, nici măcar nu s-a mirat. Numai că nu-și putuse stăpâni bucuria.

— Ați venit, repeta cu vocea tremurândă, ați venit... Dacă

mai era capabilă să observe ceva în stare aceea de surescitare, atunci domnul Leszek i se părea grav de concentrat. S-a rușinat când i-a sărutat, mâna în plină stradă, de față cu oamenii.

Abia au ajuns înăuntru că i-a luat mâna și privind-o în ochi i-a spus:

— Niciodată n-am iubit pe cineva cum te iubesc pe tine. Nu pot trăi fără tine. Vrei să fii soția mea?

Marysia simți că i se înmoaie genunchii și i se învârteste capul.

— Ce... ce... spuneiți?... se bâlbâi.

— Te rog, Marysia, să accepti să-mi fii soție.

— Dar... e imposibil! țipă aproape.

— De ce-i imposibil?

— Vă rog să vă gândiți! Și-a smuls mâinile din strânsoarea lui. Dumneavoastră glumiți!

Leszek își încruntă sprâncenele.

— Nu mă crezi?

— Nu, nu! Vă cred, dar v-ați gândit... O, Doamne! Ce s-ar întâmpla! Părinții dumneavoastră... Oamenii din orașel... V-ar ponegri, v-ar otrăvi viața... Iar pe mine m-ar sfâșia...

Czyński confirmă cu o mișcare a capului.

— De acord. Am prevăzut totul. Știu că ne așteaptă multe, poate foarte multe neplăceri, șicane, insulte. Dar având de ales între toate acestea și renunțarea la tine, sunt gata de orice. Dintr-un motiv foarte simplu: te iubesc. Iar dacă tu nu înțelegi acest lucru, atunci se vede că m-am înșelat în privința sentimentelor tale, iar tu nu mă iubești deloc.

L-a privit cu reproș.

— Eu?... Eu nu vă iubesc?...

— Marysia!

A luat-o în brațe și a acoperit-o cu sărutări. Vigoarea și forța cu care o strângea o imobilizaseră pe Marysia. Nu putea și nici nu voia să se apere. În clipa aceea era nespus de fericită. Ar fi jurat că de la începutul lumii, nici o fată nu cunoscuse atâta fericire.

Dacă a existat vreodată în gândul ei și cel mai mărunț reproș la adresa lui Leszek, acum nu mai rămăsese nici urmă din el. Firește, nu credea că proiectul căsătoriei se va realiza. Era imposibil. Dar chiar și numai hotărârea lui, fără îndoială sinceră, chiar și numai dorința lui, faptul că s-a învins pe el însuși și a făcut așa ceva pentru ea, demonstra noblețea lui, profunzimea sentimentelor, generozitatea firii lui. Dacă ar fi fost întrebată

acum dacă poate exista un om mai presus decât el, ar fi negat cu conștiința curată.

S-a înfrânt pe el însuși, pentru că trebuia să-și înfrângă mândria, convingerea că cele mai bogate și mai frumoase fete oftează după el, că cele mai bune case îl vor de ginere, că puțini îi sunt deopotrivă sub aspectul numelui, averii, instruirii. Doar atâta îi plăcea să se laude, în treacăt parcă, cu numele unor prieteni cu titluri și vorbea cu atâta dispreț despre oamenii din orășel.

Și deodată vrea s-o ia de soție. Pe ea care în acest orășel ridiculizat era o venetică, o orfană săracă, fără familie, fără prieteni, în afara vraciului de la moară, fără un bănuț. E drept că în comparație cu alte fete din Radoliszki e mai instruită și poate altfel educată datorită mamei ei. Dar educația, instruirea și comportarea ei n-ar distona în mediul lui?...

Tatăl ei, pe care îl pierduse când avea numai câțiva ani, se pare că fusese medic, tatăl vitreg, pe care-l iubise ca pe un tată adevărat și-i spunea tata, fusese doar conductor silvic, slujbaș modest pe o moșie, iar mama se trăgea, ce-i drept, dintr-o familie cunoscută, dar aici lumea o știa învățătoare săracă, de muzică și de limbi străine, apoi doar croitoreasă.

Oare asemenea oameni ca familia Czyński, oamenii din sferele în care se acordă mai multă atenție originii și genealogiei decât în sferele aristocrației veritabile, ar putea să se împace cu gândul că fiul lor încheie o asemenea căsătorie?...

Revenindu-și după primele emoții, Marysia începu să-i vorbească lui Leszek exact despre aceste lucruri. El o asculta atent, n-a întrerupt-o, dar când a terminat, a întrebat-o:

— Și ce-i cu asta?... Schimbă cu ceva faptul că ne iubim?...

— Nu, nu-l pot schimba. Eu vă voi iubi întotdeauna, numai pe dumneavoastră, până la moarte! șopti.

— Dar se vede că pentru tine asta nu-i suficient ca să lupti, să suporti neplăceri și necazuri.

Scutură din cap.

— O, nu! Nu-i vorba de mine! Eu aș suporta orice sacrificiu, orice înjosire. Dar tu...

— Ce-i cu mine? întrebă aproape furios.

— Tu... Te va face nefericit, te va dezgusta, te va doborî!...

Sări în picioare, disperat.

— Maryska! Maryska! Cum nu ți-e rușine?! Mă jighești! Cum poți să nu crezi în forțele mele?!...

— Nu-i asta, se împotrivi Marysia. Eu cred, dar nu am dreptul

să te expun la toate acestea. Nu vreau să-ți fiu povară. Și așa sunt foarte, foarte fericită...

— O, asta-i foarte frumos. Ești fericită. La mine însă nu te gândești! Poftim?... Eu pot să rămân nefericit, pentru că ție ti s-a năzărit că-mi poți fi povară! Ar trebui să-ți fie rușine! O fată atât de inteligentă și atât de chibzuită să spună asemenea absurdități! Și în definitiv cine te-a împuternicit să-mi hotărăști tu soarta?... Ea nu are dreptul să mă expună! Dar eu cred că am acest drept!... Eu vreau, eu trebuie, și gata! Tu crezi că sunt chiar atât de neajutorat, că trebuie neapărat să fiu dependent de părinți? Nu-i lumea destul de mare ca să încăpem și noi? Crezi că în caz de război cu familia, dacă ne-am sătura de război, n-am putea pleca în altă parte?... Nu-ți fie teamă! Nu mă cunoști îndeajuns. Nu sunt dintre cei cărora să le sufle cineva în ciorbă. Ai să vezi! De altfel n-avem despre ce vorbi. Hotărârea a fost luată și gata!

Zâmbi și o strânse din nou la pieptul lui.

— Cel puțin nu-mi îngreuna tu lupta, lupta pentru fericirea mea și a ta, pentru fericirea noastră... Altfel înnebunesc și-mi trag un glonte în cap!

— Leszek! Scumpul, iubitul meu. Își strângea brațele în jurul gâtului lui.

— Ai să vezi, Marysienka mea, că vom fi cea mai fericită pereche din lume.

— Da, da.

Se lipea de el. Nu mai era în stare să gândească, să protesteze, să se împotrivescă. Îl credea. Îi spulberase îndoielile cu înflăcărea și voința lui.

Leszek scoase din buzunar cutiuța și îi arătă inelul cu safire.

— Iată semnul meu ocrotitor, spuse vesel punându-i inelul pe deget. Să ții minte că ești proprietatea mea indivizibilă.

— Cât e de frumos!

— Pietrele acestea au culoarea ochilor tăi.

Privi îndelung inelul, apoi spuse cu uimire și cu solemnitate în voce:

— Înseamnă că sunt... logodită?

— Da, iubito, ești logodnica mea.

— Logodnică... repetă și adăugă cu tristețe: Dar eu nu-ți pot oferi un inel... Nu am. Ultimul inel, al mamei, a fost vândut pentru a acoperi... cheltuielile de înmormântare. Era tot cu safire, dar mama ținea foarte mult la el, cu toate că era ieftin și mult mai modest decât acesta. În ochii ei se iviră lacrimi.

— Nu te mai gândi la lucruri triste, îi spuse. Iar eu și fără inel de logodnă nu voi putea uita că sunt de-acum sclav, cel mai fericit sclav, care nu-și dorește deloc eliberarea.

— Doamne! Doamne! șoptea. Mi se-nvârte capul. Totul a venit atât de repede...

Leszek izbucni în râs.

— O, nu cred că atât de repede. Ne cunoaștem de doi ani.

— Da, dar puteam eu să-mi închipui că se va termina în felul acesta!

— Se termină în cel mai bun fel care poate fi imaginat.

— Nu mă pot convinge că nu e vis, că e realitate. Și... serios... mi-e frică.

— De ce ți-e frică, Marysienka?

— Că... știu eu, că totul se va spulbera, va dispărea, că ceva ne va despărți.

O luă de mână.

— Se-nțelege, comoara mea, că deocamdată trebuie păstrat maximum de prudentă, trebuie preîntâmpinată orice intrigă. Trebuie să păstrăm totul în secret. Nimeni dar absolut nimeni nu trebuie să afle de logodna noastră, Mi-am făcut un plan. Când voi finaliza acest plan atunci țac-pac, ne cununăm, faptul e împlinit și nu ne mai pot face nimic, chiar de s-ar da peste cap. Dar ține minte tăcere!

Marysia se porni pe râs.

— Eu și așa n-aș spune nimănui. Ar râde toți de mine, nu m-ar crede. Și apoi îți închipui că eu am cui să mă destăinui?... Poate numai unchiului Antoni...

— Vraciului de la moară?... Nu, nu-i spune nici lui. Bine?

— Promit.

Și Marysia și-a ținut promisiunea, cu toate că în aceeași zi dezvăluirea adevărului ar fi scutit-o de multe neplăceri.

Neplăcerile au început odată cu venirea doamnei Szkopkova la prăvălie. Femeie cumsecade, doamna Szkopkova s-a lăsat antrenată de atmosfera ce domnea în Radoliszki. Găsindu-l pe Leszek în prăvălie, s-a așezat demonstrativ în spatele tejghelei lăsând să se înțeleagă că nu va pleca atât de repede. Îndată ce tânărul Czyński a plecat, a început supărată:

— N-ai pic de măsură! Ți-ai pierdut mințile, fetițo! Asta ți-e mulțumirea pentru grija și pentru pâinea care ți-am dat-o!

— Doamne sfinte! Marysia o privea rugător. Dar ce rău v-am făcut?

— Ce rău? răbufni doamna Szkopkova. Tot orașelul începe

să mă arate cu degetul că permit asemenea lucruri! Ce rău?... În prăvălia mea să se întâmple așa ceva!...

— Ce se întâmplă?!

— Scandal public! Da, da, scandal! Rușine! De asta te-am crescut eu? De asta te-am îngrijit, ca să mă bălăcărească lumea?!... Ce caută domnișorul ăsta aici, donjuanul ăsta, craiul ăsta?...

Marysia tăcea. Doamna Szkopkowa făcu o pauză și își răspunse singură la întrebare:

— Îți spun eu ce caută! Îți spun eu! Umblă după cinstea ta! Asta e! Vrea să facă din tine ibovnica lui! Iar tu, proasto, îți mai dai ochii peste cap și-l ademenești pe împielitutul ăsta spre pierzania ta, spre dezonoarea ta. Știi ce te-așteaptă dacă te lași ispitită?... Viață amarnică și moarte groaznică, iar după moarte osândă veșnică!... Dacă n-ai minte, ascultă-mă pe mine, femeie bătrână! Ce crezi tu că eu dau așa din meliță? Pentru plăcerea mea?... Nici dușmanilor mei nu le doresc așa plăcere. Mie mi se rupe inima. Vine la mine una cum e Kropidłowska și mă ia, că eu n-am ochi, că eu nu văd, că aia, cum îi zice, motocicleta-i în fața prăvăliei. Că de ce-o îndemn eu pe fată la dezmaț și la păcat?... Eu atunci îi zic: Să am iertare, dragă doamnă Kropidłowska, dar nu-i treaba matală ce și cum! Iar dacă vrei să știi adevărul, uite că aluatul crește în blid, se revarsă, și dumneata vrei să mă duc la prăvălie?... Atunci ea: Ai grijă, stimată doamnă Szkopek, să nu-ți crească aluatul prea mult că poate-i crește și fetei altceva!... Când am auzit asta am crezut că m-apucă damblaua. Din cauza ta! Așa-mi răsplătești tu bunătatea și bunăvoința... Orice flendură îmi scoate ochii cu tine... La bătrânețe...

Doamna Szkopkowa se înduioșă și începu să se smiorcăie.

Marysia îi luă mâna și vru să i-o sărute, dar se vede că femeia era supărată de-a binelea, fiindcă își smulse mâna și spuse:

— N-ajunge să-ți ceri iertare!

— Doamnă, dar de ce trebuie să-mi cer iertare? îndrăzni Marysia.

— De... de ce? Doamna Szkopkowa era uluită.

— Da. Oamenii, sau una ca doamna Kropidłowska, văd în fiecare lucru ceva rău. Iar aici nu e nimic rău. Îl judecați greșit pe domnul Czyński. El nu are deloc asemenea intenții. E un om foarte generos și cinstit.

— Nu bagă mâna în buzunarul nimănui, o întrerupse

supărată doamna Szkopkova, dar dacă-i vorba de o fată, toți bărbații sunt porci.

— Tocmai că nu-i așa. Poate alții. Nu știu, dar el nu-i așa.

— Ai caș la gură, asta e! Iar eu îți spun: Dă-l pe ușă afară, dacă ții la cinstea ta. La cinstea ta și la ocrotirea mea, accentuă ea.

— Cum să-l dau afară? Să-i spun că-i interzic să mai vină la prăvălie?

— Chiar așa.

— Atunci el ar putea răspunde că nu e prăvălia mea, că în prăvălie poate intra oricine.

— Poate intra dar nu poate ședea la taifas.

— Și ce se va întâmpla dacă se va supăra? Dacă familia Czyński va înceta să se mai aprovizioneze de la noi, cum au făcut cu Domnia-sa?

Doamna Szkopkova se întunecă. De asta se temea și ea, iar argumentul oferit de Marysia, deși nu era sincer, venise la timp și își făcu efectul.

— Ei, murmură. Așa nu se poate. De ce încerci să mă îmbrobodești? Știi tu cum să scapi de el!

— Învățați-mă cum, se încăpățâna Marysia.

— Atunci o să te-nvăț, încheie discuția doamna Szkopkova, hotărându-se să ceară sfatul părintelui.

Între timp, zilele treceau, dar nu era nici una fără ca tânărul inginer să nu treacă măcar pentru o jumătate de oră pe la Marysia. Doar că stătea mai puțin în prăvălie decât înainte. Mai puțin, pentru că avea mai puțin timp liber. Spre satisfacția părinților se apucase de lucru la fabrică. Făcuse cunoștință cu contabilitatea, cu administrația, cu producția, cu modul de obținere a materiei prime și cu desfacerea. Socotea, își lua notițe, în discuțiile cu părinții oferi în trecere câteva proiecte de reorganizare pertinente și rezonabile.

Tatăl îl lauda deschis, iar mama tăcea, ceea ce la ea însemna și mai mult. Într-o după-amiază îl întrebă:

— Leszek, tu chiar ai de gând să ne oferi un ajutor sistematic în conducerea fabricii?

— Da, mamă. Dădu afirmativ din cap. Dar cu anumite condiții.

— Ce condiții?

— Mamă, eu vreau să mă stabilizez.

— În ce fel?

— Simplu. Vreau să cunosc cadrul muncii mele, al

competenței mele, într-un cuvânt să am o funcție bine delimitată.

Doamna Eleonora îl privi cu o oarecare uimire.

— Ești fiul nostru.

— E o fericire pentru mine – zâmbi făcând o plecăciune – dar asta nu-mi precizează atribuțiile. Vezi, mamă, mie îmi plac situațiile clare. Foarte clare. Chiar și sub aspect juridic. Până acum am luat din buzunarul vostru mai mult decât am câștigat. De aici înainte vreau să lucrez și să am un salariu. Un salariu permanent. Nu vă cer să-mi dați conducerea deplină, dar, să zicem, încredințați-mi conducerea producției.

— Nici acum nu te împiedică nimic să...

— Ba da. Puteți să mă socotiți un om ciudat, dar eu nu pot, nu vreau și... nu voi lucra altfel. Știu foarte bine ce-mi vei spune, mamă. Îmi vei spune că sunt urmașul vostru, că toate vor fi cândva ale mele și că ar fi ridicol să mă angajez la firma părinților mei. Vedeți însă că pentru fericirea mea, pentru liniștea sufletului meu și pentru a fi satisfăcut de mine însumi am nevoie de independență. Trebuie să am munca mea, funcția mea și banii mei. Aceasta este condiția mea!

Domnul Czyński făcu un semn nelămurit cu mâna.

— O condiție cam ciudată, dar în definitiv nu văd nici un motiv pentru a o socoti absurdă.

— Ce nevoie ai de așa ceva? Întrebă scurt doamna Eleonora privind scrutător în ochii fiului.

— Nu-ți ajunge, mamă, dacă-ți spun că e vorba de aspirația spre independență?

— Independența poate fi foarte rău folosită.

— Firește. Dar puteți să vă luați măsuri de securitate. Spre exemplu, dacă se constată că nu-mi îndeplinesc bine obligațiile, că scade calitatea sau cantitatea producției, că apar deficiențe în organizare, că se înregistrează pierderi din vina mea, aveți dreptul să mă concediați.

Domnul Czyński râse.

— Vorbești de parcă ar trebui să încheiem un contract.

— De ce nu? Leszek se prefăcu mirat. Situațiile clare ușurează relațiile. Vreau să fiu un simplu angajat, așa ca domnul Gawlicki sau Slupek. Ei au contracte. În aceste contracte sunt prevăzute salariile, locuința și primele. Nu văd rațiunea pentru care mi-ați refuza un astfel de contract.

Se lăsă tăcere. Leszek simțea că îndată o să audă din gura mamei întrebarea: Ce nevoie ai de așa ceva?... Tuși și continuă:

— Pot fi un lucrător corect și cinstit numai în cazul în care știu că mi-am asumat niște obligații prin contract. Altfel îmi va fi ușor să-mi aduc aminte că sunt fiul proprietarilor și că în cele din urmă îmi vor trece cu vederea neglijența sau indolența. Ar trebui să vă bucurați că doresc să mă înham benevol.

— Bine, răspuse doamna Eleonora gânditoare. O să medităm asupra acestei chestiuni.

— Vă mulțumesc. Leszek se ridică, îi sărută mamei mâna își sărută tatăl pe frunte și ieși.

Părea destins, vesel, dar în sufletul lui tremura la gândul că mama îi va ghici intențiile și se va opune categoric. De aceea, ca să înlăture orice suspiciune, a început să viziteze conacele din împrejurimi, ba chiar vecinii mai îndepărtați, iar la întoarcere povestea noutăți, bârfe, acordând o atenție deosebită descrierii laudative a diferitelor domnișoare. Asta trebuia să facă asupra părinților impresia că stabilizarea pe care o dorea era legată de niște planuri matrimoniale și că vizitele acelea au ca scop găsirea unei candidate pentru a-i fi soție.

De la Ludwikowo la Radoliszki ducea un drum bătut. Adăugând însă vreo zece kilometri, se putea ajunge la orașel mergând spre Bozyszki și Wickuny. Împingând cât mai departe măsurile de precauție, Leszek folosea acum numai acest drum. Doar când avea de făcut anumite cumpărături pornea direct spre Radoliszki. Iar atunci gonia ca un nebun ca să mai smulgă un sfert de oră pentru a sta mai mult de vorbă cu Marysia.

Din cauza ocupațiilor sale din fabrică, acum dispunea de timp mai mult după-amiază. De aceea se întâlnea deseori în prăvălie cu vraciul Antoni Kosiba de la moară, îi era cam teamă de bărbosul acela cu ochi triști și cu umeri uriași. Era convins că vraciul îl privește cu neîncredere sau chiar amenințător, cu toate că Marysia îl asigură că e cel mai bun om sub soare.

— Poate că nu prea are încredere în tine, spunea. Dar e vina ta. Dacă mi-ai permite să-i spun de logodna noastră, sunt convinsă că te-ar îndrăgi imediat.

— Prefer prudența. Zâmbi. Iar pentru manifestările lui de simpatie mai am răbdare. Atâta pagubă!

Marysia îl privi cu reproș.

— Leszek, nu-i frumos să râzi de cel mai generos om și de un mare prieten al meu.

— Iartă-mă, iubito, dar mi se pare că nu-i cel mai bun loc în care să-ți depozitezi sentimentele. Poate că acest vraci este

întruchiparea onestității, poate că știe și vindecă, ceea ce nu prea cred, dar e un simplu țăran. La ce-ți folosește prietenia cu un astfel de om simplu?

Marysia scutură din cap.

— La ce-mi folosește?... Vezi, Leszek, tu ai părinți și nu știi ce înseamnă să fii orfan. Să nu ai pe nimeni, absolut pe nimeni. Atunci orice mână întinsă spre noi, fie ea oricât de muncită, acoperită cu cea mai bățătorită piele, e o comoară, o mare comoară. O comoară de neprețuit. Tu asta nu înțelegi!

— Ba înțeleg, Marysienka, înțeleg. Leszek se rușina. Și să mă ia toți dracii dacă n-o să-l răsplătesc... Doar eu îl simpatizez.

Marysia i-a povestit ce i-a promis vraciul când se temea că-și pierde slujba la doamna Szkopkova.

— Acum vezi ce suflet are? Încheie.

Leszek era emoționat.

— Da. O bunătate ieșită din comun! Dar nici noi nu vom fi mai prejos. Numai să reușesc eu, și omul acesta va primi la Ludwikowo o casă ca lumea, și o rentă viageră. Iar la prima întâlnire îi dau ceva bani.

Marysia izbucni în râs.

— Tu nu-l cunoști. El nu primește bani. În general vindecă pe gratis. Apoi spunea că e un simplu țăran. Uite, închipuie-ți că eu am serioase îndoieli.

— Și de ce?

— Știi că se pare că el cunoaște franceza?

— Ei, poate a fost emigrant. Mulți țărani se duc după lucru în Franța.

— Nu! îl contrazise ea. Dacă ar fi așa, ar ști să vorbească franțuzește. Dar el a citit, și încă versuri. Numai, te rog, să nu te trădezi că știi.

— De ce?

— Pentru că numai amintirea acestui lucru face asupra lui o impresie teribilă.

— Adică tu crezi că e un intelectual, care se ascunde sub haine țărănești?

— Nu știu dacă se ascunde. Aș jura că un om ca el nu putea săvârși nimic condamnabil, care să-l oblighe să se ascundă. Dar este inteligent. Fii atent la expresia ochilor lui, la anumite mișcări, la felul de a vorbi. Poate că nu-i decât o părere, dar când stau de vorbă cu el am impresia că din punct de vedere intelectual e mult mai presus decât mine.

— Există și țărani inteligenți, observă Leszek și căzu pe

gânduri. Apoi strigă: Știu! E o metodă foarte simplă. Putem verifica foarte ușor și constatăm dacă e intelectual sau țăran. Numai să-l încolțim cu abilitate.

— Leszek, pentru nimic în lume eu nu vreau...

— Știu, știu! Nici eu nu am asemenea intenții. Nici nu mă gândesc să mă amestec în taina lui, dacă există vreuna. E vorba numai de a constata. Te asigur că nici nu-și va da seama.

— Totuna. Marysia luă o înfățișare nemulțumita. Nu-i frumos.

— Cum vrei. Eu pot trăi și fără asta, căzu de acord Leszek.

Căzu de acord doar aparent, fiindcă el se hotărâse să încerce cu prima ocazie. Avea o fire pasionată după dezlegarea misterelor. Când era mic îl citise pe Karl May, apoi citise povestirile senzaționale ale lui Conan Doyle. Chiar și simplele rebusuri îl captivau.

Modul care-i venise în minte, într-adevăr, nu era complicat. În discuția cu el trebuiau folosite cuvinte, pe care un simplu țăran nu le poate înțelege. Dacă va înțelege sensul frazei sau al întrebării, aceasta va fi o dovada evidentă că nu este ceea ce vrea să pară. Abia atunci ar putea avansa în cercetarea cauzelor...

Într-una din zilele următoare, mergând la Radoliszki pe drumul ocolit, l-a întâlnit pe vraci. A oprit motocicleta, l-a salutat și arătând spre mănunchiul de ierburi adunate de prin șanțurile de la marginea drumului, l-a întrebat:

— La ce boli ajută, domnule Kosiba?

— Asta-i angelică, ajută la inimă, a răspuns vraciul politicoș dar rece.

Ca să-i creeze o dispoziție mai bună și să-l atragă într-o discuție mai lungă, Leszek glumi:

— Dar nu știți care-i cel mai bun leac în dragoste?

Vraciul își ridică privirile și spuse apăsător:

— În dragoste cel mai bun leac, domnule, e cinstea.

Și-a scos căciula și a pornit mai departe.

Leszek a rămas o clipă nemișcat, surprins de răspunsul la care nu se așteptase, apoi, bănuind ce voise să spună vraciul, mormăi:

— Nu i se poate nega *l'esprit d'apropos*.

Când a ajuns în orășel, i-a povestit Marysiei de întâlnire și a adăugat:

— Trebuie să recunosc că m-a pus în încurcătură, deși nu meritam un asemenea tratament.

— Dar el nu știe asta, observă ea.

— Exact. Și al dracului m-am chinuit să nu-i trântesc tot adevărul. În general secretul acesta mă chinuie. Cu multă plăcere aş trâmbița peste tot știrea logodnei noastre. Dar încă n-am voie. N-am voie. Graba mi-ar încurca rău planurile.

De aceea se străduia să nu trezească curiozitatea nimănui, nici la Ludwikowo, nici la Radoliszki, cu vizitele sale. Uneori lăsa motocicleta în fața cârciumii sau în curte la negustorul de cai Glazer, iar ia prăvălie se ducea pe jos. Nu atrăgea chiar așa atenția.

Se vede că la Ludwikowo nu mai ajungeau alte bârfe, fiindcă părinții nu ziceau nimic, dimpotrivă, priveau cu ochi buni munca fiului lor la fabrică. Nu reveneau la discuția hotărâtoare, nu insista nici Leszek, de teamă ca părinții să nu vadă în nerăbdarea lui alte impulsuri.

Într-o vineri s-a întâlnit din nou cu vraciul Kosiba. De astă dată în prăvălie. Bătrânul vorbea cu Marysia iar când a intrat Leszek, pe fața lui mare și bărboasă mai stăruiau urmele unui zâmbet. Se vede că era bine dispus și Leszek se hotărî să folosească prilejul pentru experiența lui. L-a salutat cu căldură și l-a întrebat în treacăt:

— Dumneavoastră sunteți din Regat, nu vă e dor după locurile acelea?

— N-am lăsat pe nimeni acolo, așa că nu mi-e dor.

— Ciudat. Eu sunt încă prea tânăr și nu am experiență, dar am auzit de la cei mai în vârstă că în străinătate sufereau de nostalgie. Dumneavoastră nu?

— De ce? Vraciul clipi din gene.

— De nostalgie, repetă dezinvolt Leszek.

— Nu. Scutură din cap. Doar e același pământ, nu e străinătate.

Leszek nu era încă edificat și observă:

— Ei, da, însă oamenii sunt alții, alte obiceiuri. Nu-i așa de ușor să te aclimatizezi.

Vraciul ridică din umeri.

— Am umblat prin toată țara. Casa mea e peste tot și nicăieri.

Nici asta nu-l mulțumi însă pe Leszek. Vraciul putea să deducă sensul cuvântului din context. Întrebarea trebuia construită cu mai multă precizie.

— Și aici sunt oameni care țin la dumneavoastră, spuse. Am auzit de multe ori. Aveți clientelă numeroasă?

Kosiba confirmă cu o mișcare a capului.

— Da. Mai ales primăvara și iarna. Vara se îmbolnăvesc mai puțin.

Lui Leszek inima îi bătu mai puternic. Acum era aproape sigur că bănuielile Marysiei erau întemeiate. Totuși mai adăugă:

— Ați face avere, dacă nu ați avea aspirații filantropice.

Vraciul însă ori nu-și dădea seama că e examinat, ori îi era indiferent că i se întind capcane, fiindcă zâmbi blajin.

— Asta nu-i filantropie, spuse. Îmi place să ajut oamenii suferinzi, iar de avere... n-am nevoie. Dumneavoastră, om bogat, vă vine greu să înțelegeți.

— De ce?

— Fiindcă bogăția e înșelătoare. Bogăția se câștigă pentru a sluji la ceva. Când însă ai obținut-o, ea înăbușă totul și-l pune pe om să-i slujească.

— Adică din mijloc devine scop?

— Da, da.

— Pornind de la acest principiu e primejdios să posezi ceva, fiindcă poți deveni sclavul propriei proprietăți.

— Sigur că da, conveni cu blândețe vraciul, dar numai dacă omul nu înțelege acest lucru, dacă se lasă înșelat.

Marysia asculta tăcută convorbirea și ghicise că Leszek o începuse pentru a-și verifica bănuielile. Acum nu se mai îndoia că avea dreptate. Vraciul Antoni Kosiba nu era un simplu țăran. Trebuie să fi obținut la vremea lui o educație aleasă, ori să fi fost în societatea unor oameni instruiți. La aceeași concluzie ajunsese și Leszek.

După plecarea vraciului i-a spus:

— Știi că dă de gândit?! Omul acesta gândește abstract, raționează logic și cunoaște sensul unor cuvinte pe care oamenii simpli nu le folosesc niciodată. Pun capul că la mijloc e un mister.

— Ei, vezi?!

— Nu despre asta e vorba acum, continuă Leszek. Cel mai mult mă uimește alt aspect al problemei. Omul acesta este înzestrat, fără îndoială, cu o mare inteligență. Să presupunem că din motive necunoscute s-a hotărât să ia înfățișarea unui simplu țăran. Trebuie să fi ținut la acest lucru, de vreme ce trăiește consecvent ca un țăran, se îmbracă și se exprimă ca un țăran. Și deodată se lasă atras într-o conversație în care îmi permite să constat că e un om instruit!... Asta e de neînțeles! Cum se poate? A făcut atâtea ca să fie luat drept un om simplu, a făcut totul, și se lasă atras într-o cursă atât de vizibilă! Ceva

nu se leagă. S-ar părea că nu-l mai preocupă continuarea mascaradei. Fir-ar să fie! Mă pasionează taina asta. Marysia îl luă de mână.

— Vezi cât ești de rău? Doar mi-ai promis că nu te vei ocupa de asta. Nu te-aș ierta niciodată dacă din cauza ta și, bineînțeles, și a mea, unchiul Antoni ar avea neplăceri.

— Fii liniștită, iubito! La așa ceva nu se va ajunge. Chiar dacă descopăr ceva, va fi taina noastră. Și apoi avem noi timp să ne ocupăm de treburile altora? Iubito! Cum rămâne cu jurnalul tău?

Îi promisese că-i aduce jurnalul ei, abandonat, ce-i drept, de trei ani, dar care reprezenta cronică vieții ei încă din copilărie.

I-a dat un volum gros, legat în pânză.

— Vreau să-l citești, îi spuse îmbujorându-se. Dar te rog să nu râzi de mine. Am fost cândva foarte prostuță și... nu știu dacă cu vremea am devenit mai deșteaptă.

— Ești cea mai deșteaptă fată pe care am văzut-o, o asigură el patetic. Cea mai bună dovadă că m-ai ales pe mine.

— Dacă aceasta-i măsura deșteptăciunii, apoi tu ți-ai dat un prost certificat alegând un nimic ca mine.

— Acest nimic este totul pentru mine.

În aceeași seară, culcându-se în pat, Leszek deschise jurnalul la pagina întâi și citi:

— „Mă cheamă Maria Jolanta Wilczur. Am zece ani. Primul meu tată nu mai trăiește, iar cu cel de-al doilea tată și cu mama locuim în cantonul nostru drag, chiar în mijlocul uriașilor Codri ai Odrynului...”

Scrisul strâmb și neformat se înlănțuia în cuvinte obișnuite; cuvinte simple, cuvinte modeste, se așterneau în linii vălurite, acopereau pagină după pagină.

Fără voie, zâmbetul îi apărea pe buze și ochii i se umezeau citind aceste file, cele mai dragi de pe lume, care îi destăinuiau, zi de zi, lună de lună, an de an, bucurii mărunte, dar atât de emoționante, sufletul luminos, atât de curat, de simțitor, de sensibil, file care-i permiteau să-i însoțească copilăria, adolescența, să și le apropie și să dorească și mai mult ca nimic să nu-i despartă.

Capitolul XII

Începuseră să cadă primele frunze roșii de arțar. Era început

de toamnă, o toamnă caldă, liniștită, însorită. În zilele de lucru, plugurile ieșeau la câmp, iar pe drum treceau căruțe încărcate cu saci grei, dar duminica era pustiu peste tot. Numai greierii cântau și câte o pasăre se ridica de pe miriște într-un zbor lin, ori vreun iepure bine hrănit trecea drumul în fugă.

Huruitul puternic al motorului sfâșia liniștea după-amiezii. Motocicleta trecu de drumul ce ducea la moară și coti pe un drumeag lateral mărginit de tufișuri. Tânărul Czyński mergea repede, dar era un șofer excelent și Marysia, care se cam temuse la primele excursii, acum se simțea în siguranță pe șaua din spate. Doar la cotituri se ținea mai strâns de însoțitorul ei.

Drumul ducea spre pădurea de pe lângă Wickuny. De obicei, după masă, Marysia ieșea pe șosea, în afara orașului, și se întâlneau departe de ochii lumii. Rareori întâlneau pe cineva pe aici, dar nici atunci Marysia nu trebuia să se teamă că ar putea fi recunoscută. Salopeta verde și ochelarii o făceau dă nerecunoscut. Până la pădure erau vreo șase kilometri și acolo își petreceau ei timpul până seara, când Leszek o ducea pe Marysia la Radoliszki, apoi se întorcea pe ocolite la Ludwikowo.

Prudența era necesară, fiindcă gurile rele ar fi sfâșiat-o dacă s-ar fi aflat că se duce în pădure numai cu tânărul inginer.

În duminica aceea, ajutând-o să-și încheie salopeta, Leszek îi spuse:

— Aceasta e ultima noastră zi conspirativă.

În vocea lui era ceva ciudat.

— De ce ultima? întrebă Marysia.

— Pentru că mâine anunțăm tuturor logodna noastră.

Marysia încremeni.

— Ce spui tu, Leszek?! șopti.

O cuprinse spaima la gândul ce avea să se întâmple. Firește, avea încredere în logodnicul său. O încredere nemărginită. Cu toate acestea, undeva în adâncuri, în subconștient, mai stăruia o îndoială potolită și tristă. Prefera să nu se gândească la viitor. Prezentul era atât de frumos, încât i se părea că orice s-ar întâmpla ar fi mai rău.

— Urcă, iubito, o zorea Leszek, astăzi avem nevoie de mult timp ca să plănuim totul.

Se urcă tăcută în șa. Întotdeauna adierea aerului o amețea puțin, dar astăzi se simțea aproape năucită. Nu bănuia că s-ar putea întâmpla atât de repede, nu știuse de ce depindea deconspirarea logodnei lor. Nu știuse și nu putuse afla, fiindcă

Leszek, după o analiză profundă a situației, hotărâse să nu-i împărtășească nici ei planurile lui.

Ieri însă încheiase pregătirile și acum avea în buzunar cel mai legal contract posibil. Documentul conținea un acord pe trei ani între părinți și fiu. În baza contractului, tânărul Czyński devenea șeful producției la fabrică, cu un salariu, ce-i drept, nu prea mare, dar absolut suficient.

Obținerea acestui acord al părinților, nu era un gest prea frumos. A trebuit să facă uz de un viclesug, dar tocmai pentru că nu era un viclesug cu care putea să se laude, preferase să nu-i vorbească Marysiei de el. Se temea, și nu fără motive, că fata ar fi fost gata să se împotrivească și să refuze să beneficieze de avantajele astfel obținute.

Personal, Leszek nu era încântat de mașinațiile sale, dar nici nu-și făcea prea multe scrupule. În fond era o luptă pentru existență, o luptă pentru propria-i fericire și pentru fericirea fetei iubite. Trebuia să-și asigure atuurile necesare, așa că și le-a asigurat. Trebuia să-și lipsească părinții de mijloace agresive și i-a lipsit.

Luni, așa și plănuise, îi va înștiința că a hotărât irevocabil, să se căsătorească cu Marysia. Atunci, firește, vor înțelege de ce a ținut atât de mult la acest contract.

— Da, le va spune, e adevărat. Am prevăzut că veți încerca să-mi împiedicați căsătoria, am prevăzut că punând prejudecățile voastre de castă mai presus de fericirea fiului vostru, veți încerca să mă determinați să-mi schimb hotărârea. De aceea nu văd rațiunea pentru care eu ar fi trebuit să renunț de la bun început la mijloacele mele de apărare, în fond nu am săvârșit nici un abuz. Va trebui să-mi plătiți salariul timp de trei ani, dar nu degeaba. În schimbul unei munci cinstite și conștiincioase. Iar acum aveți de ales: ori vă împăcați cu situația, o cunoașteți pe viitoarea mea soție și o acceptați ca pe un nou membru al familiei, ori mă scoateți și pe mine din familie.

Știa foarte bine că părinții nu vor ceda imediat. Știa că va ploua cu rugăminți și cu amenințări, că vor fi lacrimi și supărări, că se putea ajunge într-adevăr la ruperea relațiilor și la un război deschis. Dar în acest caz nu mai avea ce face.

În adâncul sufletului nutrea încă speranța că în cele din urmă va reuși să obțină acordul lor. Numai dacă ar vrea s-o cunoască pe Marysia. Era convins că farmecul ei, inteligența ei, bunătatea ei și toate calitățile pe care nu le-a întâlnit la atâtea

alte fete vor reuși să-i convingă pe părinți.

În orice caz era pregătit pentru orice și în funcție de felul în care părinții vor primi știrea de mâine, își făcea și el planurile de viitor.

În orice situație, de mâine Marysia trebuia să renunțe la slujba de la prăvălie. Dacă părinții vor fi de acord cu hotărârea fiului, se va muta imediat la Ludwikowo. Dacă nu, până la cununie va trebui să plece la Vilnius. Leszek pregătise și acolo totul. Ar locui o lună la familia lui Wacek Korczyński. Wacek fusese coleg de școală cu Leszek, iar doamna Korczynska, care ținea foarte mult la Leszek, ar fi primit-o cu toată căldura pe logodnica lui.

Mai rămânea de discutat cu Marysia problemele privitoare la plecarea ei și la despărțirea de tutorele de până acum. Orice s-ar zice, Marysia era încă minoră, iar una ca Szkopkova, cu toate că Leszek nu lua în serios o asemenea eventualitate, putea să le facă greutăți. În afară de aceasta, în cazul plecării la Vilnius, apărea și problema delicată a banilor. Nu știa dacă Marysia, care sigur nu avea bani, va fi de acord să primească suma necesară de la el. Nu ar fi de fapt o sumă mare. Doamna Korczynska s-ar ocupa personal de completarea garderobei Marysiei. Problemele financiare le-ar reglementa mai târziu. Din fericire, pentru Wacek, un avocat care câștiga foarte bine, asemenea cheltuieli mărunte nici nu contau.

Leszek se gândea la toate acestea pe drum. Marysia, care ședea în spatele lui, era și ea dusă pe gânduri. Ca de obicei duminica, drumul era pustiu. Abia lângă pod au întâlnit o căruță trasă de un căluț. Calul s-a speriat de motocicletă și a sărit într-o parte. Căruțașul, probabil beat, în loc să strângă hățurile, a sărit în șanț. Pasagerul s-a luat după el. Norii de praf au învăluit această imagine, pe care n-au admirat-o decât o secundă. Leszek nici n-a oprit, numai Marysiei i se păruse o clipă că pasagerul din căruță era cineva cunoscut.

Și nu se înșelase: pasagerul era Zenon Wojdyłło. Când motocicleta dispăru la cotitură în norii de praf, Zenon se ridică din șanț și, amenințând cu pumnul, bolborosi câteva înjurături suculente, cu atât mai suculente, cu cât era într-adevăr beat.

Dar nici Marysia, nici Leszek nu-l auziră. Drumul se lărgea și intra într-o pădure bătrână cu copaci înalți.

Au ajuns într-o poieniță unde și-au întins mica lor tabără. Tot banchetul consta din niște fructe și câteva pachete de ciocolată. Au lăsat totul lângă motocicleta ascunsă în tufișuri și,

prinzându-se de mâini, au pornit spre marginea unei zănoage. Aici se așezau întotdeauna. Zănoaga era adâncă, cu pereții abrupti, jos curgea un pârâiaș întunecat. Adeseori, șezând aici tăcuți, vedeau cum vin căprioarele la adăpat. Astăzi însă vorbeau, iar ecoul vocilor, trebuie să le fi speriat.

— Iubita mea, îi spunea Leszek, s-a terminat cu necazurile noastre. Peste o lună ne cununăm. Îmi închipui ce mină va face preotul când ne vom duce să dăm știrile! Ei, el și alții! O să fie o adevărată senzație!

Își frecă palmele, dar rămase mirat uitându-se la Marysia.

— Te îngrijorează ceva?

— Vezi tu, oftă ea, pentru mine nu va fi un lucru prea plăcut. Îți poți ușor închipui ce vor spune oamenii.

— Ce pot să spună?

— Că mă mărit cu tine pentru carieră... pentru bani, pentru poziția ta, că fac o afacere bună, că am reușit să pun mâna pe un asemenea soț...

Leszek se înroși.

— Astea sunt prostii! Cum poți să crezi așa ceva?

— Știi și tu foarte bine că așa vor spune.

— Atunci am să le spun, izbucni el, că sunt niște proști. Vor să măsoare totul cu măsura lor mizeră. Dar să se țină departe de tine! Departe! N-ai teamă, sunt în stare să-mi apăr soția. Chiar de-ar veni diavolul în persoană! Dacă își are locul aici un cuvânt atât de urât ca afacere, atunci numai eu fac o afacere bună căsătorindu-mă cu tine. Da, pentru că fără tine, n-aș putea trăi. Și nici n-aș vrea. Iar tu te-ai căsători cu mine chiar de n-aș avea un ban, chiar dacă m-ar chema Pârțolină și aș fi un simplu muncitor. Sunt gata să jur!

Marysia se lipi de el.

— Și n-ai jura strâmb. Cu siguranță că aș prefera să fii sărac.

— Dar eu, iubito, sunt sărac. Nu am nimic. Totul aparține părinților mei și depinde de fantezia lor. Eu nu am decât o slujbă la Ludwikowo. Un salariu și un mic apartament. Asta-i tot. Așa că vezi, nu faci nici o carieră. Cea mai mare comoară a mea vei fi tu... O comoară pe care n-o voi da nimănui...

Se uita cu încântare la capul ei aplecat, la strălucirile aurii ale soarelui în părul ei lins, la profilul ei delicat.

— Tu nici nu știi, îi spunea, cât ești de frumoasă. Doar am văzut mii de femei. Mii. Am văzut frumusețile acelea celebre după care lumea e înnebunită, diferite stele de cinema și altele. Nici una nu s-ar putea compara cu tine. Și în orice caz nici una

nu are atâta farmec. Tu nu știi că fiecare mișcare a ta, fiecare zâmbet, fiecare privire e o operă de artă. Au știut să te prețuiască până și în acest târg păcătos! Dar să vezi când am să te introduc în înalta societate! O să-și piardă toți mințile! Ascultă-mă! Cei mai renumiți pictori se vor întrece să-ți facă portretul. Revistele ilustrate îți vor publica fotografiile...

— O, Doamne! râse ea. Cum poți să exagerezi.

— Nu exagerez deloc! Ai să vezi și tu. Iar eu voi umbla mândru ca un rege. Știu că e vanitate, dar se pare că toți bărbații au acest defect. Se bucură și sunt plini de mândrie că au femeii pentru care sunt invidiați.

Marysia scutură din cap.

— Chiar dacă s-ar găsi unii care să vadă în mine vreo frumusețe, tot ar fi prea puțin ca să te poată invidia. Mă cuprinde frica la gândul că mă voi compromite prin lipsa de maniere, de educație, prin prostie.

— Maryska!

— Așa este. Îți închipui că cunoștințele tale vor uita că am fost fată în prăvălia doamnei Szkopkova? Vor fi cu toți cu ochii pe mine, pentru că sunt o cenușăreasă, o găsculiță provincială. Nu reușesc să mă mișc printre ai tăi, să vorbesc cu ei. Sunt lipsită de instruire. Ce-i drept, mama avea intenții să mă pregătească pentru bacalaureat, dar după câte știi eu nu am bacalaureatul. Te însori cu o fată simplă.

În vocea ei răsuna tristețea. Leszek o prinse delicat de mână și o întrebă:

— Spune-mi, Marysia, tu chiar mă consideri un găgăuță naiv și lipsit de simț critic?

— Dar de unde! protestă ea.

— Consideri că sunt mai prejos decât rudele și cunoștințele mele sub aspectul pretențiilor și al calității criteriilor? Pentru că așa s-ar putea înțelege din cele spuse de tine. Eu, cel din urmă prost, te iau de soție, văzând în tine niște calități pe care tu nu le ai, și abia ei îmi pot deschide ochii.

— Nu, Leszek, negă ea hotărâtă. Tu privești însă lacunele mele cu îngăduință pentru că mă iubești.

— Te vor iubi și ei.

— Să dea Domnul.

— Iar lacunele tale sunt închipuiri. Le-aș dori tuturor fetelor să fie atât de distinsă ca tine, să aibă atâta inteligență nativă și atâta delicatețe a simțurilor. În ceea ce privește manierele, sunt convins că îți le vei însuși fără cea mai mică greutate, iar de

instruit te vei putea instrui cât dorești. Dar nu prea mult, fiindcă n-aș vrea să am o soție mult mai deșteaptă decât mine.

— De asta să nu te temi, râse Marysia.

— De asta mă tem cel mai mult. Luă o înfățișare gravă. Știi când m-am convins că Marysienka mea e o înțeleaptă?

— Nu știu.

— Atunci când nu mi-ai spus nici un cuvânt despre toate scandalurile acelea din târg. Doar puteam să bănuiesc că acel Sobek care ți-a luat apărarea avea niște drepturi asupra ta. Tu însă ai judecat corect: N-am să mă explic în fața lui Leszek, fiindcă dacă a fost în stare de o bănuială atât de josnică, nu merită nici o explicație.

Marysia nu-și amintea să fi judecat atunci în felul acesta, dar nu l-a contrazis.

— N-am vrut să te amestec în treburile acelea neplăcute, spuse ea.

— Asta-i rău. Cine să te apere dacă nu eu?

Stătu o clipă pe gânduri apoi adăugă:

— Trebuie să trec într-o zi pe la poștă, să-i strâng mâna celui Sobek. E drept, e o obrăznicie din partea lui că îndrăznește să te iubească, dar a procedat ca un bărbat cinstit.

Soarele coborâse mult. De obicei la vremea asta se pregăteau de întoarcere, astăzi însă mai aveau multe lucruri de discutat. Au stabilit că a doua zi Marysia o va înștiința pe doamna Szkopkova despre logodna sa și că nu va mai lucra în prăvălia ei.

— Mai spune-i, propuse Leszek, că dacă se consideră frustrată, îi înapoiezi cheltuielile pe care le pretinde.

— Tu n-o cunoști – răspuse Marysia. Ea nu pretinde nimic, pentru că i-am muncit. S-ar supăra de moarte numai dacă aș aminti de așa ceva. E o femeie foarte generoasă. Mă tem însă de altceva: nu va crede că ne-am logodit.

— Eu cred că am să vin în jurul prânzului așa că va auzi și de la mine. Oricum, să ai lucrurile împachetate.

— Leszek, iubitul meu, ce am făcut eu să merit atâta fericire?!

Leszek o cuprinse și o îmbrățișă cu dragoste. Simțea o bucurie nemărginită pentru această fată, pentru această fată minunată, care nu are pe nimeni apropiat pe lume, el este și va fi totul. Și se mira de el însuși. Doar de atâtea ori ținuse în brațe diferite femei, dar nu simțise pentru ele nimic în afară de dorința de posedare. Atunci de ce față de această fetiță, pe

care o dorea mai mult decât orice pe lume, chiar și dorința era altfel, plină de dragoste statornică, de evlavie parcă. Cândva, în primele luni după ce se cunoscuseră, o privea și pe ea ca pe toate celelalte. Dacă atunci ar fi fost singură cu el... Nimic nu l-ar fi împiedicat să săvârșească o greșeală cumplită.

— Slavă cerului că nu s-a întâmplat așa, își spuse.

S-au plimbat încă multă vreme prin pădure și aproape se întunecase, când s-au hotărât să se întoarcă. O bucată de drum, plină de hârtoape și de rădăcini, au mers încet. De altfel n-aveau de ce se teme, Leszek cunoștea drumul ca pe propriul buzunar, cunoștea fiecare șleau, fiecare piatră, fiecare cotitură. Ar fi ajuns la șosea și cu ochii închiși, la lumina farului puteau goși însă zdravăn. Cel puțin așa credeau ei.

În clipa în care motocicletă ieșea din pădure, iar huruitul ei umplea câmpul adormit până la șosea, la una dintre cotiturile drumeagului se zări umbra unui bărbat.

Ex-seminaristul aștepta de mult. Dormise câteva ore în șanț și-i era teamă că în vremea asta motocicletă trecuse înapoi spre șosea. Din fericire neliniștea lui era lipsită de temeii. Dinspre pădure se apropia huruitul motorului. Uneori, în locurile mai ridicate ale drumului, lumina farului desprindea din tufișurile negre străfulgerări de verdeață stridentă.

— Acum nu-mi mai scapă ei, mormăia Zenon.

De o săptămână bea de stingea. Cerșise de la o mătușă din Swiciany câteva zeci de zlotți, și întorcându-se la Radoliszki, mai pe jos, mai cu vreo căruță de ocazie, nu scăpa nici o cârciumă, nici o bodegă. Se întorcea ca să-i mai ceară o dată iertare tatălui, dar cum nu credea că o va obține, de disperare, bea până își pierdea cunoștința. Când a văzut după-amiază motocicletă lui Czyński și i-a recunoscut pe cei doi, pe autorii izgonirii lui din casă, în mintea lui de bețiv s-a înfiripat brutal ura și dorința de răzbunare.

— Acum or să-mi plătească pentru toate necazurile, își spunea.

Știa că trebuiau să se întoarcă pe aici, că nu exista alt drum. S-a așezat în șanț, după cotitură, și a așteptat.

Capul îi mai vâjâia și se mai clătina, dar de îndată ce auzi motocicletă apropiindu-se începu să acționeze repede și organizat. Calculase totul exact. Chiar după această cotitură, drumul urca într-o pantă destul de accentuată, iar Czyński trebuia să accelereze și o va face cu îndrăzneală, fiindcă urma o curbă destul de lină.

Când va zări obstacolul neașteptat, imediat după curbă, va fi prea târziu să mai frâneze și nu va avea cum să evite accidentul.

Zenon își pregătise din timp materialul pentru obstacol. Două trunchiuri putrezite, destul de groase, pe care le găsisese în tufișuri și o grămadă de pietre, de care nu era lipsă prin șanțuri.

Acum le urcă în drum și le așează de-a curmezișul. Trecerea era complet blocată și nici nu putea fi vorba de a ocoli obstacolul. Pe ambele părți ale drumului erau șanțuri adânci, iar marginile lor exterioare erau mult mai înalte decât cele interioare. Acoperite cu tufișuri dese, formau parcă doi pereți de o parte și de alta a drumului.

Nu era încă întuneric de tot, așa că Zenon își mai privi o dată opera cu o satisfacție sumbră. Tocmai voia să plece spre șosea, când îi trecu prin minte că ascunzându-se în tufișuri, lângă baricadă, putea urmări fără teamă rezultatul răzbunării sale.

— Cel puțin să văd cum își frâng gâtul, spuse zâmbind. Alunecă de câteva ori pe marginea șanțului, dar în cele din urmă ajunse sus, depărtă crengile tufișurilor și se cuibări comod sub ele. Punctul de observație era excelent ales. Nu-i rămânea decât să stea liniștit și să aștepte, iar după ce se vor răsturna să iasă în șosea și să pornească spre oraș. Nimeni nu va putea dovedi că el a pus obstacolul, nimeni nu l-a văzut pe aici, iar țăranul cu care venise s-a dus spre Oszmiana. Și nici nu știa pe cine a dus. Iar pe cei doi îi pot găsi abia dimineața. Pe drumul ăsta nu trecea nimeni noaptea, nu era ca pe șosea, pe unde trec căruțele la trenul de dimineață sau după căramidă la Ludwikowo.

— Sigur, pot să apară unele bănuieli, își spunea Zenon. Nu o dată i-am amenințat. Dar nu vor găsi dovezi împotriva mea. Iar eu am să mă răzbun... Și o să mai am și spectacol... Așa ceva nu se întâmplă în orice zi!...

Minutele se scurgeau și lui i se păreau ore. Huruitul motorului se apropia, devenea tot mai puternic. Nu-i despărțea mai mult de trei kilometri de accidentul iminent.

— Doar dacă-l previne vreun diavol îi trecu lui Zenon prin cap.

Dar nimic nu l-a prevenit pe Czyński. Dimpotrivă. A constatat că se face destul de frig și că Marysia poate răci. Cum după pod drumul era mult mai bun a accelerat zdravăn.

Snopul de lumină albă se înfîșea în întuneric, îl despica în două făcându-i drum. Încă două curbe, după a doua, un deal

destul de înclinat și ajung în șosea. Leszek se gândea la ziua de mâine, la discuția decisivă cu părinții, la felul în care le-o va prezenta pe Marysia, la marea lui fericire, la serile pe care le vor petrece împreună, la diminețile în care se vor trezi pentru a se convinge a mia oară că fericirea lor nu este un vis, ci realitate... Se gândea la o masă cu două tacâmuri, la ea, veselă, radioasă și luminoasă umblând prin casa lui, prin casa lor...

Si deodată zări...

Înainte ca gândul să poată străbate creierul, înainte de a înțelege că aceasta înseamnă moarte, a frânat instinctiv, și-a coborât fulgerător picioarele și a înfipt călcâiele în drumul ce alerga sub roți. Cauciucurile au scârțâit, pe ambele părți au țâșnit două fântâni de pietriș și răsună bubuitul surd al unei lovituri puternice.

Pe urmă totul a amuțit.

Spectacolul fusese într-adevăr nemaipomenit, iar lui Zenon nu-i scăpase nici o fărâamă, nici o fracțiune de secundă. A văzut motocicleta ieșind de după cotitură, a văzut efortul disperat al motociclistului, a văzut clipa în care motocicleta a izbit obstacolul și cele două trupuri azvârlite înalt în văzduh.

Pe urmă s-a așternut liniștea.

Înțelegea cu o claritate ciudată tot ce se întâmplase. Era atât de treaz, de parcă n-ar fi pus niciodată o picătură de alcool în gură. S-a răzbunat. Zac acolo în drum, morți, ori răniți mortal. S-a răzbunat și nu simțea nimic, sau mai degrabă simțea în el un gol imens. Și liniștea aceasta ciudată și surdă.

Coborî în drum. În partea stângă, departe de obstacol, zăcea motocicleta. Zenon aprinse un chibrit. Era o grămadă de fier încolăcit. Porni mai departe și aprinse alt chibrit.

Zăceau aproape unul lângă altul. Ea fusese aruncată mai departe. Zenon se aplecă asupra lui. Avea mâinile și picioarele răsfirate în dezordine, capul aplecat pe umăr. Arăta ca un manechin moale. Partea de jos a feței era zdrobită, din gura larg deschisă îi curgea sânge. Avea ochii închiși.

Doi pași mai încolo zăcea ea. Zăcea cu fața la pământ, cu brațele adunate, parcă plângea, parcă s-ar fi întins singură aci, ca să plângă în liniște, parcă se întinsese cum se întind toate femeile când plâng. Pe ea nu se cunoștea nimic. Zenon mai aprinse un chibrit și se aplecă asupra Marysiei, ca să-i privească fața dintr-o parte. Atunci a zărit o pată de sânge în păr.

Se uită în urmă. I se păruse că Czyński gemea. Trebuie să fi fost o iluzie. Băgă chibriturile în buzunar și porni înainte.

Fără să-și dea seama, mergea tot mai repede. În capul lui se petrecea ceva ciudat. Simțea că încolțește în el un sentiment nou, necunoscut, un sentiment îngrozitor. Da, se temea, se temea cumplit, dar nu de cei rămași în drum, ci de el însuși, de el însuși în acest pustiu, în întuneric, în conștiința că alături de el, în urma lui, aproape în el mai este cineva, monstruos, înfiorător, groaznic...

— Ucigașul!

Și deodată începu să alerge. Din pieptul sufocat i se smulse un strigăt:

— Ajutor! Ajutor! Ajutor!

Pe șosea se auzea un hurducăit. O să găsească acolo oameni.

— Ajutor! Ajutor! Ucigașul!...

Strigătul se prefăcea în urllet, într-un urllet sălbatic, animalic, într-un schelălăit nearticulat, în care nu mai puteai desluși cuvinte, ci doar o teamă dementțială și o rugămintă disperată.

Capitolul XIII

La moară se culcau seara devreme. Până și femeile, căroră, cu toată truda din timpul zilei, le plăcea să trăncănească până târziu, de le apuca uneori miezul nopții în fața casei, plecaseră la culcare, fiindcă începuseră nopțile răcoroase.

Bătrânul Prokop își spunea rugăciunile în fața icoanelor și bătea cu fruntea în dușumea, cu atât mai zelos cu cât era zi de duminică. Argatul Witalis sforăia de mult în cuhnie. Tânărul Wasil stătea la Antoni Kosiba în căsuță și cânta încet dar iscusit la muzicuță. Cânta și se uita la vraci, care amesteca tăcut, într-o strachină micuță, seu, doftorie și fiere de porc. Prepara o alifie bună împotriva degerăturilor.

Deodată, în liniștea aceea, începu să latre câinele. Gâștele trezite se porniră pe gâgâit.

— Vine cineva la noi, spuse Wasil.

— Vezi cine e, mormăi vraciul.

Wasil șterse muzicuța cu mâneca, o ascunse în buzunar și fără să se grăbească ieși afară. Auzi limpede hurducăit de căruță și vocile amestecate ale unor oameni. Voci multe, să fi fost vreo opt sau zece oameni. Unul alerga înainte, gâfâind de

efort. Când ajunse lângă Wasil și se opri în lumina ce cădea pe fereastră, Wasil făcu un pas înapoi.

— Ce diavol mai e și ăsta?! Întrebă amenințător, ca să-și dea curaj.

Omul cu fața și mâinile pline de sânge și cu o înfățișare de nebun bolborosi răgușit:

— Vraciu!... Ajutor!... Mai trăiesc...

— Cine?

— Mai repede, mai repede! gemu omul. Vraciu! Vraciu!

— Ce s-a-ntâmplat? se auzi din tindă vocea lui Antoni Kosiba.

— Salvează-i! Salvează-i! Salvează-mi și mie sufletul blestemat! Alergă spre el. Mai trăiesc!

Wasil îl privi în ochi și spuse:

— E Zenon al curelarului Wojdylo.

— Ce s-a-ntâmplat? se auzi alături vocea lui Prokop.

— S-au răsturnat cu motocicleta! spuse Zenon scuturat parcă de febră. Mai trăiesc!

Vraciu îl prinse de umeri.

— Cine? Cine omule?!...

În vocea lui răsună disperarea.

Nu mai era nevoie de răspuns. Tocmai se apropia căruța, în ea zăceau întinse două trupuri nemișcate. Din odaie veni în fugă Witalis, veni și femeile și aduseră lumină.

Fața tânărului Czyński, acoperită cu cheaguri de sânge, făcea o impresie groaznică, dar avea ochii deschiși și parcă lucizi. În schimb fața Marysiei, palidă ca o coală de hârtie, semăna cu fața unei moarte. Din părul auriu, de deasupra tâmplei curgea sânge. Aplecat deasupra căruței, vraciu le luă pulsul.

Țăranii povesteau de-a valma:

— Tocmai treceam pe lângă drumul spre Wickuny, când a ieșit ăsta strigând după ajutor. Alergăm noi să vedem ce e, când colo, Doamne iartă, ei zac în drum...

— Nici nu mai suflau.

— Cu motocicleta asta s-au răsturnat. Cineva a lăsat un trunchi în drum, iar ei s-au lovit de el, și...

— Noi ne sfătuiam ce să facem, iar ăsta cade în genunchi și ne sărută mâinile. Ajutați-i, zice, duceți-i în târg la doctor, zice, fiți creștini...

— Noi gata, că doar oameni suntem, dar cum să-i duci până în târg. Că-și dau sufletul, chiar dacă mai trăiesc. Așa că ne-am hotărât să-i aducem aici, la vraci...

— Măcar că și aici e nevoie mai mult de preot...

Antoni Kosiba se întoarse spre ei. Chipul lui așa împietrise, încât semăna mai mult a cadavru decât a om. Numai ochii îi ardeau.

— Singur n-o scot la capăt, spuse. Să alerge cineva după doctor.

— Witalis! strigă Prokop, înhamă calul.

— Nu mai e timp de înhămat, strigă vraciul.

— Dați-mi un cal, mă duc eu, spuse Zenon.

— Scoate-i calul Witalis, încuviință Prokop, iar tu dă de știre și la Ludwikowo că feciorul lor zace aici.

Vraciul și ajunsese în odaie. Cu o mișcare a mâinii mătură toate lucrurile de pe masa cea mare, cu alta curăță lavița. Mâinile îi tremurau, iar pe frunte îi apăruseră broboane de sudoare.

Ieși din nou. Acum dădea dispoziții. Răniții au fost transportați cu băgare de seamă pe brațe în odaia în care Wasil mai aprinsese două lămpi. Olga ațâță focul în sobă. Natałka turna apă în oale. Zonia tăia cu foarfecele mari pânză pentru bandaje.

Afară răsună un tropot violent. Zenon gonea deșelatele spre orașel.

— Își rupe și ăsta gâtul, mormăi Witalis în urma lui. Mai omoară și calul pe întuneric.

— Ce să omoare! răspuse Mielnik neliniștit de prevestirea sumbră. Drumu-i drept, bun.

— Doamne, Doamne, ce nenorocire! repeta bătrâna Agata.

— A trebuit să ispitească duhul rău în zi de sărbătoare, mormăi sentențios un țăran. Să meargă pe motocicletă.

— Asta nu-i păcat, ce păcat să fie? se împotrivi unul mai tânăr.

— Poate că nu-i păcat, dar nici bine nu-i.

— Oameni buni, povestiți tot, așa cum s-a întâmplat, spuse Prokop.

S-au adunat toți în jurul căruței. Au ieșit din odaie și cei ai casei, pesemne poftiți afară de Antoni. Au început să povestească amănunțit. Din când în când, câte unul dintre ascultători se rupea de grup și se uita pe fereastră, împotriva obiceiului său, vraciul uitase să tragă perdelele.

De fapt vraciul nu uitase. Știa însă că nu mai poate pierde nici o clipă. Întâi s-a apucat să-i facă un control Marysiei. Respirația slabă și pulsul abia simțit păreau să indice agonia.

Trebuia stabilit cât mai repede despre ce contuzii era vorba. Rana de deasupra tâmpiei nu putea fi cauza unei stări atât de grave. Era superficială și provenea probabil din contactul, în timpul căderii, cu o piatră ascuțită, care i-a despiciat pielea și a alunecat pe suprafața osoasă. Osul nu era atins. Și pielea de pe mâini și de pe picioare era jupuită în multe locuri, dar oasele erau întregi.

Degetele vraciului palpau repede, dar sistematic, trupul nemișcat al fetei, coastele, claviculele, coloana vertebrală și au revenit la cap. Abia atinse locul în care capul se unea cu gâtul și Marysia tresări o dată, de două, de trei ori...

Acum știa: baza craniului era înfundată.

Dacă n-a fost afectat creierul, o operație imediată o mai putea ajuta. Mai putea... era o speranță neînsemnată... dar era.

Vraciul își șterse cu dosul palmei sudoarea de pe frunte. Privirea lui se opri asupra instrumentelor primitive pe care le folosisse până acum. Își dădea perfect seama că nu va putea face o operație atât de primejdioasă și de grea cu ajutorul lor.

— Toată speranța e în doctor, se gândi cu febrilitate. Să dea Domnul să ajungă la timp.

Între timp, vraciul spăla și pansa rănile Marysiei, apoi se ocupă de Czyński. Tânărul își recăpătase cunoștința și gema tare. După ce-i spălă fața și-l curăță de sânge, constată că are maxilarul fracturat. Mai neplăcută era fractura complicată a brațului stâng. Osul fracturat străpunsese mușchiul și pielea.

Cu câteva tăieturi de cuțit, vraciul înlătură mânăca și se apucă de operație. Din fericire accidentatul leșină de durere. În douăzeci de minute operația era terminată, în orice caz viața lui Czyński nu era în primejdie.

În acest timp Zenon gonia ca un nebun spre oraș. Era cât pe-aci să calce niște femei în fața bisericii și în cele din urmă descălecă în fața casei doctorului Pawlicki.

Medicul nu se culcase încă și își dădu seama imediat ce trebuia să facă. Își trimise sora să telefoneze de la poștă la Ludwikowo, iar el scoase repede din dulap valiza cu instrumente chirurgicale, controlă dacă nu lipsește ceva, mai împachetă diferite medicamente, seringă pentru injecții și bandaje.

Sora se întoarse cu știrea că domnul și doamna Czyński pleacă imediat cu mașina și în cinci minute vor fi în Radoliszki.

— Plec cu ei, hotărî medicul.

— Plecați imediat, luați calul, îl zorea Zenon.

— Ai înnebunit! se revoltă Pawlicki. Să merg călare și încă fără șa? Cu mașina ajung mai repede.

Și avea dreptate. Mașina sosi neașteptat de repede. Speriată, familia Czyński voia să-l întrebe pe Zenon ce și cum s-a întâmplat, dar medicul declară că pentru asta mai au timp.

În mai puțin de cinci minute erau în fața morii. Când au intrat în odaie, vraciul tocmai termina bandajarea capului celui accidentat.

— Trăiește? Fiul meu trăiește?! strigă doamna Czyska.

— Trăiește, doamnă, și n-o să aibă nimic, răspunse vraciul.

— Ce poate ști omul acesta, doctore? Salvează-mi fiul!

— Imediat îi scot zdrențele acestea și-l consult, spuse medicul.

— N-are rost să-l chinuiți. Vă spun eu ce are. Are fractură de maxilar, aici, și fractură a brațului, aici. I-am pus osul la loc.

— Te rog să nu mă deranjezi! strigă doctorul. Cred că știu eu mai bine decât dumneata ce trebuie să fac!

— Aici nu mai e nimic de făcut! susținea cu îndărătnicie vraciul. Ea, domnișoara, trebuie salvată imediat.

— Ce are? întrebă doctorul.

— Osul e înfundat în creier.

— Domnule doctor! gemu doamna Czyska.

Pulsul era absolut mulțumitor.

— Îi fac doar o injecție antitetanos și trebuie dus la spital. Trebuie cât mai repede făcută o radiografie. Și acum s-o consult pe fata aceasta.

Se aplecă asupra Marysiei și încercă să-i găsească pulsul. După o clipă întoarse capul.

— E în agonie, declară.

— Salvați-o, domnule doctor, spuse cu vocea răgușită vraciul.

Medicul ridică din umeri.

— Aici nu se mai poate face nimic. Să-i controlez contuzia... Hâm!... Da... Fractură a bazei craniene.

Trupul nemișcat începu să tresară.

— A fost atinsă și scoarța cerebrală, adăugă. Dovadă tresăririle... Da... Aici nu mai ajută nici o minune. Aveți o oglindă?

Vraciul îi oferi un ciob de oglindă. Doctorul o apropie de gura întredeschisă a accidentatei. Se acoperi cu o ceață ușoară.

— Ei, asta e. Își depărta brațele. Singurul lucru pe care pot să-l fac e să-i administrez o injecție pentru întărirea inimii.

Starea ei însă e disperată.

Deschise valiza plină cu instrumente chirurgicale strălucitoare. Vraciu se uita la ele vrăjit, nu-și putea lua privirile de la ele.

Între timp medicul umplu seringă cu un lichid dens, incolor, extras dintr-o fiolă și-l injectă fetei în antebraț, sub piele.

— Păcat de muncă, mormăi. În orice clipă poate avea loc deznodământul.

Și reveni la Czyński, apucându-se de desfășurarea bandajelor. Vraciu îi atinse brațul.

— Doamnă doctor! Salvați-o!

— Om prost ce ești! Pawlicki se întoarse spre el iritat. Cum s-o salvez?

— E obligația dumneavoastră, îi răspunse Kosiba.

— N-o să mă înveți dumneata care-mi sunt obligațiile. Și-ți mai spun ceva: dacă acest rănit va face o infecție din cauza bandajelor dumitale, intri la zdup. Înțelegi? Dumneata nu ai dreptul să tratezi bolnavi.

Vraciu părea că nu aude nimic.

— Vă rog să-i faceți operație, spuse. Dar dacă reușește?!

— Mai lasă-mă naibii! Ce dracu de operație?!

Și întorcându-se spre domnul și doamna Czyński, luându-i parcă martori, strigă:

— Să operez un cadavru?!... E fractură a bazei craniene. Cu siguranță bucățile de os au atins creierul. Nici cel mai mare geniu al chirurgiei n-ar putea face nimic. Și apoi să faci o trepanație în aceste condiții de igienă...

Făcu un semn rotund cu mâna, arătând spre mănunchiurile de ierburi prăfuite atârinate de tavan, la lămpile fumegânde și la gunoiul de pe podea.

— De-aș avea instrumente ca dumneavoastră, continuă cu îndărătnicie vraciu, aș încerca chiar eu...

— Tot norocul că nu le ai. Ai ajunge mai repede la pușcărie, răspunse mai liniștit medicul, ocupat cu palparea maxilarului tânărului Czyński. Hâm... într-adevăr – fractură. Se pare că nu-i ceva grav... Fără radiografie nu e nimic sigur... Răni superficiale...

Dezinfectă cu îndemânare rănille și puse bandajul său. Apoi îi controlează mâna și văzând cele două incizii, izbucni furios:

— Cum ai îndrăznit să faci așa ceva!... Cum ai îndrăznit?!... Și asta cu vreun briceag murdar!...

— Ieșea osul, îi explică Antoni Kosiba, iar cuțitul l-am băgat

în apă fiartă...

— Am să te învăț eu... O să răspunzi pentru asta...

— Am să răspund, mormăi resemnat vraciul. Și ce era să fac?

— Să mă aștepți pe mine!

— Am trimis după dumneavoastră. Noroc că v-au găsit acasă, dar ce ar fi fost dacă nu v-ar fi găsit?! Trebuia să las rănitul fără ajutor?...

— Și îți suntem recunoscători, spuse domnul Czyński. Omul acesta are dreptate, doctore.

— Fără îndoială, conveni nemulțumit medicul. Într-adevăr, puteam să nu fiu acasă. Acum, ferește-ne, Doamne, de vreo infecție.

Domnul Czyński scoase din portofel o bancnotă și o întinse vraciului.

— la asta pentru ajutorul dumitale.

Kosiba scutură din cap.

— Nu-mi trebuie bani.

— Ia! Că-i ajuți pe săraci fără bani, e bine, dar de la noi poți să iei.

— Eu nu-i ajut pe săraci sau pe bogați, ci pe oameni. Iar pe acest domnișor, dacă mă lăsa cugetul, nu-l ajutam deloc. Mai degrabă el ar fi trebuit să piară, decât nefericita asta de fată...
Moare din pricina lui...

Doamna Czyska se adresă medicului în franceză:

— Acum poate fi transportat în mașină?

— Da!... răspunse. Imediat chem niște oameni. Numai să-mi strâng lucrurile.

Își adună în grabă instrumentele de pansat, închise valiza și ieși cu ea în fața casei. Antoni Kosiba văzu că doctorul puse valiza în mașină. Atunci s-a hotărât:

— Trebuie s-o iau.

Folosindu-se de confuzia creată în timpul transportării tânărului Czyński, vraciul ieși afară. Portiera mașinii era deschisă, iar șoferul stătea de cealaltă parte. Era suficientă o mișcare, urmată de revenirea în căsuță.

Nimeni nu observase dispariția valizei. Două minute mai târziu, mașina porni spre Radoliszki.

Vraciul nu pierdu timpul. Se închise în odaie, înșiră cu febrilitate instrumentele obținute pe masă, la capul Marysiei, își potrivit lămpile cât putu mai aproape, așeză cu cea mai mare băgare de seamă trupul fără vlagă în poziția convenabilă. Se

închină și trecu la operație.

Întâi a trebuit să-i radă părul la ceafă. În locul ras se zări o pată mică, vânătă. Inflamația era neînsemnată.

Își mai lipi odată urechea de pieptul fetei. Inima abia tresărea. Întinse mâna. luă un cuțitaș îngust și ascuțit, cu mâner lung. Din prima incizie țâșni un sânge de culoare închisă și pătrunse în fâșiile de pânză. A doua incizie, a treia și a patra... Mișcărilor rezezi și sigure ale mâinilor lui dezveleau locul de prindere a mușchilor. Se zări osul alb-rozaliu al craniului.

Da, doctorul Pawlicki nu se înșelase, osul era înfundat, fisurat, iar câteva bucățele mici se deplasaseră apăsând asupra creierului.

Trebuiau extrase cu cea mai mare atenție pentru a nu leza membrana care acoperă creierul. Era nespus de greu și de obositor, mai cu seamă pentru că trupul pacientei începuse să tremure. Deodată tremurul se opri.

— Acesta-i sfârșitul, se gândi vraciul.

N-a întrerupt însă operația. Nu avea timp nici să-i ia pulsul. Nu-și lua ochii de la rană, nu vedea că afară, turtindu-și nasurile de geamuri, oameni urmăreau cu îndărătnicie eforturile lui desperate.

Când a sfârșit și a cusut rana, era pe la întâiul cântat al cocoșilor. Se închină iar și din nou își lipi urechea de pieptul fetei: nu deslușea nimic.

— Injectția! îl străfulgera un gând.

Găsi ușor în valiză cutia cu fiole și seringă.

— Asta i-a injectat și doctorul, constată.

După injecție inima începu să bată perceptibil. Atunci Antoni Kosiba se prăbuși greu pe laviță, își lăsă capul în palme și izbucni în plâns.

Și a rămas așa nemișcat o oră sau poate mai mult, complet epuizat, aproape fără cunoștință. Pe urmă s-a ridicat să controleze dacă inima Marysiei mai bate. Pulsul abia simțit nu-și revenise, dar nici nu slăbise. Abia târându-și picioarele, vraciul adună instrumentele, le spală, le așează în valiză și după o clipă de gândire duse valiza în șură, înlătură fânul dintr-un colț și o ascunse cât mai adânc. Aici era în siguranță, n-o vor găsi și nu i-o vor lua. Posedând această comoară, va fi mai ușor să facă mai bine și mai repede operațiile, chiar și pe cele grele, ca cea de astăzi.

— Cum i-a spus doctorul? se gândi. Trepanație... Da, trepanație... E clar. Doar cunosc acest cuvânt. Cum mi-a putut

zbura din minte?...

Se întoarce în odaie, controlează pulsul Marysiei, stinge lampa și se culcă în apropiere, ca să fie gata la orice mișcare a pacientei. Nu se aștepta însă la așa ceva.

Când s-a trezit, soarele era sus. Cineva bătu în ușă. Ieși și-l zări pe șeful de post din Radoliszki, pe majurul Ziomek. Alături stăteau Mielnik și Wasil.

— Ce face fata, domnule Kosiba? întrebă majurul. Mai trăiește?

— Trăiește, domnule majur, dar cine știe dacă scapă.

— Trebuie s-o văd.

Intrară în odaie. Polițistul se uită o clipă la fata în stare de inconștiență și constată:

— De interogatoriu nici nu poate fi vorba. Dar de la dumneavoastră tot trebuie să iau declarații. Hâm. Doctorul Pawlicki a comunicat că se întoarce astă-seară și-i va elibera certificatul de deces. El credea că încă ieri...

— Doctorul a plecat? întrebă vraciul.

— A plecat cu Czyński cel tânăr ca să-l ducă la oraș la spital. Se zice că n-o să aibă nimic, dar acum nu poate vorbi. Una dintre victime e fără cunoștință, cealaltă, este lipsită de posibilitatea de a vorbi!... Și când te gândești că dacă nu s-ar fi prezentat singur, criminalul ar fi putut fugi liniștit.

— Criminalul? Ce crimă? A fost un accident, se miră Wasil.

— Așa crezi? Dar a fost vreunul dintre voi acolo, la cotitura aceea?

— Nu.

— Eu am fost în zori. Și ce-ai zice dacă într-o bună zi trunchiurile de copaci dintr-o curătură veche ar ieși singure în drum și s-ar așeza de-a curmezișul? Și ar mai ieși și pietrele singure?... Așa minuni nu s-au mai văzut. A fost un atentat criminal.

— Și cine-i criminalul?

— Cine?... Păi, individul acela, Zenon, fiul curelarului Wojdyłło.

Cei prezenți se priviră uimiți.

— Trebuie să fie o greșală, domnule majur, spuse în cele din urmă bătrânul Prokop. Zenon a fost primul care i-a ajutat, a chemat oamenii, i-a adus aici la moară, și s-a dus după doctor!

— Ia te uită! Polițistul clătină din cap. Deci e adevărat ce-a spus. El a spus, dar eu nu l-am crezut. Mă gândeam că vrea să iasă basma curată, să obțină circumstanțe atenuante. Se vede

că într-adevăr l-a muștrat conștiința.

— Și s-a prezentat singur.

— Sigur. Zicea că diavolul l-a pus, că era beat... Ei, dar să mă apuc de scris.

Prokop l-a poftit pe polițist în odaie, unde a avut loc audierea tuturor celor din casă în calitate de martori. A dat declarație și Antoni Kosiba, dar el a spus puține lucruri. A adăugat la cele spuse de ceilalți că a dat victimelor primul ajutor. Pe urmă femeile au servit micul dejun, în timpul căruia majurul l-a rugat pe vraci să-i spună ce să facă cu durerile pe care le simte de câteva luni în partea dreaptă. A primit niște ierburi, a mulțumit, a dat dispoziție ca în cazul în care fata ar deceda, să fie anunțat la post, și-a luat rămas bun și a plecat.

Marysia însă nu murea. Zilele treceau una după alta, iar ea zăcea nemișcată și inconștientă. Singura modificare în starea ei era febra care părea să crească cu fiecare oră. Fața ei albă ca varul devenea tot mai aprinsă, respirația abia simțită devenise rapidă violentă și sacadată.

De trei ori pe zi vraciul îi turna în gura încleștată o fiertură brună, zi și noapte îi puneă comprese proaspete de cărpe muiate în apă rece de fântână pe fruntea înfierbântată și pe inima agitată.

Vraciul slăbise și încărunțise și mai mult. Chipul lui semăna cu chipul unui cadavru, numai în ochi îi ardea disperarea, își pierduse orice speranță. Zadarnice toate strădaniile, zadarnice toate eforturile, zadarnică îngrijirea. Vedea cum îi scapă din mâini această viață tânără, viața singurei ființe de pe lume pentru care era gata, fără șovăire, să-și dea propria-i viață.

A treia zi l-a rugat pe Wasil să se ducă în oraș după doctor.

— Poate că face el ceva, spunea.

Wasil s-a dus și s-a întors fără nimic. Doctorul se oprise mai multă vreme la Vilnius și se pare că nu avea să se întorcă prea repede, fiindcă trebuia să-l însoțească pe Czyński cel tânăr în străinătate.

Seara, Antoni Kosiba a trimis la Pieczki după baciul de acolo. Nu credea deloc în eficiența „descântecelor” lui, dar înecatul se agață și de un fir de pai.

Baciul a venit în pofida aversiunii față de concurent. Vedea în asta o mare victorie pentru el. S-a uitat la muribundă, i-a atins mâna, pe urmă i-a ridicat o pleoapă, i-a ridicat a doua, i-a răsfrânt buza de jos, cercetând atent suprafața interioară, zâmbi ușor și începu să mormăie ceva pe sub mustață, ținând

În același timp mâinile deasupra capului ei.

Degetele lui bătrâne, noduroase, se strângeau încet, de parcă adunau ceva, pe urmă coborau până la tălpi și aici se întindeau iar, de parcă scuturau ceva nevăzut. Repetă aceste mișcări de șapte ori mormăind fără-ncetare un descântec, din care numai cuvintele de la sfârșit le pronunța cu voce tare:

—... pe ape întinse, în zări necuprinse, în soare fierbinte, în neguri negrite, la lumina lunii, la trei sute de ani, ieși pe fereastră!

La ultimele cuvinte alergă repede la fereastră, o deschise, scoase mâinile afară și porunci:

— Turnați-mi repede apă într-o găleată de lemn.

Unul dintre cei prezenți îi îndeplini porunca. Atunci baciul adună pe un capac de oală câțiva tăciuni aprinși, turnă peste ei un pumn de ierburi scoase dintr-un sac din pânză de cânepă, ce-i atârna peste umăr și se îndreptă încet spre fiecare colț al odăii. În colț se oprea, sufla în tăciuni până se ridica un nor de fum, spunea Tatăl nostru și se întorcea la căpătâiul muribundeii, pentru ca apoi să se îndrepte spre alt colț.

Toată ceremonia a durat vreo oră. În cele din urmă baciul se apropie de Marysia, îi cercetă din nou pleoapele și dădu din cap.

— O să trăiască, spuse cu convingere. Am descântat moartea. Dar moartea e puternică. Ea nu ascultă nici de cel mai puternic descântec. Dacă se încăpățânează, nu pleacă cu mâinile goale. De aceea alegeți o găină și tăiați-o chiar la miezul nopții, aici, sub fereastră. Bolnava e fată ori e măritată?

— Fată, răspunse Kosiba.

— Atunci trebuie o găină albă. Aveți o găină albă?

— Avem. Olga dădu din cap profund impresionată.

— Atunci tăiați-o. Pe urmă fierbeți-o și vreme de patru zile dați-i-o bolnavei să mănânce. Ferească sfântul, nimic altceva, numai găina și supa de la ea. Și acum nu-mi mulțumiți, că nu-i bine, iar eu mă duc. Lăudat fie!

— În vecii vecilor, răspunseră cei de față.

În urma baciului ieșiră toți din odaie, a rămas numai Zonia. Îl înghionti pe vraciul dus pe gânduri și întrebă:

— Cum e, Antoni, ajută ori n-ajută?

— Nu știu.

Ridică din umeri.

— Fiindcă, vezi tu, eu cred că toate astea sunt aiureli. Cum să ajute bolnavului tămâierea și mormăiala aia?... Vorbăria și

tămâierea nu sunt leacuri. Tu vindeci altfel și atunci de ce l-ai mai chemat pe baci?! De-acum o să spună tuturor, că acolo unde tu n-ai mai putut face nimic, a ajutat el. Iar Marysia asta dacă avea să se însănătoșească, s-ar fi însănătoșit și așa. Acum însă, pentru tine, ar fi mai bine să moară, fiindcă...

Când văzu privirile lui Antoni tăcu și se lipi de perete.

— Ce-i cu tine, ce-i cu tine, Antoni?! spuse repede. Eu nimic rău... Din bunăvoință pentru tine... Zău. Nu doresc moartea nimănui... Iar tu imediat... Dumnezeu știe ce-ți închipui. Hai, nu te supăra, uite, la miezul nopții am să tai eu găina sub fereastră. Am să aleg una albă, albă de tot...

— Du-te, Zonia, du-te, lasă-mă singur, șopti vraciul.

— Mă duc. Noapte bună. Iar tu, Antoni, culcă-te și te odihnește, că te istovești de tot. În ce privește găina, fii liniștit. Am să fac cum a zis baciul. Noapte bună.

A ieșit și în urma ei s-a lăsat liniștea. Numai respirația șuierătoare a Marysiei amintea că în această liniște se întâmpla ceva, că ceva se grăbește, se grăbește spre un sfârșit implacabil.

Antoni își apropie scăunelul, își sprijini cotul de marginea mesei și se uită la vinișoarele vineții de pe pleoapele închise ale fetei.

Făcuse tot ce-i îngăduise priceperea, ce-i spusese mintea, ba chiar împotriva ei, împotriva convingerii, făcuse ce-i dictase disperarea și un instinct ascuns undeva în vreun colț al sufletului căutând ajutorul și salvarea în puterea neînțeleasă și poate inexistentă a vrăjilor.

Timpul se scurgea, afară noaptea era tot mai adâncă. Antoni Kosiba se gândea la el, la soarta lui, la viața lui, atât de pustie până acum, atât de searbădă și fără nici o legătură cu oamenii, cu lumea din jurul lui. Da, fără nici o legătură. Fiindcă numai simțirea leagă. Nu pâinea, nu viața, nu bunătatea și bunăvoința altora, nici măcar convingerea că-i ești de folos, cuiva, numai simțirea ta. Și a fost de-ajuns să îndrăgească pe cineva din tot sufletul și iată că soarta i-l ia, i-l smulge, i-l răpește.

Și iar, ca atunci, se trezi ceva în el și își șterse fruntea.

Și brusc înțelese că odată, tare demult, parcă în altă viață, trăise ceva asemănător. Era sigur. Soarta îi luase pe cineva pe care-l iubise, fără de care nu putea trăi...

Simțea zvâcniri în tâmpile, în cap gândurile se zvârcoleau într-un vârtej amețitor.

— Cum s-a întâmplat?... Când?... Unde?... Că doar s-a

întâmpat...

Strânse dinții și degetele până simți cum i se înfig dureros unghiile în palme.

— Să-mi amintesc... să-mi amintesc... Trebuie să-mi amintesc...

Nervii lui chinuți păreau că tremură de încordare. Gândurile i se risipeau în frânturi imperceptibile, într-o spumă albă, informă, ca apa pe roata morii și o imagine tulbure, încețoșată începu să prindă contururi... Ovalul delicat al unui chip... Un zâmbet discret împodobeste buzele, părul auriu și... ochii. Negri, adânci, de nepătruns.

Din gâtlejul uscat și sugrumat al lui Antoni Kosiba se smulse un cuvânt necunoscut și totuși cel mai familiar, un nume neuzit niciodată și totuși cel mai apropiat:

— Beata...

Îl repetă uimit, speriat și cu speranță. Simțea că în el se petrece ceva, că descoperă ceva nespus de important, că încă o clipă și în fața lui se va deschide o mare taină.

Se strânse în el, se încrâncenă...

Deodată în liniștea de afară se auzi un țipăt strident de pasăre. O dată, de două ori, de trei ori...

Antoni Kosiba sări în picioare și în prima clipă nu știu ce s-a întâmpat. Abia după un timp înțelese.

Zonia tăia găina... Găina albă... E miezul nopții...

Se apropie în grabă de Marysia. Cum a putut s-o lase atâta timp... îi atinse mâna, obrazii, fruntea... îi controla pulsul, îi ascultă respirația.

Nu exista nici o îndoială: febra scăzuse, scăzuse brusc. Obrazii și mâinile abia dacă erau călduțe.

— Se... răcește, acesta-i sfârșitul – își spuse.

Fără să piardă timpul, aprinse focul în sobă, puse un pumn de ierburi într-o oală mică. În câteva minute băutura pentru întărirea inimii era gata. Turnă în gura bolnavei trei lingurițe, iar după o jumătate de oră pulsul părea mai puternic. Repetă doza.

Mai trecu un sfert de oră și Marysia deschise ochii, închise pleoapele și le deschise din nou. Buzele ei se mișcă și parcă zâmbiră. Ochii priveau cu luciditate.

Vraciul se aplecă asupra ei și-i șopti:

— Porumbița mea, fericirea mea... Mă recunoști?... Mă recunoști?...

Buzele Marysiei se mișcă și cu toate că nu se putea auzi nici un cuvânt, știa, își dădea seama după mișcarea lor că

spunea aceleași cuvinte, pe care i le spunea întotdeauna:

— Unchiul Antoni...

Pe urmă respiră mai adânc, pleoapele i se închiseră și o respirație ritmică și egală începu să-i ridice pieptul.

Adormise.

Vraciul căzu cu fața la pământ și plângând de fericite repeta:

— Mulțumescu-ți ție, Doamne... Mulțumescu-ți ție, Doamne...

Se lumina de ziuă. Cei de la moară se sculaseră. Witalis s-a dus să ridice stăvilarele, Wasil s-a dus la grajd. Agata și Olga se învârteau prin cuhnie iar Zonia ședea pe prag și jumulea găina albă.

Capitolul XIV

După două săptămâni, doctorul Pawlicki s-a întors la Radoliszki și chiar a doua zi a fost chemat la moșia Rajewszczyzna, care aparținea familiei Skirwoynilor unde mașina de tocat paie îi prinsese brațul unui argat.

Atunci a ieșit la iveală lipsa trusei chirurgicale. Doctorul susținea că în noaptea aceea adusese valiza acasă, servitoarea însă afirma iar bătrâna Marcysia se și jura că n-a adus-o... Au răscolit casa, din pivniță până în pod, dar fără nici un rezultat, așa că doctorul s-a dus la lotul accidentului numai cu instrumentele din cabinet. Întorcându-se însă din Rajewszczyzna a trecut pe la Ludwikovo, ca să-l întrebe pe șofer.

Șoferul ținea foarte bine minte că domnul doctor ieșise cu valiza din casă și o pusese în mașină, ținea minte că la întoarcere valiza n-a fost scoasă nici în oraș, nici la Ludwikowo și nici la gară. Își mai amintea că atunci când îl scoteau pe domnișor din casă, vraciul dădea târcoale mașinii...

— Dacă cineva a luat-o, atunci numai el, își dădu cu părerea șoferul.

— Sigur că da. Doctorul se plesni peste frunte. Cum nu m-am gândit de la început?! Firește. E limpede, doar spunea că dacă ar avea instrumente, ar încerca să-i facă fetei operație. Ei, acum am pus mâna pe el. Nu știi dacă Marysia aceea, care s-a răsturnat cu domnul inginer, mai trăiește?

Șoferul nu știa, dar în Radoliszki lumea nu vorbea decât de asta și spre mirarea lui sinceră, doctorul Pawlicki află imediat că fata trăiește și se pare că se însănătoșește. Unii socoteau că

e meritul vraciului de la moară, alții că e al baciului din Pieczki, dar toți subliniau cu satisfacția proprie oamenilor simpli în astfel de cazuri, că puterea tainică a vrăjilor ajutase acolo unde medicina se declarase neputincioasă.

Indiferent de iritarea pe care i-o stârniseră aceste relatări, doctorul își întări convingerea în justețea bănuielilor sale. Doar o consultase pe fata aceea și constatase fără nici un dubiu fractura bazei craniului. Chiar dacă ar fi fost chirurg, tot nu s-ar fi încumetat la o asemenea operație, pe care o considera inutilă. Nu excludea însă complet nici o întâmplare excepțională (o șansă la o mie) în care operația putea reuși. În schimb excludea categoric eventualitatea ca accidentata să poată trăi măcar câteva ore fără trepanație și fără extragerea fragmentelor de os. Cu atât mai mult excludea posibilitatea realizării unei operații reușite fără instrumente chirurgicale de precizie.

Din acest raționament rezulta că instrumentele lui au fost furate de vraciul Antoni Kosiba.

Aceste argumente le-a expus a doua zi dimineața la postul de poliție în fața majurului Ziomek, cerându-i inițierea unei anchete, efectuarea percheziției și arestarea vraciului sub acuzația de furt și de practicare ilegală a medicinei.

Majurul Ziomek ascultă cu atenție și răspunde:

— Obligația mea este să închei un proces-verbal în legătură cu sesizarea dumneavoastră. Personal cred că aveți dreptate. Numai Kosiba putea să ia valiza cu instrumente. Sigur că nu are dreptul să practice medicina și pentru asta ar trebui să fie tras la răspundere. Pe de altă parte, dacă și dumneavoastră spuneți că fără aceste instrumente n-ar fi putut face nimic, iar cu ajutorul lor a salvat viața unui om, cu toate că nu avea dreptul, pentru asta vreți să-l distrugeți?...

Medicul își încruntă sprâncenele.

— Domnule comandant! Nu știu dacă dumneavoastră ca funcționar al poliției aveți calitatea să apreciați infracțiunile. Eu, ca cetățean, știu că intră în competența tribunalelor. Disocierea intențiilor bune de cele rele ale infractorului nu sunt de competența noastră. De aceea, făcând această sesizare, am dreptul să sper că îi veți da curs conform procedurii. Cer percheziția și arestarea hoțului.

Polițistul dădu din cap afirmativ.

— Bine, domnule doctor, voi face ce-mi cere datoria.

— Dar eu, ca parte vătămată, am posibilitatea să asist la

percheziție?

— Firește, răspunse sec Ziomek.

— Și când intenționați s-o faceți?

Ziomek privi ceasul.

— Imediat. Nu vreau să mă bănuiască cineva de delăsare.

— Acum trebuie să merg la masă, spuse medicul. Poate ne ducem la moară peste vreo două ore?

— Nu, domnule doctor. Percheziția va avea loc imediat. Dacă vreți să fiți de față...

— Ce să fac?! Merg cu dumneavoastră.

Ziomek chemă pe unul dintre cei doi subalterni ai săi și-i ordonă să caute o căruță.

La moară nu se aștepta nimeni la oaspeți. Aici viața se scurgea după obiceiurile statornicite, cu singura deosebire că Antoni Kosiba aproape că nu mai lucra la moară și că primea mai puțini bolnavi decât înainte, dar și pe aceștia îi vedea afară iar în zilele ploioase în tindă, fără să-i primească în odaie.

În odaie, pe un pat cu așternut curat, zăcea Marysia. Fata își recăpăta sănătatea neașteptat de repede. Vitalitatea organismului său tânăr își spunea cuvântul. Rana postoperatorie se vindeca normal, pofta de mâncare creștea. Temerile inițiale ale vraciului că urmările accidentului ar putea afecta anumite funcții ale organismului s-au dovedit, din fericire, neîntemeiate. Își mișca liber brațele, degetele și picioarele. Creierul nu suferise nici o leziune durabilă, fiindcă vederea și auzul funcționau fără reproș și vorbea cu aceeași voce cristalină, discutând ore întregi cu îngrijitorul său.

Prima ei grijă după recăpătarea cunoștinței a fost: ce se întâmpla cu Leszek? Când a auzit că nu a suferit nici o contuzie primejdioasă și că părinții l-au trimis la tratament în străinătate, a răsuflat ușurată.

— Numai să se însănătoșească!

Nu-și amintea cum s-a petrecut accidentul. Nu observase nimic pe drum. Știa doar că mergeau destul de repede și că deodată a zburat în aer. Atâta. Nu simțise nici durerile, nici febra de mai târziu. Când și-a revenit, a fost mirată că se află într-o încăpere necunoscută și nu pe motocicletă, între tufișuri. Nu-și dădea seama că s-a aflat cu un picior în groapă. Antoni Kosiba nu-i spusese nici un cuvânt despre lupta tragică pe care o dusese pentru viața ei, nu-i spusese cât de grave și de serioase erau leziunile.

— Porumbițo, ai la ceafă un oscior rupt și de aceea ți-am pus

pansamentul acela incomod. Ferească sfântul să miști cumva capul, că nu se mai lipește osul cum trebuie.

I-a făgăduit ascultare, dar chiar a doua zi a început să întrebe când se poate scula din pat.

— Trebuie să stai o vreme în pat, îi răspundea evaziv vraciul. El știa că o să dureze vreo două luni, dar nu voia să o întristeze. De aceea, când se căina că își va pierde slujba la doamna Szkopkowa dacă va mai sta mult în pat, când se încăpățina că vrea să se ridice, o repezea:

— Nu ispiti Providența! Fii mulțumită că ești în viață. Și ascultă ce-ți spun eu, că mai dai de vreun necaz!

— Bine, bine, unchiule Antoni. Îi zâmbea împreunându-și mâinile. Nu te supăra!

— Cum să mă supăr?! Radia vraciul. Cum aș putea eu să mă supăr pe tine, soarele meu!

— Atâtea necazuri îți fac...

— Ce necazuri! se revolta el. Pentru mine e cea mai mare bucurie. Iar în ce o privește pe doamna Szkopkowa, nu te mai gândi la întoarcere.

— Cum se poate?

— Ce nevoie ai, porumbițo?... Te însănătoșești și rămâi aici la mine...

Zâmbi și adăugă:

— Dacă vrei.

Antoni nu amintea de necazurile de care vorbea Marysia, pentru că nimic din ce făcea pentru ea nu socotea a fi necaz. Și făcea multe. În fiecare zi o lua pe brațe și o muta pe patul lui în nișă și îi scutura cu grijă așternutul, în fiecare zi îi ștergea fața și mâinile cu un prosop muiat în apă caldă și o hrănea cu lingura, ca pe un sugar.

Pentru alte treburi chema pe câte una dintre femei, de cele mai multe ori pe micuța Natalia, care o adora pe Marysia, dar trebuia să dea și el o mână de ajutor, pentru ca ele nu aveau atâta putere încât să o ridice. La început fata se rușina de el, dar în curând s-a obișnuit socotindu-l pe „unchiul Antoni” ocrotitorul ei, tatăl ei aproape.

Vorbea cu el sincer despre orice, fără să atingă însă o singură temă. Observase că de fiecare dată când venea vorba de tânărul Czyński chipul lui se posomora. Își dădea seama că el îl consideră pe Leszek vinovat de accident și că din cauza accidentului a aflat de excursiile lor în pădure, pentru care nu-l poate ierta. Dacă ar fi putut să-i spună deschis:

— Nu fi supărat pe el, unchiule Antoni, fiindcă e băiat cinstit, mă iubește și se însoară cu mine.

Dar nu avea dreptul să-i spună. Trebuia să aștepte vreo știre de la logodnic. De aceea, din când în când, întreba dacă nu-i vreo scrisoare pentru ea.

Vraciul ghicise ce scrisoare așteaptă ea și de fiecare dată răspundea scurt și morocănos:

— Nu-i.

Îi răspundea pe un asemenea ton, de parcă ar fi vrut să adauge:

— Și nici nu va fi.

În adâncul sufletului său era sigur de asta, tot atât de sigur pe cât era Marysia de contrariu.

Tânărul acela ușuratic i-a sucit fetei capul, era cât pe-acți să-o trimită pe lumea cealaltă, a schilodit-o, iar acum o să-și găsească alta în străinătate. N-o să scrie nici un cuvântel.

Bănuielile lui Kosiba păreau întemeiate. Din ziua accidentului trecuse o jumătate de lună și nici o scrisoare, nici măcar n-a venit cineva din partea lui Czyński să întrebe de sănătatea fetei.

Marysia însă nu-și pierdea speranța și aștepta.

De câte ori se auzea câte un huruit și își dădea seama că e o brișcă și nu o căruță țărănească, inima începea să-i bată mai tare.

— Dar dacă-i brișcă din Ludwikowo?!

Așa a fost și în ziua aceea. Nu era însă brișcă din Ludwikowo, ci una împrumutată de postul de poliție. În brișcă ședea majurul Ziomeki, încă un polițist și doctorul Pawlicki.

Când se deschise ușa, vraciul tocmai își hrănea pacienta și aruncând o privire pe fereastră băgă iar lingura în strachină.

— Bună ziua, spuse majurul din prag. Avem o treabă cu dumneata, domnule Kosiba. Cum se mai simte domnișoara Marysia?

— Mulțumesc, domnule majur! Mă simt mai bine, răspunse veselă fata.

— Slavă Domnului.

— Dați-i voie, vă rog, să termine masa, interveni morocănos vraciul.

— Ei, să termine. Noi așteptăm, încuviință Ziomek și se așeză pe laviță.

Doctorul Pawlicki se apropie de pat și se uita tăcut la Marysia.

— N-are febră? Întrebă în cele din urmă.

— A avut, dar nu mai are, răspunse Kosiba.

— Picioarele și mâinile n-au fost afectate?... Nu a apărut nicăieri paralizie?

— Dar, domnule doctor, interveni Marysia, eu sunt complet sănătoasă. Dacă n-ar fi osciorul acesta de la ceafă, care trebuie să se sudeze, m-aș ridica imediat.

Medicul râse șec.

— Oscior?... Asta-i oscior! Nu te pricepi la asta, domnișoară. A fost o fractură a bazei craniene...

Vraciul îl întrerupse:

— Sunt gata. Ce doriți, vă rog?

Puse deoparte strachina goală și se postă în așa fel încât îl despărți pe doctor de patul Marysiei.

— Domnule Kosiba, spuse majurul, dumneata ai făcut operația după accident?... Trepanația?...

Vraciul își înfipse picioarele în pământ.

— Și dacă-i așa?

— Dumneata nu ești licențiat în medicină. Știi că legea interzice așa ceva?

— Știu. Dar mai știu că un licențiat în medicină, care după lege are obligația să salveze un om, în acest caz a refuzat să-l salveze.

— Nu-i adevărat, interveni doctorul Pawlicki. Am vrut și am consultat accidentata. Am considerat că starea ei era disperată. Era în agonie.

Vraciul zări ochii larg deschiși a Marysiei și fața care-i pălise brusc.

— Nicidecum, îl contrazise. Nu exista nici o primejdie.

Medicului i se ridicase tot sângele în cap de revoltă.

— Cum așa? Dar ce ai spus chiar dumneata atunci?

— N-am spus nimic.

— Asta-i minciună!

Vraciul tăcea.

— N-are importanță, se amestecă majurul. Și într-un caz și în altul, dumneata ești răspunzător, domnule Kosiba. Deși trebuie să-ți spun că răspunderea nu este mare, fiindcă nu există nici o parte vătămată. Nu numai că nu există cineva care să fi avut de suferit în urma infracțiunii dumitale, dimpotrivă, există cineva căruia i-a fost salvată viața. Mai importantă însă e a doua chestiune: cu ajutorul căror instrumente ai făcut operația?

— Nu-i totuna?...

— Nu. Fiindcă domnul doctor Pawlicki te acuză de însușirea instrumentelor dumisale.

— Nu de însușire, ci de furt, sublinie dur medicul.

— De furt, repetă majurul. Recunoști, domnule Kosiba?

Vraciul își plecase capul și tăcea.

— Domnule comandat! strigă medicul. Treceți la percheziție. Valiza trebuie să fie aici sau ascunsă undeva prin acareturi.

— Scuzați-mă, domnule doctor, replică polițistul, dar vă rog să nu-mi dictați dumneavoastră ce trebuie să fac. Asta e treaba mea.

Făcu o pauză și se adresă iar vraciului:

— Recunoști?

După o clipă de ezitare, dădu din cap.

— Da.

— De ce ai făcut-o?... Pentru profit sau pentru că fără aceste instrumente nu puteai salva victima accidentului.

— Aceasta nu e întrebare, strigă doctorul Pawlicki. E o sugestie! De altfel forțată, pentru că dacă acest... vraci ar fi avut o asemenea intenție, mi-ar fi înapoiat valiza pe care a furat-o.

— Mai aveți valiza aceea? întrebă polițistul.

— O am.

— Și o înapoiezi de bunăvoie?

— Da.

— Unde este?

— O aduc imediat.

Trecu încet pe lângă el și deschise ușa. Îi vedeau pe fereastră statura înaltă, aplecată. În odaie se așternuse tăcerea. După câteva minute, Kosiba se întoarse cu valiza.

— Aceasta este? se adresă majurul medicului.

— Da, e valiza mea.

— Vă rog să verificați dacă nu lipsește ceva. Pawlicki deschise valiza și verifică superficial conținutul.

— Nu, se pare că nu lipsește nimic.

— Eu nu mă pot baza pe „se pare” – spuse pe un ton oficial Ziomek. Vă rog să constatați cu toată certitudinea sau să indicați obiectele care au dispărut.

— Nu lipsește nimic, se corectă medicul.

— Atunci încheiem procesul-verbal.

Ziomek scoase din servietă niște hârtii și începu să scrie, în odaie se lăsă tăcerea.

Doctorul Pawlicki era destul de sensibil ca să sesizeze

ostilitatea cu care îl priveau toți cei de față, inclusiv tăcutul șef de post. Ostilitatea și dezaprobarea. Să aibă ei dreptate? El nu avea ce să-și reproșeze. Proceda în deplin acord cu conștiința lui, proceda așa cum îi porunca datoria de cetățean și de medic. Dacă îndeplinindu-și această datorie avea de câștigat prin înlăturarea unui concurent, totul era în ordine... În definitiv, are tot dreptul să lupte pentru existență și încă prin mijloace legale. Legea și moralitatea publică sunt de partea lui. Chiar dacă n-ar fi medic, chiar dacă acest vraci nu i-ar lua clienții, tot ar trebui să ceară neutralizarea acestui om.

Statul ocrotește sănătatea cetățenilor săi prin sute de legi și dispoziții. Unui medic i se cer ani lungi de studii, o practică istovitoare, cunoștințe și etică profesională. Iar aici un țăran simplu, primitiv, încalcă legea. Nu are nici o importanță că i-au putut reuși câteva operații. În alte mii de cazuri se poate dovedi un ucigaș. Atunci de ce un doctor în medicină, care a cheltuit atâția bani pentru a se instrui și și-a sacrificat atâția ani, să renunțe benevol la drepturile ce-i revin, să privească nepăsător la activitatea nocivă și primejdioasă a unui om simplu și să moară de foame?

— De ce?

Pentru că atitudinea lui nu e pe placul acestor oameni cinstiți, fără îndoială, dar care totuși nu sunt intelectuali? Or, tocmai ca intelectual, ca singurul om cu studii superioare, ar trebui să-i învețe, ar trebui să le explice că el procedează just și corect, că practica vrăjitorească reprezintă o primejdie publică, că legile trebuie să fie respectate, că furtul e furt, indiferent de mobilul acțiunii. Că o societate civilizată, statul și toți cetățenii conștienți au obligația să respecte în orice împrejurare ordinea existentă.

Firește, în mobilurile acțiunii lui Kosiba sunt numeroase motive pentru o sentință blândă. Dar asta intră în atribuțiile tribunalului...

Nu, doctorul Pawlicki nu avea ce să-și reproșeze în acest caz. Poate doar faptul că orgoliul înnăscut nu-i permitea să se coboare până acolo încât să se dezvinovățească în fața acestor oameni, ceea ce însă tot n-ar folosi, la nimic.

Stătea tăcut, cu capul ridicat, cu buzele strânse, prefăcându-se că nu observă privirile ostile.

Majurul Ziomek încheie procesul-verbal, îl citi și cei prezenți îl semnară.

— Mai trebuie să semnezi o declarație că nu vei părăsi locul

de domiciliu, se adresa el lui Kosiba. Aici. Nu ai dreptul să pleci nicăieri fără înștiințarea poliției.

— Cum se poate? se miră doctorul. Nu-l arestați?

— Nu văd nici un motiv. Majurul ridică din umeri.

— Cred că furtul e dovedit?...

— Și ce-i cu asta?... Se arestează atunci când există temeri că acuzatul poate fugi, ori eu sunt sigur că nu va fugi.

— Această siguranță se poate dovedi înșelătoare.

— Pentru asta eu voi fi tras la răspundere, domnule doctor. De altfel voi preda cazul judecătorului de instrucție. Poate că la solicitarea dumneavoastră, el va dispune arestarea, dar mă îndoiesc. După pronunțarea sentinței, îl vor închide, firește, dacă va fi condamnat. Ei, aici nu mai avem ce face. La revedere, domnule Kosiba! Multă sănătate, domnișoară Marysia!

Au ieșit și imediat se auzi huruitul trăsurii, semn că plecaseră.

Vraciul stătea nemișcat în ușă. Când se întoarse, o zări pe Marysia în lacrimi.

— Ce-i cu tine, porumbițo, ce-i cu tine? se neliniști el.

— Unchiule, unchiule iubit, câte necazuri ți-am adus eu pe cap. Eu sunt vinovată de toate!

— Liniștește-te, porumbițo, și nu mai plânge. Ce necazuri? N-o să-mi facă nimic.

— Dacă te bagă la închisoare, eu mor de desperare!

— Nu mă bagă, nu mă bagă!... Iar dacă mă bagă, ce-i? Nu-mi cade coroana de pe cap.

— Nu vorbi așa, unchiule. Ar fi o nedreptate cumplită.

— Suflețelul meu, pe lume e mai multă nedreptate decât dreptate. Iar eu, la drept vorbind, merit să fiu pedepsit. Am furat.

— Ca să mă salvezi pe mine!

— Asta așa e, dar tot furt se cheamă. Altă poveste că nu-mi pare rău. Ce era să fac?... Nu merită să mai vorbim de asta. Chiar și majurul e de partea mea.

— Numai omul acela rău, doctorul acela...

— Știu eu dacă-i rău, porumbițo?... Nu știu. E neînduplecat. Iar pentru asta nu poți învinovăți pe nimeni. Așa-i caracterul lui. Poate că nu a simțit niciodată o inimă bună, și atunci s-a împietrit și a lui. Și mai ține minte, porumbițo, că-i e greu să se împace cu gândul că el ți-a pus cruce, iar eu, cu ajutorul cerului, te-am salvat. Cu bună știință nu ți-am spus până acum

cât de grav a fost. Bolnavilor nu trebuie să le spui asemenea lucruri, fiindcă își fac griji și asta împiedică însănătoșirea.

— Cum să te răsplătesc eu, unchiule Antoni, pentru bunătatea ta, pentru tot ce faci pentru mine!

Își împreună mâinile privindu-l în ochi printre lacrimi. Vraciul zâmbi și spuse:

— Cum?... Să mă iubești puțin.

— Să te iubesc? strigă. Dar eu, unchiule, te iubesc cum numai pe mama am iubit-o!

— Îți mulțumesc, porumbițo, răspuse el cu vocea tremurândă.

Capitolul XV

Procesul lui Zenon Wojdyłło a avut loc la jumătatea lui octombrie, la Vilnius. La Radoliszki s-a aflat abia a doua zi după pronunțarea sentinței, fiindcă, datorită faptului că acuzatul și-a recunoscut vina, n-au mai fost chemați și martorii, în afară de victimele accidentului, care, din cauza sănătății, nu s-au putut prezenta.

Dacă în ziare s-a făcut mare vâlvă în jurul acestui proces, aceasta se datora faptului că acuzatul a cerut singur cea mai aspră pedeapsă. Văzând însă în cererea lui Zenon o manifestare a remușcării și luând în considerare multe alte circumstanțe atenuante, și fiind convins de intenția sinceră a acuzatului de a se îndrepta, tribunalul l-a condamnat la numai doi ani de închisoare.

La moară, știrea a adus-o Wasil, care fusese la Vilnius cu niște treburi ale tatălui său și, folosindu-se de acest prilej, a asistat la proces. De la el a aflat Marysia că Czyński cel tânăr nu s-a prezentat la proces fiindcă e la tratament în străinătate. Deși auzise în sală numele localității respective, Wasil nu putea să o indice, pentru că fiind un nume străin, nu-l ținea minte.

Marysia se gândea dacă n-ar trebui să-l roage pe el sau pe altcineva să afle adresa lui Leszek. Cu siguranță că la Ludwikowo numai părinții îi cunoșteau adresa. Se temea totuși că dintr-o asemenea încercare s-ar putea ivi complicații, așa că s-a hotărât să aștepte cu răbdare scrisoarea lui.

Luarea hotărârii era simplă, mai greu îi era să se înarmeze cu răbdare. Săptămânile se scurgeau una după alta, iar Leszek nu scria. Prin cap îi treceau gânduri tot mai triste și tot mai puține

speranțe îi rămâneau.

Starea sănătății Marysiei se îndrepta neașteptat de repede. Ședea acum în pat, iar în primele zile ale lui noiembrie, vraciu i-a dat voie să părăsească patul.

Rănile de deasupra tâmpiei și cele postoperatorii se vindecaseră complet. În locurile în care i se luase pielea de pe mâini și de pe picioare nu mai rămăseseră decât niște urme vagi. Puterile îi reveneau treptat, dar constant. Imediat, a doua zi după ce s-a ridicat din pat, a început să deretice prin gospodăria vraciului. După o săptămână odaia și alcovul arătau cu totul altfel.

— Nu te obosești, porumbițo, încerca vraciu să-i tempereze elanul. Ce ne trebuie?...

— Nu-i mai curat și mai frumos așa, unchiule Antoni?

— Păcat de puterile tale.

De fapt nu prea era timp pentru dereticat, frecat și șters praful. Răcoarea toamnei îi sporise vraciului pacienții. Erau zile când se adunau și peste treizeci de persoane. Toți știau că Antoni Kosiba a fost chemat la judecătorul de instrucție și că va avea proces la Vilnius. Se spunea că o să-l închidă, așa că trebuiau să se grăbească pentru a-i cere sfatul.

Până și Antoni se aștepta la condamnare și voia să o pregătească pe Marysia, dar ea se revolta și-l asigura că nici nu poate fi vorba de așa ceva.

— Doar eu voi fi martorul căruia i-ai salvat viața. Asta nu-i de ajuns?

La drept vorbind și vraciu își puntea puțin nădejdea în ea, ca și în mulți alți pacienți ai săi care veneau în masă, oferindu-se să depună mărturie.

Data procesului fusese stabilită pentru sfârșitul lui noiembrie și totul părea să decurgă bine, când, deodată, Marysia se îmbolnăvi. Organismul ei slăbit de lunga ședere în pat, cedă ușor bolii. Răcise dereticând în tinda răcoroasă. Ventuzele și ierburile pentru transpirație n-au dat rezultate. Trebuia să stea în pat.

Nici gând să mai meargă la proces, așa că Antoni Kosiba plecă singur.

Cum ajunsese la Vilnius, se prezentă la avocatul Maklaj, pe care i-l recomandase Judka din Radoliszki. După ce se orienta asupra situației, avocatul stabili onorariul, din fericire nu prea ridicat, dar îi spuse de la început să nu se aștepte că va fi declarat nevinovat.

— Am să mă străduiesc să obțin o condamnare cât mai ușoară.

A venit și ziua procesului. Intrând în clădirea tribunalului, Antoni îl zări pe doctorul Pawlicki și asta îl umplu de presimțiri rele.

Într-adevăr, depunând ca martor, doctorul Pawlicki, deși a spus adevărul curat, i-a adus acuzații foarte grave. A vorbit despre murdăria din odaia lui, despre duhoarea de acolo, despre faptul că personal l-a avertizat în legătură cu această practică primejdioasă și, în sfârșit, despre furtul valizei cu instrumente chirurgicale. A recunoscut că lui Kosiba i-au reușit câteva operații grele, dar le-a pus pe seama întâmplării.

Al doilea martor al acuzații, delegatul Camerei Medicale, a prezentat tribunalului date statistice referitoare la practica vracilor în regiunile din răsărit. Datele acestea confirmau faptul că uriașul procent de mortalitate în rândurile populației sătești era urmarea tratamentelor aplicate de vracii localnici. În continuare a adus numeroase exemple de metode de „tratament” aplicate de aceștia, exemple care au stârnit în rândul auditoriului groază, repulsie și revoltă.

Martorii chemați de apărare, peste douăzeci la număr, toți bolnavi vindecați de Antoni Kosiba, prin depozitiile lor au înclinat însă balanța în favoarea acuzatului.

Și totul s-ar fi terminat altfel, dacă la acest proces acuzatorul n-ar fi fost un tânăr procuror, doctor în drept, Zgierski, care apărea pentru întâia oară într-un proces. Procurorul Zgierski își pregătise actul acuzații cu conștiinciozitatea și pasiunea unui novice. Abordase problema din punct de vedere social și etic.

— Câtă vreme vom mai permite, striga el, ca în țara noastră să prolifereze monstruoasele superstiții medievale? Câtă vreme vom mai permite să prolifereze obscurantismul și crimele odioase ale practicilor vrăjitoarești?... Sentința de astăzi trebuie să răspundă la întrebarea dacă suntem un stat civilizată, dacă facem parte din Europa, nu numai sub aspect geografic, ci și cultural, ori vrem să tolerăm, în continuare, barbaria.

A vorbit mult și frumos despre misiunea civilizatoare în aceste regiuni, despre obscurantismul din rândul populației bieloruse, despre miile de detașamente de medici tineri gata să vină în ajutorul celor suferinzi, dar care sunt condamnați la șomaj, despre eugenetică, despre armata care are nevoie de recruți sănătoși, în sfârșit despre obiectivele educative ale

sentințelor judecătorești și despre faptul că această sentință trebuie să fie un avertisment dat altor hiene care trăiesc pe seama ignoranței maselor.

La sfârșit a mai atins și coarda patriotismului local, subliniind că o sentință blândă în asemenea infracțiuni ar sugera opiniei publice din alte ținuturi ale Poloniei că brațul dreptății în regiunile din răsărit tolerează înapoierea și urmările ei nocive.

Avocatul Maklaj nu dispunea nici de a zecea parte din darul oratoric al adversarului său. Așa că alocuțiunea lui, deși argumentată, nu a reușit să ștergă impresia lăsată de cuvântarea fulminantă a procurorului. Nici nu a încercat să-i respingă argumentele construindu-și apărarea în jurul persoanei acuzatului, un om dezinteresat, care, ce-i drept, și-a însușit instrumentele chirurgicale, dar numai în scopul salvării unei fete muribunde.

— Nu a fost adus aici nici unul, a încheiat el, căruia să-i fi dăunat ajutorul medical al lui Antoni Kosiba, nu a fost dat numele nici unui pacient care să-și fi pierdut viața din cauza lui. În schimb am văzut un întreg cortegiu de oameni recunoscători, vindecați de el. De aceea cer achitarea lui.

Dacă în această clipă în Antoni renăscuseră unele speranțe, ele dispărură foarte repede sub loviturile replicii procurorului.

— Mă uimește, mă uimește și mă umple de rușine, începu el, poziția adoptată de apărător. Mă umple de rușine fiindcă în cuvântul apărării am auzit reproșul că m-am ocupat de problemă și am uitat de om. Într-adevăr, onorată instanță, aceasta-i o neglijență gravă din partea acuzatorului public. Dar mă uimește faptul că tocmai apărătorul aduce în discuție această chestiune. Da! Cercetând însă profilul moral al lui Antoni Kosiba putem să nu considerăm, cu conștiința împăcată, că abaterile lui sunt și mai condamnabile?... Acest așa-zis binefăcător al omenirii s-a săturat într-o bună zi de munca fizică cinstită și i s-a făcut dor după o pâine ușor câștigată. Din argat la moară a devenit un șarlatan. Fără îndoială, e mai ușor să spui unui țăran năucit descântece aiurite, să-i dai să bea fiertură de ierburi decât să cari saci cu făină. Și acuzatul a optat pentru ce-i mai ușor. Legenda despre dezinteresul lui este spulberată de martori, care declară că deși nu i-au plătit pentru sfaturi, i-au adus... benevol daruri. Chiar și Kosiba a declarat, la întrebarea domnului președinte, că trăiește îndestulat. Faptul este edificator pentru vremurile crizei de astăzi și ale mizeriei țăranilor. Astăzi trăiesc bine la țară numai cei care jupoaie

sărăcimea, cei care prin înșelăciuni dau celorlalți și ultimele rezerve de hrană. Procurorul zâmbi.

— Da, onorată instanță, acesta este un aspect al profilului moral al acuzatului, e trecutul lui. Dar care-i va fi viitorul? Ce va face el dacă va ieși liber din această sală?... În privința aceasta nu există îndoieli. Însuși acuzatul le-a risipit definitiv, răspunzând în timpul procesului la întrebarea mea. A recunoscut că și-a continuat practicile până în ultima clipă și că în caz de achitare, va continua să „trateze” oameni. Prin urmare, nu simte nici o remușcare. Nu promite să se îndrepte. Dar în problema furtului? Și-a recunoscut fapta dar spune deschis că dacă s-ar ivi o situație asemănătoare ar fura din nou. Acesta e un infractor care nu poate, sau mai degrabă nu vrea să-și înțeleagă vina, un infractor înrăit în recalcitranta lui. Acesta este omul de care a trebuit să mă ocup la cererea domnului apărător. Omul acesta, surd la toate avertismentele, care reprezintă un pericol public, ar trebui să fie izolat imediat și neutralizat printr-o aspră pedeapsă cu închisoare.

După o nouă replică a avocatului Maklaj, instanța s-a retras să delibereze.

O jumătate de oră după aceea, seara târziu, s-a pronunțat sentința.

Trei ani de închisoare.

Procurorul Zgierski primea pe culoare felicitările rudelor și cunoscuților. Antoni Kosiba a fost pus sub stare de arest în sală și dus la închisoare. Avocatul a anunțat că va face recurs.

Știrea despre condamnarea și închiderea lui Antoni Kosiba a fost adusă la moară de țărani care s-au întors de la proces.

În primul moment nimănui nu-i venea să creadă, iar Marysia a și râs.

— Oameni buni! Ați încurcat ceva! E imposibil!

— Poate trei luni? Întrebă Wasil.

— Nu, trei ani, se încăpățâneau țărani. Și asta pentru că procurorul era pornit rău împotriva lui.

Și au povestit, cum se pricepeau, toată desfășurarea procesului.

— Fie-vă milă! strigă bătrânul Prokop. Asta înseamnă că cel care i-a schilodit și era cât pe-acți să-i omoare, a fost închis pe doi ani, iar cel care i-a salvat – pe trei. Cum se poate?

— Așa e...

Marysia se porni pe plâns. Chiar în ziua aceea se ridicase din pat, cu toate că tusea o mai chinua.

— Ce-i de făcut, domnule Mielnik, ce-i de făcut? Îl întreba ea pe Prokop.

— Dar eu de unde să știu?...

— Trebuie mers la Vilnius, să-l ajutăm cumva.

— Cum să-l ajutăm? Nu poți dărâma închisoarea.

Wasil interveni cu chibzuință:

— Vă spun eu, domnișoară Marysia: acum n-avem cum să-l ajutăm, dar la recurs, da. Se vede că avocatul acela e slab. Avocatul face mult... înseamnă că trebuie altul. Trebuie aflat care e mai mare acolo la oraș, și mergem la el.

Totși laudară sfatul lui Wasil.

— Dar când poate avea loc recursul?

— Nu prea repede, spuse unul dintre țărani. Când am avut eu procesul pentru brazii aceia din pădurea de la Wickuny, recursul a venit după patru luni.

— Și așa-i repede! observă altul. Uneori trebuie să aștepți și un an.

Marysia a plâns toată noaptea. A doua zi a făcut un pachet. A pus acolo lenjeria unchiului Antoni, cojocelul, tot tutunul care l-a găsit, cărnați, slănină.

Tocmai când făcea pachetul a venit și Zonia.

— Ce faci? întrebă. Pachet pentru Antoni?

— Da.

— Și prin cine-l trimiți?

— Am să întreb. De atâtea ori trece pe aici câte unul care se duce la Vilnius.

Zonia căzu pe gânduri, pe urmă își scoase basmaua, îi dezlegă nodul și scoase două monezi de câte cinci zloți.

— Ține, trimite-i și banii ăștia.

— Ce bună ești tu, Zonia! spuse Marysia. Dar Zonia se burzului.

— Pentru unii bună, pentru alții nu. Lui îi dau, nu ție!

Marysia observase de mult că Zonia nu o vede cu ochi buni. Îi spuse totuși împăciuitoare:

— Atunci îți mulțumesc în numele lui.

Zonia ridică din umeri.

— Ce ești tu pentru el, sunt și eu. De ce să-mi mulțumești tu?! O să-mi mulțumească el, când s-o-ntoarce. Și pentru asta, și pentru că am grijă de lucrurile lui să nu se prăpădească.

— De ce să te ocupi tu de asta, Zonia?

— Dar cine?

— Eu.

— Tu?... Și de ce?... Ai de gând să stai trei ani la socru-meu?

...

Marysia se înroși.

— De ce trei ani?... La recurs îl achită pe unchiul Antoni.

— Îl achită ori nu-l achită. Iar el nu ți-e nici un unchi. Cum ai de gând să trăiești aici?... Din ce?...

Zări lacrimi în ochii Marysiei și adăugă:

— Ei, nu plânge. Că nu te-alungă nimeni de aici. Acoperișul ajunge pentru toți... Și mâncarea. Am spus și eu așa o trăsnaie. Nu plânge, proasto. Îi pare cuiva rău de ceva? Hai...

Cu toate asigurările Zoniei, Marysia înțelese acum situația ei.

Într-adevăr, dacă nu mai era unchiul Antoni, nu mai avea ce căuta aici. I s-a dat de înțeles, cu mai multă delicatețe decât se obișnuiește la oamenii simpli, dar limpede.

Așa că atunci când a auzit chemarea la masă, nici nu s-a mișcat de la locul ei. Tremura la gândul că toată familia Mielnik se va uita la ea în timpul mesei, îi va număra lingurile de mâncare, de mâncare dăruită, și fiecare bucată dusă la gură... Între ei îi vor spune pe ascuns venetica, linge-blide, până nu încep să-i spună în față.

— Trebuie să plec de aici, trebuie... Dar unde?...

Știa de la oameni că în prăvălia doamnei Szkopkowa lucra acum altă fată. Aici nu putea găsi nici o slujbă. Nimeni nu știa că a fost logodită cu Leszek, nimeni n-ar fi crezut-o chiar dacă ar fi avut curajul să o spună cu voce tare. În schimb toți știau, mai ales după accident, că se întâlnea cu el, că se duceau numai ei doi în pădure... Cu o asemenea reputație nu putea spera să găsească vreo slujbă.

Și să plece... încotro?

S-a aruncat pe pat plângând. Își plângea soarta nemiloasă, marea și unica iubire, care nu i-a oferit decât suferință, rușine și nefericire...

— Leszek, Leszek, de ce m-ai uitat? repeta cu lacrimile șiiroind.

— Hai, domnișoară Marysia, masa! se auzi de afară vocea lui Wasil.

Nu s-a mișcat de la locul ei, dar el intră imediat în odaie.

— De ce plângi, domnișoară Marysia? întrebă.

— Nu știu! răspunse printre hohote.

— Cum se poate?... Te-a supărat cineva?... Hai, spune, te rog!...

— Nu, nu...

— Atunci de ce plângi?... Nu trebuie...

Se mișca pe loc, neputincios, și adăugă:

— Eu nu pot să te văd plângând. Hai, ajunge... ajunge... Ți-a spus cineva ceva?

— Nu, nu...

Flăcăul își aminti că ceva mai devreme o văzuse pe Zonia ieșind din căsuță. L-a cuprins furia.

— Bine, mormăi și ieși.

Toată familia era la masă. Wasil se opri în pragul cuhniei și întrebă liniștit:

— De ce nu-i și Marysia?

— Am chemat-o, nu știu de ce n-a venit.

Olga ridică din umeri.

— Nu știi?...

— Nu știu.

— Atunci poate știe Zonia?

Zonia îi întoarse spatele.

— De ce eu?...

Wasil urlă deodată:

— Știu eu, boală ce ești!

— Ce-i, Wasil, ce-i cu tine? se miră sincer bătrânul Prokop.

— Asta e că ea plânge acolo! Și cine a făcut-o să plângă dacă nu vrăjitoarea asta?... Ce i-ai spus?!

Zonia își puse mâinile în șolduri și își ridică voinicește capul.

— Ce-am vrut, aia i-am spus. Înțelegi?!

— Liniștiți-vă! Își pierdu Prokop răbdarea.

— Ce vrea de la mine?... Nu i-am spus mai nimic și chiar dacă i-aș fi spus, ce-ar fi?... Trăiește din mila noastră, atunci să nu mai fie atât de mândră.

— Nu din mila ta! urlă Wasil fără să se mai poată stăpâni.

— Atunci să plece unde vede cu ochii! strigă Zonia înfierbântată.

— Ea?... și Wasil râse rău prevestitor. Ea?... mai degrabă pleci tu. Nu se știe dacă ea n-o să fie aici mai mare stăpână decât tine. Nu uita că tata-i bătrân și vine rândul meu. Eu pe tine te alung unde vezi cu ochii, pe tine! Iar dacă o să vrei să-mi mănânci pâinea, atunci o să-i faci ghetele!

S-a așternut liniștea. Bănuiseră ei mai de mult că lui Wasil îi place de Marysia. Acum însă o auzeau chiar din gura lui. Și se vede că nu-i plăcea oricum de vreme ce un flăcău de obicei liniștit s-a înfuriat într-atât încât a amenințat că o alungă pe cumnată-sa, la care el ținea de fapt.

Stătea palid, cu chipul încruntat și arunca celorlalți priviri furioase.

— Liniște! spuse Prokop, cu toate că în odaie și așa domnea liniștea. Liniște, zic! Tu, Wasil, scoate-ți asta din cap. Nu fi prost. Nu-i ea de tine și nici tu de ea. Gândește-te singur, și o să-ți dai seama. Iar tu, Zonia, du-te la ea și roag-o să vină. Și ai grijă, o amenință cu degetul, ai grijă să vrea să vină. Și-ți mai spun ceva, Zonia, e rău să năpăstuiești așa o orfană, o sărmană! Te pedepsește Dumnezeu.

— Eu n-o năpăstuiesc, cerul mi-e martor, spuse Zonia lovindu-se cu pumnul în piept.

— Hai, du-te. Și să mai știi că Antoni ține la ea ca la fata lui. Și atunci?... A dat-nenorocirea peste el, iar eu să nu-i dau fetei adăpost și hrană?... E păcat, Zonia. Du-te... du-te!...

— De ce să nu mă duc? Mă duc.

Zonia se duse în fugă la anexă. Îi trecuse supărarea. Poate și gândul că domnișoara asta nu-i va fi rivală, pentru că dacă are de ales între Antoni, bătrân, și Wasil, tânăr și bogat, o să-l aleagă pe ultimul, poate că și acest gând a făcut-o să-i ceară iertare cu duioșie, s-o îmbrățișeze și s-o sărute.

— Hai, hai, nu mai plânge. Fac orice pentru tine, numai să nu te văd plângând. Vrei basmaua asta cu flori? Dacă o vrei, ți-o dau ție... Hai, nu plânge, nu plânge...

A mângâiat-o pe spinare, pe fața udă de lacrimi, pe mâini, până când Marysia s-a liniștit. Când s-au întors în cuhnie, nu s-a mai vorbit de asta.

Cu toate acestea, cu toată căldura cu care familia morarului o înconjura pe Marysia, sensibilitatea ei odată pusă la încercare nu-i mai dădea pace. O chinuia sentimentul că e o povară pentru acești oameni, că se folosește de bunătatea lor, fără să-i răsplătească în vreun fel. De atâtea ori se oferise să ajute în casă, dar aici erau femei destule și nici una nu se lăsa înlocuită.

O rodea gândul că trebuie să facă ceva, dar vedea tot mai clar că e neputincioasă. Cum era fără nici un ban, nici nu putea fi vorba de plecare. Îi mai rămânea speranța ca doamna Szkopkova s-o primească înapoi.

Cu puțin înainte de Crăciun, Marysia s-a dus în oraș. A plecat destul de târziu, ca să nu ajungă pe lumină în Radoliszki. Nu voia s-o vadă oamenii.

Când a ajuns în fața casei doamnei Szkopkova se înserase.

Doamna Szkopkova tocmai venise.

— O, Marysia! o întâmpină ea cu prefăcută afecțiune. Ce mai

faci, draga mea?

Marysia îi sărută mâna.

— Mulțumesc, acum bine, dar era cât pe ce să mor.

— Da, da... Trebuie aprinsă lampa...

— Imediat o aprind. Marysia se grăbi, dar doamna Szkopkova luă chibriturile.

— Nu, lasă. În casă la mine... spuse cu un înteles anume. Știi că ai fost pe moarte. Ce să-ți fac, vina ta. Eu mi-am făcut datoria. Te-am prevenit că din asta nu iese nimic bun. N-ai ascultat-o pe bătrâna Szkopkova. Ba... da... Ai venit după lucruri?

— După lucruri, confirma Marysia și întoarse capul ca să-și ascundă lacrimile.

— Poți să le iei. N-o să-ți fie greu. Le-am împachetat de mult și am vrut să ți le trimit la moară, numai că n-am avut prin cine.

S-a lăsat tăcerea.

— Cum o duci acolo? Întrebă Szkopkova făcându-și de lucru în jurul scrinului.

— Așa și așa.

— Ei, cred că nu-ți pare rău că ești la ei.

— Aș fi preferat să fie ca înainte, spuse Marysia.

— Și eu aș fi preferat, accentua Szkopkova. Ce să fac dacă tu ai ales alt drum. Ai preferat să-ți primejduiești viața și să te faci de ocară, iar pe mine să mă faci de rușine. Mama ta s-o fi răsucit în mormânt... Am fost la cimitir, am fost și am pus pe mormântul ei o lumânare și o cununiță de imortele, ca s-o mai îmbunez, sărăcuța de ea. Ce să fac, zic, dragă doamnă Oksza, nu mă învinovăți pe mine, pentru că eu nu o dată i-am spus fetei dumitale, dar tinerețea nu crede în experiența celor bătrâni. Roagă-te acolo pentru îndreptarea copilului dumitale... M-am rugat și eu ca să găsești ocrotitori mai buni ca mine... Și așa...

Marysiei îi curgeau lacrimile pe obraji.

— Doamnă, vă jur că n-am făcut nimic rău, vă jur!

— Copila mea. Aș vrea să te cred. Dar la ce ajută. Toți au văzut că ai umblat cu ușuraticul acela, pe care Dumnezeu în marea lui milostivire nu l-a pedepsit încă. Toți știu că era cât pe aci să te omoare și pe urmă te-a lăsat... Și dacă vrei un sfat de la mine, ți-l dau: Pleacă cât mai departe de aici, între străini, și altă dată ferește-te de spilcuiți și nebuni din ăștia. Și ca să ai cu ce pleca și să nu-ți amintești de mine cu inima grea, cum îmi amintesc eu de tine, ai să găsești în coșulețul acela câțiva

zloți... Pentru început îți ajung. Cel mai bine ar fi să pleci la Varșovia. Du-te acolo la un preot și roagă-l să te sfătuiască, într-un oraș mare e mai ușor să găsești de lucru.

Își șterse nasul și adăugă:

— Așa m-am gândit eu. Dar cred că iar e prea târziu. N-o să-mi ascuți sfatul.

Marysia îi luă mâna și o sărută.

— Așa am să fac. Mulțumesc, doamnă, mulțumesc... N-am să uit niciodată...

— Ei, du-te, fata mea, du-te cu Dumnezeu. Sfânta Fecioară să te blagoslovească și să te ocrotească.

O îmbrățișa și trecând-o pragul, strigă în urma ei:

— Și să-mi scrii!

— Am să vă scriu.

Coșulețul de răchită nu era greu, nici conținutul lui sărăcăcios, dar mâna îi amorțea și tot mai des trebuia să treacă coșul dintr-o mână în alta.

De câteva zile gerul se mai îmblânzise, iar acum începuse să ningă cu niște fulgi mari care cădeau încet, lenevos, dar atât de des, încât nu se vedea nimic la câțiva pași. Din fericire, copacii înalți de pe marginea șoselei nu te lăsau să te rătăcești. Dacă Marysia mergea însă tot mai încet, aceasta nu se datora pierderii drumului. Atâtea gânduri îi treceau prin cap, atâtea sentimente îi sfâșiau inima, îi da dreptate fostei sale ocrotitoare. Într-adevăr, ar trebui să plece, să plece cât mai departe, chiar și la Varșovia. Acum avea bani și fiecare zi amânată era lipsită de sens...

Dar să părăsească locurile acestea, să renunțe pentru totdeauna la speranța de a-l mai vedea măcar de departe pe Leszek... Să-l lase așa pe unchiul Antoni?!... Doar el se va întoarce aici... I-a arătat atâta bunătate, a trezit atâtea sentimente comune... Sigur că trebuie să plece. Dar mai degrabă la Vilnius. O să-i dea voie să-l vadă la închisoare... Se vor sfătui ce-i de făcut... Da, acesta-i cel mai important lucru, singurul lucru important. Ce-i rămânea altceva de făcut?...

Găsi cu greu drumul spre moară. Ningeă atât de des, încât dacă n-ar fi fost vuietul apei ce cădea pe roata morii și furnăitul cailor, nici n-ar fi zărit moara. Luminile le-a văzut abia când a ajuns aproape și s-a mirat că și ferestrele căsuței lui Antoni erau luminate.

— Se vede că Natalka a venit să-și facă lecțiile, își spuse Marysia.

În tindă își scutură ghetele de zăpadă, deschise ușa și se opri înlemnită.

Odaia începuse să se învâртеască cu ea cu tot, inima îi bătea de să-i sară din piept, scoase un țipăt și leșină.

Capitolul XVI

La începutul lunii decembrie, în sanatoriul doctorului Du Chateau din Arcachon se deschidea sezonul de iarnă provocând o afluență masivă de parizieni suferinzi de artrită. Așa că pe la mijlocul lui decembrie când a venit domnul Stanislaw Czyński și i-a comunicat doctorului că vrea să-și ia fiul în țară, medicul nu s-a împotrivit deloc.

— De acord, i-a spus. Fiul dumneavoastră este de fapt complet sănătos. Deocamdată nu i-aș recomanda nici un sport care solicită eforturi, dar oasele s-au sudat ireproșabil, sub influența masajelor musculatura s-a fortificat suficient, în ceea ce privește starea lui de spirit, cred că este manifestarea unei nostalgii. Întoarcerea în țară, la familie îl va înviora și-l va pune pe picioare.

— Așa sper și eu.

Domnul Czyński îi scutură mâna.

Acum, stând în vagon, în fața fiului, nu-i mai rămăsese nimic din speranța aceea. După ce se sfătuisese cu soția, intenționat plecase singur la Arcachon, ca să-l aducă pe Leszek de sărbători. Erau speriați de scrisorile lui. După un lung bombardament de misive din partea lor, le-a trimis și el două scrisori și acestea scurte, deprimante, reci.

Pe tatăl său l-a întâmpinat cu aceeași răceală și a fost de acord să se întoarcă.

— Mi-e totuna. Atât a spus.

Stătea tăcut, cu o țigară stinsă de mult în mână și părea să nu audă ce-i spunea tatăl său despre politică, despre îmbunătățirea conjuncturii, despre noile comenzi. Se părea că nu-l interesează nimic, că nimic nu-l poate preocupa, nimic nu-l poate emoționa. Oare șocul nervos pe care l-a făcut în timpul acelui accident nefericit avea să facă pentru totdeauna, dintr-un băiat vesel un melancolic apatic?...

În zadar se străduia domnul Czyński să-i capteze atenția cu ceva. Leszek se rezuma la răspunsuri scurte, se uita pierdut la vârfurile ghetelor sale și era stăpânit de o liniște stinsă,

vlăguită.

Noaptea, domnul Czyński nu putea adormi și aruncă o privire în compartimentul fiului. Avea o presimțire rea și nu se înșelase prea mult: cu toată noaptea geroasă, Leszek deschisese fereastra și, îmbrăcat numai într-o pijama subțire, stătea aplecat cu capul afară. Când s-a deschis ușa, un vânt rece ca gheața năvăli în compartiment.

— Ce faci, fiule! se sperie domnul Czyński. Te îmbolnăvești de pneumonie.

Leszek se întoarse.

— Se poate, tată.

— Te rog, închide fereastra!

— Mi-e cald.

— Vreau să vorbesc cu tine.

— Bine.

Închise fereastra și se așeză.

— Ești foarte imprudent, Leszek, începu domnul Czyński. Nu numai că nu ai grijă de sănătatea ta, dar te și expui cu bună știință.

Tăcerea a fost singurul răspuns.

— De ce nu te-ai culcat?

— Nu mi-e somn.

— Ar trebui, totuși. Starea sănătății tale necesită încă multă grijă.

— De ce? Leszek îl privi în ochi.

— Cum, de ce?!

— Așa, de ce? Crezi că țin la asta?

— Ar trebui să ții.

— Aha! Și făcu un semn cu mâna.

— Leszek!

— Tată! Dumneata chiar crezi că viața merită îngrijire, neliniște, preocupare?... Crede-mă că personal nu țin deloc la viață.

Domnul Czyński făcu un efort să zâmbească.

— Când eram de vârsta ta, minți, aveam și eu asemenea depresiuni, dar am avut destulă minte ca să le socotesc stări trecătoare.

— Și aici ne deosebim, tată, dădu Leszek din cap. Eu știu că nu e o depresiune trecătoare.

— Eu te asigur că așa e. Ai încredere în experiența mea. Firește, șocul fizic și cel psihic lasă urme. Dar trec. Și trec cu atât mai repede cu cât vei privi mai realist actuala ta stare de

spirit. Conștientizarea cauzelor depresiei este cel mai eficient mijloc de combatere a ei.

Domnul Czyński nu avu impresia că argumentarea lui convingătoare ar fi ajuns la fiul său, așa că adăugă:

— Și încă ceva. Nu ai voie să uiți de noi, de părinții tăi, pentru care tu ești totul. Dacă rațiunea nu acționează asupra ta, atunci mă adresez sentimentelor tale.

Leszek tresări și după o pauză întrebă:

— Tată, dumneata chiar crezi că sentimentele sunt o forță atât de mare și vrednică de stimă încât să le iei în seamă când se naște în noi întrebarea hamletiană: a fi sau a nu fi?...

— Sigur că da, Leszek.

— Îți mulțumesc, tată. Sunt de aceeași părere.

— Ei, vezi, fiule. Acum culcă-te și încearcă să adormi. Spre dimineață vom fi acasă. Da... Nu-ți poți închipui cât îi e de dor mamei după tine. Ea întotdeauna se străduiește să pară o fire puternică... Dar tu știi câtă duioșie se ascunde sub acest înveliș. Hai, dormi, fiule. Noapte bună.

— Noapte bună, tată, răspunse Leszek cu o voce uscată.

Stinse lumina, dar nu se culcă. Hurducăitul ritmic al roților, legănatul vagonului, fâșiile de scânteii pe geamul întunecat... Așa era și atunci când se întorcea. Numai că atunci ar fi vrut să grăbească goana trenului. Ei îi ducea inelul de logodnă, iar lui fericirea.

În sera de la Ludwikowo o fi înflorit liliacul?... Da, liliacul și heliotropii înmiresmați... O să pună să taie tot. Și poate... Acolo sigur e totul acoperit cu zăpadă înaltă și albă. Iar pe zăpadă nici o urmă. O ridicătură mică și uitată...

Va păși pe întinderea aceea albă, imaculată... Primul și ultimul... Acolo e ținta lui. De acolo nici un drum nu mai duce nicăieri... Va așeza florile, va acoperi mormântul cu flori... va ajunge până la ea mireasma liliacului și a heliotropului prin zăpadă, prin stratul de pământ și prin capacul de lemn?... Vor ajunge șoaptele lui repetând cel mai drag nume, cele mai duioase chemări și cele mai desperate jurăminte?... Va auzi ea bătaia tot mai slabă a inimii lui muribunde între florile ce mor, se va pregăti să-l întâmpine, își va petrece brațele în jurul gâtului lui și-l va lăsa, ca mai înainte, să o privească, până se satură, în ochii ei radioși?... Pentru totdeauna, pentru veșnicie...

Ce sentiment plăcut îl cuprindea când gândea astfel. Ce liniște coborâse peste el de când se împăcase cu acest gând.

De câte ori rămânea singur se cufunda în întinderile nesfârșite ale morții, lipsite de pasiune, uriașe și necuprinse ca spațiul cosmic. De-acum făcea parte din ele.

Cât de grea și de dureroasă a fost prima perioadă! De cum a putut articula câteva silabe, a întrebat:

— Ce-i cu ea?

Mama a tresărit atunci și i-a răspuns scurt:

— Nu mai trăiește, dar nu te gândi la asta.

Iar doctorul Pawlicki a adăugat:

— Fractură a bazei craniene. Cu așa ceva nu se poate trăi mai mult de câteva zeci de minute.

Atunci și-a pierdut cunoștința. Și de câte ori și-a recăpătat-o, conștiința morții Marysiei i se părea că neagă propria lui existență. Zăcând cu ochii închiși, auzea convorbirea purtată în șoaptă. Doctorul îi făcea reproșuri doamnei Czynska:

— Nu trebuia să-i spuneți de moartea fetei. A fost o imprudență. Ar putea să-i înrăutățească starea psihică.

Iar mama i-a răspuns:

— Nu știu să mint, doctore. În ceea ce mă privește am preferat întotdeauna adevărul neplăcut unor iluzii. De altfel, fiul meu nu este răspunzător de accident.

— Mă gândeam, ezită medicul, la altceva. Putea să simtă ceva pentru Marysia aceea...

— Exclus! îl întrerupse doamna Czynska cu atâta hotărâre, de parcă până și simpla bănuială ar fi fost o jignire pentru ea.

Starea fizică a lui Leszek se ameliora cu fiecare zi. La spitalul din Vilnius i-au făcut radiografiile, rănilor și contuziile se vindecau normal. În schimb starea psihică a bolnavului trecea dintr-un stadiu în altul. De aceea, de îndată ce viața lui era în afara oricărei primejdii, a fost transportat întâi la o clinică de chirurgie din Viena, apoi la Arcachon, pentru convalescență. La Arcachon societatea internațională, veselă, trebuia să-i influențeze pozitiv starea de spirit. Din păcate Leszek evita oamenii. Nu participa la distracții, la excursii, și cu toate că se supunea automat tratamentului prescris, starea lui de spirit nu se modifica deloc.

Cel puțin aparent. În realitate, fără să-și dea seama cei din jur, în el se maturiza o hotărâre definitivă. Se maturiza și-i aducea alinare...

Firește, își iubea părinții și era conștient de durerea pe care le-o va provoca. Era dispus la mari sacrificii, dar gândul că se va condamna pentru toată viața la suferințe, pe care nimic nu le putea alina, i se părea monstruos, peste puterile lui.

Și apoi prea mult își dorea moartea, tocmai o asemenea moarte. Și-o dorea ca pe o expiere. Intrase în viața liniștită și fericită a celei mai minunate ființe nepoftit, nechemat, intrase aproape cu forța. Dacă n-ar fi fost el, ar fi dus și astăzi o existență poate simplă și săracă, dar senină. El i-a tulburat liniștea, din cauza lui a murit, iar după moarte i-a rămas memoria pătată. Din cauza lui. N-a avut suficient curaj pentru a se împotrivi tuturor adversităților. A fost prea meschin. A vrut să-și asigure o existență confortabilă ascunzându-și intențiile. Cu prețul cinstei ei!

Asta cerea o pedeapsă! Și trebuia să și-o administreze singur, pentru că numai astfel putea spăla pata de pe memoria ființei iubite mai presus de orice...

Trenul s-a oprit în stația aceea mică și atât de cunoscută. Pe peron așteptau doamna Czyska, Tita Zenowiczowna, Anielka, sora ei, vărul Karol, soția lui, Zulka, și încă câteva persoane din familie, care se adunau de obicei la Ludwikowo de sărbători.

Zâmbetul reținut cu care Leszek îi salută pe toți, nu-i putea induce în eroare: abia dacă era un zâmbet convențional. Intenționat veniseră să-l întâmpine cu ovații și cu veselie, ca să-l dezmoștească din capul tocului, să-l înveselească și să-l atragă în treburile lor zilnice, lipsite de griji. Numai Anielka îl privea tăcută și parcă-l compătimea.

— Cum a slăbit și cât e de trist, îi spuse în șoaptă doamnei Czyska.

— Încearcă să-l înveselești și prefă-te că nu vezi la el nici o schimbare. Doamna Czyska o strânse de mână. El întotdeauna a ținut la tine.

Patru sănii cu clopoței traseră în fața palatului de la Ludwikowo, ca în timpul carnavalului. Toată ziua, Leszek n-a rămas nici o clipă singur. În salon radioul se întrecea cu gramofonul.

După cină s-a retras, în sfârșit, în camera lui. Aici nu se schimbaseră nimic. Privi neliniștit spre birou. Jurnalul Marysiei era la locul lui. ...

Toată noaptea a citit, a răsfoit de câteva ori aceleași pagini, pe care le știa atât de bine, aproape cuvânt cu cuvânt. A adormit abia spre dimineață și s-a trezit târziu. Servitorul i-a adus micul dejun și i-a comunicat:

— Domnul este la fabrică și a poruncit să vă întreb dacă nu vreți să treceți și dumneavoastră pe acolo.

— Nu, scutură din cap. Dar te rog să chemi grădinarul.

— Vă ascult!

— În seră sunt multe flori?

— Ca de obicei de sărbători. Anul acesta trandafirii au crescut foarte frumos.

După micul dejun și-a făcut apariția grădinarul și au trecut împreună în seră. Leszek îi arăta grădinarului, ce părea cam uimit, mereu alte flori iar la sfârșit i-a spus:

— Te rog să le tai pe toate pe care ți le-am arătat.

— Să le tai?

— Da. Și să le învelești în ceva.

— Unde vreți să le trimiteți, vă rog?

— Le iau eu personal.

— Plecați, domnule inginer?

Leszek nu-i răspunse nimic și se îndreptă spre ieșire.

— Domnule inginer, îl opri grădinarul. Mi-ați poruncit să tai aproape toate florile. Nu e treaba mea, dar nu știu dacă doamna...

— Bine. Te rog să-i comunicii doamnei și s-o întrebi dacă nu are nimic împotriva.

— Doamna a plecat cu mașina la gară și revine abia după masă.

— Atunci o întrebi după masă. Și eu plec tot după masă.

Leszek nu se îndoia că mama va fi de acord și cu devastarea serei. Sigur că va înțelege imediat pentru ce are nevoie.

S-a întors în camera lui și s-a apucat de redactat, scrisori. Cea mai lungă era destinată părinților. Câteva mai scurte – unor prieteni apropiați, una, oficială, poliției și, în sfârșit, una doamnei Szkopkova. La ultima ținea foarte mult. Ea trebuia să constituie reabilitarea Marysiei în ochii opiniei publice din orașel.

Tocmai terminase de scris, când la ușă bătu menajera, doamna Michalewska. Ieri nu reușise să-l vadă pe Leszek. Era tare ocupată, cum se întâmpla de sărbători. Acum însă aflase că Leszek pleacă imediat după masă, așa că a lăsat prăjiturile în seama bucătarului, ca să-l poată vedea pe domnul Leszek și să-i exprime bucuria ei că mulțumită cerului îl vede iar sănătos. A început să-i povestească cum întrebau toți de el, ce au spus și ce au făcut...

Leszek asculta pălăvrăgeala ei și-i trecu prin minte că această femeie, această cronică vie a județului trebuie să știe exact ceea ce n-ar vrea să întrebe în orașel.

— Michalesia dragă, i se adresă. Am o rugămintă.

— O rugămintе?

— Da. Nu știi cumva... vocea i se frânse, n-ai putea să-mi spui... unde... a fost înmormântată...

— Cine?

— Unde a fost înmormântată... fata care a murit atunci în accident?...

Femeia căscă gura mare.

— În ce accident?

— Ei, atunci cu mine! Își pierdu el răbdarea.

— Doamne sfinte! strigă. Ce tot spuneți! Cum s-o îngroape?! ... Pe Marysia aceea?... De la Szkopkova?... Păi ea trăiește!

Tot sângele i se urcă în obraji. Sări de pe scaun și era cât pe aci să cadă.

— Cum?... Cum?... întrebă șoptind înfricoșător, încât, speriată, Michalewska se trase spre ușă.

— Mă jur! strigă ea. Cum s-o îngroape? S-a însănătoșit. A vindecat-o vraciul acela, iar pe el l-au băgat în pușcărie. Ea stă acolo la moară. Știi de la oameni. Iar Pawelek al nostru, cel de la bucătărie, a văzut-o cu ochii lui... Doamne! Ajutor!...

Leszek se clătină, se împletici și căzu la pământ. Speriată, menajera crezuse că a leșinat, dar a auzit un hohot de plâns și niște cuvinte răzlețe. Cum nu înțelegea despre ce-i vorba și simțindu-se răspunzătoare pentru tot ce s-a întâmplat, a ieșit în fugă strigând după ajutor.

Toți erau adunați în hol. Michalewska a dat buzna și le-a spus cu vocea sugrumată că domnul Leszek a pățit ceva.

Înainte însă de a sfârși, Leszek trecu în fugă prin hol și lăsând ușa deschisă ieși pe terasă.

— Mai și răcește! gemu Michalesia. Fără palton. Ce-am făcut!

...

Între timp Leszek alerga spre grajduri.

— Înhamă repede! strigă primului rândaș întâlnit. Repede! Repede!

S-a apucat și el să dea o mână de ajutor. S-a stârnit vânzoleală. Din palat venea în fugă valetul cu paltonul și cu căciula. Cinci minute mai târziu, sania gonea spre Radoliszki, gonea ca nebună, fiindcă Leszek luase vizitiului hățurile și mâna el singur.

I se învârtea capul, inima îi bătea ca un ciocan. Și gândurile îi alergau într-un galop demential. Îl sfâșiau sentimente contradictorii. Simțea o fericire imensă, în același timp însă o furie tot atât de mare parcă smulgea carnea de pe el. Era

dispus să-i ierte pe toți, să se arunce în brațele celui mai înverșunat dușman al său și deodată furia îi încleșta maxilarele. L-au mințit! Au folosit un vicleșug atât de ieftin, atât de rușinos! L-au ascuns atâta timp că ea trăiește. Se va răzbuna, se va răzbuna fără nici o milă!

Și deodată îl cuprindea duiosia: dar cât a trebuit să sufere ea! Cu siguranță a așteptat o știre de la el, o scrisoare, un semn de viață. Treptat și-a pierdut orice speranță, singură, părăsită, uitată în nefericirea ei de omul care i-a jurat dragoste.

— Nu mă crede cumva un nemernic?... Scrâșni din dinți.

Și asta din cauza lor! O, nu le-o iartă el. Doctorului acela, Pawlicki, îi va da câteva palme, îi va tăia urechile în duel. Să țină minte toată viața că a procedat ca un ticălos. Dar mama?... Ea va suferi și mai mult pentru fapta ei abjectă. Îi va spune așa:

— Din cauza minciunii tale mârșave fiul tău era să se sinucidă. Minciuna a ieșit la iveală împotriva voinței tale. Prin urmare poți considera că ți-ai ucis fiul. În orice caz ai ucis toate sentimentele lui filiale. Pentru tine voi fi de-acum un străin.

Iar de acum încolo nu-i va mai adresa nici un cuvânt. Va pleca, va pleca de aici imediat și pentru totdeauna. Nici pe tatăl său nu vrea să-l mai vadă. Cum a putut el să tăinuiască minciuna mamei?!

— Aceasta-i dragostea părintească, mânca-o-ar iadul! Și când te gândești cât de aproape a fost nenorocirea: acolo, în Franța, de mult voise să sfârșească totul. L-a reținut doar dorința de a-și împlini ultima datorie față de Marysia. De aceea a așteptat, de aceea s-a întors aici...

— Se vede că cerul mi-a călăuzit pașii.

Și deodată i se păru că întrezărește taina destinului său, că-i era destinată o mare și nemăsurată fericire și că imensitatea acestei fericiri n-ar fi putut-o prețui niciodată cum se cuvine dacă n-ar fi fost această suferință, această desperare nețărmită, care i-a mistuit sufletul.

Și se gândi: de-atâtea ori a întâlnit în viață bucuria, succesul, izbânda. Promise totul ca pe ceva natural, obișnuit, care i se cuvenea. Nu-și amintea ca măcar într-un singur caz să se fi trezit în el dorința de a adăuga la rugăciunile spuse din obișnuință măcar un suspin de recunoștință. A fost nevoie chiar de asemenea încercări grele, ca să învețe să prețuiască aceste mari daruri?... Să le înțeleagă valoarea ca să le merite?... Să se maturizeze pentru a primi o asemenea fericire?...

Așa gândea, dar cum la el gândul trebuia întotdeauna să-și

găsească imediat exprimarea în faptă, la prima răscruce strânse hățurile, încât caii își înfipseră picioarele de dinapoi în zăpadă, le aruncă vizitiului și coborând în genunche cu capul descoperit în fața unei troițe, privi la figura tăiată în tinichea și înnegrită de rugină.

— Mulțumescu-ți ție, Doamne! Mulțumescu-ți ție, Doamne! – repetă.

Întotdeauna s-a considerat un om credincios, cu atât mai mult cu cât nu l-a frământat niciodată vreo îndoială fundamentală. Educat de mic în spirit religios, nu s-a remarcat niciodată printr-o râvnă deosebită, dar nici nu a neglijat practicile impuse de biserică, în limitele unui minimum admis. De aceea rugăciunea aceasta din fața troiței de la răscruce era și pentru el o revelație. Până acum nu știuse ce e o rugăciune și ce trăiri profunde poate oferi.

Când a urcat din nou în sanie, simțea că ceva s-a liniștit în el, s-a înseninat, s-a luminat. I s-au împlânzit și gândurile privitoare la viclesugul mamei, a început să reflecteze. În același timp parcă sporise conștiința fericirii care-l așteaptă.

Au trecut în goană prin Radoliszki și au cotit pe drumul ce ducea la moara lui Prokop. Când s-au oprit în fața morii, era un amurg timpuriu de iarnă.

În ușă stătea argatul Witalis.

— Aici locuiește domnișoara Wilczurowna? Îl întrebă Leszek.

— Cine?

— Domnișoara Wilczurowna.

— Nu știu. Nu locuiește aici. Poate că e domnișoara Marysia?

— Da, da! Sări din sanie. Unde-i domnișoara Marysia?

— S-a dus în târg. Trebuia s-o întâlnești în drum spre Radoliszki.

— N-am întâlnit-o. Dar se întoarce repede?

— Cred că repede.

— Atunci aștept.

În ușă se ivi capul Zoniei.

— Dacă sunteți bun să așteptați, atunci mai bine ar fi în odaie. Ori poate în anexă, la Marysia... Vă rog, poftiți aici.

Își șterse mâinile în șorț și-l conduse pe Leszek în odaia din anexă. Găsi chibriturile pe sobă și aprinse lampa.

Leszek își roti privirile prin încăpere. Era sărăcăcioasă, dar curată.

— Marysia trebuie să vină îndată. S-a dus până în târg, încerca Zonia să lege vorba. Dumneavoastră văd că v-ați

însănătoșit.

— M-am însănătoșit.

— Mare noroc. Când v-au adus aici pe dumneavoastră și pe Marysia, mi-era și frică să mă uit. Atâta sânge, că Doamne ferește! Ne-am și rugat pentru sufletele dumneavoastră. Dacă n-ar fi fost Antoni!... Ce să mai vorbim! Făcu un semn cu mâna.

— Care Antoni? Întrebă Leszek.

— Antoni Kosiba, vraciul care stă aici.

— Aici stă?

— Da' unde? Acuma e la închisoare. Dar aici stă, aici se-ntoarce. Aici, pe lavița asta v-a ajutat, v-a pus oasele la loc, v-a cusut, chicoti Zonia. Am ras cu cioburi petele de sânge. Nu ieșeau. Cu dumneavoastră a fost rău, dar cu ea... nu mai era nici o nădejde. Nici nu mai sufla. I-au intrat oasele în creier. Când v-a dus la automobil, doctorul zicea că ea e caput. Sărmana asta, zicea, n-are nevoie decât de sicriu, zicea, și-i păcat, că-i frumoasă. Și la drept vorbind, vreme de o săptămână nimeni nu credea că mai învie Antoni a furat cuțărul cu instrumentele doctorului ca s-o scape, A îngrijit-o zi și noapte. Nici el nu mai știa ce să facă. L-a chemat și pe baciul din Pieczki s-o descânte. Ea însă tot parcă era moartă. Abia când am tăiat eu o găină albă sub fereastră, i-a ajutat.

Leszek asculta cu cea mai mare atenție și-i veni în minte că poate pe nedrept o bănuise pe mama sa și pe doctorii Pawlicki de minciună premeditată. Probabil că amândoi erau convinși că Marysia, muribundă la plecarea lor, nu avea să-și mai recapete sănătatea. Povestirea acestei femei tinere părea să pledeze în favoarea lor. Pe urmă însă mama a aflat, cu siguranță, că Marysia trăiește. De ce nu i-a scris atunci nici un cuvânt despre asta?... De ce nu i-a spus nimic tata, de ce a aflat abia la Ludwikowo, și asta întâmplător?!... Aici era vina lor și asta le reproșa. Reproșul era însă atenuat de sentimentul propriei vinovății. Prea aspru și prea pripit și-a condamnat părinții și pe doctorul Pawlicki.

— Dar acum domnișoara Marysia e complet sănătoasă? Întrebă.

— Nu-i lipsește nimic. Ba s-a făcut frumoasă ca mai înainte, râse Zonia. Numai că are mari necazuri, fiindcă o văd că umblă plânsă.

— Ce necazuri?

— Eu nu știu, dar cred că de necazuri nu duce lipsă, întâi că și-a pierdut slujba din pricina bolii. Doamna Szkopkova a luat

pe altcineva la prăvălie. Se zice că pe o rudă de-a ei.

— Asta nu-i nimic! Ce altceva?...

— Cu Antoni. L-au băgat pe trei ani la închisoare pentru furtul acela și pentru că vindecă fără să aibă dreptul.

— Asta nu se poate!

— Ba se poate, pentru că l-au închis.

Și Zonia i-a povestit lui Czyński pe larg ce și cum s-a întâmplat.

— Ne-am sfătuit cum să-l ajutăm, dar ce ajutor îi putem da noi?! Încheie Zonia. Și acum iertați-mă, fiindcă trebuie să văd de gospodărie. Marysia trebuie să sosească dintr-o clipă în alta.

A ieșit, iar Leszek începu să cerceteze cu duioșie încăperea. Peste tot se vedea înclinația Maysiei spre curățenie, spre estetic. Cât au trebuit să muncească mânușitele ei.

— Acum totul va lua sfârșit! Își spunea și simțea cum îl cuprinde o mare bucurie.

Afară ninge cu fulgi mari, tot mai deși.

— Numai să nu se rătăcească! se neliniști Leszek. Deodată auzi un bocănit în tindă. Era sigur că e ea.

Se opri în mijlocul încăperii și aștepta. Se deschise ușa. Marysia se opri în prag, țipă și s-ar fi prăbușit dacă n-ar fi prins-o la timp în brațe. Îi acoperea cu sărutări buzele, ochii; sub atingerea mâinilor lui se topea zăpada de pe palton.

Încet își recăpăta cunoștința.

— Iubita mea, îi șoptea el. Fericirea mea... În sfârșit, ești lângă mine vie și sănătoasă, și a mea... Toate s-au ridicat împotriva noastră, dar acum nu ne mai desparte nimic... Ai crezut despre mine că sunt rău, că te-am uitat... Dar nu-i adevărat! Îți jur că nu-i adevărat! Spune-mi că mă crezi!

Marysia se lipea de el...

— Cred, cred, cred...

— Și mă mai iubești?...

— Te iubesc. Te iubesc mai mult decât te-am iubit vreodată.

— Soarele meu! Minunea mea! Spune, ai gândit ceva rău despre mine?...

În ochii ei zări o clipă de șovăială.

— Rău n-am gândit, răspuse în cele din urmă. Dar am fost tare tristă. Atâta am așteptat. Atât de mult am așteptat... Atâtea zile...

— Crede-mă, Leszek deveni grav, că și așa ai fost mai fericită decât mine. Și eu am trăit tot atâtea zile, dar au fost de o sută, de un milion de ori mai grele decât ale tale. Pentru că

eu nu mai așteptam nimic.

Tăcu, apoi adăugă:

— Am fost indus în eroare.

Marysia scutură din cap.

— Nu înțeleg.

Lui însă îi era greu să spună adevărul. În cele din urmă se învinse:

— Mi s-a ascuns că trăiești. Nu cred că au făcut-o din rea voință. La început starea ta era disperată, pe urmă... Nimeni nu știa că tu ești totul pentru mine. Așa că nu m-au anunțat.

Dădu din cap și în ochi îi străluciră lacrimile.

— Acum știi, acum înțeleg... Și... ți-a părut rău că nu mai trăiesc?...

— Dacă mi-a părut rău? întrebă el. Marysia, iată dovezile! Iată-le!...

Căută într-un buzunar, în al doilea, căută în toate.

— Am lăsat scrisorile la Ludwikowo pe birou. Dar ai să le citești mâine.

— Mi-ai scris, Leszek? se miră.

— Nu ție, fericirea mea! negă mușcându-și buzele. Erau scrisori de adio. Către părinți, către prieteni. Am sosit ieri și le-am scris azi-dimineață. Iar seara...

Se uită la ferestrele întunecate, acoperite până la jumătate cu zăpadă.

— Iar la vremea asta... nu mai trebuia să fiu în viață

— Leszek! strigă îngrozită:

— Ce rost avea să mai trăiesc fără tine!

S-au îmbrățișat, dar pe obraji le curgeau șiroaie de lacrimi. Își plângeau trecutul vitreg, își plângeau tristețea, disperarea care se mistuise în ei până la sfârșit, își plângeau fericirea, atât de mare, de necuprinsă, pe care o trăiau, încât se simțeau pierduți, mici și sfioși în nemărginirea ei.

Capitolul XVII

Leszek nu se înșelase. Plecând năucit de acasă, lăsase scrisorile și plicurile neadresate pe birou. După plecarea, a lui, la Ludwikowo s-a stârnit un adevărat haos. De atâtea emoții, menajera, doamna Michalewska, a făcut o criză, după care, adusă la un anumit echilibru a început să relateze convorbirea ei cu Leszek atât de încâlcit, încât a trebuit să treacă mult timp

până să se afle ce s-a întâmplat de fapt.

Chemat imediat de la fabrică, domnul Czyński are meritul de a fi stabilit situația reală. El nu s-a limitat la informațiile Michalewskăi; a aflat de la servitori că Leszek a chemat grădinarul, de la grădinar că i-a poruncit să taie toate florile mai frumoase din seră...

Se înțelege că domnul Czyński nu a neglijat nici afirmația menajerei că l-a găsit redactând niște scrisori. Era însă atât de prudent, încât, cu toate insistențele familiei nu a permis nimănui să intre în camera fiului. De aceea a putut citi în liniște scrisorile.

Liniștea aceasta nu excludea însă faptul că în timpul lecturii, domnului Czyński au început să-i tremure mâinile iar pe frunte să-i apară broboane mari de sudoare. Conținutul scrisorilor confruntat cu relatările menajerei nu lăsa nici o îndoială asupra cauzelor apatiei lui Leszek și ale plecării lui inopinate.

Așa că de îndată ce se întoarse doamna Czyska, iar domnul Stanislaw o invită în cabinet, el putu să-i relateze numai evenimentele și să-i înfățișeze întreaga situație.

— Azi-dimineață Leszek a chemat grădinarul și i-a poruncit să taie aproape toate florile din seră. Pe urmă s-a așezat la birou să scrie niște scrisori. Înainte de a ți le da să le citești, dragă Ela, trebuie să te informez că ele nu mai sunt actuale și că primejdia a trecut.

— Ce primejdie? întrebă pe bună dreptate doamna Czyska.

— Intenția de sinucidere a lui Leszek.

Doamna Eleonora îngălbeni.

— E o absurditate! își încruntă ea sprâncenele.

— Citește! îi răspunse soțul, oferindu-i colile scrise.

Citea repede și numai respirația precipitată îi trăda emoția profundă. După ce a terminat lectura a rămas tăcută, cu ochii închiși.

— Unde este? întrebă în șoaptă.

— Ascultă mai departe. Scrisorile au rămas aici fiindcă în cameră a intrat Michalewska. Leszek a întrebat-o în care cimitir a fost înmormântată fata aceea despre care scrie cu atâta desperare în scrisorile sale. Firește, Michalewska a fost uimită și i-a explicat că fata trăiește. I-a spus și unde o poate găsi. Îți poți închipui ce impresie a făcut această veste asupra lui. A suferit un șoc nervos sau ceva în genul acesta. Pe urmă a alergat ca ieșit din minți la grajduri ca să înhame caii. Înainte de a pleca, servitorul abia a reușit să-i aducă paltonul și

căciula. A plecat spre Radoliszki, firește, la nefericita aceea de moară, unde, după câte știi, locuiește Marysia aceea.

— Ai trimis pe cineva după el?

Domnul Czyński ridică din umeri.

— Ar fi de prisos. De fapt e vizitiul cu el. Așteptându-te pe tine, nu am luat nici o hotărâre. M-am gândit însă la toată această situație și am ajuns la anumite concluzii. Dacă-mi dai voie...

— Te ascult.

— În primul rând știm acum că sentimentele lui Leszek pentru fata aceea nu sunt deloc un amuzament trecător, ci o dragoste profundă.

— E absurd!

— Personal sunt de acord cu tine, dar trebuie să luăm în considerare faptele obiective. Este cert că el o iubește. Nimeni nu-și ia viața pentru cineva pe care-l simpatizează doar. Asta-i una. Acum află că ea trăiește. Suferă un asemenea șoc încât îi sperie pe toți din casă. Nu-i de mirare. Un om care de câteva luni se află într-o depresiune teribilă și se gândește numai la modalitatea prin care să-și curme viața, recâștigând deodată tot ce pierduse. Atunci își amintește că tocmai tu, propria lui mamă, i-ai vorbit de moartea acelei fete. Îmi dau de asemenea seama că noi amândoi nu l-am înștiințat de însănătoșirea ei. Și acum gândește-te, cum ne judecă el pe noi, cum ne poate judeca?!

Doamna Czyska șopti:

— Eu nu l-am mințit. Eram convinsă că spun adevărul.

— Dar când te-ai convins că nu era adevărat, ai hotărât să-i tăinuiești acest lucru.

— Nu să-i tănuiesc. Pur și simplu nu am considerat că e o problemă atât de importantă pentru el încât să-i scriu.

Domnul Czyński făcu cu mâna un gest nedefinit.

— Te înșeli, dragă Ela. Mi-ai spus limpede atunci că Leszek nu trebuie să afle de însănătoșirea Marysiei.

— Pentru binele lui.

— Asta-i altă chestiune.

— Pentru binele lui. Am vrut să uite de această aventură.

Domnul Czyński se mișcă nerăbdător în fotoliu

— Mai poți numi acum așa ceva aventură?... Acum, după ce ai citit scrisoarea?...

— Nu am pus nici un accent pe acest cuvânt.

— Apoi, mai scrie că a fost logodit cu ea. Îi spune logodnică,

ne asigură că în scurt timp trebuiau să se cunune.

— Nu aş fi fost niciodată de acord cu așa ceva, răbufni doamna Eleonora. Nu le-aş fi dat niciodată binecuvântarea mea!...

Domnul Czyński se ridică.

— Acum mă îndoiesc că el, fiul nostru... ne-ar mai primi binecuvântarea, chiar dacă l-am ruga! Chiar dacă l-am ruga. Ela, tu chiar nu înțelegi ce s-a întâmplat și ce se putea întâmpla? Tu nu-ți dai seama că era cât pe aci să ne ucidem propriul copil?... Bine ar fi să nu-l fi pierdut și așa pentru totdeauna!...

Linia lui dispăruse complet. Se luă cu mâinile de cap și repetă măsurând camera.

— Eu îl cunosc. El nu ne va ierta niciodată! Eu îl cunosc. Nu ne va ierta!

— Stăpânește-te, Stas, îi spuse doamna Czyska cu vocea ușor tremurătoare. Îți înțeleg neliniștea și poate chiar îți împărtășesc temerile. Vreau însă să subliniez că nu am să-mi reproșez nimic. Consider, în continuare, că datoria părinților e de a se îngriji de viitorul copilului...

— Are treizeci de ani.

— Exact. Cu atât mai mult dacă la cei treizeci de ani ai săi nu știe să-și organizeze viața. Ar fi o dovadă de slăbiciune și de oportunism să renunțăm la principii pentru satisfacția egoistă de a obține acordul unui fiu care vrea să-și croiască prost viitorul.

— Cu alte cuvinte, zise domnul Czyński, preferi să-ți pierzi fiul decât să renunți la propria-ți concepție asupra fericirii lui?...

— N-am spus asta.

— Atunci ce-ai spus?!

— Că trebuie să țin la principii... dar...

— Ce dar?...

— Dar singură nu am destulă putere. Din păcate nu o găsesc nici în tine.

Doamna Eleonora își lăsă capul în jos.

— E absurd, draga mea, spuse cu convingere soțul. Să zicem, că suntem puternici, că nu ne abatem de la principiile noastre. Ce ar fi atunci viața noastră?... Săpăm o prăpastie între noi și ființa care este singurul scop al existenței noastre, singurul rod, singurul argument.

Puse mâna pe umărul soției.

— Spune, Ela, cine ne mai rămâne?... Ce ne mai rămâne?...

Îți poți închipui cum va arăta viața noastră?...

Doamna Czynska dădu din cap.

— Ai dreptate.

— Negreșit. Și mai ia în seamă un lucru: noi nu o cunoaștem pe fata aceea. Ne bazăm resentimentele numai pe poziția ei socială. Nu știm nimic despre ea decât că a fost vânzătoare într-o prăvălie, dar știm totuși că fiul nostru a îndrăgit-o. Crezi că ar putea îndrăgi o ființă vulgară, lipsită de inteligență, obtuză – într-un cuvânt lipsită de orice calitate? Nu-ți aduci aminte că tu însăși ai sesizat spiritul lui de observație, aprecierile lui oportune la adresa cunoscuților noștri, atitudinea critică față de femei?... De ce să ne închipuim lucrurile cele mai rele despre o fată pe care nu o cunoaștem și pe care el și-a ales-o? Tot atât de bine am putea să ne închipuim că este un fenomen supraomenesc. Și sunt convins, iar tu știi că mie nu-mi place să arunc vorbe în vânt, că cele mai multe dintre prejudecățile noastre se vor risipi când o vom cunoaște.

Doamna Czynska ședea tăcută, cu capul sprijinit în mână și părea că privește covorul.

— Dacă rezervele noastre vor crește cu acest prilej, atunci, crede-mă, continuă domnul Stanislaw, că și Leszek le va împărtăși cu timpul când o va putea vedea pe fundalul nostru, în mijlocul nostru.

— Ce vrei să spui?

— Cred că cel mai bine ar fi s-o luăm pe această Marysia la noi.

— La noi?... La Ludwikowo?...

— Firește. Și mai adaug că trebuie să ne grăbim cu această invitație.

— De ce?

— Pentru că dacă nu-i arătăm lui Leszek imediat cât mai multă bunăvoință, dacă se va gândi măcar o clipă că am acționat cu premeditare și vrem, în continuare, să-l despărțim de Marysia... Atunci va fi prea târziu. Cine știe dacă nu a luat-o de la moară și nu a dus-o la vreun prieten de-al lui?

— Atunci ce-i de făcut?

Doamna Czynska strânse pumnii.

— Să mergem cât mai repede acolo.

— Unde?... La moară?

— Da. Dacă nu-i prea târziu.

Doamna Czynska se ridică repede.

— Bine. Trimite după șofer, să tragă mașina.

Domnul Czyński o strânse la piept.

— Îți mulțumesc, Ela. Nu vom regreta. Îmbătrânim, draga mea, și avem nevoie de tot mai multă căldură.

Când Czyński ieși din cameră, doamna Eleonora își ștergea lacrimile.

Zece minute mai târziu, limuzina mare și neagră demară din fața cerdacului. Cufundați în gândurile lor, doamna și domnul Czyński nu scoteau nici un cuvânt, ba uitaseră să-i spună șoferului unde merg.

Șoferul însă știa singur. La Ludwikowo toți știau unde și pentru ce se duc. Și cum putea fi altfel? Sunt lucruri care mișcă toate inimile la fel, le simt toți și le înțeleg toți.

Mașina lungă și grea coti de pe șoseaua întinsă pe un drum lateral. Aici săniile încărcate cu cereale văluriseră drumul și trebuia mers încet, atent. Lumina puternică a farurilor urca și cobora, scoțând la iveală, ca prin farmec, siluetele surprinzătoare ale afinilor înveșmântați în zăpadă, măciucile negre ale sălciilor cu crăcile lor subțiri și în cele din urmă acoperișurile țuguiate ale acareturilor lui Prokop și stalactitele țurțurilor de gheață, atârând ca o cascadă înghețată.

Ninsoarea încetase și șoferul zări de departe sania de la Ludwikowo în fața morii.

— Caii noștri sunt în fața morii, spuse fără să se întoarcă.

— Slavă Domnului că mai sunt aici, își spuseră doamna și domnul Czyński.

Lumina farurilor scoase din casă vizitiul, care, după ce acoperise caii cu țoale, se încălzea în cuhnie lângă sobă, și pe bătrânul Mielnik, care socotea de datoria lui să-i întâmpine pe boierii din Ludwikowo.

— Fiul dumneavoastră, îi înștiința el, e în căsuță la domnișoara Marysia. Dați-mi voie să vă conduc.

— Mulțumesc, Prokop! spuse domnul Czyński, și luând-o de braț pe doamna Eleonora, șopti: Ține minte, Ela, că dacă vrei să câștigi inima cuiva, trebuie să-i oferi inima ta.

— Știu, bunul meu prieten. Îl strânse de braț. Și nu-ți fie teamă.

În adâncul sufletului se împăcase cu ceea ce nu prea demult i se părea ceva degradant. Iată, pentru a doua oară în viață, soarta a silit-o să treacă acest prag. O fatalitate învârtise roata și o oprise iar într-un moment critic, într-un moment de neliniște și de nesiguranță, în fața acestei căsuțe cu ferestre mici și pătrate.

La bătaia în ușa, Leszek răspunse cu o voce puternică, sigură, poate chiar provocatoare:

— Intrați!

Cu câteva minute în urmă, luminile farurilor îl înștiințaseră de venirea părinților. Știa că sunt ei. Dar nu știa cu ce vin. Așa că sări în picioare și se postă în fața Marysiei, parcă ar fi vrut s-o apere de o primejdie ce se apropia. Fața i se alungi și se îngălbeni. Își încleșta dinții, fiindcă pe limbă îi veneau o sumedenie de cuvinte aspre, violente, neîndurătoare. Aștepta.

Ușa se deschise. Intrară. Se opriră în prag și poate că totul nu a durat mai mult de o secundă, dar suficient ca să-i înțeleagă. Pe chipul tatălui se vedea un zâmbet bun, liniștit, ochii mamei erau înroșiți de plâns, iar buzele îi tremurau.

— Băiatul meu! abia șopti mama.

Leszek îi prinse mâinile și i le săruta nestăpânit.

— Mamă! Mamă!...

În aceste cuvinte înăbușite de emoție se concentra totul, și durerile, și reproșurile, și speranțele, și regretul, rugămintea de iertare și iertarea însăși. Toată istoria suferinței lor, a luptei interioare, a acuzațiilor reciproce și grijilor înduioșătoare, a hotărârilor nemiloase și a celor mai sensibile duioșii se concentrau în aceste două cuvinte: băiat, mamă, în aceste expresii, cu care sunt scrise cele mai trainice tratate, cele mai intangibile alianțe, cele mai sfinte concordate.

S-au îmbrățișat fără să-și mai spună nimic, fără să mai gândească nimic, fără să mai dorească nimic decât ca ceea ce a reînviat în ei aureolat de un adevăr atât de strălucitor să nu se întunece niciodată.

Doamna Czynska își reveni prima și spuse cu căldură:

— Dă-mi voie, Leszek, să-ți cunosc viitoarea soție.

— Mamă! Privește-o pe cea mai iubită fată de pe lume... Nu atât de iubită pe cât merită.

Marysia stătea cu ochii plecați, stânjenită și timidă.

— Eu și tata, spuse doamna Eleonora, alăturăm sentimentelor tale pe ale noastre și poate că atunci se echilibrează.

Se apropie de Marysia, o îmbrățișă și o sărută cu căldură.

— Ești superbă, copila mea, și sunt convinsă că tânărul tău suflet e tot atât de frumos. Sper că ne vom împrieteni și că nu mă vei considera rivala ta, deși amândouă iubim același băiat.

Râse și mângâie obrații îmbujorați ai fetei.

— Uită-te în ochii mei, vreau să văd dacă-l iubești foarte

mult.

— Ah, cât de mult, doamnă! spuse în șoaptă Marysia.

— Eu nu sunt pentru tine doamnă, copilă dragă. Vreau să fiu mama ta.

Marysia se aplecă și își lipi buzele de mâna acestei doamne mândre, care până nu demult îi fusese străină, amenințătoare și inabordabilă, și căreia acum avea dreptul să-i spună mamă.

— Dă-mi voie și mie, domnul Czyński întinse amândouă mâinile spre Marysia, să-ți mulțumesc pentru fericirea fiului nostru.

— Eu sunt fericită datorită lui! zâmbi cu mai mult curaj Marysia.

— Uitați-vă la ea, cât e de frumoasă! spuse cu exaltare Leszek, care până atunci privea toată scena cu o uluire plină de fericire.

— Te felicit, băiete! îl bătu pe umăr tatăl.

— Am pentru ce, nu-i așa? Leszek își scutură mândru capul. Dar voi încă nu o cunoașteți. Când o veți cunoaște, așa cum o cunosc eu, o să vedeți că e un adevărat giuvaier, că e minunea întruchipată!

— Leszek! spuse Marysia râzând, cum nu ți-e rușine să exagerezi așa?! După o asemenea reclamă, părinții tăi vor căuta măcar ceva să-ți confirme laudele. Cu atât mai amară va fi dezamăgirea lor când vor constata că nu sunt decât o fată simplă și prostuță.

— Modestia ta, o întrerupse doamna Czyska, este o mare calitate.

— Nu e modestie, doamnă. Marysia scutură din cap. Vă rog să nu credeți că eu nu-mi dau seama cine sunt și cât îmi va fi de greu, câte eforturi și câtă muncă mă va costa ca să mă apropiu măcar într-atât de nivelul lui Leszek, al dumneavoastră și al societății dumneavoastră, încât să nu-l fac de rușine pe Leszek, cu lacunele în instruirea și educația mea. Recunosc deschis că mi-e teamă de asta și nu știu dacă am să reușesc. Iar dacă am îndrăznit totuși, dacă m-am hotărât să suport... toate dezamăgirile... toate umilințele... e numai pentru că îl iubesc atât de mult...

Vorbea repede, fără să-i privească, iar respirația ei precipitată mărturisea că spune lucruri care o frământă în cel mai înalt grad.

Leszek își trecu privirile peste chipurile părinților și parcă spunea:

— Vedeți ce fată mi-am ales?!

— Iar astăzi sunt atât de fericită și atât de mândră că voi fi soția lui, continuă Marysia, nu pentru că fiecare fată săracă, vânzătoare într-o prăvălie, visează să se căsătorească cu un bărbat bogat și elegant. Ce-i drept, mă bucur că deși a cunoscut atâtea fete minunate și bogate și cu poziție socială, m-a ales pe mine, o orfană de care nu are nimeni nevoie, dar sunt fericită și mândră numai pentru ca m-a ales tocmai el, cel mai nobil și mai bun om pe care-l cunosc.

Doamna Czyska o îmbrățișa.

— Te înțelegem, copilă dragă. Și cu atât mai mult suntem gata să te asigurăm că am putut să apreciem cinstea intențiilor tale. Fii, de asemenea, convinsă că în mijlocul nostru nu vei avea neplăceri, ci vei găsi inimi deschise și cel mai binevoitor ajutor în toate. Și să nu mai spui că ești orfană, fiindcă începând de astăzi ne ai pe noi, copilă dragă, și casa noastră, care a devenit și casa ta.

Marysia se aplecă din nou să-i sărute mâinile și să-și ascundă lacrimile care i se iviseră în ochi.

— Sunteți atât de bună, șopti Marysia. Nici nu mi-am închipuit că sunteți atât de bună... mamă!

Domnul Czyński, cu toate că era și el emoționat, zâmbi pe sub mustață și tuși:

— Ei, iar acum dacă tot am amintit de casa noastră, cred că cel mai bine ar fi să mergem acasă. O ajutăm pe Marysia să-și împacheteze averea și o luăm la Ludwikowo.

— Sigur că da! Încuviință doamna Eleonora. Nu mai are de ce rămâne aici.

Marysia se îmbujoră din nou, iar Leszek spuse:

— Vezi, mamă... Mi-e teamă că Marysienka mea s-ar simți puțin jenată. La Ludwikowo sunt atâția oaspeți, oameni încă străini pentru ea...

— Atunci vrei s-o lași să rămână aici? se miră doamna Czyska.

— Ferească sfântul! Dar am o idee. Aș vrea să plec cu Marysia la Vilnius.

— Acum?... De sărbători?

— Până la sărbători mai avem cinci zile. Trebuie să mergem din două motive: în primul rând pentru că îi datorăm recunoștință aceluia om cinstit, Kosiba, care a fost aruncat în închisoare pentru că ne-a salvat viața. Vreau să-i încredințez acest caz lui Wacek Korczyński. Un avocat ca el poate orice. Și

nu mi-aș ierta nici cea mai mărunta neglijență față de omul căruia îi datorez atâta și care i-a arătat Marysiei un atașament nețărmurit.

— Ai perfectă dreptate, recunosc doamna Eleonora

— Al doilea motiv e legat de anumite completări pe care le impune garderoba reginei mele. Eu personal nu acord nici o însemnătate acestui lucru, dar nu aș vrea să se simtă stânjenită în mijlocul oaspeților de la Ludwikowo. De aceea sper că ajutați de soția lui Wacek vom rezolva și asta.

— Și de data aceasta îți dau dreptate. Doamna Czyska înclină capul. Dar nu total. Fiindcă nu accept fără rezerve gusturile doamnei Korczynska. Așa că merg și eu cu voi, ca să mă ocup personal de problema asta.

— Mamă! Ești un înger, exclamă Leszek.

Și într-adevăr, îi era recunoscător mamei sale pentru hotărârea ei. Voia ca înainte de a veni la Ludwikowo, Marysia să se apropie de cineva din familie ca să se poată obișnui cu noua ei situație. Cunoscând talentul înnăscut al mamei în relațiile cu oamenii, nu se îndoia că sub influența ei o fată atât de inteligentă și atât de sensibilă ca Marysia va câștiga mult, în primul rând va câștiga acea naturalețe care lipsește multora într-un mediu nou.

O jumătate de oră mai târziu, doamna și domnul Czyński au plecat, fiindcă doamna Eleonora trebuia să se pregătească de călătorie. Leszek și Marysia au rămas și aveau să plece peste două ore, ca să se întâlnească cu mama la gară. Între timp, în căsuță își făcu apariția bătrânul Prokop și îi invită la cină. Faptul că boierul din Ludwikowo își ia soție pe cineva de sub acoperișul lui era o onoare care merita sărbătorită, îi asigură el. Așa că pe masă apăru o sticlă cu vișinată iar în cinstea logodnicilor gospodarul ținu o cuvântare lungă împănată cu maxime din Sfânta Scriptură și din propriile-i cugetări filozofice.

Cu trenul de noapte călătoreau de obicei puțini pasageri, în ziua aceea, fiind în preajma sărbătorilor. În sala de așteptare erau numeroși negustori din orașel, care se duceau la Vilnius pentru a-și completa cumpărăturile. Apariția lui Leszek și a Marysiei împreună cu doamna Czyska a stârnit, firește, senzație. Șeful stației a socotit de datoria lui să o întâmpine personal pe doamna Czyska și s-o întrebe:

— Stimată doamnă, părăsiți locurile noastre de sărbători?

— Nu. Ne întoarcem peste câteva zile, a răspuns doamna Czyska. Mă duc cu fiul meu și cu viitoarea noră să facem unele

cumpărături.

Șeful stației a rămas cu gura căscată de mirare. Leszek în schimb a zâmbit, spunându-și satisfăcut:

— Ei, mâine o să aibă ce discuta în Radoliszki și în împrejurimi.

Capitolul XVIII

În spatele brutăriei închisorii se spărsese o țeava de canalizare. Deținuții ale căror condamnări nu erau definitive nu aveau obligația de a ieși la muncă, Antoni Kosiba s-a cerut însă voluntar. Prefera munca fizică, grea, inactivității dintr-o celulă cu aer închis, în care trebuia să asculte povestirile celorlalți despre loviturile date, despre încăierări și despre proiectele lor de viitor. După astfel de zile pustii veneau cele mai chinuitoare nopți cu insomnii. Așa că se cerea la orice fel de muncă. Când era de descărcat cărbune, de curățat curtea sau acoperișul de zăpadă, de cărat cartofi la bucătărie – el se anunța primul. Pe urmă, obosit, adormea buștean și nu mai avea timp să se gândească nici la el, nici la Marysia și nici la altceva.

Primise condamnarea cu resemnare. Deși socotea pedeapsa o nedreptate strigătoare la cer, nu se revolta împotriva ei. Se obișnuise de mult cu nedreptatea. Nu îl revolta, nu îl mira și nici măcar nu îl întrista. Știa că un om amărât trebuie să se obișnuiască cu ea, cum se obișnuiește cu ploile și cu gerurile. Același Dumnezeu i-a creat și pe oamenii răi, înverșunați, aspri, insensibili.

Nici de la recurs nu se aștepta la cine știe ce. Un singur lucru îl frământa, un singur lucru nu-l lăsa noaptea să doarmă: cum se descurcă Marysia?

Cunoscându-l pe Prokop Mielnik nu se aștepta să i se întâmple ceva în casa lui, dar singurătatea într-un loc atât de retras nu însemna prea mult pentru o fată ca ea?... Și atâtea planuri își făcuse! Atât de frumos își închipuise viața lor sub același acoperiș. Firește, ar fi început să ia bani de la bolnavii lui, mai ales de la cei bogați, ca să aibă Marysia pentru cărțile la care ținea atât de mult, pentru rochiile frumoase, care se potrivesc mai bine cu frumusețea ei delicată decât fustele obișnuite din percal. Dimineața ar lucra la moară, după-amiaza, cu ajutorul ei, ar primi bolnavii, iar seara Marysia cu vocea ei

cristalină i-ar citi poezii și romane.

Și iată că totul s-a prăbușit. Trei ani e o bună bucată de vreme. În trei ani multe se pot schimba, ba chiar multe trebuie să se schimbe. După expirarea pedepsei se va întoarce la moară, dar ea nu va mai fi acolo.

— Și atunci?...

Atunci va începe iar o viață pustie, o viață lipsită, de un țel anume. Nici pentru el, nici pentru oameni, nici pentru Dumnezeu, pentru că el nu și-o dorește, oamenii îl condamnă, iar Dumnezeu, de undeva din înălțimi, privește indiferent viața pe care o duce.

— Și atunci?...

Atâția ani a bătut lumea, ca un animal rătăcit, care nu avea alt scop decât să-și câștige hrana și un colț în care să doarmă. Iar când în acest pustiu s-a aprins o singură lumină, când a început să deslușească în piept bătaia vieții a inimii, iar în inimă un sentiment cald, omenesc, când și-a dat seama că e și el om, că și-a găsit un țel și nevoia de a exista, a venit acea lovitură care l-a zdrobit.

Cât de vie era amintirea clipelor în care Marysia se afla între viață și moarte, când, sfârșit de desperarea aceea neputincioasă, stătea lângă ea incapabil de nici un efort, de nici o speranță, nici măcar de o rugăciune. Acum, în timpul nopților din închisoare, simțea același lucru. Gândurile lui se roteau iar cu îndărătnicie deasupra aceluși vârtej care trăgea în abis tot ce iubea el, pentru care voia să trăiască și pentru care putea să trăiască.

Și pentru a doua oară s-a înfiripat în el o amintire încețoșată, vagă, că odată, foarte de mult, mai trăise o asemenea nefericire, mai pierduse o dată totul. În zadar își chinuia memoria. Un singur lucru se contura cu claritate: acel nume ciudat, nemaiauzit vreodată și totuși atât de cunoscut: Beata.

De ce revenea acest nume cu atâta insistență, de ce numai pronunțarea lui trezea în el neliniște? Ce însemna asta?...

Stătea întins pe salteaua tare, cu privirile ațintite în întuneric, de parcă ar fi vrut să-l pătrundă. Memoria lui se oprea însă mereu în același loc, se oprea în fața unui perete înalt până la cer, dincolo de care nu putea trece.

... Era toamna, un drum noroios și o căruță obișnuită trasă de o mârtoagă burtoasă... Stătea întins în căruță și dormea, iar capul i se lovea puternic, dureros, de scânduri. L-a trezit durerea.

Dar ce a fost mai înainte?...

Da, aici se ridica acel perete înalt până la cer, iar în spatele lui se ascundea o taină de nepătruns. O viață necunoscută, uitată, ștearsă, smulsă din realitate. Un singur lucru știa: viața aceea fusese altfel decât cea de astăzi. Trebuia să fi avut vreo legătura cu viața oamenilor bogați și cu acel nume misterios: Beata.

În primii ani ai pribegiei încercase să străbată acel baraj care se ridica între memoria lui și trecut. Doar își dădea seama că trebuie să fi avut și el o perioadă a adolescenței și a copilăriei. Din discuțiile prudente purtate cu oameni întâlniți întâmplător aflase că toți își aduc aminte de anii copilăriei. Nu a mărturisit însă nimănui ciudata infirmitate de care suferea, fiindcă nimeni nu voia să-l creadă. Râdeau de el și ziceau că trebuie să aibă motivele lui pentru care nu vrea să-și aducă aminte trecutul, el însă continua să-și muncească creierul, să reia atacurile împotriva aceluia perete, pentru că de fiecare dată, obosit, istovit până la capătul puterilor, cu mintea răătăcită, să se întoarcă la realitate și să-și jure că nu va mai face nici o încercare.

Anii treceau. El se obișnuise, se împăcase cu situația lui și nici nu mai trebuia să jure. Doar uneori, împotriva voinței lui, câte o întâmplare trezea în el acea neliniște, acea teamă, pe care o simte orice om în fața unor forțe pe care nu le înțelege și care acționează în adâncul lui.

Cel mai bun mijloc de a nu se mai gândi la aceste lucruri era pentru el munca și de aceea Antoni Kosiba recurgea la ea cât mai des cu putință.

În ziua aceea, de cu dimineața, era ocupat, împreună cu alți deținuți, cu dezgroparea țevii de canalizare, care plesnise. În urma dezghețului care dura de câteva zile, pământul de la suprafață se prefăcuse într-o masă noroioasă, în timp ce straturile adânci mai țineau minte gerurile, iar ei trebuiau să lucreze din greu cu cazmaua și cu târnăcopul.

În jurul orei zece, dinspre cancelarie se apropie de el gardianul-șef Jurczak.

— Oho, cheamă pe cineva la „vorbitor”, își dădu cu părerea unul dintre deținuții mai experimentați.

Și nu s-a înșelat. Îl chemau pe Antoni Kosiba.

— Te caută un domn și o doamnă tânără, îi spuse gardianul.

— Pe mine?... Cred că-i o greșeală...

— Lasă vorba și vino la vorbitor.

Antoni nu mai fusese la vorbitor. Nu-l vizitase nimeni, așa că acum își spărgea capul cine poate fi. Dacă ar fi fost Wasil cu Zonia, gardianul nu ar fi spus „un domn și o doamnă”.

În prima clipă, din cauza întunericii din sala despărțită de gratii, nu o putuse recunoaște pe Marysia, mai ales că nu era îmbrăcată în paltonașul ei și cu beretă, ci într-o blană elegantă și cu pălărie. Lângă ea îl zări pe Czyński cel tânăr.

Cu o mișcare bruscă, Antoni Kosiba vru să se întoarcă. O presimțire îi spunea că îl așteaptă ceva neplăcut, o veste rea, o lovitură neașteptată. De ce sunt împreună și ce-i cu îmbrăcămintea Marysiei?...

— Unchiule Antoni! îl strigă fata. Nu mă recunoști, unchiule?

...

— Bună ziua, domnule Kosiba! strigă Leszek.

— Bună ziua, răspunse Antoni încet.

— Ei, vedeți, nu aveți de ce să vă neliniștiți, îi spuse vesel Czyński. De-acum totul o să fie bine. Dacă aș fi aflat mai devreme de necazurile pe care le aveți din cauza noastră, m-aș fi ocupat de procesul dumneavoastră. Acum nu o să mai stați mult aici. Vom face tot ce ne stă în putință ca să grăbim recursul, iar după recurs, sunt convins că veți fi eliberat. Cum vă simțiți?

— Mulțumesc, ca la închisoare...

— Așa tare ai slăbit, unchiule dragă, spuse Marysia.

— Tu însă te-ai întremat, porumbițo, îi spuse zâmbind.

Marysia dădu din cap.

— De fericire.

— De fericire?...

— Da, de marea fericire pe care am întâlnit-o.

— Ce fericire? întrebă Kosiba.

Marysia îl luă pe Leszek de mână și spuse:

— S-a întors la mine și nu ne mai despărțim niciodată.

— Marysia a acceptat să-mi fie soție, adăugă Czyński.

Vraciu se agăță cu amândouă mâinile de gratiile care îl despărțeau de ei, parcă s-ar fi temut să nu se clatine și să cadă.

— Cum așa? întrebă cu vocea înăbușită.

— Da, unchiule, spuse zâmbind Marysia. Leszek s-a însănătoșit și s-a întors. Vezi că l-ai condamnat pe nedrept. El mă iubește tare mult, aproape tot atât de mult ca mine...

— Dimpotrivă, o întrerupse vesel Leszek, eu o iubesc mult mai mult!

— Asta nu se poate. O să ne căsătorim în curând. Am venit

aici împreună cu mama lui Leszek. Și mama mi-a cumpărat toate minunățiile acestea. Cum îți plac în ele?

Abia acum observă ciudata întristare a bătrânului prieten.

— Unchiule, nu te bucuri de fericirea mea? îl întrebă și deodată înțelese. E foarte urât din partea noastră, câtă vreme tu ești aici. Nu te supăra.

Vraciul ridică din umeri.

— Dar cine se supără?... Ei... nu m-am așteptat... Să fiți fericiți.

— Mulțumim, mulțumim din toată inima, reluă Leszek. Vă rog să nu fiți îngrijorat. Am încredințat cazul celui mai bun avocat de aici, lui Korczyński. El afirmă că vă poate elibera. Și putem avea încredere în el.

Kosiba dădu din mână a lehamite.

— A, păcat de timp!...

— Ce spui, unchiule! se revoltă Marysia.

— Nu-i păcat de nimic, îl asigură Leszek. Dumneavoastră sunteți cel mai mare binefăcător al nostru. Cât vom trăi nu vom reuși să vă răsplătim... Și credeți-mă că am să mă dau și peste cap ca să vă recăpătați libertatea, domnule Kosiba.

Pe chipul vraciului se ivi un zâmbet trist.

— Libertatea?... Dar... ce să fac cu libertatea?...

Uimiți, tinerii se uitară unul la celălalt, dar Leszek scutură din cap.

— E o depresiune trecătoare. Să nu gândiți așa...

— De ce vorbești așa, unchiule?

— Sigur că da, porumbițo, oftă Antoni, nu trebuie. De ce să vorbim. Să ai parte de bucurie și de liniște, porumbițo... Ei, e timpul, rămâneți cu bine. Iar de mine nu vă faceți griji...

Se înclină încet, și se întoarse spre ușă.

— Domnule Kosiba! strigă Leszek.

El însă grăbi pasul și era de-acum în coridor. Mergea tot mai repede, încât gardianul nu se putea ține după el și se înfurie:

— Ce alergi așa! Mai încet! Îmi rup picioarele alergând după tine.

Vraciul încetini pasul și mergea cu capul lăsat în jos.

— Ce-i domnișoara aceea pentru tine? întrebă gardianul. Rudă sau o cunoștință apropiată...

— Ea? Vraciul îl privea pierdut. Ea?... Știu eu...

— Adică cum nu știi?

— Păi, într-o zi un om poate fi pentru celălalt totul, iar în alta... nimic.

— Ți-a spus unchi.

— Îți poate spune oricum. Asta nu înseamnă nimic.

Gardianul gâfâia de furie.

— Tu ești prea mare filozof pentru mine... Ptiu!

Își putea el închipui ce se petrece în sufletul acestui om? Putea el bănuși că deținutul Antoni Kosiba trece prin cel mai greu moment al vieții lui sărace?... Atât el cât și cei din celulă au observat doar că parcă ceva îl lovise pe vraci, parcă îl doborâse și îl strivise. Amuțise cu totul, toată noaptea s-a zvârcolit pe salteaua lui, iar dimineața nu s-a mai prezentat voluntar și a rămas singur în celulă.

Și nu mințise când i-a spus lui Czyński că nu-și dorește libertatea. Acum nu-și dorea nimic.

După atâția ani de singurătate printre oameni străini, găsisse și el o inimă apropiată pe care avea să o piardă din nou. Când a cunoscut-o pe Marysia, când a simțit simpatia pe care a trezit-o în ea, când a înțeles că fata aceasta este pentru el mai scumpă decât orice – a început să creadă că a găsit, în sfârșit, un scop în viață.

Nu, niciodată nu și-a făcut alte planuri. Bănuielile Zoniei privind proiectele lui de căsătorie i se păreau bizare. Pur și simplu voia s-o aibă pe Marysia lângă el. Firește, dacă ar fi vrut să-i fie soție, dacă în felul acesta ar fi putut să-i asigure o existență liniștită și o anumită bunăstare, ocrotire și apărare împotriva gurilor rele, s-ar fi însurat cu ea. Dar parcă ar fi preferat să rămână așa cu el. Chiar dacă l-ar fi luat pe unul ca Wasilko...

Ar locui împreună, nu s-ar despărți niciodată, în fiecare zi i-ar vedea ochii albaștri, i-ar auzi vocea de cristal, și-ar încălzi inima bătrâna la zâmbetul ei primăvăritic. Atunci fiecare zi ar avea un sens, seara ar ști pentru ce muncește și pentru ce câștigă...

Și deodată toate planurile s-au spulberat. Antoni Kosiba nu vedea fericirea Marysiei în faptul că va fi o mare doamnă, că va avea un soț bogat. Nu-i plăcea bogăția, deși nu știa de ce nu avea încredere în ea. Nu avea încredere nici în Czyński cel tânăr. Nu era nimic curios în faptul că acest domnișor a îndrăgit-o pe Marysia. Ce om care ar cunoaște-o, ar trece nepăsător pe lângă ea? De aceea toți tinerii din Radoliszki o curtau. Iar faptul că Czyński s-a hotărât să se însoare... Poftă boierească. N-a putut-o cuceri altfel, dar va putea, va voi el să-i asigure fericirea?... E în stare să înțeleagă ce comoară posedă, e în stare să prețuiască cum se cuvine această comoară și să n-

o risipească?...

Cât a fost Marysia la moară, Antoni Kosiba nici n-a adus vorba de Czyński. A tăcut intenționat, cu toate că văzuse amărăciunea fetei, cu toate că nu-i scăpase nerăbdarea cu care aștepta scrisoarea. În adâncul sufletului se bucura când treceau lunile și nu venea nici o scrisoare.

— O să sufere, porumbița, o vreme, gândea el, și o să-l uite. Așa o să fie mai bine pentru ea.

Dar lui Czyński nu putea să-i ierte tăcerea. Îl condamna cât putea de aspru. Nici acum nu putea. Își închipuia că Leszek s-a întors după însănătoșire, a întâlnit-o întâmplător pe Marysia de care uitase atâta vreme, și a reînviat în el vechiul capriciu. Dar cât durează capriciile unor ușuratici ca el?...

De altfel acestea nu erau singurele temeri care-l rodeau pe Antoni Kosiba. Îl chinuia propria-i înfrângere. Cum o să trăiască și pentru ce?... Devenind doamnă, Marysia nu va mai avea nevoie nici de ocrotirea lui, nici de ajutorul lui, va pătrunde în alte sfere, de o sută de ori mai îndepărtate decât cea dinainte, decât palatul din Ludwikowo de moara lui Prokop Mielnik!

— Nici n-o s-o mai văd, gândea.

Cu cât chibzuia mai mult, cu atât mai amare îi erau gândurile, cu atât mai puțin voia să trăiască, să se zbată ca să obțină schimbarea sentinței, să se întoarcă în odaia din anexă, în care viitorul începuse să se orânduiască atât de frumos, de luminos, de binefăcător, în care fiecare obiect i-ar aminti de Marysia din clipa în care a smuls-o morții...

— A fost a mea, numai a mea, iar acum mi-au furat-o...

Stătea zile întregi chircit și tăcut într-un colț al celulei. Nu-l interesau nici pachetele cu hrană și cu tutun care îi veneau acum des. Le dădea fără nici o împotrivire celorlalți să și le împartă între ei.

Așa au trecut sărbătorile.

După sărbători, Antoni a fost chemat la cancelarie. Venise noul lui apărător, avocatul Korczyński. Era un brunet încă tânăr, înalt, dar corpulent, cu o figură serioasă și cu priviri vii, pătrunzătoare.

— Ei, domnule Kosiba, îi întinse mâna, am făcut cunoștință cu cazul dumitale. M-am văzut și cu colegul Maklaj, am cercetat atent dosarul. În prima instanță procesul nu a fost condus cum trebuie și sunt de părere că avem multe de făcut. Dacă nu obținem achitarea, deși eu cred în acest lucru, atunci reducem condamnarea la cel mult câteva luni. Am depus toate

strădaniile pentru ca să fii eliberat...

— Nu țin la asta, mormăi Kosiba.

— Și cred că ai dreptate, mai ales că recursul a fost stabilit pentru întâi februarie. Prin urmare nu a mai rămas nici o lună. Pentru un timp atât de scurt, nu merita să facem toate formalitățile pentru cauțiune...

— Eu nu am nimic, de unde cauțiune?...

— Domnul Czyński s-a oferit s-o depună el pentru dumneata.

— Prea mare favoare. Nu am nevoie de ajutorul domnului Czyński.

— Dar de ce?... El este foarte bine intenționat. În definitiv e de înțeles. Ai salvat viața logodnicei lui și poate chiar și a lui. Meritau amândoi. Dar să revenim la cazul nostru. Am și adunat ceva material care îmi va servi la apărare. Nu prea am timp și am să fiu scurt. În primul rând am cerut să i se facă radiografiile lui Leszek și logodnicei lui. Le-am arătat multor medici. Toți au fost unanimi în părerea că operațiile duminale nu numai că sunt corecte, dar dovedesc cunoștințe excepționale. Mai cu seamă cea cu baza craniului. Toți spun că a fost fenomenală. Așa că trebuie să știu unde și de la cine ai învățat...

Vraciul ridică din umeri.

— N-am învățat.

— Te rog să nu-mi ascunzi asta, domnule Kosiba, spuse blând avocatul. Dacă dorești, pot s-o păstrez pentru mine, dar trebuie să știu. Poate ai lucrat cândva ca îngrijitor în vreun spital? Sau poate ai fost sanitar în timpul războiului?...

— Nu.

— Dar de când tratezi oameni?... Unde ai fost înainte de a te stabili la moara de lângă Radoliszki?

— N-am mai tratat. Numai aici.

— Hm... Doar nu vrei să mă convingi că ai putut să așezi oase fracturate, să faci amputații cu niște instrumente primitive și alte asemenea lucruri fără nici o practică.

— Eu nu vreau să vă conving de nimic.

— Lipsa duminale de sinceritate îmi îngreunează apărarea.

— V-am rugat eu să mă apărați? Nu am nevoie de nici o apărare.

Avocatul îl privi cu interes.

— Preferi să stai la închisoare.

— Mi-e totuna, răspunse posomorât vraciul.

Avocatul se înfurie.

— Dar mie nu mi-e totuna. M-am hotărât și am promis

prietenului meu că te scot de aici. Și să știi că n-am să neglijez nimic. Nu vrei să vorbești, am să aflu de la alții.

— Nu merită atâta osteneală. Vraciul dădu din mână. Eu n-am nevoie de libertate, așa că ce nevoie ar avea altcineva?... Nimeni n-are de câștigat dacă sunt în închisoare sau dacă sunt în libertate.

— Spui prostii. Dar chiar dacă ai avea dreptate, în interesul dreptății...

— Nu există dreptate, îl întrerupse Kosiba. De unde v-a venit ideea că există dreptate?

Avocatul încuviință cu o mișcare a capului.

— Firește, nu vorbesc de libertatea absolută. Poate că ea există, dar în gândirea noastră, noi nu posedam nici un mijloc de a verifica existența ei. Vorbeam de dreptatea relativă, omenească.

Vraciul râse răutăcios.

— Nu există nici una. Omenească?... Iată, mă vedeți pe mine aici, condamnat, la trei ani. Iar cea absolută? Dumneavoastră nu veți găsi în gândire nici un mijloc de verificare a existenței ei. Dar nu trebuie să o căutați în gândire, ci în simțire, în conștiință. Dar dacă cineva găsește în conștiința lui numai nedreptate, dacă constată că toată viața lui nu-i decât o nesfârșită nedreptate, atunci unde-i libertatea aceea absolută? Că doar nu e pedeapsa! Pedeapsa se aplică în caz de vinovăție. Asta e nedreptate. Nemeritată!

Ochii îi străluceau, iar degetele i se strângeau nervos. Avocatul tăcu o clipă, apoi întrebă pe neașteptate:

— Ce pregătire ai dumneata?

— Nu am nici o pregătire.

— În hârtiile dumatiale scrie că ai terminat două clase la școala populară din județul Kalisz. Dumneata vorbești însă ca un intelectual.

Vraciul se ridică.

— Viața îl învață multe lucruri pe om... Pot să plec?

— Imediat, o clipă. Prin urmare nu vrei să vorbești cu mine deschis.

— Nu am despre ce vorbi.

— Cum vrei. Nu te pot sili. Iar acum... poate ai nevoie de ceva?... Rufe călduroase, cărți?...

— Nu am nevoie de nimic, spuse apăsător vraciul. Dar dacă totuși vreau ceva, e să mă lase oamenii în pace.

Avocatul zâmbi și îi întinse mâna împăciuitor.

— Bine, bine. La revedere, domnule Kosiba.

Părăsind închisoarea, avocatul Korczyński luase deja hotărârea: trebuia să meargă la Radoliszki, la moară, în satele din împrejurimi, să caute martori, foști pacienți ai vraciului și apoi să-i aducă la tribunal, la proces.

— Cu această ocazie am să trec și pe la Ludwikowo pentru o zi, două, își spuse, și o să fac din cazul acesta un caz de amploare, iar dacă nu-l câștig, sunt un prăpădit.

Korczyński era un avocat tânăr, dar calitățile lui native, hărnicia, cunoștințele juridice solide, ei, și relațiile pe care le avea i-au asigurat repede avansarea. Iar ambiția îl făcea să urce tot mai sus, pentru ca să se remarce nu numai în baroul de aici, ci să-și facă un nume în întreaga țară.

Luase cazul lui Antoni Kosiba nu numai din prietenie pentru Leszek Czyński, nu numai pentru onorariul bun, pe care nu-l putea refuza, ci, în principal, și în primul rând pentru că l-a interesat foarte mult cazul în sine și simțea elementele de efect, care oferă unor procese o popularitate deosebită, iar avocatului, în caz de reușită, o glorie răsunătoare.

Cum de fiecare dată când își asuma apărarea într-un proces nu neglija nimic, a doua zi a și plecat la Radoliszki. I-au trebuit două zile să bată împrejurimile, să poarte discuții dificile cu oamenii, să adune material. De aceea a trebuit să-și scurteze vizita la familia Czyński.

A fost primit cu brațele deschise. Oaspeții plecaseră, iar acasă nu erau decât doamna și domnul Czyński. Leszek și Marysia.

Korczyński le povestea amănunțit ce reușise să adune și își freca palmele.

— Sunt tot mai puternic. O să vedeți, când îmi amplasez eu toată artileria și deschid un foc concentrat, nu mai rămân din acuzare decât ruine și cenușă. Kosiba acesta este un medic excelent! Nici un caz mortal. În schimb aduc în fața tribunalului câteva zeci de cazuri tratate de el. Dintre acestea aproape jumătate nu numai că nu au plătit pentru tratament, dar au și fost ajutați de el. Mobilul câștigului cade complet. O să vedeți! Principalul accent am să-l pun însă pe cunoștințele lui. De aceea mi-a venit o idee.

— Anume? întrebă Leszek.

— Iată, cu o zi înainte de proces trebuie să-i am la Vilnius pe toți martorii, și în primul rând pe tine și pe fermecătoarea ta logodnică. Nu știi dacă tribunalul va accepta propunerea mea

și dacă va fi de acord să cheme experți. De aceea am în rezervă un argument tot atât de puternic, dacă nu și mai puternic. Mi-a venit în minte ca un chirurg celebru să-i consulte pe toți pacienții lui Kosiba înainte de proces. Sigur, trebuie să fie o autoritate, care, atunci când apare ca martor al apărării, să determine tribunalul să admită opinia lui ca pe cea mai autorizată. Trebuie să fie o stea a chirurgiei.

Doamna Czyska încuviință cu o mișcare a capului.

— În Polonia e unul singur. Profesorul Dobraniecki din Varșovia.

— Ați ghicit! Avocatul bătu din palme.

— Ei, nu era greu, spuse domnul Czyński râzând. Cred că mai greu va fi să-l convingeți pe Dobraniecki să vină.

— Dacă e vorba de onorariu, interveni Leszek, te rog, Wacek, să nu-ți faci probleme.

— Ei nici onorariul nu va fi mic, răspunse râzând Korczyński, dar mai am și alte argumente. Soția lui Dobraniecki e verișoară cu soția mea. Rezolvăm noi. Trebuie să rezolvăm, pentru că trebuie să câștig.

Marysia îi zâmbi sincer.

— Vă sunt atât de recunoscătoare pentru această înflăcărare și încurajare. Nici nu vă închipuiți cât sunt de legată de acest om, cel mai bun de pe lume, și cât îl iubesc. Nici nu știți ce inimă are.

— Asta nu știu, dar vă cred pe cuvânt. În schimb Kosiba m-a uimit cu inteligența lui. Vorbește ca un om instruit, ceea ce nu se potrivește cu înfățișarea lui, cu școala aceea populară neterminată, cu ocupația lui de argat la moară sau cu cea de vraci!

— Vezi! se adresă Marysia lui Leszek.

— Da, da, recunosc Leszek. Închipuie-ți, Wacek, că Marysia a observat demult acest lucru. Iar eu am făcut o experiență care ne-a confirmat bănuielile.

— Ce experiență?! întrebă curios Korczyński.

— Destul de naivă, de fapt. Am început să discut cu el folosind multe cuvinte, al căror sens nu-l poate cunoaște un țăran simplu și nici un semidoct.

— Și?...

— A înțeles tot. Și asta încă nu-i nimic. Odată a găsit-o pe Marysia citind versuri de Musset, în original. Și a citit corect o strofă întregă.

— Nu numai că a citit, dar pun capul că a și înțeles, adăugă

Marysia.

Avocatul căzu pe gânduri.

— Da. Asta e într-adevăr ciudat... Există însă autodidacți... Și teza aceasta s-ar putea să-mi prindă bine, dacă Kosiba ar vrea să deschidă gura.

— Cum așa?

— Tace cu încăpățănare. Nu a vrut să-mi furnizeze nici o informație. A căzut într-un fel de pesimism, de mizantropie, dracu' știe ce.

— Sărmanul! Marysia oftă. Și eu cu Leszek am fost surprinși. De aceea nu am vrut să mai insistăm. Ne-a primit ursuz. Nici nu mă mir. Să treci prin atâtea...

— O să-i treacă de îndată ce va fi iar liber, spuse cu convingere Leszek.

— Am să fac tot ce-mi stă în puteri, îi asigură avocatul.

— Ce bun sunteți! spuse Marysia.

— Eu?... Bun?... Domnișoară! Aici nu încape bunătatea! Eu câștig bani...

— Ei, să nu exagerăm, interveni Leszek râzând.

— ...dacă eu câștig un asemenea proces devin și mai cunoscut, și mai popular, capăt renume și... imediat bani.

— Tfu, se revoltă doamna Czyska, ar trebui să vă fie rușine să pozați în carierist.

— Nu, eu nu pozez. Eu sunt carierist. Și nici nu neg. Dimpotrivă. Mă laud de câte ori am ocazia. Când eram încă student mi-am propus să fac carieră și – fac consecvent. La noi, în mod ciudat, toată lumea îi condamnă pe carieriști. Cuvântul acesta a căpătat un sens peiorativ. În fond ce înseamnă să faci carieră? Înseamnă să folosești toate atuurile cu care te-a înzestrat natura, mediul, educația, instruirea, pentru a aplica în practică toate aptitudinile, inteligența, energia, priceperea de a întreține relații cu oamenii. Cine nu știe să facă uz de condițiile pe care le are, acela le irosește. E un risipitor și un nătăflet. Firește, sunt și carieriști necinstiți, așa cum sunt și boxeri necinstiți, care folosesc în luptă mijloace nepermise. Dar asta e altă chestiune. Eu, spre exemplu, am cea mai mare încredere în carieriști, fiindcă știu că nu mă dezamăgesc, pentru că au ambiție, au vigoare, pentru că vrând să-și asigure condițiile cele mai favorabile, le asigură și cauzei pe care o slujesc.

Korczyński râse și adăugă:

— Dacă aș fi dictator, toate funcțiile de demnitari le-aș ocupa cu carieriști.

Domnul Czyński scutură din cap.

— Raționamentul dumitale mi se pare prea simplist

— De ce?

— Pentru că la un carierist dorința de a face carieră e uneori atât de puternică, încât intrând în conflict cu simțul datoriei, ea trebuie să învingă.

— Uneori? reluă avocatul. Sunt de acord cu dumneavoastră. Dar nu înregistrăm cumva pierderi mai mari din cauza incapacității și indolenței unor înfometaji, a unor paria benevoli?... Cred că tocmai de aceea suntem un popor de oameni săraci, fiindcă la noi domină psihoza disprețului pentru toți cei care s-au îmbogățit ori și-au asigurat o poziție socială. Avem respect numai pentru cei care au primit totul fără nici un merit personal, fără nici un efort, adică prin moștenire.

— Văd că ești partizanul cultului american pentru milionari.

— Nu toate lucrurile sunt proaste în America, zâmbi Korczyński.

Doamna Eleonora întrerupsese discuția, revenind la procesul vraciului. Pe urmă s-a servit masa, iar seara Korczyński a plecat la gară.

— Face impresia unui om care nu știe să cedeze, își dădu cu părerea doamna Czyska după plecarea lui.

— Da, confirmă Leszek. De aceea am mari speranțe în privința procesului. Și cred că ar trebui să grăbim renovarea căsuței în care îl vom instala pe Kosiba.

La casă se lucra de o săptămână sub supravegherea atenta a celor doi logodnici, cărora nici prin minte nu le trecea că truda lor este zadarnică și că viitorul va arăta cu totul altfel decât îl planificaseră ei.

Capitolul XIX

Mica sală a Curții de Apel s-a umplut repede cu un public ciudat. Cojoacele cărămizii ale țăranilor din zona Radoliszki se amestecau cu paltoanele elegante de blană ale orașenilor. Procesul trezise mare interes nu numai în cercurile juriștilor, unde demult circulau zvonuri excitante despre senzaționala apărare pe care o pregătea Korczyński, dar făcuse vâlvă și în lumea medicilor, atât din cauza aspectului general al problemei, cât și datorită faptului că la proces avea să apară ca martor profesorul doctor Dobraniecki, cel mai de seamă chirurg

polonez, care se bucura de considerație generală, de respect și celebritate.

Printre medicii veniți la tribunal nu lipseau foștii elevi ai celebrului profesor și nu era nimeni care să nu aștepte cu cel mai mare interes opinia lui cu privire la practicile vrăjitoarești. Dacă se mira cineva, apoi se mira că profesorul a fost chemat în calitate de martor al apărării și nu al acuzării și de aceea toți se așteptau să audă lucruri senzaționale.

Că așa avea să se întâmple într-adevăr, se putea constata și după înfățișarea avocatului Korczyński. Vesel și comunicativ, ședea pe marginea mesei sale, cu toga descheiată, cu mâinile în buzunarele pantalonilor și discuta cu câțiva colegi din barou. Alături, pe masă, stăteau vrafuri de acte și note, la care însă nici nu se uita. Asta însemna că stăpânea perfect materialul și că avea apărarea pregătită în amănunțime.

Și într-adevăr era sigur pe el, mai cu seamă începând de ieri. Ieri dis-de-dimineată l-a întâmpinat la gară pe profesorul Dobraniecki și l-a condus la o clinică particulară unde fuseseră aduși foștii pacienți ai vraciului Kosiba. Cu mici pauze, profesorul și-a petrecut aproape toata ziua consultând pacienții, studiind radiografiile și dictând stenografei concluziile sale.

Avocatul Korczyński nu neglijase nimic ce putea asigura câștigarea procesului. A avut grijă să verifice prezența tuturor martorilor de care avea nevoie, a cercetat temeinic dosarul și acum putea aștepta liniștit procesul.

În sală a fost adus acuzatul, care și-a ocupat apatic locul sub supravegherea polițistului. Înfățișarea lui Antoni Kosiba părea să fie în cel mai strident contrast cu satisfacția volubilă a apărătorului. S-a așezat gârbovit, și-a aplecat capul și privea nemișcat la dușumea. Barba îi încărunțise și mai mult, pielea de pe față se îngălbenise. Sub ochi i se conturau clar pungi vineții. Nici nu se uita prin sală, de parcă nu auzea vocile binevoitoare ale cunoscuților care îi spuneau pe nume, ori poate că într-adevăr nu le auzea, fiindcă nu a reacționat nici la întrebarea pusă de apărător. Abia sunetul pătrunzător al clopoțelului și ordinul polițistului, care i-a poruncit să se ridice, l-au trezit pe Kosiba. S-a ridicat greoi și s-a așezat din nou adâncit în gândurile sale.

În sala aceasta el era singurul om pe care nu-l interesa câtuși de puțin desfășurarea și rezultatul procesului.

A răspuns ca un automat la întrebările puse în scopul stabilirii identității, apoi s-a cufundat iar în imobilitatea lui

apatică.

— Dacă aş avea de-a face cu curtea, cu jurați, se gândi zâmbind Korczyński, numai înfățișarea acestui sărman mi-ar fi suficientă pentru a obține grațierea.

Între timp începuse audierea martorilor. Depunea majurul Ziomek. La întrebările construite cu precizie de acuzator, Ziomek era obligat să ofere răspunsuri care îl învinuiau pe acuzat. Kosiba a recunoscut furtul valizei cu instrumente, nu a înapoiat valiza, a ascuns-o și a ținut-o câteva săptămâni, a înapoiat-o sub amenințarea cu percheziția, care tot ar fi dus la descoperirea obiectului sustras.

Au urmat întrebările apărării:

— În calitatea sa de comandant al postului de poliție din Radoliszki, martorul a avut vreo reclamație împotriva lui Kosiba?

— Nu, nici una.

— Înainte de momentul însușirii instrumentelor, ați fi considerat posibilă eliberarea unui certificat de moralitate lui Antoni Kosiba?

— Sigur că da. Era un om foarte cumsecade.

— De ce nu l-ați arestat pe Kosiba după dovedirea furtului?

— Pentru că, după părerea mea nu exista teama că ar putea fugi. Era suficient angajamentul lui Kosiba că nu va părăsi domiciliul.

— Dumneavoastră știati că Antoni Kosiba a venit nu de mult în regiunea dumneavoastră și că vreme de mulți ani și-a schimbat foarte des domiciliul?

— Știam.

— Și cu toate acestea ați avut încredere în el că își va respecta angajamentul?

— Da. Și nu m-am înșelat, fiindcă nu a fugit.

— Mulțumesc. Nu mai am alte întrebări. Următorul martor a fost doctorul Pawlicki. La început a declarat indispus că nu mai poate adăuga nimic la declarațiile sale anterioare, dar presat de procuror a început să povestească.

— Am fost de trei ori în încăperea în care locuia acuzatul.

— În ce scop?

— Întâi ca să-l previn împotriva practicării ilegale a medicinei, pe urmă chemat la un accident și ultima dată pentru a-mi recupera instrumentele chirurgicale furate.

— Ce condiții igienice ați găsit acolo?

— De-a dreptul deplorabile. Hainele acuzatului erau jechoase,

mâinile foarte murdare. În multe locuri tavanul era acoperit cu pânze de păianjen. Am observat că vasele în care fierbea plantele erau acoperite de o murdărie plină de grăsime. Probabil că serveau și la pregătirea hranei. Făceau impresia că n-au fost spălate niciodată. Dușumeaua era plină de gunoi și de tot felul de vechituri. Era o duhoare insuportabilă.

— Unde făcea Kosiba operațiile?

— Chiar în încăperea aceea.

— În asemenea condiții, în cazul unor intervenții mai serioase, pacientul era amenințat de infecție?

— Firește, nu numai în cazurile mai serioase. Chiar și în cazul celei mai neînsemnate răni. Dacă la rană ajunge murdărie, praf sau ceva asemănător, există primejdia unei infecții sau a unui tetanos.

— Cum a reacționat acuzatul la avertismentele dumneavoastră?

— Le-a ignorat total.

— Ați văzut instrumentele chirurgicale pe care le utiliza vraciul la operațiile sale?

— Le-am văzut, dar acestea nu erau instrumente chirurgicale. Am văzut simple unelte de lăcătuș: ciocane, dălți, clește și altele. Precum și un simplu cuțit de bucătărie și un ferăstrău de grădinar.

— În ce stare erau acele unelte?

— Unele erau ruginite. Pe o daltă am văzut pete de sânge. Toate miroseau a petrol sau a benzină, pe care se vede că deținutul le utiliza ca dezinfectant.

— Petrolul sau benzina sunt dezinfectante?

— Da, însă într-o măsură neînsemnată.

— În zona Radoliszki sunt mulți vraci activi?

— În apropiere zece, douăzeci. În județ sunt însă vreo câteva zeci. Sunt o adevărată plagă.

— Cum explicați acest lucru?

— Prin înapoierea populației.

— Mortalitatea în rândul populației e mare?

— Foarte mare.

— Ați fost chemat la cazuri în care moartea a survenit ca urmare a practicilor vrăjitoarești?

— Foarte des. La dosar se află o copie a memoriului meu înaintat autorităților, în care dau și cifre. Personal am notat șaptezeci și două de cazuri în decurs de doi ani. După datele oferite de toți medicii, în întreg județul practicile vrăjitoarești au

determinat moartea a peste două sute de persoane.

Apoi martorului i s-a adresat apărarea:

— Domnul doctor a afirmat adineauri că este chemat foarte des la victime ale practicilor vrăjitoarești?

— Așa este.

— De câte ori ați avut de-a face cu victime ale lui Antoni Kosiba?

— Nu-mi amintesc.

— Ah, da?! Dar atunci vă amintiți măcar un caz de acest fel?

— Nu.

— Ciudat. Kosiba vindeca în imediata apropiere a orășelului Radoliszki, vindeca în condiții igienice îngrozitoare, folosea cele mai primitive unelte la operații, și cu toate acestea dumneavoastră nu ați auzit de nici un caz mortal din vina lui?... Poate că totuși ați auzit?

— Nu, răspunse medicul după o clipă de gândire.

— Cum se poate explica așa ceva? Avea Kosiba puțini clienți?

— Nu i-am numărat pacienții.

— Vă înșelați, domnule doctor. Depozițiile dumneavoastră în prima instanță, afirmă că i-ați numărat. Onorată instanță, cer să se dea citire fragmentului respectiv din depoziția martorului. Volumul doi, pagina treizeci și trei, aliniatul unu.

Președintele făcu o grimasă.

— Nu e important pentru caz.

— Vreau să dovedesc că, după calculele martorului, doctor Pawlicki, Kosiba avea până la treizeci de pacienți pe zi.

S-a citit pasajul indicat, după care apărarea s-a adresat din nou martorului:

— La întrebarea domnului procuror ați declarat că ați fost de trei ori în încăperea lui Kosiba, între care o dată – chemat?

— Exact.

— De ce ați fost chemat?

— La doi grav răniți într-un accident de motocicletă.

— Cine v-a chemat?

— Unul Wojdyłło, după cum am aflat mai târziu, chiar cel care provocase accidentul.

— La indicația cui ați fost chemat?

— Se pare că la indicația lui Kosiba.

— Nu vă amintiți cumva dacă Antoni Kosiba v-a explicat de ce v-a chemat?

— Ba da. Erau doi grav răniți și spunea că nu se poate

descurca singur.

— V-a rugat să salvați fata rănită?

— Da, dar am considerat starea ei lipsită de orice șansă. I-am administrat doar o injecție pentru fortificarea inimii.

— Kosiba v-a rugat să-i permiteți să folosească instrumentele dumneavoastră chirurgicale în scopul operării rănitei?

— Da, dar nici un medic în locul meu nu i-ar fi îndeplinit o asemenea rugămintă.

— Și tot așa nici un medic nu s-ar fi oferit să opereze o muribundă numai pentru că o consultare superficială i-a sugerat bănuiala că operația nu poate salva pacienta?

Doctorul Pawlicki se înroși.

— Nu aveți dreptul să mă jigniți!

— Resping întrebarea, interveni președintele.

Avocatul înclină capul.

— Ce v-a determinat să credeți că accidentata este irecuperabilă?

— Era o fractură a bazei craniului! Pulsul dispăruse aproape complet.

— Dar știți că Antoni Kosiba a efectuat operația și a salvat pacienta?

— Știu.

— Cum vă explicați?

Medicul ridică din umeri.

— Cel mai uimitor caz din cariera mea. Cred că e vorba de o întâmplare ieșită din comun.

— Când ați sosit la moară, vrăciul v-a comunicat diagnosticul lui?

— Da.

— Și coincidea cu al dumneavoastră?

— Da.

— Prin urmare, nu vi se pare că stabilind corect diagnosticul și executând cu succes o operație deosebit de primejdioasă, Antoni Kosiba a demonstrat un mare talent chirurgical?

Medicul ezită.

— Negreșit. Trebuie să recunosc cinstit că în multe cazuri m-a pus pe gânduri.

— Mulțumesc. Nu mai am alte întrebări. Avocatul înclină capul și privi zâmbind spre procuror.

Pe urmă s-au citit depozițiile câtorva martori ai acuzării la procesul anterior, după care au început să se perinde, unul după altul, martorii apărării. Prin urmare au făcut depoziție

bătrânul morar cu fiul lui, familia Czyński, în sfârșit o serie întregă de foști pacienți ai lui Antoni Kosiba.

Emoționantă a fost depoziția lui Prokop Mielnik, care a încheiat astfel:

— Cerul l-a adus în casa mea, blagoslovindu-mă pe mine, păcătosul, familia mea și pe oamenii din împrejurimi. L-a trimis cerul și nu duhul rău pentru că niciodată nu s-a ferit de sfânta muncă. Putea cere de la mine orice, putea sta fără să facă nimic, numai să mănânce și să doarmă, dar el era cel dintâi și la muncile ușoare și la cele grele. Și așa până la proces. Cu toate că nu mai e om tânăr. Așa că noi rugăm onorata instanță să-i dea drumul spre slava cerului și folosul oamenilor.

Capul cărunt al bătrânului se plecă adânc, procurorul își încruntă sprâncenele, iar toți cei prezenți își îndreptară privirile spre acuzat.

Antoni Kosiba ședea însă tot indiferent, cu capul aplecat. Nu auzea nici întrebările abile ale procurorului, nici contraatacurile apărării, nici depozițiile martorilor. Pentru scurt timp l-a trezit vocea sfioasă și tremurătoare a Marysiei. Atunci și-a ridicat privirile și a mișcat buzele, apoi iar a căzut în apatie.

— Nu mi-a mai rămas nimic, își spunea, nu mă mai așteaptă nimic...

Între timp, la bară și-a făcut apariția cel mai important martor; depozițiile căruia avocatul Korczyński le acorda cea mai mare însemnătate. Nu numai el de altfel. Îl așteptau cu nerăbdare atât judecătorii, cât și publicul. Urma să ia cuvântul luceafărul științei, chirurgul excepțional, cel dintâi în lumea medicală, *persona gratissima*, într-un fel reprezentantul ei oficial, președintele și ocrotitorul ei.

Cine nu-l cunoștea personal, cine nu l-a văzut niciodată, tocmai așa și-l închipuia pe profesorul Dobraniecki. Un bărbat înalt, în puterea vârstei, ușor corpulent, cu un profil acvilin superb și cu fruntea înaltă. Fiecare mișcare a lui, sonoritatea vocii, privirea gravă demonstau o siguranță pe care o dă numai sentimentul propriei valori, a valorii general recunoscute și susținute de pozițiile cucerite în viață.

— Mai multe persoane, a început el, mi s-au adresat, în calitate de chirurg, rugându-mă să le controlez starea sănătății. Toate suferiseră diferite traumatisme sau afecțiuni grave, în urma cărora s-au supus unor intervenții chirurgicale făcute de un vraci de țară pe numele de Kosiba. Auscultația și radioscopiile făcute cu ajutorul aparatului Roentgen au indicat

cele ce urmează:

Aici profesorul a început să enumere numele martorilor audiați puțin mai înainte, adăugând descrierea afecțiunilor, gradul lor de pericolozitate, aprecierea asupra intervențiilor chirurgicale și a rezultatelor tratamentului. Ploua cu denumiri latinești, cu termeni medicali, cu expresii de specialitate.

— Rezumând, încheie profesorul, trebuie să constat că în toate cazurile enumerate mai sus operațiile au fost realizate absolut corect, fără îndoială cu solide cunoștințe de anatomie și au salvat victimele de la moarte sau de la infirmități iremediabile.

Președintele înclină capul.

— Cum explicați faptul că un om lipsit de orice pregătire a putut efectua intervenții atât de riscante cu rezultate pozitive?

— Și eu mi-am pus această întrebare, răspuse profesorul Dobraniecki. Chirurgia este prin natura ei o știință empirică, bazată pe experiența și observația a mii de generații, începuturile intervențiilor chirurgicale datează din îndepărtatele timpuri preistorice. Arheologii cunosc descoperirile din epoca de bronz, ba chiar și a pietrei șlefuite care permit să se afirme că încă pe atunci oamenii știau să potrivească oasele fracturate, să amputeze membre etc. Cred că printre oamenii de la sate, familiarizați cu anatomia animalelor domestice, se găsesc unii cu un excepțional spirit de observație, care uneori vin în ajutorul oamenilor, câștigând o bună practică în cazurile mai mărunte și mai puțin complicate.

— Aici însă, interveni președintele, dumneavoastră ați calificat marea majoritate a cazurilor ca fiind afecțiuni complicate și primejdioase.

— Într-adevăr. De aceea și recunosc că am fost uimit. Acest vraci trebuie să posede nu numai experiență dar și un talent de-a dreptul fenomenal... Se gândi o clipă și adăugă:

— Intuiție... Da, intuiție chirurgicală, lucru foarte rar întâlnit. Personal am cunoscut cândva un singur chirurg cu o asemenea siguranță a mâinii și cu o asemenea intuiție.

— Dar ce înseamnă siguranță a mâinii?

— Siguranță a mâinii? În primul rând precizia inciziilor.

— Mulțumesc, spuse președintele. Părțile au întrebări?

Procurorul scutură negativ din cap, dar avocatul Korczyński strigă:

— Eu am, Domnule profesor, ați întâlnit la vreunul dintre pacienții lui Kosiba, pe care i-ați consultat, vreo urmă de

infecție?

— Nu.

— Mulțumesc. Nu mai am alte întrebări.

Profesorul se înclină și se așează în primul rând de scaune, alături de familia Czyński. Acum, pentru întâia oară își aruncă privirile spre banca acuzaților. Zări un bărbos lat în umeri, slăbit, care arăta de vreo șaizeci de ani.

— Deci așa arată vraciul, își spuse. Tocmai era gata să-și întoarcă privirile, când îl puse pe gânduri comportarea ciudată a acuzatului. Antoni Kosiba își ațintise asupra lui privirea parcă inconștientă.

Pe buzele lui se ivise un zâmbet indescifrabil, șovăielnic și interogativ.

— Ce om ciudat, constată în gând profesorul și se întoarce. După o pauză mai lungă se văzu nevoit să-și abată din nou privirile spre vraci. Expresia feței lui osoase nu se schimbă, dar acum îl sfredelea de-a dreptul cu privirea.

Dobraniecki se foi nervos pe scaun și își îndreptă privirile spre procuror, care tocmai își începuse pledoaria. Vorbea cu o voce destul de monotonă, și poate că de aceasta îi lipsea argumentele de sugestivitate, iar frazele scurte dar concrete, stăpânite și logice – de plasticitate.

Procurorul recunoștea că sentința din prima instanța poate fi considerată prea aspră de oamenii care se conduc după sentimente. Recunoștea că acuzatul Kosiba nu face parte din specia cea mai înrăită de șarlatani. Recunoștea chiar că putea fi împins spre practicile sale de porniri nobile.

— Dar, continuă el, noi nu facem acte de caritate. Suntem reprezentanți ai legii. Și nu avem voie să uităm că acuzatul a încălcat legea.

Profesorul Dobraniecki se străduia să-și concentreze atenția asupra argumentării procurorului, dar nu-l lăsa în pace acea senzație insuportabilă; pur și simplu simțea, în ceafă privirea acestui Kosiba.

— Ce vrea de la mine? se irita în sine. Dacă în acest fel își exprimă recunoștința pentru depozitia mea...

— ...Fără îndoială există și circumstanțe atenuante, continuă procurorul. Dar nu putem ignora faptele. Furtul rămâne furt. Dosirea obiectului furat...

Nu. În asemenea condiții îi era cu neputință să se concentreze. Ochii acestui om aveau o forță magnetică. Dobraniecki se întoarce spre el aproape furios, dar rămase

uimit: vraciul stătea cu capul plecat. Măinile mari îi atârnavă fără vlagă peste balustradă.

Deodată în mintea profesorului încolți o bănuială năstrușnică:

— Trebuie să-l fi văzut undeva pe acest om. Memoria începu să lucreze. Profesorul avea încredere în memoria lui. Nu-l înșelase niciodată. Iar acum, după un timp, ajunsese la concluzia că a fost o clipă când îl amăgise o asemănare lipsită de importanță. Probabil un pacient întâmplător de acum câțiva ani... De altfel, nici nu avea timp să se mai gândească la asta, fiindcă tocmai se ridicase avocatul Korczyński și vocea lui baritonală cu sonorități metalice răsună electrizant:

— Onorată instanță! Numai destinul orb și o regretabilă neînțelegere au făcut ca acest om să se găsească în această sală în fața tribunalului. Nu aici este locul lui, și nu acest areopag¹¹ este îndreptățit să-i judece faptele. Antoni Kosiba ar trebui să se afle acum în aula Universității noastre, ar trebui să se afle în fața senatului universității și nu să-și aștepte sentința, ci înmânarea diplomei de doctor honoris causa al Facultății de Medicină! O, nu, domnilor judecători, nu am fost furat de fantezie! Nu alerg după efecte oratorice și nici nu visez imposibilul. Dar dacă astăzi este imposibil să se acorde unui vraci titlul de doctor, aceasta se datorează numai faptului că în legislația noastră există o lacună. Că în diverse meserii răspunderea este diferit apreciată. Onorată instanță! Nu putem fi de acord să încredințăm viața oamenilor unui medic ale cărui cunoștințe și pricepere nu sunt garantate de absolvirea medicinei. Dar o încredințăm fără șovăire unui inginer, constructor de mașini sau de poduri. Iar titlul de inginer ca și toate drepturile ce decurg de aci le poate obține oricine dovedește prin munca sa că posedă suficiente cunoștințe și aptitudini profesionale, chiar dacă nu a studiat politehnica. Doriți să citez aici numele cunoscute ale unor învățați care împărtășesc știința lor miilor de audienți la politehnică, fără să se poată lăuda cu diploma de absolvire a unei școli generale? Din păcate, legiuitorul nu a prevăzut aceste posibilități și pentru profesiunea de medic. Dacă ar fi fost așa, stenograma procesului de astăzi i-ar fi fost suficientă lui Antoni Kosiba pentru a obține titlul de doctor. Ce dovezi mai bune, mai elocvente privind cunoștințele și aptitudinile lui ar putea fi

---

¹¹ tribunal suprem în Atena antică.

adunate decât cele oferite de desfășurarea procesului, de depozițiile martorilor, care de fapt au venit aici nu ca martori, ci ca mărturii concrete, ca dovezi vii ale cunoștințelor medicale ale acuzatului. Au venit aici ca niște Lazări, căroră el le-a spus: Sculați-vă!... și au venit să mărturisească adevărul, au venit să-l arate cu degetul pe binefăcătorul lor și să spună: Acesta este! Am fost infirmi, iar el ne-a făcut să umblăm, am fost bolnavi, iar el ne-a vindecat, am fost cu un picior în groapă, iar el ne-a poruncit să trăim! Dar domnul procuror îl găsește vinovat pe Antoni Kosiba că a îndrăznit să salveze oamenii fără să aibă diplomă. Dar dacă s-ar fi aruncat în apă ca să salveze oameni de la înec, ar fi trebuit să albă certificat de absolvire a școlii de înot? Eu nu sunt demagog și nici nu apăr vrăjitoria. Dar cu atât mai vehement trebuie să protestez împotriva procedurii folosit de acuzare. Au fost alăturate aici două adevăruri aparent întâmplătoare: primul, că Antoni Kosiba e vraci, și al doilea, că vracii sunt șarlatani care operează cu un întreg arsenal de trucuri și artificii, de farmece și descântece și alte nimicuri. Să-mi fie cu iertare! O astfel de alăturare e perfidă, fiindcă după câte știm din desfășurarea procesului, acuzatul nu a făcut niciodată uz de trucuri. În desfășurarea procesului a căzut cu brio și acuzația conform căreia Kosiba ar fi acționat în scopul obținerii unor profituri. De vreme ce actul de acuzare găsește în activitatea lui o infracțiune, singurul motiv al infracțiunii se spulberă, fiindcă unicul motiv plauzibil poate fi mania. Da. Înaltă instanță! Acest om este un maniac. Este robul maniei ajutorării oamenilor suferinzi, al ajutorării gratuite ba, mai mult, cu prețul pierderii propriei libertăți, cu prețul stigmatizării, cu prețul prierii închisorii și al locului rușinos din această boxă. N-am să mă opresc mai mult asupra faptului dacă Antoni Kosiba a fost un medic bun sau nu. M-au scutit de acest lucru martorii, m-a scutit în primul rând luceafărul chirurgiei noastre, a cărui opinie reprezintă cel mai autorizat atestat. Nu am de gând să fac uz de argumentul facil că doctorul în medicină Pawlicki nu a avut, cum a declarat el însuși, nici un singur pacient al acestui vraci care să-i fi cerut ajutorul, în schimb acest vraci a prevenit infirmitatea într-un caz, iar în două a salvat de la moarte două persoane în fața căroră doctorul Pawlicki s-a arătat neputincios. Domnilor judecători, vreau să vorbesc despre cea mai mare vină a lui Antoni Kosiba, vreau să vorbesc despre ceea ce acuzarea a adus în prim plan, vreau să vorbesc despre condițiile neigienice din încăperea în care făcea

operațiile. Am fost în acea încăpere și trebuie să-i mărturisesc domnului procuror că martorii pe care i-a chemat, au caracterizat cu multă indulgență condițiile neigienice de acolo. Au uitat să adauge că la ferestre sunt crăpături prin care suflă vântul, că în dușumea sunt spărturi prin care trage umezeală, că picură din tavan, că soba scoate fum, că în încăpere nu numai că nu lipseau murdăria, păienjenişul și praful, dar era și plin de gândaci!... Am văzut și instrumentele cu ajutorul cărora Kosiba făcea operații. Sunt niște fiare vechi, ruginite, știrbite și strâambe, legate cu sârmă și cu sfoară. Într-o asemenea încăpere și cu asemenea instrumente opera Kosiba oamenii. Dar, pentru numele lui Dumnezeu... Nici unul operat de el nu a murit! Nici unul nu a făcut infecție! Văd aici în sală numeroși medici remarcabili și experimentați și-i întreb: aceasta este meritul sau vina lui Kosiba?!... Îi întreb: dacă faptul că cineva face atâtea operații dificile în asemenea condiții îngrozitoare pledează împotriva sau în favoarea lui?!... Dacă pentru asta trebuie să fie aruncat între cei patru pereți ai închisorii, sau merită o sală de operații cu porțelan și sticlă?!...

Prin sală trecu un murmur, iar când murmurul încetă, avocatul Korczyński continuă:

— Și încă o acuzație apasă asupra acestui bătrân, a cărui viață nu a cunoscut până acum nici o pată, în care a avut deplină încredere până și poliția, altfel atât de circumspectă: a săvârșit un furt. Da. L-a ispitit luciul instrumentelor chirurgicale de precizie, atât de strălucitoare, și le-a furat. Ce-i drept înainte a încercat să împrumute aceste instrumente, dar, refuzat categoric, le-a furat. Dar de ce a făcut-o?... Ce l-a împins pe acest om cinstit la infracțiune?... În ce situație și din ce motive a râvnit la bunul altuia?... În încăperea aceea, tocmai atunci era pe moarte o fată, o viață în floare se cufunda în abisul morții, iar el, Antoni Kosiba, știa, simțea, înțelegea că fără acele instrumente strălucitoare nu-i poate oferi un ajutor eficient, întreb: cum trebuia să procedeze Antoni Kosiba?...

Avocatul își plimbă privirile arzătoare prin sală.

— Cum trebuia să procedeze?! strigă el. Cum ar fi procedat fiecare dintre noi în locul lui?... Eu găsesc un singur răspuns: fiecare dintre noi ar fi făcut ce a făcut și Antoni Kosiba, fiecare dintre noi ar fi furat acele instrumente! Fiecăruia dintre noi conștiința ne-ar fi spus că aceasta este datoria, datoria noastră morală!

Izbi cu pumnul în masă și tăcu o clipă.

— În vechea Austrie, continuă el, există un ordin militar deosebit. Se dădea pentru fapte curioase, pentru nesubordonare, pentru încălcarea disciplinei, pentru refuzul de a îndeplini un ordin. Era unul dintre cele mai importante și mai rar atribuite ordine, dar reprezenta cea mai râvnită distincție. Dacă tribunalele poloneze ar avea dreptul să dea nu numai pedepse, ci și distincții, un astfel de ordin pentru încălcarea legii ar trebui să strălucească pe pieptul lui Antoni Kosiba la ieșirea din această sală. Cum, din păcate, un asemenea ordin nu există, primească dar ca recompensă faptul că fiecare om cinstit va socoti o onoare pentru el să strângă această mână trudită și murdară, ca pe cea mai curată mână de pe lume.

Korczyński se înclină și se așează.

Profesorul Dobraniecki observă cu surprindere pe fața lui și pe pleoapele lăsate expresia unei emoții. Emoționat era și el, ca și publicul. Unul dintre judecători își ștergea ușor cu degetul îndoit colțurile gurii. Altul stătea cu ochii ațintiți în hârtii.

Sentința de achitare părea o formalitate, cu atât mai mult cu cât procurorul renunțase la replică.

— Acuzatul are dreptul la cuvânt, spuse președintele.

Antoni Kosiba nu se mișcă.

— Ai dreptul la ultimul cuvânt.

Avocatul Korczyński îl scutură de cot.

— Eu nu... am nimic de spus. Mi-e totuna...

Și se așează.

Dacă în clipa aceea cineva s-ar fi uitat la profesorul Dobraniecki, ar fi rămas foarte surprins. Profesorul se îngălbenise brusc, făcuse o mișcare de parcă ar fi vrut să se ridice de pe scaun și deschisese gura...

Nimeni însă nu observase nimic. Oamenii tocmai se ridicau, fiindcă instanța se retrăgea să delibereze. Discuțiile umpluseră sala, mulți îl înconjuraseră pe Korczyński felicitându-l pentru excelenta apărare. Alții ieșiseră pe coridor la o țigară.

Profesorul Dobraniecki porni după cei din urmă. Mâinile îi tremurau în timp ce își scotea portțigaretul. Găsi o bancă liberă într-un colț îndepărtat și se lăsă greu pe ea.

Da. Îl recunoscuse. Acum știa sigur: Vrăciul Antoni Kosiba fusese cândva profesorul Rafał Wilczur.

— Vocea aceea!

O, n-a uitat nici o clipă vocea aceea. Doar îi ascultase ani de-a rândul sonoritatea. Întâi ca tânăr student la medicină, apoi ca asistent al lui, în cele din urmă ca medic începător, sprijinit de

marele om de știință... Cum nu i-a recunoscut imediat trăsăturile?! Cum nu l-a putut distinge sub barba aceea căruntă!

Mai mult! Cât de prost a putut fi mai devreme când nici nu-l văzuse pe Antoni Kosiba, dar privea uimit urmele; operațiilor făcute de el! Nu putea concepe ca un vraci de la țară să poată realiza atât de fantastic intervenții atât de complicate, în fața cărora ar ezita chiar și el, profesorul Dobraniecki!

— Ar fi trebuit să-i recunosc imediat mâna! Ce prost am fost!

Apoi mai avea și alte indicii. Printre cei consultați era și domnișoara aceea operată de fractură a bazei craniene. Ce-i drept, pe Dobraniecki îl frapase numele ei: Wilczurowna, dar în graba aceea uitase s-o întrebe pe fată. Numele era destul de frecvent, chiar el avusese câțiva pacienți Wilczur. Totuși trebuia să-i dea de gândit. Vârsta acestei Wilczurowna părea să corespundă vârstei fiicei profesorului Wilczur... Când a dispărut împreună cu mama sa din Varșovia, avea... șapte ani. Da. E clar...

— Nu putea fi o întâmplare! Vraciul Kosiba... și ea...

Profesorul aruncă țigara neterminată și își șterse fruntea. Era transpirată.

— Prin urmare nu a murit, nu a fost ucis! S-a ascuns aici în haine țărănești și sub nume străin, s-a ascuns împreună cu fiica, dar de ce nu i-a schimbat și ei numele?...

De ce tatăl și fiica lăsau să se creadă că sunt străini unul de celălalt?

Acum și-a amintit cuvintele pe care i le spusese fata în timpul consultației:

— Unchiul Antoni a făcut pentru mine mai mult decât m-aș fi putut aștepta de la un unchi adevărat.

Ce rost avea comedia asta?... Ei, și tatăl ei! Ar fi fost suficient să se ridice și să spună:

— Aveam dreptul să operez și să tratez. Nu sunt vraciul Kosiba. Sunt profesorul Rafał Wilczur.

Ar fi fost eliberat.

— Atunci de ce ține cu atâta îndărătnicie la masca lui? Putea să-și dezvăluie adevăratul nume în fața primei instanțe, dar a preferat o condamnare de trei ani.

Dacă profesorul Dobraniecki nu și-ar fi cunoscut atât de bine fostul șef și magistrul, poate ar fi crezut că Wilczur ascundea o infracțiune sau o crimă. Dar și acum n-ar face decât să dea din umeri dacă cineva i-ar fi sugerat o asemenea idee.

Nu, aici trebuia să se ascundă o taină mai adâncă.

În mintea lui Dobraniecki reînviară primele zile de după dispariția profesorului. Să fi fost fuga doamnei Beata cu fiica sa, urmată de dispariția profesorului Rafał, o comedie bine regizată?... Și care puteau fi motivele?... Au abandonat avere, poziție socială, glorie – totul, și au fugit. Dar cu ce scop?

Gândirea rațională a lui Dobraniecki nu admitea nici o explicație care nu putea fi susținută de niște premise logice, care nu avea la bază un impuls rațional, uman.

Acum însă nu avea timp să se ocupe de dezlegarea enigmelor. Din clipă în clipă trebuia să se pronunțe sentința. Firește, va fi o sentință de achitare, dar s-ar putea să fie și de condamnare.

— Este de datoria mea să-l anunț imediat pe avocat și să cer reluarea procesului; să declar pe cine am recunoscut în persoana vraciului Kosiba.

Dobraniecki își mușcă buzele și repetă:

— Da, e de datoria mea.

Totuși, nu s-a mișcat din loc. Prea repede-i alergau gândurile, prea violent pătrundeau în imaginația lui urmările acestui pas.

Înainte de a lua o hotărâre trebuia să ordoneze totul, să filtreze, să judece lucid și calm... Și să prevadă consecințele. Nu-i plăcea și nici nu putea să acționeze la întâmplare, sub influența impulsurilor.

— În primul rând trebuie să mă liniștesc... își spuse pe un ton pe care îl folosea când își admonesta pacienții nervoși.

Scoase o țigară și o aprinse cu băgare de seamă. Constată că tutunul este prea uscat, că astăzi a fumat mai puțin ca de obicei și că ar trebui să limiteze fumatul la douăzeci de țigări pe zi. Aceste preocupări simple și reflecții secundare îi redară echilibrul, iar consecința se văzu imediat: își aminti un amănunt nespus de important, un amănunt pe care până acum nu-l luase în considerare și care în fond schimba întreaga situație. În timpul procesului vraciul Kosiba îi zâmbea, în modul cel mai evident îi zâmbea!

— Mă privea ca pe un cunoscut, pe care nu-l poți identifica. Și nici nu ascundea faptul că încerca să mă recunoască!... Ce poate să însemne asta?

Putea să însemne un singur lucru: profesorului Wilczur nu-i era teamă că ar putea fi identificat în persoana vraciului. Profesorului Wilczur nu-i era teamă! Atunci de ce nu a întrerupt procesul printr-o simplă declarație că el este Wilczur? Și în

acest caz nu putea exista decât un singur răspuns:

— Nu știe nici el cine este...

Izbit de această descoperire, Dobraniecki sări în picioare.

— Amnezie. Pierderea memoriei. Doamne! Atâția ani a rătăcit... A coborât până la nivelul unui simplu salahor... Pierderea memoriei...

Profesorul Dobraniecki știa foarte bine ce trebuia făcut, pentru a-l vindeca pe nefericit. Era suficient să i se spună cine este, să i se amintească unele amănunte, să i se arate vreun obiect cunoscut.

Desigur, poate suferi un șoc psihic, dar oricât de puternic ar fi fost acest șoc, el nu ar fi fost primejdios.

După câteva ore sau după câteva zile, Wilczur și-ar recâștiga complet memoria...

— Și ce ar urma?...

În fața ochilor lui Dobraniecki se conturau clar consecințele inevitabile. În primul rând știrea despre această tragedie și despre sfârșitul ei fericit se va răspândi în toată țara. Profesorul Wilczur se va întoarce în capitală. Se va întoarce în vila sa, în funcțiile sale, își va relua poziția de frunte în lumea medicală. Se va întoarce și mai celebru, mai adorat și mai vestit, aureolat de nedreptățile și umilințele suferite pe nedrept, cu aureola de vraci-făcător de minuni, care a putut fi un chirurg genial și fără sală de operații, și fără o liotă de asistenți, și fără instrumente...

— Se va întoarce... Și ce se va întâmpla atunci cu mine?...

Profesorul Dobraniecki simți în gură un gust amar. Ce se va întâmpla cu el?... Cu el, care a urcat până în vârf, și-a câștigat întâietatea, a atins cea mai înaltă treaptă printr-o muncă anevoioasă de peste zece ani?

Fără îndoială că toți vor primi cu aplauze descoperirea lui. Va mai trăi o zi de triumf. Dar mai târziu?... Mai târziu, prin forța lucrurilor, va fi trecut pe planul al doilea, prin forța lucrurilor se va găsi în umbra gloriei lui Wilczur. Ce-i drept, nimeni nu-i va lua catedra, dar sub presiunea opiniei publice va trebui să renunțe benevol la ea. Conducerea clinicii... cabinetul directorului... Toate inovațiile aduse în acești ani... Președinția diferitelor societăți și asociații...

Da, să între acolo în sala tribunalului și să spună că acest vraci este profesorul Rafał Wilczur, înseamnă să renunțe la propriile-i realizări, la propriile-i cuceriri, la propriile-i poziții. Înseamnă să șteargă cu buretele cea mai strălucită perioadă a

carierii sale și să renunțe de bună voie la tot ce a îndrăgit atât de mult...

Și încă un lucru: în biografia profesorului Wilczur exista un mic fragment pe care Dobraniecki nu reușise să-l uite de atâția ani, pe care nu și-l putea ierta, ca pe un exces de vanitate. Mîntîse scriind despre un caz din clinica universității, despre un diagnostic îndrăzneț și exact, al cărui merit și-l atribuisese singur. Și acum se mai roșea când își amintea de minciuna aceea idioată și gratuită.

Iar minciuna aceea, mică și neînsemnată într-un context mai larg, putea fi divulgată de un singur om, de profesorul Wilczur.

Putea fi divulgată... numai în cazul în care Wilczur și-ar recăpăta memoria...

Măinile și picioarele profesorului Dobraniecki parcă erau de gheață, dar în tâmpile sângele îi zvâcnea violent.

— Cum să procedeze?...

Ar face el o mârșăvie, dacă nu ar spune nimic?... Ar fi o tragedie pentru Wilczur dacă ar rămâne în condițiile în care a trăit până acum și cu care a ajuns să se obișnuiască?...

— Doar e o simplă întâmplare faptul că avocatul Korczyński m-a chemat ca martor! E o întâmplare fir-ar să fie, că am fost de acord! Altfel... Antoni Kosiba ar fi rămas până la sfârșitul vieții Antoni Kosiba și nu aș avea nici o remușcare.

Exact! Acesta trebuie să fie criteriul. Dacă cineva nu știe că e nedreptățit, nedreptate nu există. Wilczur nu-și dă seama că a fost altcineva. Își consideră destinul un lucru normal. Nu există fericire fără conștientizarea existenței ei și nu există nefericire...

Pe culoare răsună sunetul strident al clopoțelului.

— Vă rugăm să vă ridicați! Curtea! ajunse la urechile lui Dobraniecki vocea aprodului din pragul sălii.

Nu se mișcă din loc. Înăuntru se dădea citire sentinței.

— Și ce va fi dacă-l vor condamna? îi trecu prin mintea înfierbântată un gând insistent.

Își strânse pumnii:

— Nu va fi, nu poate fi condamnat, își spunea.

O clipă mai târziu, în sală se stârni rumoare, se auzi târșăitul scaunelor și strigăte. Ușa se deschise. Publicul se revărsa pe coridoare.

După înfățișarea oamenilor, nu era greu de ghicit că s-a dat o sentință de achitare. Dobraniecki răsuflă ușurat. I se părea că i se luase de pe inimă toată greutatea răspunderii.

Oamenii treceau pe lângă el gesticulând și vociferând. Jărani în cojoace cărămizii, medici, avocați, morarul cu fiul său, domnul și doamna Czyński. La sfârșit, înconjurat de cel mai mare grup, venea vraciul Kosiba împreună cu apărătorul său, cu Czyński cel tânăr și cu logodnica lui.

Avocatul Korczyński îi opri pe toți lângă profesorul Dobraniecki. Spunea ceva vesel, mulțumea pentru ceva.

Profesorul se străduia să zâmbească, la atingerea mâinilor, dar avea privirile lăsate în jos. Când le ridică o clipă, întâlni privirile lui Antoni Kosiba. Trebui să facă un mare efort ca să nu strige. Privirea lui Kosiba era agitată, insistentă, năucită.

În cele din urmă au plecat, iar Dobraniecki, complet epuizat, se lăsă într-o parte pe bancă. Korczyński, recunoscător, îi rezervase cel mai bun apartament în cel mai bun hotel. Aici avea liniște și confort. Cu toate astea nu putea dormi. Spre dimineață, istovit de nesomn, apăsă pe butonul soneriei: ceru să i se aducă un ceai tare și coniac.

Abia după ce a băut o sticlă întregă de coniac a simțit efectul așteptat și a adormit.

S-a trezit târziu cu dureri de cap. Primise niște telegrame de la Varșovia. Într-una, un asistent de la clinică îi amintea data unei conferințe de la Zakopane, pe care profesorul urma să o prezideze, cealaltă era de la soție, și cerea să-și grăbească întoarcerea.

— Au mai fost și câțiva domni, îi comunică băiatul din hotel. Au întrebat când puteți să-i primiți.

— Nu primesc pe nimeni. Sunt bolnav. Așa să le spui.

— Am înțeles, domnule profesor. Și domnului avocat Korczyński?

— Tuturor.

S-a sculat abia seara târziu. Ar fi trebuit să-și facă valiza și să se întoarcă acasă. Dar nu putea face nici un efort. A bătit câteva ore străzile orașului, apoi și-a cumpărat toate cotidienele apărute și s-a întors la hotel. În ziare a găsit relatări ample despre desfășurarea procesului și motivarea sentinței de achitare.

— Ei, totul e în ordine, își spunea. Sunt eu excesiv de sensibilizat. Trebuie să mă adun.

Această hotărâre nu-l ajută însă prea mult. Când a început să împacheteze se simți iar cuprins de o lehamite și de o iritare atât de mare încât ceru din nou coniac în cameră. Cu toate acestea a mai avut o noapte albă.

Dimineața devreme se sculă cu hotărârea luată. Ieși înainte de a lua micul dejun, se urcă în primul taxi întâlnit și dădu adresa lui Korczyński.

L-a găsit încă în halat.

— Respectele mele, domnule profesor, îl întâmpină avocatul. Am fost ieri de două ori la dumneavoastră, dar mi s-a spus că nu vă simțiți bine...

— Da, da... Putem vorbi între patru ochi?

— Vă rog! Korczyński se ridică și închise ușa de la cabinet. Despre ce este vorba, domnule profesor?

— Cum o cheamă pe domnișoara aceea?... pe logodnica lui Czyński?

— Wilczurowna.

— Maria Jolanta?

— Maria știu sigur, dar să verificăm dacă mai era un nume.

Scoase din sertar un dosar cu hârtii. Căută un timp și găsi.

— Da. Maria Jolanta Wilczurowna, fiica lui Rafał Wilczur și a Beatei, născută Gontynski.

Își ridică privirile. Profesorul Dobraniecki stătea palid, cu ochii închiși.

— Domnule avocat, spuse parcă făcând un mare efort. Trebuie să vă comunic că este... că ea este... fiica lui.

— A cui? se miră avocatul.

— Fiica lui Antoni Kosiba.

— Nu înțeleg, domnule profesor.

— Kosiba nu știa asta?... Nici ea nu știa?...

Korczyński îl privi bănuitor.

— Domnule profesor, începu el, trebuie să fie o neînțelegere. Ce-i drept, Kosiba a îngrijit-o pe această domnișoară, ea nutrește pentru el o simpatie deosebită, dar vă asigur că nu poate fi vorba de nici o înrudire...

Dobraniecki scutură din cap.

— Iar eu vă asigur că sunt tată și fiică. Antoni Kosiba este... Rafał Wilczur.

Smulse din el această mărturisire respirând greu.

— Cum așa?

Profesorul tăcu îndelung.

— Da, începu să vorbească parcă pentru el. Eu l-am cunoscut. Nu pot să mă înșel și nu m-am înșelat. Acest vraci este profesorul Wilczur, dispărut acum treisprezece ani...

Se ridică brusc.

— Unde este? Conduceți-mă la el.

Avocatul se temeă că Dobraniecki a suferit un șoc nervos.

— Vă rog să luați loc, stimate domnule profesor, spuse cu blândețe, mi se pare că e o neînțelegere la mijloc.

— Nici o neînțelegere. Acesta este Wilczur. Ați auzit vreodată de eminentul chirurg varșovian cu acest nume?

— Sigur că da. Doar dumneavoastră conduceți spitalul ce-i poartă numele.

— Da. Acum treisprezece ani Wilczur a dispărut. Toți credeau că s-a sinucis... A avut o tragedie în familie. Cadavrul nu a fost găsit... Am fost asistentul lui, mâna lui dreaptă. Am preluat după el catedra, conducerea spitalului... Da... El este.

— Extraordinar! spuse cu mai multă încredere Korczyński. Totuși cred că vă înșelați, domnule profesor. Ar însemna că vreme de treisprezece ani s-a ascuns sub un nume străin?... De ce?

— Amnezie. Pierderea memoriei.

— Cred că e... imposibil. Treisprezece ani?...

— Sigur.

— Mă iertați, domnule profesor. De fapt, auzind acest lucru de la dumneavoastră, nu ar trebui să am nici o îndoială, dar din punct de vedere științific, e posibil așa ceva?

— Absolut. Amnezie regresivă. Medicina cunoaște numeroase cazuri de acest fel.

— E urmarea vreunui șoc psihic?

— Cauza nu are nici o importanță. De obicei amnezia este consecința pierderii cunoștinței pe un timp mai scurt sau mai lung.

— Și este incurabilă?

— Există și asemenea cazuri. În general însă... Dar să nu pierdem timpul. Unde este?

— Kosiba?... A plecat împreună cu familia Czyński. L-au luat cu ei. Dar asta e o adevărată revelație! Și dumneavoastră sunteți absolut sigur?

— Absolut!

— Fir-ar să fie! Dacă aș fi știut la proces! I-as fi aruncat în aer și pe procuror și pe judecători! Vă dați seama ce senzație?!...

Dobraniecki nu era însă dispus să se intereseze de această latură a problemei.

— Mi-am dat seama mai târziu, spuse evaziv. Acum însă... Puteți să-mi dați adresa familiei Czyński?...

— Cu plăcere. Intenționați să plecați acolo?

— Firește.

— Și sperați să-l tratați pe Kosiba sau mai bine zis pe Wilczur?

— Nu-i nevoie de nici un tratament. E suficient să i se amintească cine este. Dacă asta nu-l ajută... nu mai e nimic de făcut.

— Interesant! Totuși ceva trebuie să țină el minte, de vreme ce nu a uitat cunoștințele medicale?

— Da. De aceea am mari speranțe, îi spuse Dobraniecki ridicându-se.

Capitolul XX

Trenul s-a oprit, gâfâind, într-o stație micuță. Era o dimineață senină, însorită. Pe acoperișul caselor se așternuse un strat gros de zăpadă, crengile copacilor se plecau sub greutatea omătului. Tabloul care se înfățișa privirii de pe peron părea sărbătoresc în albul și în lumina lui, părea că zâmbește cochet și ispititor cu liniștea lui pufoasă și intimă.

Profesorul stătea și privea această întindere imaculată. De atâta vreme nu mai fusese la țară. În prima clipă, peisajul acesta i se părea ceva artificial, un decor exagerat de realist, pretențios și frumos până la ireal. S-au scurs câteva minute până când a redescoperit în memoria sa vechile senzații, vechile contacte cu acest univers, vechile legături... Doar s-a născut la țară, și-a petrecut la țară copilăria și primii ani ai tinereții.

— Și aceasta e o amnezie, își spuse. Trăind în oraș, omul uită acest univers. Intră în ritmul bolnăvicios al carierei, al muncii, al cursei... Și nu mai știe că există o asemenea vreme, o asemenea liniște... un alt pământ, unde adevărul comunică cu omul direct, nu prin intermediul difuzoarelor radioului, al literelor negre ale tiparului... Se uită...

Dobraniecki auzi în spate scârțâit de pași și o voce:

— Dumneavoastră mergeți la Radoliszki, nu?

— Nu, la Ludwikowo. Se poate găsi aici o căruță?

— De ce nu? Se poate. Dacă porunciți, dau o fugă până la Pawlak și înhamă cât ai clipi.

— Te rog foarte mult.

Acel „cât ai clipi” dură însă aproape o oră. Drumul până la Ludwikowo, altă jumătate de oră. Când sania s-a oprit, în cele din urmă, în fața palatului, se făcuse amiază.

Atrasă de lătratul câinilor, în ușa își făcu apariția Michalesia și ferindu-și ochii cu mâna, fiindcă soarele strălucea puternic, se uita la necunoscut.

— Ați venit în legătură cu fabrica? întrebă.

— Nu. Aș vrea să vorbesc cu domnul Czyński.

— Vă rog să poftiți. Domnul Czyński însă nu este acasă.

— Nu-i nimic. De fapt aș vrea să o văd pe logodnica domnului Czyński, domnișoara Wilczurowna.

— Nici dânsa nu este.

— Nu este?

— Nu. Au plecat toți la Radoliszki.

Profesorul Dobraniecki ezită.

— Dar se întorc repede?

— Nu se știe. S-au dus să dea strigările. Ei, și părintele nu-i lasă așa repede. Îi oprește la masă.

— Da?... Asta nu-i bine. Dar puteți să-mi spuneți?... Avocatul Korczyński din Vilnius m-a informat că familia Czyński l-a luat la ea pe un anume Antoni Kosiba, un vraci?

— Cum să nu, așa e, l-au luat. Numai că el n-a vrut să rămână la noi.

— Nu înțeleg...

— Așa, n-a vrut. l-au pregătit o căsuță așa de frumoasă... acolo, dincolo de grădină. Și n-a vrut.

— Și unde este?

— Unde să fie? A plecat la moară, la Prokop Mielnik. Zicea că acolo se simte cel mai bine. S-a scrântit bătrânul. Eu însă vă țin în frig, deși astăzi nu-i ger mare, și nu v-am poftit înăuntru. Vă rog...

Dobraniecki rămase pe gânduri.

— Nu, mulțumesc. Trebuie să plec la Radoliszki. Am foarte puțin timp la dispoziție și nu pot aștepta.

— Cum doriți. Iar dacă doriți să-l vedeți pe domnul Czyński, vă rog să treceți pe la părintele paroh.

— Bine. Mulțumesc.

Surugiul atinse calul cu biciul, profesorul își înveli picioarele în blană și sania porni.

Se vede însă că în ziua aceea îl urmărea ghinionul. Când a tras în fața casei parohiale, a aflat că aici nu sunt decât domnul și doamna Czyński, cu care nu avea nici o treabă. Vizitiul lor l-a informat pe profesor că domnul Leszek a plecat împreună cu logodnica sa la cimitir, unde este înmormântată mama ei, iar pe drum trebuiau să treacă pe la moară să-l vadă pe vraci.

— Îi găsiți ori acolo, ori acolo, încheie vizitiul și adresându-se surugiului care-l ducea pe profesor, întrebă: Dar tu, Pawlak, cunoști caii bălțați de la Ludwikowo?

— Cum să nu-i cunosc.

— Atunci, uită-te bine. Domnișorul a plecat cu caii bălțați. Dacă-i vezi, înseamnă că și domnișorul e acolo

— Se-nțelege.

Surugiul dădu din cap și țocăi.

Spre cimitirul din Radoliszki duceau două drumuri. Cel mai scurt, pe care mergeau întotdeauna înmormântările, trecea pe la Trei Peri. Adăugând cam o verstă, se putea trece pe lângă moara lui Prokop Mielnik. Drumul acesta îl alesese și Leszek, nu pentru că era bine bătătorit, ci pentru a-l vizita cu această ocazie și pe vraci.

În adâncul sufletului, Leszek era puțin dezamăgit. Nu putea înțelege de ce nu a primit Kosiba oferta de a se instala la Ludwikowo, de ce nu a vrut să locuiască în căsuța din spatele grădinii, pentru a cărei restaurare el și Marysia și-au făcut atâtea griji. Știa cât de mult îl iubea Marysia pe „unchiul Antoni” și cât de mult ținea să-l aibă alături. Refuzul vraciului a fost pentru amândoi o surpriză neplăcută.

Așa că de îndată ce au dat strigările s-au sfătuit să-l mai asalteze o dată cu rugăminți. Ce-i drept, cunoscându-i firea, Marysia avea slabe speranțe. Leszek însă, îndărătnic de felul lui, o asigura că-l poate convinge să se mute.

L-au întâlnit pe vraci în fața morii, cu un sac de făină în spinare. Tocmai încărcă o sanie.

Îi întâmpină pe tineri fără să zâmbească, își scutură mâinile de făină și îi invită la el în căsuță.

— Nu-i o zi friguroasă, spuse, dar încălzesc îndată samovarul. Un ceai fierbinte nu strică.

— Cu plăcere, răspunse Leszek. Noi aici nu ne rușinăm... Ne simțim ca la noi acasă.

— Mulțumesc pentru bunăvoință.

— Ce-i drept, noi avem multă bunăvoință. Dumneata ai tratat cu dispreț invitația noastră la Ludwikowo, în schimb noi o acceptăm pe a dumitale.

Vraciul nu răspunse. Scoase de după sobă o gheată veche, trase tureacul pe burlanul samovarului și se porni să sufle în jeraticul ce mocnea înăuntru până începu să iasă pe dedesubt cenușă și scânteii.

— Dumneata, domnule Antoni, reluă Leszek, ne produci

multă tristețe. Și la Ludwikowo și în împrejurimi sunt bolnavi care au nevoie de ajutorul dumitale. Iar noi trebuie să-ți ducem dorul?...

Kosiba zâmbi palid.

— Glume, domnule! Ce nevoie aveți voi de mine?...

— N-ar trebui să vorbești așa, spuse Leszek prefăcându-se revoltat. Să nu vorbim de mine, dar nu poți spune că Marysia nu-i atașată de dumneata!

— Dumnezeu s-o aibă-n pază!

— Și atunci?

— Ei, atașamentu-i atașament, dar viața-i viață. Altă viață, alte atașamente...

— Frumos! făcu Leszek. Vezi, Marysia?... Domnul Antoni ne dă de înțeleș că s-a săturat de noi, că acum se atașează de alți oameni.

— Unchiule Antoni, spuse Marysia luându-l de braț, eu te rog, așa de mult te rog...

Vraciul întinse mâna și o mângâie pe umăr.

— Porumbiță dragă... Pentru tine fac orice, dar eu nu-s de voi, nu-s de voi. Sunt bătrân și trist. Numai înfățișarea mea v-ar strica fericirea. Nu trebuie, nu. Nu trebuie. Dacă vreți să mă vedeți câteodată treceți pe aici, pe la moară... Să nu mai vorbim de asta.

Se întoarse spre samovarul care începuse să bolborosească.

Leszek desfăcu brațele.

— Ei, păcat. Și eu care îmi făcusem planuri ca în ziua în care te muți la Ludwikowo, în casă nouă, să-ți ofer o trusă cu instrumente chirurgicale...

Leszek aștepta efectul, dar vraciul se prefăcea că nu auzise ispita. Luă paharele de pe poliță, le privi la lumină și se apucă să toarne ceaiul.

Când s-au așezat la masă, Marysia spuse:

— Am fost astăzi să facem strigările. Peste patru săptămâni ne cununăm.

— Dar la nuntă trebuie să vii la noi, adăugă Leszek.

— Se poate și fără mine. Nu mă potrivesc eu cu domnii care vor fi acolo. Apoi și de aici vă doresc tot atât de mult bine ca și de aproape.

— Nu vrei să fii martor la bucuria noastră, la sărbătoarea noastră?!

— Unchiule Antoni!

— De ce nu? Încuviință vraciul. Vin la biserică, iar martor...

Eu sunt de la început martorul tuturor necazurilor și bucuriilor voastre. Slavă Domnului că totul se sfârșește așa cum ați vrut voi.

— O, domnule Antoni, îl corectă Leszek, de-abia începe. E de-abia începutul mării noastre fericiri, pe care am câștigat-o împotriva atâtor piedici, cu prețul atâtor lacrimi și tristeți, și desperări... E de mirare când te gândești cât a trebuit să suferim...

— Cu atât mai bine pentru voi, spuse grav vraciul.

— De ce cu atât mai bine?

— Fiindcă fericirea durează atât cât omul știe s-o prețuiască cum se cuvine. Iar omul prețuiește numai ce se obține greu.

Toți trei au căzut pe gânduri. Tinerii se gândeau la viitorul fericit care se deschidea înaintea lor, Antoni Kosiba la singurătatea în care va trebui să trăiască până la moarte. Și el trecuse prin multe, a suferit mult și nu a câștigat nimic pentru el. Ar cânta împotriva conștiinței lui dacă ar regreta că le-a oferit lor acea puțină fericire pe care și-a dorit-o pentru el, că a adăugat la marea lor comoară un dar atât de nevoieș... Nu, nu regreta, dar îi era sufletul greu, cum trebuie să-i fie oricui, care nu mai așteaptă nimic, nu mai speră nimic, nu mai dorește nimic...

Se auzi o bătaie în ușă. Vizitiul intră cu o cutie în brațe.

— Mi-e teamă că îngheață florile. Au stat prea mult în ger.

— Bine. Lasă-le aici, spuse Leszek, cu toate că trebuie să plecăm în curând.

— Unde vă duceți cu florile? se interesă vraciul.

— Ne ducem la cimitir, la mormântul mamei Marysiei. Vrem să împărțim cu ea bucuria noastră și să-i cerem binecuvântarea, răspunse grav Leszek.

— Al mamei tale, porumbițo?

— Da.

— Asta-i frumos... Foarte frumos... Mi-ai spus odată că se odihnește aici în cimitirul din Radoliszki. Da, da... Când zăceai aici, în odaia asta, între viață și moarte, am vrut să mă duc și eu la mormântul ei, să mă rog pentru sănătatea ta... Cuvântul mamei înseamnă mult nu numai în fața oamenilor... Grele clipe au fost... Numai că nu știam unde-i mormântul ei.

Se posomori, pe urmă își șterse fruntea și se ridică. Dintr-un colț al alcovului aduse un buchet mare de imortele.

— Țineți și asta. Duceți-le ei. Florile astea nu îngheață. Sunt florile morților. Puneți-le din partea mea.

Marysia, cu lacrimi în ochi, îl cuprinse cu brațele, pe după gât.

— Dragul meu unchi, dragul meu unchi...

— Poate mergi și dumneata cu noi. I-ai duce dumneata personal florile, îi propuse Leszek.

Vraciul se uită în ochii Marysiei, se gândi și încuviință cu o mișcare a capului.

— Bine, merg cu voi. De aici până la cimitir nu-i departe, dacă o să știu unde-i mormântul, o să mă duc din când în când să mai smulg buruienile, să mai pun niște flori.

Antoni Kosiba știa cât suferă Marysia că nu a primit să se mute la Ludwikowo și acum dorea să-i dea o dovadă că nimic din ce o interesează pe ea, nu încetează să-l intereseze și pe el.

Un sfert de oră mai târziu toți trei stăteau în sanie. Căii porniră ușor la trap și îndată ajunseră la cotitură, de unde se vedea ca în palmă capela și toată măgura pe care se întindea Cimitirul nou. Nou rămăsese numai cu numele, fiindcă gardul i se prăvălea, crucile erau înclinate, iar zidurile capelei sfântului Stanislaw Kostka își arătau în multe locuri cărămida roșie.

Cimitirul cel vechi, așezat în spatele bisericii, aproape în centrul orașului, era atât de înghesuit, încât de mai bine de treizeci de ani nu mai rămăsese nici un metru liber. În schimb aici, pe o măgură cândva golașă, acum acoperită eu copaci, morții din Radoliszki și din împrejurimi erau îngropați de-a lungul unor alei. Între alei mai erau locuri libere, fără morminte și fără copaci. Nici copacii nu voiau să crească în nisipul acela.

Drumul trecea pe lângă cimitir și sania s-a oprit în fața porții. De aici trebuia mers prin zăpada albă neatinsă, care ajungea în unele locuri până la genunchi. Troienise aici peste măsură. De îndată însă ce trecură de vârful măgurii, putură merge fără nici o greutate. Numai lângă morminte se mai adunase ceva zăpadă.

Marysia se opri la mormântul mamei sale, îngenunche și începu să se roage. Leszek îi urmă exemplul. Vraciul își scoase căciula și stătea tăcut în spatele lor.

Era un mormânt simplu, cum se face la țară, cu o cruce mică, neagră, cu coronite de flori uscate, și pe jumătate acoperită de zăpadă. Tinerii tocmai își încheiau rugăciunea. Leszek scoase florile din cutie, iar Marysia începu să curețe crucea de omăt. Atunci se zări tăblița cu inscripția...

Antoni își trecu privirile peste ea și citi:

„*Beata născută Gontynski...*”

Făcu un pas înainte, întinse mâinile...

— Ce s-a-ntâmplat, ce s-a-ntâmplat? strigă speriat Leszek.

— Unchiule!...

— Doamne! gemu vraciul.

În mintea lui reînvie totul cu o claritate înfricoșătoare.

Tremura din tot trupul, iar din gâttele lui ieșea un geamăt surd, inuman. Nu mai avea nici un strop de putere și s-ar fi prăbușit la pământ dacă nu l-ar fi prins în brațe Leszek și cu Marysia.

— Ce ai, ce ai, unchiule? șoptea speriată Marysia.

— Mariola, fetița mea... fetița mea, repeta cu vocea tremurândă și izbucni în plâns.

Nu puteau ține greutatea aceea lipsită de vlagă și cu cea mai mare băgare de seamă l-au lăsat în zăpadă. Cuvintele lui îi uimi, mai cu seamă pe Marysia, fiindcă îi spusese pe numele pe care de mult, și foarte rar, în clipele de mare tandrețe îl folosea mama ei. Nu aveau însă timp de pierdut. Se vede că Antoni Kosiba suferise un șoc nervos. Ghemuit în genunchi, cu palmele lipite de obraji nu-și putea stăpâni hohotele de plâns.

— Trebuie să-l ducem în sanie, spuse Leszek. Mă duc după vizitiu, pentru că singuri nu reușim.

Tocmai voia să plece, când pe alee apăru profesorul Dobraniecki. Apariția lui neașteptată îi surprinse, dar îi și bucură.

— Respectele mele, domnule profesor, începu Leszek. A suferit un șoc nervos. Ce-i de făcut?...

Dobraniecki stătea însă nemișcat privind tăblița de pe cruce.

— Trebuie să-l ducem în sanie, interveni Marysia.

Dobraniecki scutură din cap.

— Nu, lăsați-l pe tatăl dumneavoastră să plângă.

Și văzând ochii larg deschiși ai celor doi tineri, adăugă:

— Acesta este tatăl dumneavoastră, profesorul Rafał Wilczur... Slavă Domnului, și-a redobândit memoria... Veniți, să mergem mai departe... Să-l lăsăm să plângă.

Stăteau în apropiere și Dobraniecki, în frânturi de fraze, le povesti totul.

Între timp se vede că lacrimile i-au adus ușurare vraciului. Se ridică anevoios, dar nu se îndepărtă. Marysia alergă spre el și își lipi fața de brațul lui. Nu vedea nimic, fiindcă lacrimile îi umpleau ochii, dar auzea vocea lui șoptită:

— Odihnească-se-n pace...

Soarele asfințea, cerul la orizont era scăldat în roșu și auriu, iar pe zăpadă se întindeau umbre albastrii, primele semne ale unui amurg de iarnă timpuriu.

Sfârșitul părtii întâi

CUPRINSUL

Prefața

VRACIUL

Capitolul I ...
Capitolul II ...
Capitolul III ...
Capitolul IV ...
Capitolul V ...
Capitolul VI ...
Capitolul VII ...
Capitolul VIII ...
Capitolul IX ...
Capitolul X ...
Capitolul XI ...
Capitolul XII ...
Capitolul XIII ...
Capitolul XIV ...
Capitolul XV ...
Capitolul XVI ...
Capitolul XVII ...
Capitolul XVIII ...
Capitolul XIX ...
Capitolul XX...